

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

Megjelenik kéthavonta

4. (114.) évfolyam, 5. szám
Megjelent: 2009. október

Felelős kiadó:
dr. Bendzsel Miklós

Felelős szerkesztő:
Bana Zsuzsanna

Tervezőszerkesztő:
Plette Péter

Szerkesztőség:
Magyar Szabadalmi Hivatal
1054 Budapest, Garibaldi u. 2., Telefon: 474 5554
Levélcím: Pf. 552, 1370, e-mail: iszjsz@hpo.hu
www.mszh.hu

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletága,
1008 Budapest, Orczy tér 1.
Előfizethető valamennyi postán, kézbesítőknél,
e-mailen (hirlapelofizetes@posta.hu), faxon: 303 3440.
További információ: 06 (80) 444 444

Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk a 06 (80) 444 444 zöldszámon.

Egyes szám ára: 1470 Ft
Egy évre: 8820 Ft

MSZH – Nyomda – 2009.009/5

Felelős vezető:
Dürr János

HU ISSN
1587–5563

Szerkesztőbizottság:

dr. Bendzsel Miklós elnök

*Bana Zsuzsanna, Dürr János, dr. Ficsor Mihály, dr. Gonda Imre,
dr. Kiss Zoltán, Kürtös József, Posteinerné Toldi Márta,
dr. Tószegi Zsuzsanna, Ujvári János*

4. (114.) ÉVFOLYAM 5. SZÁM

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

4. (114.) ÉVFOLYAM 5. SZÁM

2009. október

Molnár István – Németh Gábor
**Egyetemi szellemi tulajdon-védelem és ipari kapcsolatok a nyílt innovációs közegben:
Open Access vagy monopoljogok?**

Dr. Markó József
Egy rendhagyó igénypont és gyakorlati veszélyei (Omnibus Claim)

Dr. Vida Sándor
Licenciaszerződés megszegése és védjegybitorlás jó hírű védjegynél

Tarr Péter
Az információ értéke az információs társadalomban

FÓRUM
A szabadalmi oltalom megszerzésének és érvényesítésének útvesztői

MAGYAR SZABADALMI HIVATAL

TARTALOM

<i>Molnár István – Németh Gábor</i>	Egyetemi szellemi tulajdon-védelem és ipari kapcsolatok a nyílt innovációs közegben: Open Access vagy monopoljogok? 5
<i>Dr. Markó József</i>	Egy rendhagyó igénypont és gyakorlati veszélyei (Omnibus Claim) 27
<i>Dr. Vida Sándor</i>	Licenciaszerződés megszegése és védjegybitorlás jó hírű védjegynél 40
<i>Tarr Péter</i>	Az információ értéke az információs társadalomban 55
<i>FÓRUM</i>	A szabadalmi oltalom megszerzésének és érvényesítésének útvesztői 75
<i>Dr. Palágyi Tivadar</i>	Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről 81
Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből	103
Könyv- és folyóiratszemle	120
Summaries	134

A folyóiratban megjelenő tanulmányok a szerzők véleményét tükrözik, amely nem feltétlenül azonos a szerkesztőbizottság álláspontjával.

CONTENTS

<i>István Molnár – Gábor Németh</i>	University IP protection and cooperation with industry in an open innovation environment: Open Acces or exclusive rights? 5
<i>Dr József Markó</i>	An irregular claim and its dangers in practice (Omnibus Claim) 27
<i>Dr Sándor Vida</i>	Outcome of breach of a licence agreement in respect of a mark with reputation 40
<i>Péter Tarr</i>	Value of information in the information society 55
<i>FORUM</i>	The maze of rules for obtaining and enforcing patent protection 75
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	News in the field of industrial property protection abroad 81
Selection of advisory opinions of the Body of Experts on Copyright 103	
Review of books and periodicals 120	
Summaries 134	

EGYETEMI SZELLEMITULAJDON-VÉDELEM ÉS IPARI KAPCSOLATOK A NYÍLT INNOVÁCIÓS KÖZEGBEN: OPEN ACCESS VAGY MONOPOLJOGOK?

1. Bevezetés

Az innovációs folyamat, illetve ennek tudományos megközelítése is alapvető átalakuláson ment keresztül az elmúlt években. A *Henry Chesbrough* 2003-ban megjelent könyvét¹ követően általánosan elfogadottá vált új fogalom, az ún. nyílt innováció (*Open Innovation*) – egyebek mellett – a közfinanszírozású kutatóhelyek és az ipar kapcsolatát is más szempontból közelíti meg. Az egyetemeket érintő elmúlt majd egy évtizedben bekövetkezett változások jelentőségét jelzi az Európai Bizottság 2007-ben elfogadott közleménye² is, amely rögzíti, hogy „meghaladtá vált az a múltbéli közfelfogás, hogy a kutatóintézmények feladata új gondolatokat felvetni, az ipar pedig azt az utat adja, amelyen végighaladva ezeket a gondolatokat optimális módon hasznosítani lehet.” Sok vállalat a nyílt innováció modelljét kezdi alkalmazni kutatás-fejlesztési tevékenysége során: belső és külső forrásokat összevonva arra törekszik, hogy a szellemi tulajdonban rejlő gazdasági értéket minél jobban kihasználja. Ennek a folyamatnak fontos eleme, hogy a vállalatok kezdik stratégiai erőforrásként kezelni a közfinanszírozású kutatást. Ezzel párhuzamosan világossá vált, hogy a kutatóintézményeknek aktívabb szerepet kell vállalniuk az iparral fennálló kapcsolataikban ahhoz, hogy minél teljesebb lehessen a kutatási eredmények hasznosítása. A nyílt innováció általánosan teret nyerő modellje tehát mintegy külső körülményként jelenik meg a közfinanszírozású kutatóhelyek, ezen belül az egyetemek számára, amelyhez – utalva az Európai Bizottság fent hivatkozott közleményére – részint kormányzati elvárásként is alkalmazkodniuk kell.

A szerzők jelen tanulmánya egy, az egyetemek keretein belül folytatott kutatás-fejlesztési tevékenység szellemitulajdon-védelmi kérdéseivel foglalkozó, szélesebb körű kutatómunka részét képezi. A nyílt innovációs modell bemutatása mellett a szerzők két egymás mellett élő paradigma, a kutatási eredményeket minél hamarabb és szélesebb körben publikálni kívánó, hagyományos kutatói/egyetemi attitűd – amely az internet térhódításával újabb megerősítést kapott, és talán egyszerűen az *Open Access* név alatt foglalható össze –, valamint az 1980-as *Bayh–Dole Act* elfogadásával útjára induló, az egyetemi szabadalmaztatásra épülő,

¹ H. Chesbrough: *Open Innovation: The New Imperative for Creating and Profiting from Technology*. Harvard Business School Press, Boston, 2003.

² A Bizottság 2007. április 4-i közleménye: A kutatóintézmények és az ipar közötti tudásátadás hatékonyságának javítása Európában: a nyílt innováció felkarolása.

a szerzők által szellemi tulajdon-centrikusnak nevezett paradigma egymás mellett élését, illetve egymásra gyakorolt hatását kívánják ismertetni. Bemutatják e két paradigma kialakulásának legfontosabb mérföldköveit, jelentéstartalmát, valamint empirikus adatokon alapuló kutatási eredményeken keresztül rávilágítanak a szellemi tulajdon-centrikus modell, és az *Open Access*-attitűd egymáshoz való viszonyára. A szerzők megpróbálnak válaszlehetőségeket megfogalmazni abban a kérdésben, hogy a mai ipari innovációs kultúra fényében vajon az *Open Access* vagy a szellemi tulajdon-centrikus egyetemi innovációmenedzsment – esetlegesen ezek között valamilyen átmenet – lenne képes hatékonyabban ösztönözni az ipari kapcsolatokat és a technológiatranszfert. Tekintettel arra, hogy az egyetemek részben eltérő körülmények között tevékenykednek, illetve feladataik is eltérnek a többi közfinanszírozású kutatóhelyétől, azért a jelen tanulmány megállapításai az egyszerűség kedvéért csak az egyetemekre vonatkoznak.

2. A nyílt innováció (*Open Innovation*)

2.1. A nyílt innovációs paradigma

Henry Chesbrough a nyílt innovációs paradigmát mint a zárt innovációs modellről egy új megközelítésre történő átállást mutatja be.³ A zárt innovációs modellben a projektek a cég belső tudományos és technológiai bázisáról indulnak. A projektek átmennek egy belső termékfejlesztési folyamaton, néhányat közülük leállítanak, másokat továbbfolytatnak. Ezen kiválasztott kutatási projektek egy kisebb csoportja végül piacon is értékesített terméké fejlődik. Ezt a folyamatot azért hívják „zárt” innovációs folyamatnak, mert a projektek külső tudás bevonása nélkül, egyirányú utat járnak végig.⁴ A nyílt innovációs folyamatban a projektek indulhatnak akár belső, akár külső technológiai forrásokból, valamint egy új projekt az innovációs folyamatba különböző fázisokban is beléphet. Azért is nevezzük a modellt „nyíltnak”, mert többféle módon juthat be az ötlet az innovációs folyamatba, ahogyan többféle megoldás van arra is, hogy elhagyja azt.⁵

Ezzel ellentétben a zárt modellben a vállalatok történetileg felhalmozták a védett szellemi tulajdont, és elsődleges céljuk a szellemi tulajdon-jogok feletti pereskedés elkerülése volt. A szabadalmak többsége azonban igen keveset ér, és nagy többségüket a cégek sohasem alkalmazzák termékeikben. A nyílt innovációs modellben a szellemi tulajdon-jogok

³ H. Chesbrough: i. m. (1)

⁴ Az AT&T vállalat modelljét kifejezetten zárt innovációs modellként ismeri a szakirodalom. (H. Chesbrough, W. Vanhaverbeke, J. West: *Open Innovation: Researching a New Paradigm*. Oxford University Press, 2006).

⁵ Az IBM, az Intel és a Procter & Gamble modellje példa a nyílt innovációs paradigmára. [H. Chesbrough, W. Vanhaverbeke, J. West: i. m. (4)].

a cégvagyon új aspektusát képezik (gyakran ez a cég értékének igen jelentős hányadát is konstituálhatja), amelyek a termékértékesítés feletti, további bevételforrást jelentenek, de megnyithatják az utat új piacok és új üzleti modellek felé is. *Rivette* és *Kline*⁶ kifejezetten bátorítja a vállalatokat, hogy „porolják le” iparitulajdon-jogaikat és ajánlják fel más cégeknek eladásra, hasznosításra. A nyílt innovációs paradigma tehát általános magyarázatot ad arra a kérdésre, hogy a cégeknek miért is célszerű egyszerre aktív eladóknak és vevőknak lenniük a szellemi tulajdon-jogok piacán.

A nyílt innovációs paradigma úgy is magyarázható mint a tradicionális, vertikális innovációs modell ellentettje, amely utóbbinál a belső kutatás-fejlesztés cégen belül kifejlesztett termékekhez vezet, amelyeket a cég értékesít. Egy mondattal a nyílt innováció a tudás be- és kiáramlásának célzott felhasználása a belső innováció felgyorsítására, és a piacok kibővítése az innováció külső alkalmazására. A nyílt innováció egy paradigma, amely azt feltételezi, hogy a cégeknek külső és belső ötleteket egyaránt kell alkalmazniuk amikor fejlesztik technológiájukat. Az üzleti modell mind belül, mind kívül keletkezett ötleteket felhasznál az értékteremtésre, egyidejűleg belső mechanizmusokat definiál a megteremtett érték egy részének elsajátítására.

A nyílt innovációs paradigma a kutatás-fejlesztést nyílt rendszerként kezeli. Azt feltételezi, hogy értékes ötletek jöhetnek a cégen belülről, de azon kívülről is, és ugyanígy találhatnak maguknak piacot a cég érdekkörén belül vagy azon kívül is. Ezzel a paradigma a cég szempontjából piacot teremt a termékek mellett a szellemi termékeknek is. A paradigma kifejezetten magában foglalja az üzleti modellt mint az értékteremtés és értékmegszerzés forrását. Gyökerét tekintve abból a feltételezésből indul ki, hogy még a legmegfelelőbb kutatás-fejlesztési szervezeteknek is be kell azonosítaniuk a külső tudásforrásokat mint az innovációs folyamat központi hajtóerőit, kapcsolódniuk kell hozzájuk, és növelniük kell azok potenciálját. A nyílt innováció feltételei nem minden üzleti környezetben adottak, ezért a szakembereknek fel kell hívni a figyelmet az intézményi alátámasztottság fontosságára.

2.2. A nyílt innovációs modell kialakulása

Az első szerző, aki elismerte a vállalatok növekvő szerepét az innovációs folyamatban *Joseph Schumpeter* volt. A korai vállalati kutatás-fejlesztési tevékenység sok ágazatban abból az igényből fejlődött ki, hogy a vállalat fenntartsa és növelje termelőkapacitását.⁷ Mivel ez a tevékenység minden egyes cégnél más volt, a kutatás-fejlesztési ráfordítások cégspecifikusak voltak. A belső kutatás-fejlesztés által megalkotott technológiai bázison a cégek arra használták a felhalmozott tudást, hogy új termékeket fejlesszenek ki. Sok vállalatnál nevesített

⁶ K. Rivette, D. Kline: *Rembrandts in the Attic: Unlocking the Hidden Value of Patents*. Harvard Business School Press, Cambridge, 2000.

⁷ A. D. Chandler: *Scale and Scope*. Belknap Press, Cambridge, 1990.

kutatás-fejlesztési részlegek fejlődtek ki, amelyek az iparitulajdon-jogok eszközével korlátot alakítottak ki a tömegtermelésen alapuló árversennyel szemben.^{8,9} A belső kutatás-fejlesztés méretéből és spektrumából származó előnyök egy vertikálisan integrált innovációs modell kifejlődését eredményezték, ahol a nagyvállalatok internalizálták a cégspecifikus kutatás-fejlesztési tevékenységet, és a kutatási eredményeket belső fejlesztési, gyártási és disztribúciós folyamatok segítségével értékesítették. Az ezt kiszolgáló menedzselési modellt egyszerűen így jellemezték: „*felszedni egy zsenit, pénzt adni neki és magára hagyni*”.¹⁰ A modellnek már a korai irodalom szerint¹¹ is voltak hátulütői, amit közismerten NIH-szindrómaként (*not invented here*) emlegettek. Az esetek egy részében a külső innovációs források bevonásától való idegenkedés és a belső kutatás-fejlesztés preferálása olyan kutatási eredményeket szült, amelyeket belső csatornákon nem lehetett termékké fejleszteni és értékesíteni. Az ilyen technológiát esetenként a vállalat licenciába adta, de sok esetben *ad acta* került, további hasznosítási célkitűzések nélkül. Ez azt is jelenti, hogy a belső fejlesztés nemhogy nem jutott el a belső értékesítési modell szerinti hasznosításig, de egyenesen a versenytársak húztak hasznót a megalkotásából.

Számos korábbi irodalom hangsúlyozta a külső innovációs források fontosságát, így Nelson és Winter már 1982-ben modellezte a vállalati döntéshozatalt a külső forrásból megszerzett innovációra vonatkozóan.¹² Eric von Hippel¹³ a hasznos tudás négy külső forrását azonosította: a) beszállítók és vevők; b) egyetemek, állami és privát kutatóhelyek; c) versenytársak és d) más nemzetek.

Sok modell alakult ki arra, hogyan hasznosíthatják a vállalatok a külső tudást. A legegyszerűbb modell a versenytársak másolása: ennek a meglehetősen közismert és kézenfekvő megoldásnak a hatékonyságát mindennemű iparjogvédelmi intézkedés (még a nem szabadalmazható találmányok bejelentése is) meglepő hatékonysággal csökkenti. A vevőkkel való konzultáció igen gazdag ötletforrás, de már fél évszázaddal ezelőtt is az államilag finanszírozott (egyetemi) kutatás-fejlesztést a belső innovációt kifejezetten és jelentősen segítő stimulusként értékelték.¹⁴ A internet térhódítása a külső információ hozzáférhetőségét forradalmasította függetlenül a *freedom to operate*-megfontolásoktól, míg a szabad forráskód a külső innovációs források felhasználásának a következőkben ismertetendő *Open Access*-re meglehetősen emlékeztető modelljét adta.

⁸ D. Teece: Profiting from technological innovation: implications for integration, collaboration, licensing and public policy. *Research Policy*, 15. évf. 1986, p. 285–305.

⁹ I. m. (7).

¹⁰ J. Conant: Tuxedo Park. Simon & Schuster, New York, 2002.

¹¹ R. R. Nelson: The Simple Economics of Basic Scientific Research. *J. Political Economy*, 67. évf., 3. sz. 1959, p. 297–306.

¹² R. R. Nelson, S. G. Winter: *An Evolutionary Model of Economic Change*. Harvard University Press, Cambridge, 1982.

¹³ E. von Hippel: *The Sources of Innovation*. Oxford University Press, New York, 1988.

¹⁴ P. A. David, B. H. Hall, A. A. Toole: Is public R&D a complement or substitute for private R&D? A review of the econometric evidence. *Research Policy*, 29. évf. 2000, p. 497–529.

Mennyiben jelent előrelépést a nyílt innováció paradigma a korábbi, külső innovációs források szerepét elismerő, de azért zárt innovációs modellekhez képest? Mindenekelőtt a korábbi modellekben a külső tudás mindig kiegészítő szerepet kapott a vállalati termék-fejlesztésben a belsőhöz képest. A nyílt innovációban a külső tudás egyenértékű a belsővel. A zárt paradigma szerinti kutató-fejlesztő zseni nem játszott különösebb szerepet az üzleti modell formálásában. A nyílt innovációban a vállalatok kívülről-belülről egyaránt keresik a génuszt, aki „üzemanyaggal” szolgál az üzleti modellhez. Megítélésünk szerint azonban a nyílt innovációs paradigma legfontosabb újítása az alapul vett tudásbázis maga. A zárt innovációs modellben a hasznos tudás ritka, nehezen hozzáférhető, és nagyon kockázatos dolog megbízni benne (ez a gyökere a NIH-szindrómának). A nyílt innovációs paradigma szerint általános a közvélekedés, hogy a hasznos tudás általában széles körben elterjedt (lásd: *Open Access*), és magas minőségi színvonalú. Ezért még a legfejlettebb kutatószervezetek is rá vannak szorulva a külső tudásforrásokra.¹⁵

Tehát nem egyszerűen arról van szó, hogy a vállalat külső forrásból elégíti ki innovációs igényeit, további feltétel, hogy az említett külső forrás kellő publicitást kapjon, hogy a vállalat figyelmét magára irányítsa (tehát érvényesüljön az *Open Access* alapvető célkitűzése). A külső tudásnak ugyanakkor védettnek is kell lennie, hogy lehessen élvezni a jog által teremtett mesterséges monopolhelyzetet, amiért a vállalat kész fizetni is az eredeti jogtulajdonosnak. (Látjuk majd, hogy e két utóbbi körülmény viszont meglehetősen távol taszítja tehát a nyílt innováció ipari paradigmáját az *Open Access* koncepciótól.)

2.3. A szellemi tulajdon-jogok és a nyílt innováció menedzselése

Menedzselési szempontból a nyílt innovációnak három igen fontos következménye van.

a) Komplexebbé válik a szellemi tulajdon védelmének a szerepe. A zárt innovációs modellben a szellemi tulajdon az innováció mellékterméke, hasznosítása pedig a cég részéről védekezési intézkedés, ami védi a vállalatot attól, hogy tevékenységét külső szellemi tulajdon-jog blokkolja. A nyílt innovációban ez a védekezés csak egy módja a szellemi tulajdon-jogok sokféle felhasználásának. A szellemi tulajdon központi elemévé válik az innovációnak, és a szellemi tulajdon-jogok „napi gyakorisággal” ki- és beáramlanak. A védelem melletti alternatívaként elképzelhető, hogy a szellemi alkotástól publikáció vagy donáció útján „megszabadulnak”.

b) A nyílt innovációban megnövekszik az innovációs hídképző intézmények szerepe. Ilyenek a zárt modellben lényegében szükségtelenek, mára azonban szinte mindegyik egyetem

¹⁵ Ezt a körülményt illusztrálja a Merck 2000. évi éves jelentése. Bár a vállalat közismerten magas színvonalú belső kutatás-fejlesztést végez, a jelentés szerint a biotechnológia területén rászorul az egyetemekre, kutatóintézetekre és más vállalatokra a legjobb technológiáknak és termékeknek a Merckhez való importja érdekében.

rendelkezik ún. technológiatranszfer-irodával. A közvetítő (hídképző) intézmények szerepe kifejezetten jelentős például a gyógyszeriparban, de növekszik más ágazatokban is.

c) A nyílt innovációs közelítés új mérőszámokat hoz a vállalati innovációs folyamat nyomon követésére. Egyre fontosabb kérdés például, hogy mennyi kutatás-fejlesztés zajlik a vállalat beszállítói körében.¹⁶

2.4. A hagyományos kutatóegyetemi modell átalakulása

A közfinanszírozású támogatásban részesülő egyetemek általánosan két feladatot látnak el: az oktatás és képzés magas színvonalú szolgáltatása mellett az új kutatási eredmények jelentős része is az egyetemeken születik. Az egyetemeken végzett kutatás-fejlesztési tevékenység során létrehozott tudásnak a társadalom javára történő hasznosítására mindazonáltal számos út létezik.

Az egyetemek szerepének hagyományos felfogása alapján ezen intézmények legfontosabb célja a költségvetési forrásokból, tehát a társadalom közös ráfordításaiból származó pénzekből létrehozott új eredményeknek a közjó szolgálatára érdekében történő nyilvánosságra hozatala, és disszeminációja kell, hogy legyen olyan módon, hogy az a legszélesebb társadalmi csoportok számára váljon hozzáférhetővé.¹⁷ Ez a XX. század második feléig általánosan uralkodó felfogás elkerülte, hogy látszólag szükségtelenül kerüljenek felhasználásra költségvetési források olyan vagyoni értékkel bíró jogok létrehozására, amelyeknek a jogosultja nem az állam lesz, illetve a társadalom – az iparjogvédelmi jogok kizárólagos jellegénél fogva – meghatározott ideig el van zárva ezen eredmények hasznosításától.

Ugyanakkor kutatások rámutatnak,¹⁸ hogy ezen modellben a kutatás-fejlesztési eredmények gyakran nem vezetnek új termék vagy szolgáltatás bevezetéséhez. Az innováció folyamata az iparjogvédelmi oltalom megszerzése, illetve az erre irányuló erőfeszítések hiányában több okból megszakadhat: a) a kutatóhely, illetve a feltaláló a megfelelő anyagi érdekelttség hiányában egyszerűen nem adja tovább találmányát gazdasági hasznosításra; b) a feltaláló nem vesz részt a további fejlesztésekben, amely nélkül piacon értékesíthető termék számos esetben nem jöhet létre; c) az eredmény továbbfejlesztéséhez szükséges szolgáltatások gyakran nem elérhetőek a piacon, és ezt a hiányt csak egy „szolgáltató egyetem” tudja megszüntetni; végül talán a legfontosabb, hogy d) miután az ipari szereplő oltalom hiányában nem képes kialakítani és kihasználni a monopolhelyzetből származó versenyelőnyt, bele sem kezd a termékfejlesztésbe. Az utóbbira később még rámutatunk.

¹⁶ Magyarországon a beszállítói innováció fokozásával foglalkozik pl. a Knorr–Bremse Fékrendszerek vállalat.

¹⁷ A. Rudy et al.: *Universities in the Age Corporate Science*. Temple University Press, Philadelphia, 2007.

¹⁸ Bajmócy Zoltán: „Vállalkozó egyetem” vállalkozásfejlesztési szemszögből. In: *Tudásmenedzsment és tudásalapú gazdaságfejlesztés*. SZTE Gazdaságtudományi Kar Közleményei 2005, p. 312–327., JATEPress, Szeged, 2005.

Az egyetemi kutatás-fejlesztési eredmények, illetve általában a közfinanszírozású források kutatási célú felhasználásának szabályozásában jelentős fordulatot jelentett az Amerikai Egyesült Államokban 1980-ban elfogadott *Bayh–Dole Act*. E törvény különös jelentősége és hatása abban rejlett, hogy engedélyezte az állami kutatóhelyeknek, hogy a kormányzati támogatással létrehozott eredményekhez kapcsolódóan a szellemi tulajdon-jogokat megszerzzék, továbbá ösztönözte a kutatóhelyeket arra, hogy e szellemi tulajdon-jogok tekintetében a vállalkozásoknak licenciát adjanak. A '90-es évektől szinte minden fejlett ország hasonló szabályozást igyekszik bevezetni.

Hazánkban a kutatás-fejlesztésről és a technológiai innovációról szóló 2004. évi CXXXIV. törvénynek (a továbbiakban: innovációs törvény) az állami vagyronról szóló 2007. évi CVI. törvény általi módosítása egyértelművé tette, hogy a költségvetési kutatóhelynek minősülő központi költségvetési szervet illetik meg a jogszabály erejénél fogva átszálló, illetve az általa ellenérték fejében vagy ingyenesen szerzett szellemi alkotáson fennálló jogok. Az Európai Közösségek által finanszírozott kutatási keretprogramok esetében is hasonló szabályozás érvényesül. Főszabályként a támogatásban részesülő kedvezményezettet illetik meg mindazok, a szellemi tulajdonhoz fűződő jogok, amelyek a támogatott tevékenység keretében jöttek létre.¹⁹ Az ily módon – tagállami költségvetési és közösségi támogatás felhasználásával is – létrehozott szellemi tulajdon gazdasági hasznosítását európai szinten is több dokumentum szorgalmazza.^{20, 21}

3. Az Open Access

3.1. Az Open Access modell kialakulása és tartalma

Amíg a – későbbiekben részletesen kifejtendő módon – '90-es évektől kezdve elmozdulás történt az egyetemeken létrehozott szellemi alkotások iparjogvédelmi oltalomban történő részesítése, illetve gazdasági hasznosításának támogatása irányába, addig időben ezzel nagyjából egybeesve, az internet elterjedésével egy új disszeminációs modell is egyre inkább teret hódít. Az új kutatási eredményeknek a közjó szolgálata érdekében történő nyilvánosságra hozatalát és a legszélesebb társadalmi csoportok számára hozzáférhetővé tételét

¹⁹ Lásd: a 7. Keretprogram (2007–2013) cselekvéseiben a vállalkozások, a kutatóközpontok és az egyetemek részvételére, valamint a kutatási eredmények terjesztésére vonatkozó szabályok megállapításáról szóló 2006. december 18-i 1906/2006/EK európai parlamenti és a tanácsi rendelet 36. cikkét.

²⁰ A Bizottság 2007. április 4-i közleménye: A kutatóintézmények és az ipar közötti tudásátadás hatékonyságának javítása Európában: a nyílt innováció felkarolása.

²¹ A Bizottság 2008. április 10-én elfogadott ajánlása a szellemi tulajdonjogoknak a tudásátadással kapcsolatos tevékenységek során történő kezeléséről, valamint az egyetemeknek és egyéb állami kutatási szervezeteknek szóló eljárási szabályzatról.

hirdető – a hagyományos kutatóegyetemi felfogáshoz visszanyúló – modelljét talán *Open Access* modellként lehetne röviden leírni, amelynek megszületését a digitális technológia térhódítása és az internet általánossá válása tette lehetővé.

Az *Open Access* paradigmának²² több definíciója is létezik; a fogalom maga is fejlődik, van azonban néhány egymásra épülő kulcsdokumentum, amelyekkel a fogalom mai jelentése egészen elfogadhatóan megvilágítható. Ezek közül az első a *Budapest Open Access Initiative* 2001-ből. Ekkor találkozott Budapesten több tudományos kommunikációért felelős prominens döntéshozó, és találkoztunk eredményeként megalkották a *Budapesti Open Access Kezdeményezés* elnevezésű dokumentumot. Ez tartalmazza az *Open Access* azóta többször újradefiniált, ám máig meghatározó jelentőségű megfogalmazását a következők szerint. Azon tudományos (*scholarly*) információnak (pl. kutatási eredménynek és szerzői jogi műnek), amelynek alkotója pénzfizetés elvárása nélkül a művet a világ számára hozzáférhetővé teszi, online ingyenesen hozzáférhetőnek (*accessible*, innen származik az *Open Access* kifejezés) kell lennie. Elsődlegesen ebbe a kategóriába tartoznak a lektorált szakcikkek, de idetartoznak a lektorálatlan kéziratok is, amelyek esetében szükséges lehet az interneten való közzététel a kommentálás lehetővé tételére vagy éppen a tudományos közvélemény tájékoztatására valamilyen fontos kutatási eredmény megszületéséről. Az ilyen szakirodalomhoz való könnyebb vagy nehezebb hozzáférésnek több fokozata és típusa van. *Open Access* alatt azt kell érteni, hogy az ilyen irodalom a publikus világhálón szabadon és ingyenesen hozzáférhető, megengedve bármely felhasználónak az elolvasást, a letöltést, a másolást, a terjesztést, a nyomtatást, az abban való keresést, a szövegeknek más szövegekhez linkként való hozzákapcsolását, indexálását, adatként szoftverhez való hozzáadását vagy felhasználását bármely más törvényes célra pénzbeli, jogi vagy műszaki korlátozások nélkül, leszámítva azokat a korlátozásokat, amelyek az internettől mint eszköztől nem elválaszthatók. Az egyetlen megszorítás a reprodukcióhoz és a terjesztéshez kapcsolódik, és az egyetlen alkalmazandó szerzői jogi szabály, hogy meg kell adni a szerzőnek a lehetőséget a mű integritásának, a szerzőség elismerésének és a megfelelő idézésnek a kontrolljára. Az előzőekben ismertetett kezdeményezésnek megfelelően tehát az *Open Access* paradigma alá eső, műszaki kutatási eredmény iparjogvédelmi karakterű oltalomban nem részesül, ennek megfelelően közkinccs.

Érdeemesnek tűnik megvizsgálni közelebbről az *Open Access* definíció fogalmi elemeit. Először is az *Open Access*-művek szabadon hozzáférhetőek. Másodszor online léteznek, ami azt jelenti, hogy ezek tipikusan digitális formátumúak az interneten. Harmadszor ezek tu-

²² A fogalomnak szándékosan nem javasolunk magyar fordítást. Amint az a fenti definiálási kísérletből is látszik, rövid, pontos és a köztudatba is könnyen beiktatható fordítás aligha adható (talán a „szabad hozzáférés” kifejezés még megfontolandó), és mivel a nem angol nyelvű, nemzetközi irodalom is kizárólag *Open Access* (gyakran rövidítve: OA) szakkifejezéssel említi a jelenséget, az érthetőség kedvéért mi is meghagyjuk az angol nyelvű verziót erre az igen komplex fogalomra.

dományos művek; regények, novellák, népszerű magazinok, önképző könyvek és hasonlóak nem tartoznak ebbe a körbe. Negyedszer, ezen művek szerzői nem részesülnek anyagi díjazásban az erőfeszítéseik következtében keletkezett szellemi tulajdon-jogokért. Ötödször, mivel igen gyakran a lektorált közlemények szerzői nem részesülnek díjazásban, és a művek tudományosak, ezen szakirodalom tekinthető a szabad hozzáférésű anyag fő forrásának. Hatodszor, rendkívül nagyszámú engedélyezett felhasználása van az *Open Access*-anyag-nak. Eltekintve a szerzőt megillető (véleményünk szerint szinte érvényesíthetetlen) azon jogtól, ami a mű integritásához, szerzőkénti feltüntetéséhez és a megfelelő idézéshez fűződően megilleti, a felhasználók megszorítás nélkül másolhatják és terjeszthetik az *Open Access*-műveket. Talán nem felesleges megemlíteni, hogy két alapvető *Open Access*-stratégia létezik: az ún. önarchiválás és az ún. *Open Access*-folyóiratok. Ezek ismertetésétől terjedelmi okokból eltekintünk.

*Peter Suber*²³ úgy jellemzi az *Open Access* koncepciót, hogy az megszünteti a fizetési (pl. előfizetési díjak) és az engedélyezési korlátokat (pl. licencijogok), kialakítva egy royaltymentes irodalmat (tudományos művek, amelyeket a szerzők ingyenesen alkottak), minimális felhasználási megszorításokkal hozzáférhetővé téve azt. *Harnad*²⁴ szerint a koncepció legfontosabb eleme a szabad hozzáférés, ennek megléte önmagában is elegendő a mű *Open Access* mivoltának megalapozásához. Valójában az *Open Access* paradigma csak a digitális világban létezik. Ennek oka, hogy itt a mű első digitális másolatának elkészítését követően a további kópiák előállításának és az internet segítségével történő terjesztésének költségei marginálisak. Ezzel ellentétben a papíralapú publikációk esetében nemcsak a papírmásolatok előállítási költségeivel, de a fizikai tárolás és terjesztés költségeivel is számolni kell, ami nem teszi lehetővé az ingyenes rendelkezésre bocsátást.

Az *Open Access* paradigma fejlődésének következő mérföldköve a 2003-as *Bethesda Statement on Open Access Publishing* (Bethesda Nyilatkozat az *Open Access*-publikálásról) volt. A Bethesda Nyilatkozat kiterjesztette az *Open Access* fogalmát, amikor kimondta:

a) az alkotó és a szerzői jog jogosultja minden felhasználónak ingyenes, visszavonhatatlan, az egész világra kiterjedő és örökös jogot biztosít a mű elérésére, és engedélyt ad a mű másolására, felhasználására, terjesztésére, átadására és a mű nyilvános megjelentetésére, továbbá származékos művek előállítására és terjesztésére bármely digitális médiumban, bármely jóhiszemű célra, a szerzőség megfelelő elismerése mellett, engedélyt ad továbbá kisszámú nyomtatott másolat készítésére személyes felhasználás céljából;

²³ C. W. Bailey, Jr.: What Is Open Access? In: N. Jacobs (ed.): *Open Access: Key Strategic, Technical and Economic Aspects*. Chandos Publishing, Oxford, 2006. (P. Suber: *Open Access Overview: Focusing on Open Access to Peer-Reviewed Research Articles and Their Preprints*.)

²⁴ C. W. Bailey, Jr.: i. m. (23). (S. Harnad: Re: Free Access vs. Open Access. SPARC-IR, 15 December 2003).

b) az alkotó a mű egy teljes verzióját és annak valamennyi kiegészítő anyagát, beleértve a fenti engedély egy másolatát egy szabványos elektronikus formátumban, az első publikációt követően haladéktalanul elhelyezi legalább egy online letéteményesnél, amelyet egy tudományos intézmény, közösség, állami ügynökség vagy más elismert, olyan szervezet tart fenn, amelynek célja a szabad hozzáférés biztosítása (pl. a biomedikai tudományoknál ilyen a PubMed Central).

Miben különbözik a Bethesda Nyilatkozat a Budapesti Kezdeményezéstől? A Budapesti Kezdeményezés nem jelenti azt, hogy a szerzőknek intézményesíteniük, működtetniük kell az *Open Access* koncepciót. Eltekintve a szabad (ingyenes) hozzáféréstől, a felhasználók más iránymutatást nem kapnak a tekintetben, hogy a mű *Open Access* vagy nem. Ezzel szemben a Bethesda Nyilatkozat konkretizálja, hogy a szerzői jogok jogosultja bizonyos jogokat felhasználási engedély keretében biztosít, és ezek a jogok ingyenesek, visszavonhatatlanok, az egész világra kiterjedőek és örökösök. A felhasználási engedély egy szerződés, amely meghatározza az engedélyezett felhasználás feltételeit. Mint ilyen felülírja a (diszpozitív) szerzői jogokat a szerződés szerinti feltételekkel. Ilyen jog a Bethesda Nyilatkozat szerint (amelyet a Budapesti Kezdeményezés nem említ) a származékos művek előállításához való jog, például egy mű engedély nélkül lefordítható egy másik nyelvre.

Az utolsó itt említett mérföldkő a fogalom fejlődésében a 2003-as Berlini Deklaráció volt (*Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities*), amely lényegében a Bethesda Nyilatkozat tartalmát ismétli meg:

Az internet a jövőben képes lesz a tudományos publikálás természetét jelentősen megváltoztatni. A Berlini Deklaráció támogatja az internetet mint funkcionális eszközt a globális tudományos tudásbázis kezelésére. Úgy definiálja az internetet mint átfogó forrást az emberi tudás és kulturális örökség biztosítására, amit a tudományos közösség elfogad. Ahhoz, hogy az internet ezt a funkcióját betöltsse, fenntarthatónak, interaktívnek és transzparensnek kell lennie. A tartalomnak és a szoftverállománynak szabadon hozzáférhetőnek és kompatibilisnek kell lennie.

A Berlini Deklaráció szerinti az *Open Access* kontribúció magában foglalja a következőket: eredeti tudományos kutatási eredmények, nyers adatok és metaadatok, forrásanyagok, képi és grafikai anyagok digitális megjelenítései és tudományos multimédia anyagok. Az *Open Access* kontribúciónak a Berlini Deklaráció szerint a Bethesda Nyilatkozatnál említett két feltételt kell kielégítenie. Az *Open Access* fogalmát a következő fejezetben megkíséréljük elhelyezni az egyetemeken alkotott természettudományos-műszaki kutatási eredmények környezetében.

A fentiekből – egyebek mellett – az is látható, hogy bármilyen ipari viselkedésmintát is vizsgáljunk, abban a védett szellemi tulajdonból származó monopoljogok központi szerepet játszanak. A nyílt innovációs paradigma már kifejezetten és bevallottan is számít külső tudásforrásokra, ezek közül az első számú forrás az egyetemi tudás. Az *Open Access*-tudás azonban nem teljesen felel meg az ipari termékfejlesztés követelményeinek, mert nem

védhető meg a versenytársaktól. Üzleti modell szintjén ezért az ipar nem igazán tud „mit kezdeni” az *Open Access* paradigma szerinti tudással.²⁵

3.2. Közfinanszírozású kutatástámogatás és az *Open Access*

A közfinanszírozású támogatással létrehozott tudományos eredményeket bemutató publikációk fentiek szerinti ingyenes online hozzáférhetővé tételének gyakorlata az Európai Unió számos tagállamában elterjedt. A kutatást finanszírozó szervezetek közül például Írországban a *Research Council for Science, Engineering and Technology* vagy Németországban a *Deutsche Forschungsgemeinschaft* is ezt követeli meg támogatási politikájában. Magyarországon az innovációs törvény 16. §-ának (2) bekezdése értelmében a pályázat kiírója, azaz a támogató megkövetelheti a közfinanszírozású kutatás-fejlesztési támogatással megvalósított projekt eredményeként létrejött szellemi alkotás közcélú felhasználásra ellenérték nélkül történő átengedését. Ebben az esetben ezt a pályázati kiírásnak és a támogatási szerződésnek is tartalmaznia kell. A gyakorlatban ilyenre nem nagyon volt példa.

Az európai közösségi forrásokból finanszírozott kutatás eredményeihez való könnyebb hozzáférhetőség biztosítása érdekében a Bizottság 2008. augusztus 20-án döntött egy kísérleti projekt elindításáról. A döntés²⁶ értelmében a 7. Keretprogram meghatározott intézkedései esetében a kedvezményezett köteles a támogatott kutatási tevékenysége eredményeként keletkező, minősített tudományos folyóiratokban közzétett publikációkat azok megjelenését követően – kutatási területtől függően – hat, illetve tizenkét hónap elteltével korlátozásoktól mentesen online hozzáférhetővé tenni. Az ingyenes letölthetővé tétel (*Open Access*) a szerzők egyéb szellemi tulajdonhoz fűződő jogait nem érinti, és csak a megjelenő tudományos publikációkra vonatkozik, egyéb kutatási adatokra, képekre stb. nem. A projekt a 7. Keretprogram költségvetésének mintegy húsz százalékát kitevő pályázatot fog érinteni, és a fenti kötelezettség csak a Bizottsági döntést követően megkötésre kerülő támogatási szerződések alapján fogja kötelezni a kedvezményezetteket. Látható, hogy az *Open Access* hatást gyakorol a közösségi kutatáspolitikára is; a közösségi intézkedés azonban tartalmát tekintve messze elmarad a Berlini Deklaráció „szigorától”, és a „szellemi tulajdon-toleráns” *Open Access* alapjait helyezi le.

²⁵ Az egyetem szempontjából nézve ezért – amennyiben ipari kapcsolatokon alapuló technológiatranszferben gondolkodik – legalább egy igen nyomós érv szól a lentebb ismertetett szellemi tulajdon-centrikus technológiamentesment mellett.

²⁶ Commission Decision on the adoption and a modification of special clauses applicable to the model grant agreement adopted on 10 April 2007 in the context of the implementation of the Seventh Framework Programmes of the European Community (2007–2013) and the European Atomic Energy Community (2007–2011), and to the model grant agreement for ‘frontier’ research actions and to the Marie Curie model grant agreements adopted on 16 April 2007 in the context of the implementation of the Seventh Framework Programme of the European Community (2007–2013).

4. A szellemi tulajdon-centrikus innovációmenedzsment

4.1. Paradigmaváltás az egyetemi szellemi tulajdon területén

A nyílt innováció modelljének ismertetése során már utaltunk az 1980-ban elfogadott *Bayh–Dole Act* jelentőségére és hatására, amely elősegítette a kormányzati támogatással létrehozott eredményekhez kapcsolódóan a szellemi tulajdon-jogok egyetemeken általi megszerzését, és egyúttal szabályozási mintául is szolgált világszerte.

A törvény megteremtette azt a helyzetet, hogy a közfinanszírozású támogatásban részesülő kutatóhelyek egyik meghatározó elemévé válnak a vállalkozások versenyképességét alapjaiban befolyásoló nyílt innovációs rendszernek. A kialakuló új rendszer kölcsönös függőséget okoz a három résztvevő – az állam (adott esetben ide sorolható az Európai Unió is), a közfinanszírozású kutatóhelyek és a vállalkozói szféra – között. A vállalkozások érdekeltté válnak a működőképes akadémiai–egyetemi kapcsolatok kiépítésében, hiszen versenyelőnyük származhat belőle. Ebben az állam is érdekelt, hiszen a kutatóhelyeken képződött eredmények gazdasági hasznosítása a gazdaság növekedését segíti. Másrészt a költségvetési források szűkössége miatt a költségvetési kutatóhelyeket nem tudja kellő mértékben finanszírozni, amit (legalább részben) orvosolhatnak az ipari kutatási megbízások. A közfinanszírozású kutatóhelyek pedig saját forrásaik szűkössége miatt fordulnak a gazdaság szereplői felé.

Mindez egyúttal azt is jelenti, hogy az innovációs kapcsolatok elősegítése érdekében a kormányzat érdekeltté teszi a közfinanszírozású kutatóhelyeket az ott születő eredmények továbbhasznosításában: jogokat ad a kutatóhelyeknek szabadalmak megszerzésére, gazdasági tevékenység folytatására.

4.2. Kialakuló szellemi tulajdon-menedzsment az egyetemeken

A szellemi tulajdon-centrikus innovációmenedzsment értelmében a tudományos kutatást végző egyetemi szereplők felhasználják a rendelkezésre álló iparjogvédelmi oltalmi formákat és oltalmazási lehetőségeket a létrehozott kutatási eredmények védelmére, monopoljogok biztosítására. Nehéz a közelítést paradigmaként megfogalmazni, és bár sok tekintetben az *Open Access* ellenpontját képezi, egyszerűbb egyfajta menedzselési módszertanként, üzleti modellként definiálni. Lényege, hogy a kutatási eredmény megalkotását követően azonnal megvizsgálják annak termékké való fejlesztésének a lehetőségét, és azokat a körülményeket és feltételeket, amelyek meglelte elengedhetetlen a termékfejlesztési folyamatban. Mivel a termékfejlesztés az innováció egyetemeken melletti másik kulcsszereplője, nevezetesen az ipar nélkül nem képzelhető el, a műszaki kutatási eredmények feletti monopoljog biztosítása, azaz a szabadalmazás a kutatási eredmény megalkotásakor, még a publikáció előtt felmerül. A menedzselés „nulladik” intézkedése ezért a szabadalmazhatósági tesztelés, a technika állásának (szabadalomjogi újdonságnak) a kutatása és a szabadalmi bejelentés. A

publikációt igen gyakran még a szabadalmi bejelentés után is késleltetni vagy mellőzni kell. Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a kutatási eredmény jövőbeli sorsának középpontjába ezzel a szellemi tulajdon-védelem kerül, ezért nevezzük ezt a modellt szellemi tulajdon-centrikus innovációmenedzsmentnek.

4.3. Szellemi tulajdon-centrikus innovációmenedzsment és Open Access

Mindez az *Open Access* paradigma Berlini Deklaráció általi megfogalmazásának legalább három ponton nem összeegyeztethető alternatíváját képezi: a) a kutatás-fejlesztési eredmény műszaki tartalmának mindenki általi hozzáférése időben késleltetett, tartalmilag korlátozott; b) a felhasználás a tudományos kutatás-fejlesztésre korlátozott, a gazdálkodási tevékenység körében a felhasználás alapvetően tilos, a jogosult engedélyéhez kötött; c) az internet a jogok terjedelmének megállapításához (*freedom to operate*) és nem az információ minél szélesebb körű terjesztéséhez szükséges platform.

A fentiekből látható, hogy az egyetem a berlini *Open Access* paradigmát és a szellemi tulajdon-centrikus innovációmenedzsment modellt egyszerre csak nehezen követheti. Az 5. fejezetben néhány közismert vagy kevésbé ismert érvet és ellenérvet mutatunk be a két közelítéssel kapcsolatban. Az könnyen belátható, hogy az ipari kapcsolatok, a találmányok termékévé fejlesztése, röviden a technológiatranszfer szempontjából nem mindegy, hogy az egyetem melyik utat választja.

A fentiekből látható, hogy a nyílt innováció által teremtett gazdasági környezetben igazán nehéz feladat egy egyetem számára általános jelleggel állást foglalni abban a tekintetben, hogy a tudás megalkotása után vajon az *Open Access* vagy a szellemi tulajdon-centrikus paradigma szerinti menedzselést válassza. Az Európai Unió is mutat némi kettősséget a két alapelv melletti kiállást illetően: a Bizottság ajánlása ugyanúgy 2008-ban látott napvilágot,²⁷ mint az előbb ismertetett kísérleti projekt a támogatási modellszerződés módosításáról.

4.4. Közffinanszírozású kutatástámogatás és a szellemi tulajdon-centrikus innovációmenedzsment

A Bizottság 2008. április 10-én ajánlást fogadott el „*Commission Recommendation on the management of intellectual property in knowledge transfer activities and Code of Practice for universities and other public research organisations*” címmel. Az ajánlás a tagállamok részére fogalmaz meg javaslatokat, amelyek elősegíthetik a közfinanszírozású kutatóhelyeken a tudástranszfer-folyamatok hatékonyabbá válását. Ennek értelmében a tagállamok

²⁷ A Bizottság ajánlása: A szellemi tulajdonjogoknak a tudásátadással kapcsolatos tevékenységek során történő kezeléséről, valamint az egyetemeknek és egyéb állami kutatási szervezeteknek szóló eljárási szabályzatról, 2008. április 10.

a közfinanszírozású kutatóhelyeken – többek között – támogatják szellemi tulajdon-kezelési szabályzatok elfogadását; elősegítik technológiatranszfer-kapacitások létrejöttét és a szellemi tulajdon-védelmi tudatosság növelését; az ajánlásban foglaltak alapján nemzeti stratégiákat és iránymutatást fogadnak el, szükség esetén jogalkotási lépéseket tesznek; lépéseket tesznek az ajánlás részét képező gyakorlati útmutató lehető legszélesebb körben történő alkalmazása érdekében; nemzeti kapcsolattartó pontokat hoznak létre, amelyek a tudástranszferet érintő intézkedések koordinálását is végeznék. Az egyes tagállamok, illetve harmadik országok jogi szabályozásában a szellemi tulajdon védelmét érintő kérdésekben lehetnek olyan kérdések, amelyek esetében az ajánlásban foglaltak – mintegy közös hivatkozási pontként szolgálva – elősegíthetik a nemzetközi együttműködések létrejöttét és a hatékonyabb működést. Az ajánlás 1. számú melléklete gyakorlati útmutató az egyetemek és más közfinanszírozású kutatóhelyek számára, amely a következő három fő téma köré csoportosítja a kutatóhelyek gyakorlatába átültetendő elveket: a szellemi tulajdon-védelem, a tudástranszfer, valamint a kutatási együttműködés és a megrendelt kutatás.

A szellemi tulajdon védelme területén a legfontosabb kérdések közé – többek között – a következők tartoznak: szellemi tulajdon-kezelési szabályzat kidolgozása a közfinanszírozású kutatóintézetek hosszú távú stratégiájának és küldetésének részeként; a szellemi alkotások feltárásának, jogi oltalomszerzésének és hasznosításának előmozdítása a közfinanszírozású kutatóintézetek hosszú távú stratégiája és küldetése mentén az elérhető társadalmi-gazdasági előnyök maximalizálásával; valamint hatékony ösztönző intézkedések, amelyek a kutatószemélyzet aktív részvételét biztosítják a szellemi tulajdon-kezelési szabályzat betartásában.

A tudástranszfer elősegítése kapcsán biztosítani kell a következőket: valamennyi lehetséges hasznosítási forma (pl.: licencia, spin-off alapítás stb.) és valamennyi lehetséges hasznosító partner (spin-off-ok vagy már létező vállalkozások, más közfinanszírozású kutatóintézetek, befektetők, innovációs szolgáltató cégek vagy más ügynökségek) figyelembevételével a lehető legmegfelelőbb üzleti forma és fél kiválasztása; a közfinanszírozású kutatóintézetek számára – akár saját intézményi keretein belül, akár külsős szervezet igénybevétele útján – a professzionális tudástranszfer-szolgáltatások (ideértve jogi, pénzügyi, kereskedelmi szolgáltatásokat, a jogi oltalomszerzést és tanácsadást), az ehhez szükséges szakszemélyzet és technikai háttér elérhetősége; licenciaszabályzat kidolgozása és közzététele annak érdekében, hogy a közfinanszírozású kutatóintézetek gyakorlata egymással harmonizáljon és az ügyletek korrektsége biztosított legyen; spin-off alapítási szabályzat kidolgozása és közzététele; tiszta alapelvek lefektetése a technológiatranszfer-üzyletből származó bevételek közfinanszírozású kutatóintézet, tanszék(ek) és feltaláló(k) közötti megosztását illetően.

Mind a kutatási együttműködésekben, mind pedig a megrendelt kutatási jogviszonyok (*commissioned research*) esetében meg kell teremteni többek között az alábbiakat: a szellemi tulajdonra vonatkozó kérdések tisztázása a kutatási projekt lehető legkorábbi szakaszában, ideális esetben még annak megkezdése előtt; a kutatási együttműködés során keletkező vagy azon annak tulajdonát képezi, aki azt létrehozta, de egy olyan előzetesen megkötött külön

szerződés alapján más felek számára is átadható, amely megfelelően tükrözi a felek projekt-tel kapcsolatos érdekeltségét, feladatait és pénzügyi vagy más természetű hozzájárulásait.

Az ajánlás 2. számú melléklete az egyes területeken azonosított néhány legjobb gyakorlat összefoglalását tartalmazza. Ezek alkalmazása minden érintett ország, nem kizárólag az EU tagállamok számára megfontolandó. Példaként néhány: az állam által finanszírozott kutatásokból származó szellemi tulajdon megfelelő menedzselését támogatni kell, amely alapján elvárható, hogy a megállapított alapelveket tiszteletben tartsák, és az ipar jogos érdekeit (például: a kutatási eredmények bizalmas kezelésére irányuló kötelezettségek) figyelembe vegyék. Ahol az lehetséges, modellszerződéseket és meghatározott feltételek alapján a legmegfelelőbb modellszerződés kiválasztását segítő döntéshozatali eszközöket kell elérhetővé tenni. Amikor nemzetközi kutatási együttműködési szerződés aláírására kerül sor, az állami forrásokból finanszírozott kutatásokból származó szellemi alkotásokra vonatkozó tulajdonosi jogokat egyértelműen kell meghatározni, figyelembe véve az egyes részt vevő országoknál irányadó szabályokat; továbbá az ezekre vonatkozó információkat könnyen elérhetővé kell tenni.

A fentieket nehéz lenne úgy értékelni, hogy a Bizottság nem a szintiszta szellemi tulajdon-centrikus közelítés mellett foglal állást. Összevetve mindezeket az előbb ismertetett kísérleti projekttel, talán nem túlzás azt állítani, hogy az Európai Unió is mutat némi frusztráltságot a két közelítést illetően, vagy ha nem is, egyelőre adós maradt egyértelmű iránymutatással abban a tekintetben, hogy mely esetekben, milyen körülmények között, milyen feltételekkel, melyik megoldást célszerű az egyetemeknek alkalmazni. Úgy látjuk, hogy az egyetemi stratégiai döntéshozatal szintjén igenis okozhat nehézséget a két paradigma összeegyeztetése.

5. Open Access vagy szabadalmazás?

5.1. Előnyök, hátrányok

Ahogy arra már utaltunk, az egyetemi kutatást hagyományosan a kutatási eredmények gyors disszeminációjának követelményével és a tudásmegosztás, közös szerzői minőség és közös projektek környezetével, így a kumulatív tanulással és innovációval azonosítják.²⁸ Az egyetemi jutalmazási rendszer megköveteli a kutatási eredmények közzétételét, és ezen eredményeknek a tudományos közösségben való diffúziójára épül. Az egyetemi kutatók számára ezért kézenfekvő a nagy idézetségű kutatási témák kiválasztása és a kutatási eredmények nyílt és gyors közzététele.^{29, 30} Ezeket a normákat és motivációkat helyezte új kontextusba a

²⁸ P. Dasgupta, P. A. David: Toward a new economics of science. *Research Policy*, 23. évf. 1994, p. 487–521.

²⁹ P. A. David: Common agency contracting and the emergence of „open science” institutions. *The American Economic Review*, 8. évf. 2. sz. 1988, p. 15–21.

³⁰ P. David, D. C. Mowery, W. E. Steinmueller: Analysing the economic payoffs from basic research. *Economics of Innovation and New Technology*, 2. évf. 1992, p. 73–90.

már említett *Bayh–Dole Act* utáni fokozott egyetemi szabadalmazási aktivitás. Hamar a viták középpontjába került, és azóta ott is maradt az a kérdés, hogy vajon milyen hatással van a szabadalmazási folyamatba bekapcsolódott egyetemi kutató alap kutatási és publikációs tevékenységére, a publikációk mennyiségére és minőségére az a körülmény, hogy a kutató részt vesz a szabadalmazási/hasznosítási folyamatban. Más szóval: vajon a szabadalmazás negatívan befolyásolja-e az egyetemi kutatási eredmények generálását és publikálását. A kérdés vizsgálata témánk szempontjából azért érdekes, mert közelebb hoz egy megalapozott állásfoglalás kialakításához az egyetemeken által követendő kutatás- és szellemi tulajdon-menedzselés mintája tekintetében.

A kérdés azért is fontos, mert az egyetemi kutatás egyre növekvő mértékben járul hozzá az ipari kutatás-fejlesztési folyamathoz.^{31, 32, 33, 34} Egy, az Amerikai Egyesült Államokban a '80-as években végzett kutatás szerint a vállalati innováció fontos forrása az egyetemi kutatás: a válaszadók 31%-a fontos projektforrásként, míg 36%-uk információforrásként értékelte az egyetemi kutatást.³⁵ Ugyanakkor több iparág kutatás-fejlesztési menedzsere úgy találta, hogy az egyetemektől az iparhoz történő tudástranszfer legfontosabb csatornái a publikációk, a kötetlen információcsere, a konferenciák és a konzultációk. A szabadalmakat akkor még a kevésbé fontos információs csatornákként írták le egy kivétellel: a gyógyszeripar területén már akkor is a tudástranszfer fontos eszköze volt a szabadalmi információ.

A *Bayh–Dole Act*et követő innovációpolitikai változások bátorították az egyetemi kutatási eredmények szabadalmazását és hasznosítását. Az egyetemeken szervezeti változtatásokat hajtottak végre annak érdekében, hogy segítsék ezt a hasznosítási folyamatot.³⁶ Ezekre a politikai, intézményi és piaci változásokra válaszul az egyetemi kutatási eredmények szabadalmazása igen nagy mértékben nőtt az Egyesült Államokban az elmúlt húsz évben.^{37, 38} A szabadalmazásra való koncentráció azonban kutatási eredmények titokban tartására, késleltetett publikációra és hasznosításorientált témaválasztásra is vezethet, csökkentve ezáltal a tudományos eredmények publikálásának mennyiségét és minőségét.

³¹ E. Mansfield: Academic research and industrial innovation. Research Policy, 20. évf. 1991. p. 1–12.

³² E. Mansfield: Academic research underlying industrial innovations: sources, characteristics, and financing. The Review of Economics and Statistics, 77. évf. 1995. p. 55–65.

³³ E. Mansfield: Academic research and industrial innovation: an update of empirical findings. Research Policy, 26. évf. 1998. p. 773–776.

³⁴ E. Narin, K. S. Hamilton, D. Olivastro: The increasing linkage between U.S. technology and public science. Research Policy, 26. évf. 1997. p. 317–330.

³⁵ W. M. Cohen, R. R. Nelson, J. P. Walsh: Links and impacts: the influence of public research on industrial R&D. Management Science, 48. évf. 1. sz. 2002. p. 1–23.

³⁶ N. S. Argyres, J. P. Leibeskind: Privatizing the intellectual commons: universities and the commercialization of biotechnology. Journal of Economic Behavior & Organization, 35. évf. 4. sz. 1998. p. 427–454.

³⁷ R. Henderson, A. Jaffe, M. Trajtenberg: Universities as a source of commercial technology: a detailed analysis of university patenting, 1965–1988. Review of Economics and Statistics, 80. évf. 1. sz. 1998. p. 119–127.

³⁸ R. Henderson, A. Jaffe, M. Trajtenberg: University patenting amid changing incentives for commercialization. In: Navaretti (ed.): Creation and Transfer of Knowledge. Institutions and Incentives, 1998.

Több egyetemi kutatóra vonatkozó felmérés dokumentálta a titkosságot, a késleltetett publikációt és a kutatási téma választásának kérdését, amely a szabadalmazási és hasznosítási folyamatot kíséri.^{39, 40, 41} A kutatások azonban nem találtak olyan negatív hatást, amit a szabadalmazás a kutatási munkára gyakorolt volna. A *Massachusetts Institute of Technology* karain (Mechanikai és Elektromérnöki Karok) 2002-ben végzett vizsgálat kimutatta, hogy a szabadalmazás és a publikálás között nincs direkt összefüggés, de a publikációk idézettsége pozitívan viszonyul a szabadalmazás mennyiségéhez.⁴² Az Amerikai Egyesült Államokon kívül is napvilágot láttak olyan empirikus kutatási eredmények, amelyek arra utalnak, hogy pozitív korreláció van a publikáció és a szabadalmazás között. A következőkben egy, az Amerikai Egyesült Államokból és egy Európából származó kutatást ismertetünk, amelyek többé-kevésbé egybehangzóan arra a következtetésre jutnak, hogy a publikáció és a szabadalmazás komplementer tevékenységek, és a pozitív korreláció közöttük csak akkor csökken, ha a kutató szabadalmazási és találmányhasznosítási tevékenysége meghalad egy bizonyos mértéket.

5.2. Kutatási eredmények, következtetések

*Fabrizio és Minin*⁴³ az Amerikai Egyesült Államokban végzett empirikus kutatást a témában. Háromféle kiindulópontot vizsgáltak meg empirikusan:

- a) a szabadalmazás és a publikáció kiegészíti egymást;
- b) a szabadalmazás és a publikáció egymást helyettesítő alternatívák;
- c) a publikáció idézettsége csökken, ha a kutató aktívan szabadalmaz.

Ad 1. A szerzők szerint a legtöbb szabadalmazható kutatási eredmény publikálható is, és a döntés a kutatási eredmény szabadalmazásáról nem a kutatási projekt kiválasztásakor, hanem a kutatási eredmény keletkezése után születik meg. A publikáció elsőbbségét hirdető egyetemi norma a kutatási eredmények gyors és védelem nélküli publikációjára bátorít. Ezért ha egy kutató valamilyen szabadalmazható találmányt alkot, akkor valószínű, hogy

³⁹ D. Blumenthal, E. Campbell, M. Anderson, N. Causino, K. Louis: Withholding research results in academic lifescience: evidence from a national survey of faculty. *Journal of The American Medical Association*, 277. évf. 15. sz. 1996, p. 1224–1228.

⁴⁰ D. Blumenthal, N. Causino, E. Campbell, K. Seashore: Relationships between academic institutions and industry in the life sciences – an industry survey. *The New England Journal of Medicine*, 334. évf. 6. sz. 1996, p. 368–373.

⁴¹ E. G. Campbell, B. R. Clarridge, M. Gokhale, L. Birenbaum, S. Hilgartner, N. A. Holtzman, D. Blumenthal: Data withholding in academic genetics. *Journal of The American Medical Association*, 287. évf. 4. sz. 2002, p. 473–480.

⁴² A. Agrawal, R. Henderson: Putting patents in context: exploring knowledge transfer from MIT. *Management Science*, 48. évf. 1. sz. 2002, p. 44–60.

⁴³ K. R. Fabrizio, A. D. Minin: Commercializing the laboratory: Faculty patenting and the open science environment. *Research Policy*, 37. évf. 2008, p. 914–931.

azt publikálni is fogja, ugyanakkor a publikációt legalább a szabadalmi bejelentés megtételéig késlelteti. (Meglépő, hogy ezt a konzervatív publikálási gyakorlatot sok amerikai egye-sült államokbeli egyetem is folytatja annak ellenére, hogy Amerikában egyéves türelmi idő áll rendelkezésre az első amerikai szabadalmi bejelentés megtételéig.)

Egyetemi kutatók gyakran elismerik, hogy a kutatási probléma, amin dolgoznak, az ipar-ral való konzultációs munka keretében születik még akkor is, ha az nem konkrét kutatási megrendelés tárgya. Egy felmérés szerint a tudósok 65%-a úgy nyilatkozott, hogy kutatási munkájára hatással van az iparral való interakció.⁴⁴ Ez a kapcsolat és az ipari visszacsatolás további publikációkat és valószínűleg további szabadalmakat eredményezhet.

Végül a szabadalmazás és az ebből származó (potenciális) licenziabevétel, valamint az ipari oldal bekapcsolódása a kutatási projektekbe az egyetemi kutató számára további ku-tatásra fordítható forrásokhoz való hozzáférést tesz lehetővé (akár licenciadíj, akár szpon-zorált kutatás formájában), amit további kutatási infrastruktúrára, kutatói fizetésekre stb. költhet.

A fentiekből a szerzők szerint valószínűsíthető, hogy annak a kutatónak, aki szabadal-maz, a kutatási aktivitása is fokozódik.

Ad 2. A kutatás során megvizsgált második opció az volt, hogy a szabadalmazás és a pub-likálás egymást helyettesítő lehetőségek, tehát az az egyetemi kutató, aki szabadalmaz, ke-vesebbet publikál, mint amennyit szabadalmazás nélkül tenne. Ennek első számú és leg-egyszerűbb magyarázata, hogy a kutató idejéből és energiájából elvesz a szabadalmazási és hasznosítást előkészítő tevékenység.

Másodszor, a szabadalmazási és licenciadási tevékenység megváltoztatja a kutatói mo-tivációt. Az egyetemi jutalmazási rendszer hagyományos felfogása szerint a kutatót az új, alapkutatási eredményekért és azoknak a tudományos szakirodalomban való szabad hoz-záférésű publikációjáért jutalmazzák. Annak a lehetősége, hogy a kutató szabadalmazott/li-cenciába adott kutatási eredményt hozzon létre, arra motivál, hogy a tudós több időt tölt-sön olyan témákkal, amelyek gyakorlati hasznosításának nagyobb a valószínűsége. Ez arra sarkallhatja a kutatókat, hogy erőforrásaikat az alapkutatásról az ipari kutatások irányába csoportosítsák át.

Harmadszor, a szellemi tulajdon iránti tudatosság fokozódása arra készteheti a kutatókat, hogy a titkos információkezelés irányába forduljanak, és kevésbé legyenek hajlandók nyíl-tan publikálni kutatásaik eredményét. *Blumenthal és munkatársai*^{45, 46} kérdőíves felmérést

⁴⁴ D. S. Siegel, D. Waldman, A. Link: Assessing the impact of organizational practices on the productivity of university technology transfer offices: an exploratory study. *Research Policy*, 32. évf. 1999, p. 27–48.

⁴⁵ D. Blumenthal, E. Campbell, M. Anderson, N. Causino, K. Louis: i. m. (39).

⁴⁶ D. Blumenthal, N. Causino, E. Campbell, K. Seashore: i. m. (40).

végeztek olyan vállalatoknál, amelyek egyetemeknél élettudományi kutatást finanszíroztak, és azt találták, hogy a válaszadók 47%-a olyan szerződéseket köt az egyetemekkel, ahol esetenként megkövetelik, hogy az egyetem a létrehozott kutatási eredményt annál hosszabb ideig tartsa titokban, mint ami a szabadalmi bejelentés megtételéhez szükséges lenne. Az előzőkből ezért logikusan következik, hogy ha a kutató aktívan szabadalmaz, publikációinak száma csökken, de az is lehetséges, hogy a szabadalmazási aktivitás kezdetben jó hatással van a publikációra az 1. pontban említett okokból, de ez később a visszájára fordul.

Ad 3. Ami a kutatási tevékenység minőségét illeti, a jó minőségű alapkutatást többen idézik a jövőben, mert a megalapozó áttörési eredmények további kutatómunkát igényelnek. Másrészről az a kutatás, aminek kizárólagos célja a hasznosítható produktum létrehozása, valószínűleg kisebb értékkel bír a többi kutató számára. Ha az egyetemi kutató beszáll a szabadalmazási és hasznosítási karakterű korai fázisú innovációba, ezzel feltehetőleg módosítja saját kutatási fókuszát, csökkentve ezzel publikációinak minőségét. Kézenfekvőnek tűnik ezért, hogy annak a kutatónak, aki szabadalmaz, csökken a publikációs idézettsége.

A szerzők az empirikus kutatás eredményeként megállapították, hogy az egyetemi kutató publikációinak éves száma egy sikeres szabadalmi bejelentés után nagyobb összevetve az azonos területen, ugyanabban az évben és időszakban kutató, nem szabadalmazó kutatóval. A vizsgálati eredmények szerint a folyamat hajtóerejét az egyetemi szabadalmak képezik, nem pedig az ipari kutatókkal való interakciókból származó tanulás. Mivel a vizsgált kutatási eredmények gyakran egyidejűleg szabadalmazhatók is, feltételezhető továbbá, hogy az egyetemi szabadalmak közelebb állnak az alapkutatáshoz, ami publikációkat is eredményez. A szabadalmazás és a publikációk idézettsége közötti összefüggés azt mutatta, hogy az egyetemi feltaláló első szabadalmi bejelentése után nincs nagymértékű eltolódás az alacsonyabb színvonalú, kevésbé idézhető kutatás irányába. Azonban azok a kutatók, akik ismételtén szabadalmaznak, olyan publikációkat alkotnak, amelyeknek kisebb az idézettsége. Ez annak lehet a jele, hogy ezek a tudósok az alapkutatás kárára valójában átprogramozzák kutatásukat az alkalmazott és hasznosítható témákra.

Az amerikai példa után lássuk egy nagyon hasonló, európai kutatási munka eredményét. *Buenstorf*⁴⁷ a Max Planck Intézet hálózatában folytatott primer adatfelvételen alapuló, empirikus kutatást az 1985–2004-es időszakban a kutatók találmányi bejelentési, szabadalmazási, licenciadási és spin-off cégalapítási szokásait vizsgálva, és elemézve a tapasztalatokat a publikációs és idézettségi eredmények fényében. A tanulmány a korábbi szerzőkhöz képest annyival lép tovább, hogy a technológiatranszferre jellemző indikátorok szélesebb körét vonja be a kutatási munkába: találmányi bejelentések, licenciatárgyak, adott találmányok, licenciatételek, spin-off vállalkozások a kutatói részvétel különböző formái mellett. Eze-

⁴⁷ G. Buenstorf: Is commercialization good or bad for science? Individual-level evidence from the Max Planck Society. *Research Policy*, 38. évf. 2009, p. 281–292.

ket veti össze a publikációs/citációs aktivitással, majd különbséget állapít meg az egyes technológiatranszfer-tevékenységeknek a publikációra gyakorolt hatásai között. Kiindulópontként *Buenstorf* két esetet vizsgál:

1. a technológiatranszfer negatív hatással van a publikációra;
2. a technológiatranszfer pozitív hatással van a publikációra.

Ad 1. Az egyetemi találmányokra vonatkozó, szkeptikus nézőpont szerint a kutatási és feltalálói tevékenységek versenyeznek a kutató korlátozott idejéért (lásd: fentebb), aminek következtében a több találmánnyal rendelkező kutató kevesebb kutatási eredményt mutat fel. Ez a helyettesítő viszony csak akkor nem áll fenn, ha a találmány tisztán a kutatáshoz szükséges megoldás (pl. egy új kutatási eszköz, berendezés) vagy a kutatási eredmény, ami publikálható, egyben szabadalmazható is. De még ezekben az esetekben is a szabadalom megszerzéséhez szükséges idő és energia erőforrásokat von el a kutatástól.

Továbbá, az egyetemi találmányok rendszerint távol állnak a piacra vihető terméktől, ezért jelentős, további innovációs erőfeszítésekre van szükség a kereskedelmi forgalomba hozható termékek eléréséig.⁴⁸ A potenciális hasznosítók azonosítása és a találmányok sikeres transzfere gyakran a feltaláló személyes közreműködését igényli, mert csak ő rendelkezik a technológiára vonatkozó mélységi, igen gyakran kódolatlan ismeretekkel. A spin-off vállalkozás alapításában részt vevő tudósok azután további szervezési és menedzselési nehézségekkel szembesülnek az új vállalkozásban. Két további potenciális veszély a már fentebb említett késedelem a kutatási eredmény publikálásában, és a kutatási fókusz eltolódása az alkalmazott kutatás irányába. Ezért a szerző szerint vizsgált egyik lehetőség, hogy a technológiatranszfer-aktivitások hátrányos következményekkel járnak a tudós kutatási teljesítményére: ezek a hatások erősebbek, mint azok a negatív következmények, amelyek a kutató iparjogvédelmi inaktivitásából következnek, és azokra a kutatókra erősebben hatnak, akik nagyobb mértékben vesznek részt a technológiatranszferben (spin-off céget alapítanak), mint azokra, akik csak korlátozott mértékben (licenciába adják találmányukat).

Ad 2. Bár a kutatás és a technológiatranszfer versenyez a kutató korlátozottan rendelkezésre álló idejéért, a közöttük lévő kapcsolat nem szükségszerűen negatív, ha vannak kölcsönösen előnyös „mellékhatásai”. Mindenekelőtt a vállalati kapcsolatok tanulási lehetőséget biztosítanak a kutatóknak. Továbbá, az ipari kutatási eszközök, kapacitások és módszerek gyakran kiegészítik az egyetemi laboratóriumokban találhatóakat. Végül a vállalatok olyan hálózatokkal rendelkezhetnek, amelyekhez a kutató önmagában nem férne hozzá. Ezért kézenfekvő a feltételezés, hogy az ipari vállalatokkal való interakció olyan tanulási lehetőségekkel látja el a kutatókat, amelyek javítják kutatási teljesítményüket. A tanulási hatások a legerősebbek azoknál a kutatóknál, akik részt vesznek a spin-out folyamatban, kevésbé erősek a

⁴⁸ R. Jensen, M. Thursby: Proofs and prototypes for sale: the licensing of university inventions. *American Economic Review*, 91. évf. 2001, p. 240–259.

licenciaadó kutatóknál, és a legkevésbé erősek azoknál a kutató-feltalálóknál, akik szabadalmaznak ugyan, de egyáltalán nem vesznek részt a technológiatranszfer-folyamatban.

A tanulási lehetőségek mellett a tudósok hasznára válhat a hasznosítási folyamatból származó többletbevétel is. A hasznosított találmányokból származó bevétel nemcsak a kutatónak, de laboratóriumának is forrásokat biztosít. (A Max Planck Intézet esetében a bevételek egyharmada a kutatót, további egyharmada a kutató intézetét illeti meg, amely utóbbit kutatási célra kell fordítani.) A licenciabevételek tehát közvetlen forrást biztosítanak. További közvetlen bevétel generálható a kutatásnak az ipari partner által való finanszírozása segítségével. Végül bevétel származhat a cég által történő „természetbeni” finanszírozással is, amikor a vállalat megvásárol bizonyos laborspecifikus eszközöket a kutató számára. Kézenfekvőnek tűnik tehát, hogy a technológiatranszfer tárgyává tett kutatásból származó bevétel pozitív hatással van a tudósok kutatási teljesítményére. Ez a hatás csak a generált bevétel mértékétől függ.

Az empirikus kutatómunka eredményeként a szerző megállapítja, hogy nincs bizonyíték arra, hogy a feltalálói tevékenységet is végző kutatók esetében csökkenne a kutatási teljesítmény. Ami a publikációk számát illeti, a szabadalmazás után konzekvens növekedés tapasztalható. Általában tehát nem mondható el, hogy a szabadalmazás „kiszorítja” a színvonalas kutatást a rendelkezésre álló idő korlátossága miatt. Úgy tűnik, nincs tehát alapvető ellentmondás a technológiatranszfer és a színvonalas alapkutatás között. A spin-off folyamatba való bekapcsolódás hatása már kevésbé egyértelmű. Csak gyenge bizonyíték van a spin-off vállalatokhoz való technológiatranszfer pozitív hatására, és nincs bizonyíték arra, hogy ezek a hatások pozitívabbak lennének a technológiatranszferbe más módon bekapcsolódó (licencia) kutatókra gyakorolt hatásoknál. Fontosabb ennél, hogy hosszabb távon a spin-off vállalkozásokkal való időtöltés károsnak bizonyult az alapkutatási teljesítményre, még úgy is, hogy a válaszó kutatók egyike sem vett részt a spin-off vállalkozások operatív irányításában. Végül a szerző nem talált bizonyítékot arra, hogy a licenciából és hasznosításból származó bevétel növekedésével pozitívan változna a kutatási teljesítmény minősége és mennyisége.

6. Összefoglaló gondolatok: Open Access vagy szellemi tulajdon-centrikus szemlélet?

A közfinanszírozású kutatóhelyeknek, ezen belül az egyetemeknek az innovációs rendszerekben betöltött, igen fontos és egyre növekvő szerepe ma már mindenki számára nyilvánvaló. Az ilyen közegben keletkező szellemi alkotások esetében a jogi hozzáállást két párhuzamosan, egymásnak bizonyos értelemben alternatíváiként létező paradigma is meghatározhatja. Az egyetem hagyományos funkcióin alapuló *Open Access* központi elemei az alkotónak a klasszikus szellemi tulajdonhoz fűződő vagyoni jogokról való teljes lemondása és a szellemi alkotásnak az internet mint publikációs platform segítségével történő gyors és teljes disszeminációja. A szellemi tulajdon-centrikus menedzselési szemlélet lényege, hogy a

kutatási eredmény megalkotását követően azonnal megvizsgálják annak termékké való fejlesztésének a lehetőségét. A menedzselés kötelező intézkedése ezért a szabadalmazhatósági tesztelés, a szabadalomjogi újdonság kutatása és az iparjogvédelmi bejelentés. A nyílt innovációs modell által vezérelt ipari termékfejlesztés közegében az egyetemek számára korántsem mindegy, hogy tiszta *Open Access* vagy tiszta szellemi tulajdon-centrikus politikát folytatnak, illetve ezek milyen arányban jelennek meg kutatási tevékenységük eredményeinek felhasználása során. Bár a nyílt innovációs paradigma mentén szerveződő ipari innováció már kifejezetten és bevallottan is számít külső tudásforrásokra, és ezek közül az első számú forrás az egyetemi tudás, abban a védett szellemi tulajdonból származó monopoljogok központi szerepet játszanak. A Berliini Nyilatkozat szerinti *Open Access*-tudás tehát nem felel meg az ipari termékfejlesztés követelményeinek, mert nem védhető meg a versenytársaktól. Üzleti modell szintjén ezért az ipar nem igazán tud „mit kezdeni” az *Open Access* paradigma szerinti tudással. Bár – főleg a fent ismertetett empirikus kutatások eredményeinek a fényében – logikusnak tűnik a szellemi tulajdon-centrikus szemlélet bátorítása az egyetemeken, az *Open Access* látens erejét hiba lenne alábecsülni. A kérdés bonyolultságát mutatja az a körülmény, hogy az Európai Bizottság 2008-ban két igazán jelentős, az egyetemi szellemi tulajdont érintő intézkedése közül az egyik az *Open Access*-t, másik a szellemi tulajdon-centrikus szemléletet erősíti.

A szerzők álláspontja szerint a jövő jogfejlesztésének indokolt lenne a „szellemi tulajdon-toleráns” *Open Access*-t megvalósítania, amely a záros határidőn belül, egységes platformon (internet) való közzététel kötelezettsége mellett lehetővé teszi ipar tulajdon-jogok érvényesítését is. Körültekintő menedzseléssel az *Open Access* és a szellemi tulajdon-centrikus szemlélet összhangja ugyanis biztosítható. Az egyetemek szellemi tulajdon-védelemhez való viszonyának alapidokumentumai jelenleg az intézményi szellemi tulajdon-szabályzatok. A Magyar Szabadalmi Hivatal és a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal közreműködésében készült módszertani útmutató alapján elkészült szabályzatok meglehetősen szellemi tulajdon-centrikus szemléletűek, az iparjogvédelmi oltalom megszerzése, illetve a jogi védelem alatt álló szellemi alkotások hasznosításának szabályozása mellett az *Open Access* kérdésének nem szenteltek megfelelő figyelmet. Ugyanakkor ezen utóbbi modell a hazai kutatóintézetek gyakorlatában legalább akkora, ha nem nagyobb jelentőséggel bír jelenleg. Tekintetbe véve a két modell előbb említett, részben komplementer jellegét is, indokolt lenne, hogy a kutatóhelyek mindkét modell tekintetében megfelelő szabályozási környezetet alakítsanak ki, illetve legalább iránymutatást adjanak munkatársaiknak az intézményi sajátosságokra is figyelemmel.

EGY RENDHAGYÓ IGÉNYPONT ÉS GYAKORLATI VESZÉLYEI¹ (OMNIBUS CLAIM)

A nemzetközi szabadalmi joggyakorlatban sokféle különleges, illetve speciális igénypont használatos, ezek közül itt csupán néhányat említünk, pl. a „Markush”, a „Jepson-type”, a „Means-Plus-Function”, a „Product-by-Process”, a „Swiss-type”, valamint az „omnibus” igénypontot.

A jelen dolgozatban főleg az omnibusz igényponttal foglalkozunk, amely a speciális igénypontok között is rendhagyónak tekinthető, és amellyel a gyakorlatban betöltött szerepéhez képest méltánytalanul és meglepően keveset foglalkozott az elmúlt évtizedekben a nemzetközi szakirodalom. Éppen ezért, a jelen dolgozatot hiánypótló munkának is számjuk, és főleg az ifjabb szabadalmi ügyvivők és más iparjogvédelmi szakemberek figyelmébe ajánljuk.

E sorok szerzőjének az utóbbi 35 évben gyakorló szabadalmi ügyvivőként gyakran volt módja pl. brit vagy ausztráliai ügyfelek magyar szabadalmi bejelentéseit képviselni, amelyek általában tartalmaztak egy vagy több omnibusz igénypontot.

A magyar szabadalmi törvény az omnibusz igénypontot kifejezetten nem említi ugyan, viszont a kialakult joggyakorlat szerint az nem elfogadható. Éppen ezért, vagyis ennek tudatában a gondos képviselő az angol nyelvű szabadalmi leírás magyarra fordításakor általában két megoldás közül választhat ilyen esetben:

- előzetesen kikéri a bejelentő hozzájárulását, és az omnibusz igénypontot a fordítás benyújtása előtt eleve törli;
- az omnibusz igénypontot változtatás nélkül lefordítja magyarra, és az első hivatali végzésben foglalt hivatali kifogásra törli az igénypontosorozatból.

Az eredmény mindkét esetben azonos, nevezetesen így Magyarországon az omnibusz igénypontot nem veszik figyelembe sem a szabadalmi bejelentés érdemi elbírálásánál, sem pedig a jogérvényesítésnél, azaz a szabadalom oltalmi körének meghatározásánál. Felmerülhet persze a kérdés, hogy ez helyesen és jogszerűen van-e így?

* A szerző magyar és európai szabadalmi ügyvivő, Jedlik Ányos-díjas; www.markopatent.hu

¹ A MIE Balatonfüreden 2009. 05. 12-én rendezett konferenciáján a szerző előadásában elhangzott előadás szerkesztett és kissé kibővített változata.

1. MOTIVÁCIÓ A JELEN DOLGOZATHOZ

Az omnibusz igénypont fenti, lényegében passzív kezelésmódjából a közelmúltban a szerzőt alaposan kizökkentette egy svájci ügyfele megbízása, aki szabadalomtisztasági vizsgálattal² bízta meg, vagyis annak a szabadalmi szakértői megállapítását kérte, hogy az általa kifejlesztett és a nemzetközi piacon forgalmazni kívánt berendezés ütközik-e a megnevezett tíz országban (beleértve az Egyesült Királyságot) érvényes szabadalmi vagy használatimintatartalmi jogokba.

A szabadalmi irodalom fáradságos és időigényes kutatásából kiderült, hogy a kikutatott szabadalmak közül végül is egyetlen érvényes brit szabadalom tűnt igazán veszélyesnek az esetleges jogsértés szempontjából. Ennek a brit szabadalomnak összesen hét igénypontja volt, ezek közül az 1. főigénypont, a 2–6. igénypontok az elsőhöz kapcsolódó aligénypontok, a 7. pedig független omnibusz igénypont.

A kiértékelés alapján a brit szabadalom 1. főigénypontjának valamennyi jellemzője sem közvetlenül, sem pedig ekvivalens formában nem volt ráolvasható a megbízói berendezésre, ezért megállapítható volt, hogy ezzel kapcsolatban jogsértésről nem lehet szó. A 2–6. aligénypont mindig a visszahivatkozott előző igénypontok legalább egyikével együtt olvasható, éppen ezért a jelen esetben ütközés ezeknél sem volt megállapítható.

Hátra volt még a fő kérdés eldöntéséhez, hogy nevezetesen van-e bitorlás, a 7., omnibusz igénypont kiértékelése, amely magyar fordításban a következőképpen szólt:

„Berendezés ..., lényegében amint azt a fenti leírásban ismertettük, és a csatolt rajzokon szemléltettük.”³

Ebben a munkafázisban a következő sokkoló kérdések merültek fel.

- a) Vajon egy bitorlási perben hogyan határozná meg egy brit bíróság a 7., omnibusz igénypont oltalmi körét?
- b) Lehet-e egyáltalán az omnibusz igénypont oltalmi köre tágabb, mint az 1. igényponté?

A fenti körülmények között tehát szükséges, sőt elkerülhetetlen volt az alaposabb kutatás ebben a tárgykörben. Tekintve azonban, hogy a fenti kérdésekre a nemzetközi szakirodalomban, a szabadalmi kommentárookban, a szakkikkekben és elvi állásfoglalásokban semmiféle érdemleges válasz nem volt fellelhető, kénytelen volt e sorok szerzője néhány brit, ausztrál, kanadai, és USA-beli kollégához közvetlenül körkérdéseket intézni.

² Angolul: freedom to operate search; németül: Abhängigkeitsrecherche.

³ Omnibus Claim 7: "Apparatus for..., substantially as hereinbefore described and as illustrated in the enclosed drawings."

2. MIÉRT ÉPPEN „OMNIBUSZ”?

Az „omnibus” latin szó, amelynek jelentése: „mindenre, mindenkinek”, „sok különféle dolgot összefogni egyetlen egységbe”. Talán éppen ez utóbbi jelentés miatt választották az Egyesült Királyságban, az „omnibus claim” őshazájában ezt a megnevezést, amely azután az egykori brit gyarmatbirodalom országaiban is széles körben elterjedt.⁴

3. AZ OMNIBUSZ IGÉNYPONT

Ezek után joggal felmerülnek a következő kérdések.

- Milyen is valójában az omnibusz igénypont?
- Mire jó az?
- Hol használható?

3.1. Milyen az omnibusz igénypont?

Amint arra fentebb már utaltunk, az omnibusz igénypont valójában mindössze hivatkozást tartalmaz a leírásra és/vagy a rajzra, de anélkül, hogy az igényelt találmány, pl. berendezés, termék vagy eljárás akár egyetlen műszaki jellemzőjét is megemlítené. Éppen ebben van az omnibusz igénypont rendkívüli és egyedi jellege.

Másrészt az omnibusz igénypont oltalmi köre, azaz az általa biztosított kizárólagos jog – az omnibusz igénypont szövegétől függően – legfeljebb a találmány kiviteli alakjainak vagy fogatosítási módjainak a leírásban és/vagy a rajzban foglalt ismertetésére terjed ki. De elfordul olyan eset is, hogy az oltalmi kör csak egy előnyös kiviteli alakra korlátozódik.

3.2. Az igénypont, különösen az omnibusz igénypont kialakulása és történeti fejlődése

A mai szemlélettel nehéz ugyan elképzelni, de a szabadalmak nem mindig foglaltak magukban igénypontot. Sőt, talán érdekes megemlíteni, hogy 1970 előtt még néhány európai országban (pl. Franciaország) sem volt kötelező törvényi előfeltétel az igénypont használata.

Ezen országok joggyakorlatában gyakran igen nehéz és erősen szubjektív volt annak elbírálása, hogy egy alperes terméke vagy eljárása bitorolja-e a felperes szabadalmát vagy sem, mivel ehhez az alapot kizárólag a szabadalmi leírás adta, persze a technika állása tükrében.

Ha a fenti alaphelyzetből indulunk ki, megállapítható, hogy az omnibusz igénypont valójában ezt a régi állapotot testesíti meg formális igényponti alakban, amikor is a szabadalmi leírásra és/vagy a rajzra hivatkozik.

⁴ Magyarországon kezdetben a lóvonatású városi személyszállító kocsikat, majd később a motoros hajtású autóbuszokat is „omnibusz”-nak hívták, de ezeknek persze semmi közük a szabadalmi igényponthoz.

De valójában mikortól is vannak igénypontok, különösen omnibusz igénypontok egyáltalán?

3.2.1. Egyesült Királyság

Az Egyesült Királyságban az első szabadalmi törvénynek tekintendő Monopóliumtörvény⁵ (1623) és az 1883. évi szabadalmi törvény közötti időszakban a szabadalmak nem tartalmaztak igénypontokat. A bíróságok feladata volt szabadalmi perekben, hogy a találmány lényegét és az oltalmi kör terjedelmét a leírás és a rajz alapján megállapítsák. Tekintve, hogy a szabadalmi perekben eljáró bírók nem rendelkeztek műszaki képzettséggel, el lehet képzelni, hogy ez néha szinte megoldhatatlan feladat elé állította őket.

Az Egyesült Királyságban először az 1883. évi szabadalmi törvény írta elő az igénypontot törvényes követelményként.⁶ A gyakorlatban ennek a követelménynek a bejelentők az esetek zömében úgy tettek eleget, hogy az igénypontba mindössze a következő szöveget biggyesztették: „*lényegében amint azt leírtuk*”. Vagyis ezek az igénypontok tipikus omnibusz igénypontok voltak.

A brit szabadalmi gyakorlatban tehát az omnibusz igénypont az igénypontok megjelenésének kezdetétől használatos volt, ezért azt valójában az igénypont „ősanyjának” is tekinthetjük.

Persze 1883 után egyre inkább voltak kísérletek arra is, hogy a találmányt az igénypontban műszaki jellemzőkkel definiálják.

3.2.2. USA

Észak-Amerikában, mint a brit gyarmatbirodalom más kolóniáin is, a brit szabadalmi jogrendszer szolgált mintául, és ebből fejlődött ki később a saját jogrendszer. Az USA létrejötté után az első önálló szabadalmi törvény⁷ 1790-ben lépett hatályba, de csak később, az 1836. évi törvény⁸ írta elő törvényes követelményként⁹ az igénypontot.¹⁰ A brit gyakorlatot követve, kezdetől fogva itt is széles körben elfogadott volt az omnibusz igénypont, amely csupán a rajzokra és/vagy a leírásra utalt.

⁵ Statute of Monopolies (1623).

⁶ P. W. Grubb: Omnibus Claim. CIPA, 1974. október.

⁷ Act of April 10, 1790.

⁸ US Patent Act of 1836, Ch. 357, 5 Stat. 117 (July 4, 1836). 17. évf. 1995.

⁹ T. Takenaka: Interpreting Patent Claims. Max Planck Institute, IIC Studies, 17. évf. 1995.

¹⁰ Ezt megelőzően törvényes követelmény volt már a szabadalmi leírás és a rajz, még korábban pedig a találmány előírt méretre kicsinyített modelljének benyújtása.

Az 1870. évi törvénymódosítás óta azonban az USA-ban az igénypontok egyre inkább önálló szerepet játszanak, és a bíróságok általában nem engedik meg az igénypontok szerinti értelmezésen túlnyúló oltalmi kört. Ezért is a gyakorlatban az omnibusz igénypontok idővel egyre jobban visszaszorultak, jelenleg csak kivételes esetben fogadják el, de erre még alább kitérünk.

3.2.3. Spanyolország

Az első spanyol szabadalmi törvény 1826-ban lépett hatályba, de csak ennek 1929-es módosítása írta elő kötelezően igénypont alkalmazását. Ettől kezdve széles körben alkalmaztak omnibusz igénypontokat is egészen 1986-ig, amikor az igénypontokkal kapcsolatos követelményeket megszigorították az európai szabályozás mintájára, következésképpen 1986 óta az omnibusz igénypontok lényegében nem elfogadhatók.

3.2.4. Lengyelország

A Lengyel Szabadalmi Hivatal 1918-ban alapították, és az első szabadalom engedélyezésére 1924-ben került sor, amely már tartalmazott igénypontot. Omnibusz igénypontot viszont Lengyelországban soha sem alkalmaztak.

3.2.5. Franciaország

Az első francia szabadalmi törvény 1791-ben lépett hatályba. Egy 1903. évi rendelet írta elő követelményként a szabályszerű szabadalmi leírást és az összefoglalást (*résumé*), amely utóbbinak azonban nem volt jogi jelentősége a szabadalom oltalmi körének megállapításánál. Meglepő módon az igénypont alkalmazását viszonylag későn, az 1968. évi szabadalmi törvény írta elő. Omnibusz igénypont alkalmazásáról, illetve elfogadásáról nincs tudomásunk.

3.3. Az omnibusz igénypont tartalma

Az omnibusz igénypont története folyamán tartalmilag is változott, mégpedig a lehető legtágabbtól az egyre szűkebb oltalmi kör felé, a következőképpen.

- Az omnibusz igénypont legrégebbi és legtágabb változata volt, amely magában foglalta az ismertetésben szereplő valamennyi kiviteli változatot, sőt azok lehetséges kombinációit is:
„Az itt ismertetett összes továbbfejlesztés egyénileg vagy kombinációban.”
- Későbbi szűkebb változat:
„Közúti jármű személyszállításra, lényegében amint azt fentebb leírtuk.”

- Jelenleg főleg használatos még szűkebb változat, amely valójában egy ábra szerinti kiviteli alakra korlátozódik:

„Az 1. igénypont szerinti jármű, lényegében amint azt az 1. ábra kapcsán fentebb leírtuk.”

3.4. Miért használják?

A hatósági (szabadalmi hivatali elbírálói vagy bírói) nem hivatalos álláspont szerint a bejelentő nyilván fél attól, hogy az igénypontosorozat korábbi igénypontjai érvénytelenek lesznek, mivel azokat esetleg túl tágra szabta, vagy eleve nem is volt képes világosan meghatározni az oltalmi igényét, ezért valójában „mentőkötélnek” használja az omnibusz igénypontot.

A bejelentői, illetve feltalálói álláspont képviselői viszont úgy érvelnek, hogy ha már kiagyalta egy találmányt, és annak előnyös kivitelét világosan és kellően részletesen leírták és lerajzolták a szabadalmi leírásban, illetve a rajzban, akkor igenis kell, hogy joguk legyen legalább olyan terjedelmű oltalomra, amelyet ez az ismertetés lefed.

3.5. Hol használható?

A jelenlegi helyzetet az alábbi táblázat szemlélteti, amelyből jól látható, hogy teljes körben az Egyesült Királyságban, Új-Zélandon, Ausztráliában és a Dél-Afrikai Köztársaságban fogadják el az omnibusz igénypontot, valamint lényegében elfogadott Indiában, de a további régiókban, illetve országokban csak kivételes esetben.

ORSZÁG/RÉGIÓ	Az elfogadottság mértéke a csillagok számával nő: * – kivételesen megtúrt; **** – általánosan elfogadott
UK	*****
EPO	*
US	*
NZ	*****
AU	*****
SA	*****
IN	***

4. A JOGGYAKORLAT

4.1. Egyesült Királyság

A brit joggyakorlat illusztrálására egy híres jogesetet¹¹ ismertetünk részletesebben, amely egy szabadalombitorlási perben a Brit Legfelsőbb Bíróság¹² (BLB) által hozott döntéssel zárult le jogerősen.

A perbeli szabadalom tárgya kerékpárhoz való villamosáram-fejlesztő (dinamó) volt. Ezt az áramfejlesztőt a kerékagyba építették be, és már 20 áramimpulzus/mp is elég volt az út kellő és folytonos megvilágításhoz. Ehhez a szabadalmi leírás szerint a mágnes és az armatúrát is 20-20 pólussal kellett ellátni.

A legközelebbi technika állását egy olyan nyomtatvány képezte, amely hasonló, kerékpárhoz való villamosáram-fejlesztőt ismertetett, de ennél 50 áramimpulzus/mp kellett a folytonos lámpafényhez. Továbbá ennél a megoldásnál az áramfejlesztőhöz áttételt is kellett alkalmazni, és az áramfejlesztő dörzskereke a kerékabronccsal közvetlenül érintkezett.

A perbeli szabadalom 1–4. igénypontja „többpólusú” mágnesre és a generátor egyéb jellemzőire vonatkozott, de egyetlen igényponti jellemző sem utalt a jelentősen csökkentett frekvenciaszámmra, valamint a szerkezeti és elrendezésbeli korlátozásokra, illetve sajátosságokra.

Bizonyos országokban a szabadalombitorlási perben az illetékes bíróság egyazon eljárás keretében vizsgálja a szabadalom, illetve az igénypontok érvényességét is (ilyen az Egyesült Királyság is), amennyiben az alperes ezt kérelmezi.¹³

Az idézett jogesetnél – a bíróság döntése értelmében – az 1–4. igénypontban nem volt egyetlen jellemző sem, amely megfelelően definiálta volna a folytonos fény generálását és az oltalom terjedelmét, ezért azok érvénytelenek, vagyis túl tágak, illetve nem egyértelműek. Következésképpen a perbeli szabadalom egyetlen érvényben maradt igénypontja az 5. igénypont,¹⁴ ez viszont omnibusz igénypont volt, mégpedig magyarra fordítva a következő szöveggel:

„Villamosáram-fejlesztő kerékpárhoz, amely lényegében úgy van kialakítva és elrendezve, amint azt itt leírtuk, és a csatolt rajzokon szemléltettük.”

A leírás és a rajzok elemzése alapján a BLB öttagú tanácsa megállapította, hogy az 5., omnibusz igénypont lényegében egy szűk igénypont, és egyedül ez érvényes. Másrészt döntésében jogerősen azt is megállapította, hogy ezt az 5., omnibusz igénypontot sértette meg az alperes, vagyis szabadalombitorlást követett el.

¹¹ Raleigh Cycle Co. Ltd. v. Miller & Co. Ltd. (1984).

¹² The House of Lords.

¹³ Vagyis a szabadalombitorlási per és a megsemmisítési eljárás egymástól nem elkülönítve folyik, mint pl. Magyarországon, Németországban és Ausztriában.

¹⁴ Claim 5: "An electric generator for a cycle, constructed and arranged substantially as herein described, with reference to and as illustrated in the accompanying drawings."

Hasonló értelmű döntés¹⁵ született a *Surface Silos v. Beal* és a *Rotocrop v. Genbourn*e bitorlási perben is, amelyekben ugyancsak kizárólag az omnibusz igénypont bizonyult érvényesnek, és ez alapján állapította meg a bíróság a szabadalom bitorlását.

4.2. Az Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH)

Az ESZH szabadalomengedélyezési gyakorlatának vizsgálatához először is tekintsük át röviden a vonatkozó jogi szabályozást. Az Európai Szabadalmi Egyezmény (ESZE) 84. szakasza¹⁶ szerint:

„Az igénypontokban kell meghatározni azt a tárgyat, amelyre oltalmat igényelnek. Az igénypontokat egyértelműen és tömören kell megfogalmazni, és azokat a leírásnak alá kell támasztania.”

Az ESZE Végrehajtási utasítása 29. szabályának (6) bekezdése¹⁷ szerint:

„Kivéve, ahol feltétlenül szükséges, az igénypontok nem utalhatnak a leírásra vagy rajzra a találmány műszaki jellemzőinek meghatározásakor. Azok főleg nem tartalmazhatnak olyan kifejezéseket, mint 'amint azt leírtuk a leírás ... részében', vagy 'amint azt feltüntetettük a rajz ... ábráján'.”

A fenti szabályozásban tehát határozott tiltás található az omnibusz igényponttal kapcsolatban. Kivételes esetben a bejelentő kötelessége annak bizonyítása, hogy az igénypontban a rajzra vagy a leírásra hivatkozás „feltétlenül szükséges”¹⁸ volt.¹⁹

Ha elvileg ilyen szigorúnak tekinthető az omnibusz igényponttal szembeni elutasítás, akkor gyakorlatilag milyen kivételek jöhetnek egyáltalán szóba? Az alábbiakban ezt illusztráljuk két példával.²⁰

1. példa:²¹

„A találmány olyan speciális alakzatot foglal magában, amelyet szemléltetnek a rajzok, de az nem definiálható sem szavakkal, sem pedig egyszerű matematikai képlettel.”

¹⁵ *Surface Silos v. Beal* [1959] R.P.C. 331; and [1960] R.P.C. 154; and *Rotocrop v. Genbourn*e [1982] F.S.R. 241.

¹⁶ Art 84 EPC: „The claims shall define the matter for which protection is sought. They shall be clear and concise and be supported by the description.”

¹⁷ Rule 29 (6): „... except where absolutely necessary, claims shall not rely on references to the description or drawings in specifying the technical features of the invention. In particular, they shall not contain such expressions as 'as described in part ... of the description', or 'as illustrated in figure ... of the drawings'.”

¹⁸ „absolutely necessary”.

¹⁹ Lásd pl. a T 150/82. sz. döntés (OJ 7/1984, 309, 313).

²⁰ Lásd Guidelines for Examination in the EPO, Part C, p. 35.

²¹ „The invention involves some peculiar shape, illustrated in the drawings, but which cannot be readily defined either in words or by a simple mathematical formula.”

2. példa:²²

„A találmány tárgyát olyan vegyi termékek képezik, amelyek jellemzői közül néhány csak grafikonokkal vagy diagrammokkal definiálható.”

Ennyit az elméleti háttérrel, de vajon mi történik ebben a vonatkozásban az ESZH berkeiben belül, a mindennapi gyakorlatban?²³ Nézzünk egy konkrét példát!

Az EP 1991689. sz. európai szabadalmi bejelentés 1. igénypontjának szövege magyarra fordítva a következő volt.

„Eljárás finomkemikália előállítására, amelynél

(a) nem humán organizmusban vagy annak egy vagy több részében növeljük vagy generáljuk a II. táblázat 5. vagy 7. oszlopában közölt protein vagy funkcionális ekvivalense aktivitását, és

(b) növesztjük az organizmust olyan körülmények között, amelyek lehetővé teszik az adott finomkemikália termelődését az organizmusban.”²⁴

Tekintettel arra, hogy a főigénypont (a) jellemzője kifejezett utalást tartalmaz a leírás egy részére, nevezetesen a II. táblázatra, a fenti főigénypont lényegében omnibusz igénypontnak tekintendő.

Érdekességgént jegyezzük meg, hogy az adott esetben a II. táblázat 641 db proteinszekvencia-azonosítót (és homológjait) sorolt fel, és ez a szabadalmi leírásnak több mint 580 oldalát tette ki!²⁵ A teljes szabadalmi leírás terjedelme 9581 oldal volt, és a bejelentéshez 65 európai elsőbbséget igényelt a bejelentő.

4.3. USA

A jelenlegi USA-beli bírói felfogás szerint az omnibusz igénypontokkal szemben az a fő kifogás, hogy azok a találmány jellemzőinek pontos értelmezését nem teszik lehetővé, és ebben a vonatkozásban utalnak az igénypont törvényi definíciójára.²⁶ Éppen ezért alkalmazásuk nem, legfeljebb csak kivételes esetben megengedett.

²² "The invention relates to chemical products some of whose features can be defined only by means of graphs or diagrams."

²³ Ennek vizsgálata azért is kiemelt jelentőségű, mert köztudott, hogy a nemzeti hivatalok közül többen, beleértve az MSZH-t is, szorosan követik az ESZH gyakorlatát, tehát az ESZH gyakorlata közvetve iránymutatóan kihat a nemzeti joggyakorlatokra is.

²⁴ Claim 1: "A process for the production of the respective fine chemical, which comprises (a) increasing or generating the activity of a protein as indicated in Table II, column 5 or 7, or a functional equivalent thereof in a non-human organism, or in one or more parts thereof; and (b) growing the organism under conditions which permit the production of the respective fine chemical in said organism."

²⁵ Megjegyzés: az érdemi vizsgálat még folyik.

²⁶ 35 USC 112 (2): "The specification shall conclude with one or more claims particularly pointing out and distinctly claiming the subject matter which the applicant regards as his invention."

Az első USA-beli jogesetként érdemes idézni az *ex-parte* FRESSOLA-ügyben²⁷ hozott határozat idevonatkozó részét, amelynek magyar fordítása így szól:

„Az omnibusz igénypontok határozatlanoknak tekintendők, mivel azok külső anyagra hivatkoznak. Továbbá, az igénypontok és a leírás külön törvényszabta követelmények, és az igénypontoknak önmagukban értelmezhetőeknek kell lenniük.”²⁸

Második jogesetként említhető a kivételesnek tekinthető *ex-parte* SQUIRES-ügy.²⁹ E szabadalom szerint a feltaláló olyan értelemben tökéletesítette a digitális kijelzések olvashatóságát, hogy azok jól felismerhetők legyenek vörös fényben, még rossz látási viszonyoknál, pl. tengeralattjárók periszkópjában is.

A fenti szabadalom két engedélyezett omnibusz igénypontot tartalmazott, mégpedig az alábbi magyarrá fordított szöveggel:

1. igénypont: „Számok készlete, amint azt az 1. ábrán feltüntettük”.³⁰
2. igénypont: „Vörös fény kis fényerejű környezetében, számok készlete, amint azt az 1. ábrán feltüntettük”.³¹

A szabadalmazott „számok készlete” pedig a következőképpen volt ábrázolva az 1. ábrán:

A fenti ábra alapján belátható, hogy e speciális számalakzatokat alig lenne lehetséges szavakkal, szabályszerű műszaki igényponti jellemzőkben egyértelműen definiálni. Tehát nem maradt más hátra, mint kivételes el kellett ismerni ebben a speciális esetben a rajz 1. ábrájára alapított oltalmi kört, azaz az omnibusz igénypont létjogosultságát.

4.4. Japán

A japán szabadalmi törvény kifejezetten nem említi az omnibusz igénypontot. A japán joggyakorlat viszont hasonlít az ESZH-éhoz, vagyis omnibusz igénypontot általában nem engedélyeznek, csak kivételes esetben, akkor, ha a találmány csak rajzban ismertethető, beleértve a kémiai képleteket, diagramokat.

²⁷ MPEP 1302.04(b); 2173.05(r) see Ex parte Fressola, 27 USPQ2d 1608 (Bd. App. & Inter. 1993).

²⁸ "Omnibus claims are considered indefinite as they rely on external material. Moreover, the claims and description are separate statutory requirements, and claims must be self-contained." Megjegyzés: az igénypontok nem képezik az USA-ban a leírás részét, hanem önálló életet élnek!

²⁹ Ex parte Squires 133 USPQ 598 (1961).

³⁰ Claim 1: "A font of numerals as shown in Fig.1."

³¹ Claim 2: "In an environment of low brightness of red light, a font of numerals as shown in Fig.1."

4.5. Az omnibusz igénypont oltalmi köre

Fentebb már utaltunk rá, hogy az omnibusz igénypont oltalmi köre alapvetően a hivatkozott szabadalmi leírástól vagy annak részletétől, illetve a hivatkozott rajzoktól vagy akár egyetlen hivatkozott ábrától függ.

De ha az omnibusz igénypont a teljes leírásra hivatkozik, és az több kiviteli alakot is ismertető szövegesen és rajzban, sőt, adott esetben további lehetséges kivitelek és kombinációkat is megemlít a leírás, akkor nyilván a találmány teljes ismertetésére (kinyilvánítására) ki kell terjednie az oltalmi körnek, és nem csupán az ábrázolt konkrét kiviteli alakokra, hiszen ezzel az oltalmi kör jóval szűkebb lenne.

Ebben a vonatkozásban utalnunk kell a fentebb már idézett brit eseti döntésre,³² amelyben a tekintélyes Lord Morton bíró a következőképpen foglalt állást az omnibusz igénypontot érintő lényeges kérdésekben:

- a) *„... valószínűbb, hogy a rajzokra hivatkozó utolsó igénypont szűk igénypontnak készült, magában foglalva a rajzokat, mint a leírás részét, arra az esetre, ha valamennyi tágabb igénypont érvénytelennek minősül.”*³³
- b) *„... a 'lényegében amint azt itt leírtuk' megfogalmazás önmagában nem elegendő ahhoz, hogy az igénypont oltalmi köre a leírt kiviteli alakra legyen korlátozva, és az oltalmi kört olyan tágan kell értelmezni, amilyen a találmány kinyilvánítása.”*³⁴
- c) *„... az omnibusz igénypontok lehetnek tágabbak, mint az 1. igénypont, feltéve, hogy azok független igénypontok.”*³⁵

A b) pont szerinti bírói állásfoglalás egyértelmű választ ad arra, hogy az oltalmi kört a teljes kinyilvánításnak megfelelően kell meghatározni, és az nem korlátozódik a konkrét kiviteli alakra.

A c) pont pedig világos választ ad a fentebb megfogalmazott kérdésre is, hogy nevezetesen egy omnibusz igénypont lehet-e tágabb, mint az 1. igénypont. Eszerint igenis lehet, ha az omnibusz igénypont független igénypont.³⁶ Persze ennek előfeltétele, hogy a leírásban a találmány ismertetése kellően alapos és részletes legyen.

³² Raleigh-case, lásd 12. lábjegyzet.

³³ „... surely more likely that the last claim, referring to the drawings, is intended to be a narrow claim, incorporating the drawings as part of the description, if all wider claims are to be held bad”.

³⁴ „... substantially as described herein’ insufficient by themselves to limit a claim to the embodiment described, and the scope will be construed to be as wide as the statement of invention”.

³⁵ „... omnibus claims can be broader than the main claim 1 providing they are independent”.

³⁶ Megjegyzés: Ha az omnibusz igénypont, pl. az 1. igénypontra visszahivatkozó függő igénypont lenne, akkor ez a kérdés fel sem merülhetne, hiszen egy aligénypont mindig csak szűkebb lehet, mint a visszahivatkozott főigénypont.

5. VESZÉLYEK – LEHETŐSÉGEK

Amint a fentiekből kitűnik, az omnibusz igénypont talán még közvetlenebb kapcsolatban van a szabadalmi leírással és rajzzal, mint a szokásos igényponttípusok, amelyeknél szükség esetén legfeljebb az igénypontok értelmezéséhez vesszük őket figyelembe.

Éppen ezért, omnibusz igénypont esetén fokozott óvatossággal kell eljárni a leírás és a rajz módosításakor. A leírás és a rajz módosításával ugyanis automatikusan változik az omnibusz igénypont oltalmi köre, azaz tartalmilag olyan új anyaggal bővíülhet (pl. további példával vagy kiviteli alakkal), ami nem szerepelt az eredeti ismertetésben. Ez viszont az oltalmi kör meg nem engedett bővítéséhez, ami végső soron az omnibusz igénypont érvénytelenségéhez vezethet.

Másrészt az omnibusz igénypont, amely a leírás teljes ismertetésére hivatkozik, mindenkor jó bázist szolgáltat ahhoz, hogy erre alapítva új igénypontot szerkesszünk. Itt kiemelő, hogy egy omnibusz igénypontnál általában alig jöhet szóba az az elutasítási vagy megsemmisítési jogalap, hogy az igényelt találmány „nincs kielégítően ismertetve”, hiszen a teljes leírást és a rajzokat is magában foglalhatja.

Továbbá, az omnibusz igénypont kiválasztott bejelentés esetén is hasznos lehet, hiszen az maradhat az eredeti bejelentésben, mehet a kiválasztott bejelentésbe, vagy esetleg fenntartható mindkettőben.

Mint ismeretes, az igénypontoszerkesztés a szabadalmi ügyvivői munka minőségileg legmagasabb rendű része, amely valójában önálló szellemi alkotásként értékelhető.³⁷ Ehhez a rendelkezésre álló információhalmazból először is céltudatos „absztrakció”-t kell végezni, amelynek során el kell vonatkoztatni a találmány konkrét kiviteli alakjaitól, és meg kell határozni a találmány elvi alapgondolatát. Majd ezután következhet a „redukció” művelete, amelyben viszont műszaki formába kell önteni a találmányi alapgondolatot, mégpedig a szükséges és elégséges műszaki jellemzők révén.

A fentiekből is következik, hogy az igénypont értelmezése bizony nem könnyű feladat, még műszaki képzettséggel rendelkező szabadalomjogi szakemberek számára sem, igen nagy gyakorlatot igényel.

Ezt azért fontos éppen itt szóba hozni, mert a leírás és a rajz értelmezése még mindig egyszerűbb, mint a normál igényponté, következésképpen az omnibusz igénypont értelmezése jóval egyszerűbb feladat, mint a komplikált műszaki jellemzőket tartalmazó szokásos igényponté. Éppen ezért az egyes országokban az omnibusz igénypont elhanyagolása, sőt kifejezett tiltása gyakorlati szempontból felülvizsgálatot érdemelne, annál is inkább, mivel az idézett európai és USA-beli jogesetek tanulsága szerint vannak rendhagyó találmányok, amelyek szabadalommal való levédésére valójában nincs is más eszközünk, mint az omnibusz igénypont.

³⁷ Dr. J. Markó: What is Going on Behind the Scenes? UNION Newsletter, 1998. 1. sz.

Végül kiemeljük, hogy komoly veszélyforrást jelenthet egy omnibusz igénypont, ha nem kellő súllyal és alaposan vesszük figyelembe. Ezért tanácsos, ha pl. szabadalomtisztasági vizsgálatnál nem felejtjük el alaposan megvizsgálni az omnibusz igénypontot, mert amint a fentebb ismertetett példákból is kitűnt, könnyen előfordulhat, hogy éppen ez játssza a döntő szerepet a jogsértés megállapításának kérdésében.

6. ÖSSZEFOGLALÁS

- a) Amint a fentiekből érzékelhető, az omnibusz igénypont a nemzetközi szabadalmi joggyakorlatban még ma is számottevő szerepet játszik, ezért lényegét és alkalmazásmódját minden szabadalmi ügyvivőnek és iparjogvédelemmel foglalkozó más szakembernek tudni ajánlatos.
- b) Az omnibusz igénypont használata megengedett az alábbi országokban: Ausztrália, Dél-Afrikai Köztársaság, Egyesült Királyság, India, Új-Zéland.
- c) Ha a találmány szavakkal nem definiálható, és ezért szükség van a rajzokra vagy diagramokra utalásra, az omnibusz igénypont használata kivételesen megtűrt az alábbi régióban, illetve országokban: Amerikai Egyesült Államok, Európai Szabadalmi Hivatal, Japán.
- d) Az omnibusz igénypont tisztességes alapot nyújthat a szabadalmi leírás módosításához vagy kiválasztott bejelentéshez.
- e) A megengedő vagy eltűrő országokban egy omnibusz igénypont alapján adott esetben sikerrel fülön fogható a bitorló, még akkor is, ha a szabadalom összes többi igénypontja már elvérzett.
- f) Az omnibusz igénypont alkalmazása kifejezzen javasolható nemzetközi (PCT-) vagy európai bejelentéseknél, ha a bejelentő olyan tagországban is tervezi nemzeti szakaszt, amelyben az omnibusz igénypont elfogadott vagy megtűrt.

*Dr. Vida Sándor**

LICENCIASZERZŐDÉS MEGSZEGÉSE ÉS VÉDJEGYBITORLÁS JÓ HÍRŰ VÉDJEGYNÉL

Mindenféle szerződésszegés önmagában is jogsértő magatartás. Ugyancsak jogsértő minden védjegybitorlás is.

Védjegyjogi szempontból mégis sajátos helyzet állhat elő, ha a licenciaszerződést megszegő engedélyes jogkimerülésre hivatkozik. Az ezzel kapcsolatos problematikát vizsgálta a francia nemzeti bíróság és az Európai Bíróság a Copad c/a Dior-perben.

Tényállás¹

A Christian Dior Couture (a továbbiakban: Dior) 2000. május 17-én használati szerződést kötött a DIOR védjeggyel megjelölt fűzők gyártása és forgalmazása tekintetében a Société industrielle de lingerie (a továbbiakban: SIL) engedéllyessel. A szerződés 8.2. cikkének 5. §-a szerint „a védjegy közismertségének és presztízsének fenntartása céljából az engedélyes vállalja, hogy – a védjegyjogosult előzetes írásbeli hozzájárulása nélkül – nem értékesít nagykereskedők, kollektív szervezetek diszkontáruházai, akciós áruk forgalmazói, áruikat csomagküldés vagy ügynökhálózat által, illetve otthoni személyes vásárlás útján forgalmazó vállalkozások számára, és megtesz minden szükséges intézkedést annak céljából, hogy e szabályt saját forgalmazói és/vagy kiskereskedői is betartsák” (perösszefoglaló, 5. pont).

Az engedélyes SIL ellen 2001. november 14-én csődeljárás indult (perösszefoglaló, 6. pont). A SIL ezt követően a használati szerződés szerinti védjeggyel megjelölt árukat értékesített az akciós árukat forgalmazó Copad International (a továbbiakban: Copad) cég részére. A Copad az áruk egy részét továbbértékesítette harmadik felek számára. A Dior ezért védjegybitorlás megállapítása iránt indított keresetet a SIL és a Copad cég ellen (perösszefoglaló, 7. pont).

Az első fokon eljáró Bobigny Törvényszék a Copad által a jogkimerülésre alapozott védekezést elutasította.

A Párizsi Fellebbviteli Bíróság (CA de Paris) úgy határozott, hogy a SIL cég a jogvita tárgyát képező áruknak a Copad részére történő értékesítésével nem sértette meg a védjegyoltalomból eredő jogokat. Az első fokon eljáró törvényszékkel egybehangzóan azt is megállapította, hogy ezen értékesítések nem vezettek a Dior védjegyoltalomból eredő jogainak

* jogtanácsos, Danubia Szabadalmi és Jogi Iroda

¹ A főtanácsnok perösszefoglalója alapján, Copad c/a Christian Dior Couture és társai, C-59/08 ügyszám.

kimerüléséhez. Ezért a Fellebbviteli Bíróság a Copaddal szemben differenciált határozatot hozott: a leárazott áruk vonatkozásában megállapította a védjegybitorlást, minthogy a leárazás az áruk állapotának megváltoztatását eredményezte. A nem leárazott áruk tekintetében álláspontja az volt, hogy ez az értékesítés nem sértette a Dior védjegyjogait.

Mind a Copad, mind a Dior felülvizsgálati kérelmet nyújtott be e határozat ellen a Francia Legfelsőbb Bírósághoz (Cour de Cassation). Ez utóbbi az alábbi kérdéseket terjesztette az Európai Bíróság elé előzetes döntéshozatal céljából.

1. „A védjegyekre vonatkozó tagállami jogszabályok közelítéséről szóló, 1988. december 21-i 89/104/EGK első tanácsi irányelv 8. cikkének (2) bekezdését² akként kell-e értelmezni, hogy a védjegytulajdonos jogosultja a védjegytulajdonból eredő jogaira történő hivatkozással felléphet az olyan használóval szemben, aki megsérti a használati szerződésben foglalt azt a kikötést, amely – a védjegy presztízséhez kapcsolódó okoknál fogva – tiltja az akciós áruk forgalmazói számára történő értékesítést?
2. Ugyanezen irányelv 7. cikkének (1) bekezdését³ akként kell-e értelmezni, hogy valamely védjeggyel megjelölt árunak az Európai Gazdasági Térségben az engedélyes által történő, a használati szerződésben foglalt azon kikötést sértő forgalomba hozatalát, amely – a védjegy presztízséhez kapcsolódó okoknál fogva – tiltja az akciós áruk forgalmazói számára történő értékesítést, úgy kell tekinteni, hogy ahhoz a védjegyjogosult nem adta hozzájárulását?
3. Az előző kérdésre adott nemleges válasz esetén a védjegyjogosult ugyanezen jogszabály 7. cikkének (2) bekezdése⁴ alapján hivatkozhat egy ilyen kikötésre az áruk további forgalmazásának megakadályozása céljából?” (Perösszefoglaló, 9. pont)”

Az ügyszöveg írásbeli észrevételét nyújtott be, és a 2008. november 19-i tárgyaláson szóbeli észrevételét tett a Copad, a Dior, a francia kormány és az Európai Közösségek Bizottsága (perösszefoglaló, 10. pont).

² A szöveg:

A védjegy jogosultja érvényesítheti a védjegy által biztosított jogokat egy olyan engedéllyel szemben, aki megsérti a használati szerződés rendelkezéseit a használat tartama alatt a bejegyzés által meghatározott megjelenítésre vonatkozóan, amelyben a védjegyet alkalmazni lehet, az áru vagy a szolgáltatás jellegére vonatkozóan, amelyre az engedély szól, a területre vonatkozóan, amelyen a védjegyet alkalmazni lehet, vagy az engedélyes által előállított áruk, illetve nyújtott szolgáltatások minőségére vonatkozóan.

³ A szöveg [követi ezt a magyar Vt. 16. § (1) bekezdése]:

A védjegy nem jogosítja fel jogosultját arra, hogy harmadik személy számára megtiltsa a védjegy alkalmazását olyan árukon, amelyeket a védjegy használatával ő maga hozott forgalomba az EGT-n belül, vagy annak forgalomba hozatala az ő engedélyével történt.

⁴ A szöveg [követi ezt a magyar Vt. 16. § (2) bekezdése]:

Az első bekezdés [§ 7 (1) bek.] nem vonatkozik azokra az esetekre, amennyiben jogos indokok támasztják alá azt, hogy a jogosult az áru további forgalomba hozatalát megtiltsa, különösen ha az áru állapota forgalomba hozatalát követően megváltozik vagy romlik.

Perösszefoglaló

J. Kokott főtanácsnok német nyelvű terjedelmes perösszefoglalójából csupán néhány gondolatot ismertetek.

A luxus- és magas presztízsű áruk esetében rendszerint az áru jó hírneve is releváns a 89/104 irányelv 8. cikkének (2) bekezdése értelmében vett minőség megítélése szempontjából. Az áru további tulajdonságaitól függetlenül a védjegy jó hírnevének sérelme önmagában is ahhoz vezethet, hogy megváltozhat az áru luxus- vagy magas presztízsű áruként történő elismerése. Ezen áruk esetében ezért az értékesítésnek az a módja, amely jó hírnevüket elhomályosítja, egyúttal minőségüket is megkérdőjelezheti (perösszefoglaló, 31. pont).

A szóban forgó szerződés kifejezetten kizárja az akciós áruk forgalmazói számára történő értékesítést. A Dior és a francia kormány ebből arra következtet, hogy a forgalmazásra vonatkozó szerződéses hozzájárulás nem terjed ki a Copadnak történő értékesítésre. Ebben az esetben az árukat a védjegy jogosult hozzájárulása nélkül hozták forgalomba, és a védjegyjogtalom még nem merült ki (perösszefoglaló, 42. pont).

E megoldás mellett szól a Zino Davidoff- és Levi Strauss-ügyben hozott ítélet,⁵ amelynek értelmében hatásának jelentőségére tekintettel – amely az alapeljárásban érintett védjegyek védjegyjogosultja kizárólagos jogának, azaz egy olyan jognak a megszűnése, amely lehetővé teszi, hogy az első forgalomba hozatalt felügyelje – a hozzájárulást oly módon kell kifejezésre juttatni, hogy abból egyértelműen kiderüljön az e jogról való lemondás szándéka. Különösen a hozzájárulás kifejezett nyilatkozat formájában való közlése utal ilyen szándéokra. A szóban forgó használati szerződés nem tekinthető ilyen kifejezett hozzájárulásnak, hiszen az épp ellenkezőleg, kifejezetten kizárja az akciós áruk forgalmazói számára történő értékesítést (perösszefoglaló, 43. pont).

A jelen ügy ugyanakkor különbözik az eddig elbírált ügyektől, mivel egy használati szerződés más megállapodásokhoz képest különleges hatást gyakorol a védjegyjogtalomból eredő jogok terjedelmére. A 89/104 irányelv 8. cikkének (2) bekezdése kifejezetten rendelkezik arról, hogy e jogok meddig terjednek az engedélyezéssel szemben. A védjegyjogtalom által a védjegyhasználat tekintetében felállított korlátok nem érvényesülhetnek szélesebb körben

⁵ C-414/99 és C-416/99 egyesített ügy. A szöveg:

Meg kell állapítani, hogy tekintettel a védjegyjogosultak azon kizárólagos joga megszűnése hatásának jelentőségére, amely az alapeljárás ügyeinek tárgya, és amely jog lehetővé teszi a védjegyjogosultak számára, hogy az EGT-ben az első forgalomba hozatalt felügyeljék, a hozzájárulást oly módon kell kifejezésre juttatni, hogy abból egyértelműen kiderüljön e jogról való lemondás szándéka (ítélet, 45. pont). Ilyen akarat különösen a hozzájárulásnak kifejezett nyilatkozat formájában való közlésével valósul meg. Mindazonáltal nem zárható ki, hogy bizonyos esetekben a hozzájárulásra hallgatólagosan lehet következtetni olyan tényezők vagy körülmények alapján, amelyek vagy az EGT-n kívüli forgalomba hozatalt megelőzően, azzal egyidejűleg vagy azt követően állnak fenn, és amelyek a nemzeti bíróság álláspontja szerint is egyértelműen arra utalnak, hogy a jogosult jogáról lemondott (ítélet, 46. pont).

harmadik személyek tekintetében, mint az engedélyes tekintetében, aki jogainak szerződésben megállapított korlátait ismeri. Nem látható be, hogy a védjegyoltalomból eredő jogok miért csak korlátozottan érvényesülnének az engedélyes tekintetében, ha teljes mértékben érvényesíthetők lennének a használati szerződésben nem érintett harmadik személyekkel szemben (perösszefoglaló, 45. pont).

Éppen erre az eredményre vezetne, ha a 89/104 irányelv 8. cikkének (2) bekezdése a védjegyoltalomból eredő jogok érvényesíthetőségét szűkebben határozná meg az engedélyes tekintetében, mint harmadik személyek vonatkozásában. Az engedélyest a védjegyoltalomból eredő jogok nem akadályoznák meg abban, hogy a védjegyet az üzleti forgalomban használja. Ezzel szemben vevői, akik általában nem ismerik a használati szerződést, annak a kockázatnak volnának kitéve, hogy a védjegyjogosult érvényesíti velük szemben a védjegyoltalomból eredő jogait, például megtiltaná nekik, hogy a védjeggyel megjelölt árukat továbbértékesítsék (perösszefoglaló, 46. pont).

Mindebből az a következtetés vonható le, hogy csak a használati szerződésnek a 89/104 irányelv 8. cikke (2) bekezdésében megjelölt megsértése zárja ki a védjegyoltalom kimerülését. Amennyiben az engedélyes a védjeggyel megjelölt árukat a védjegyoltalomból eredő jogokat meg nem sértve forgalomba hozhatja, akkor – amint azt az EK Bizottsága hangsúlyozta – elengedhetetlen, hogy vevői bízassanak a védjegyoltalom kimerülésében (perösszefoglaló, 47. pont).

A védjegyoltalomból eredő jognak tehát a termékek minőségének ellenőrzését, nem pedig ezen ellenőrzés tényleges gyakorlását kell biztosítania. A védjegyjogosult azáltal gyakorolhat ellenőrzést az engedélyes felett, hogy a szerződésbe olyan rendelkezéseket foglal, amelyek az engedélyest iránymutatásainak követésére kötelezik, és lehetőséget biztosítanak számára arra, hogy ezek betartásáról meggyőződjön. Amennyiben például a védjegyjogosult eltűri, hogy az engedélyes alacsonyabb minőségű terméket állítson elő annak ellenére, hogy a szerződés alapján ez ellen felléphetne, úgy ezért neki kell viselnie a felelősséget. A 89/104 irányelv 8. cikke (2) bekezdésének hatályán kívül eső esetekben az ilyen ellenőrzés eszközei mindenesetre szerződéses jellegűek, és nem a védjegyoltalomból eredő jogon alapulnak (perösszefoglaló, 50. pont).

Ugyanez érvényes a nem kívánt értékesítési módokra. Amennyiben a védjegyjogosult lemond az értékesítés ellenőrzéséről, vagy nem él a szerződésben kikötött ellenőrzési lehetőségekkel, nincs alapja annak, hogy biztosítva legyen számára a védjegyoltalomból eredő jogok érvényesítésének lehetősége harmadik személyekkel szemben (perösszefoglaló, 51. pont).

Nem zárható ki, hogy az akciós áruk forgalmazója nem maga értékesíti az árukat a fogyasztóknak, hanem azokat viszonteladóknak adja tovább, akik az árukat olyan környezetben kínálják, amely megfelel azok luxus- vagy presztízsjellegének. Elképzelhető, hogy az akciós áruk forgalmazója olyan exkluzív üzleteknek adja el az árukat, amelyek korábban azokat nem szerezhették meg, mivel nem tartoztak az adott védjegy értékesítési hálózathoz (perösszefoglaló, 64. pont).

Számos egyéb szempont kifejtését követően a főtanácsnok a következő választ javasolta közölni a Francia Legfelsőbb Bírósággal.

A védjegyekre vonatkozó tagállami jogszabályok közelítéséről szóló 89/104/EGK első irányelv 8. cikkének (2) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy a védjegyjogosult felléphet a védjegy használójával szemben a védjegyoltalomból eredő jogainak érvényesítése érdekében, amikor ez utóbbi megsérti a használati szerződés akciós áruk forgalmazói számára történő értékesítést tiltó kikötést, amennyiben ez az értékesítés az áru jó hírnevét olyan súlyosan sérti, hogy az megkérdőjelezi az áru minőségét.

A 89/104 irányelv 7. cikkének (1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy valamely védjeggyel megjelölt árunak az engedélyes által történő, a használati szerződésben foglalt kikötést sértő forgalomba hozatalát csak akkor kell úgy tekinteni, hogy ahhoz a védjegyjogosult nem adta hozzájárulását, ha az engedélyes az értékesítéssel egyúttal a védjegyen a 8. cikk (2) bekezdése értelmében fennálló jogokat is megsérti.

A 89/104 irányelv 7. cikkének (2) bekezdése nem teszi lehetővé a védjegyjogosult számára, hogy megakadályozza a védjegyével megjelölt áruknak akciós áruk forgalmazói által történő forgalmazását mindössze azon az alapon, hogy a használati szerződés egy kikötése megtiltja az áruk akciós áruk forgalmazói számára történő értékesítést (perösszefoglaló, 67. pont).

Az ítélet

Az Európai Bíróság 2008. december 3-án hozott ítéletében,⁶ az irányadó közösségi jogi szabályozás tárgyalását követően, a megkereső francia bíróság kérdéseit a következőképpen elemezte (rövidített ismertetés).

Az első kérdésről

A jelen kérdés megválaszolására céljából előzetesen azt kell megvizsgálni, hogy az említett 8. cikk (2) bekezdésében foglalt szerződési feltételek listáját kimerítőnek vagy tisztán példálózó jellegűnek kell-e tekinteni (ítélet, 17. pont). E vonatkozásban meg kell állapítani, hogy e rendelkezés nem tartalmaz egyetlen, a „köztük” vagy „különösen” fordulathoz hasonló határozót vagy kifejezést sem, amelyből arra lehetne következtetni, hogy a lista tisztán példálózó jellegű (ítélet, 18. pont).

Jelen ügyben emlékeztetni kell arra, hogy az Európai Bíróság éppen a „különösen” határozószó használatát figyelembe véve ismerte el, hogy az irányelv 7. cikkének (2) bekezdésében említett esetek példálózó jellegűek (ítélet, 19. pont).

⁶ C-59/08 ügyszám.

Következésképpen, a Dior állításával ellentétben, az irányelv 8. cikke (2) bekezdésének magából a megfogalmazásából következik, hogy az említett lista kimerítő jellegű (ítélet, 20. pont).

Ennek tisztázását követően azt kell meghatározni, hogy egy, az alapügy tárgyát képező-höz hasonló kikötés a 8. cikk (2) bekezdésében kifejezetten említett szerződési feltételek körébe tartozik-e (ítélet, 21. pont).

E tekintetben, az ezen cikk által hivatkozott, a használati szerződésben „az engedélyes által gyártott áruk ... minőségére kikötött bármely feltétel” kapcsán emlékeztetni kell arra, hogy az állandó ítélezési gyakorlat értelmében a védjegy alapvető rendeltetése az, hogy tanúsítsa a fogyasztó vagy a végső felhasználó számára a védjeggyel megjelölt áru vagy szolgáltatás származását, lehetővé téve számukra, hogy az összetévesztés lehetősége nélkül megkülönböztethessék azokat más eredetű áruktól vagy szolgáltatásoktól. Ugyanis ahhoz, hogy a védjegy betölthesse alapvető szerepét a torzulásmentes verseny azon rendszerében, amelyet az EK-szerződés létrehozni és fenntartani szándékozott, a védjegynek garantálnia kell, hogy a vele jelölt valamennyi árut és szolgáltatást azon egyetlen vállalkozás ellenőrzése mellett állították elő, illetve nyújtották, amely ezek minőségéért felel (ítélet, 22. pont).

Következésképpen éppen a használati szerződésben, különösen az engedélyes által gyártott áruk minőségére kikötött feltétel megsértésének esetén teszi lehetővé a 8. cikk (2) bekezdése a védjegyjogosult számára, hogy a védjegyjogtalomból eredő jogaira hivatkozhasson (ítélet, 23. pont).

Márpedig, amint azt a főtanácsnok indítványának 31. pontjában megállapítja, az alapeljárás tárgyát képező árukhoz hasonló, magas presztízsű áruk minősége nem csupán anyagi jellemzőikből fakad, hanem azon tekintélyből, presztízst sugalló imázsból is, amely luxusérzettel ruhazza fel őket (ebben az értelemben lásd még a fent hivatkozott Parfums Christian Dior-ügyben hozott ítélet 45. pontját⁷ – jelen ítélet, 24. pont).

A magas presztízsű termékek esetében ugyanis, amelyek első osztályú áruknak tekinthetők, az általuk keltett luxusérzet alapvető tényező a fogyasztó számára azoknak más, hasonló áruktól való megkülönböztetése szempontjából (ítélet, 25. pont).

Következésképpen ezen luxusérzet sérelme az ilyen termékek minőségére is kihatással lehet (ítélet, 26. pont).

Ilyen összefüggésben azt kell tehát megvizsgálni, hogy az alapügyben a magas presztízsű áruknak az engedélyes általi, a használati szerződés által előállított szelektív értékesítési hálózaton kívüli, akciós áruk forgalmazói részére történő értékesítése megvalósít-e ilyen sérelmet (ítélet, 27. pont).

Márpedig e vonatkozásban az Európai Bíróság már megállapította, hogy – a Copad és az EK Bizottsága álláspontjával ellentétben – egy szelektív értékesítési rendszer sajátos jellem-

⁷ C-337/95 ügyszám, ism. dr. Vida Sándor: Az Európai Bíróság joggyakorlata védjegyügyekben. Miskolc, 2006, p. 209.

zői és módozatai önmagukban is képesek ezen áruk minőségének megőrzésére és megfelelő használatuk biztosítására (ebben az értelemben lásd a L'Oreal-ügyben 1980. december 11-én hozott ítélet 16. pontját⁸ – jelen ítélet 28. pont).

Egy, az alapügyben szereplőhöz hasonló szelektív értékesítési hálózat ugyanis, amelynek célja a Dior és a SIL közötti használati szerződés értelmében az, hogy az árukat értékükhöz méltó módon mutassák be az értékesítési pontokon, „különös tekintettel az áruk pozicionálására, promóciójára, megjelenítésére és a kereskedelmi politikára”, hozzájárulhat – amint azt a Copad is elismeri – a szóban forgó áruk jó hírnevéhez, és ezzel az általuk keltett luxusérzet fenntartásához (ítélet, 29. pont).

Következésképpen nem kizárt, hogy a magas presztízssű áruk engedélyes általi, a szelektív értékesítési hálózaton kívüli harmadik személyek részére történő értékesítése a termékek minőségére is kihat, vagyis ilyen esetben az ezen értékesítést megtiltó szerződési kikötést az irányelv 8. cikke (2) bekezdésének hatálya alá tartozónak kell tekinteni (ítélet, 30. pont).

Az illetékes nemzeti bíróság feladata annak vizsgálata, hogy az elé terjesztett jogvita sajátos körülményeire tekintettel az alapügy tárgyát képező szerződési kikötés engedélyes által történő megsértése csorbitja-e a magas presztízssű áruk által keltett luxusérzetet, ily módon minőségükre is kihat-e (ítélet, 31. pont).

E vonatkozásban tekintetbe kell venni különösen egyrészt a védjeggyel megjelölt áruk jellegét, ezen áruk engedélyes általi, a szelektív értékesítési hálózaton kívüli harmadik személyeknek történő értékesítésének volumenét, illetve rendszeres vagy szórványos jellegét, másrészt pedig az akciós áruk ezen forgalmazói által szokásosan forgalmazott áruk jellegét és a tevékenységi körükben szokásosan alkalmazott értékesítési módokat (ítélet, 32. pont).

E megfontolások fényében az első kérdésre azt a választ kell adni, hogy az irányelv 8. cikkének (2) bekezdését akként kell értelmezni, hogy a védjegyjogtulalom jogosultja a védjegyjogtulomból eredő jogaira történő hivatkozással fellephet az olyan használóval szemben, aki megsérti a használati szerződésben foglalt azon kikötést, amely – a védjegy presztíziséhez kapcsolódó okoknál fogva – tiltja az alapügyben szereplőhöz hasonló, akciós áruk forgalmazói számára történő értékesítést, amennyiben megállapítható, hogy e sérelem az alapügy sajátos körülményei folytán sérti ezen áruk tekintélyét és presztízst sugalló imázsát, amely luxuserzettel ruházza fel őket (ítélet, 37. pont és rendelkező rész, 1. pont).

⁸ C-31/80 ügyszám. A szöveg:

A továbbbeladók kiválasztásánál alkalmazott szelektív kritériumok (qualitative criteria) megállapításánál vizsgálni kell, hogy a szóban forgó áru tulajdonságai szükségessé teszik-e a szelektív értékesítési rendszert annak érdekében, hogy az áru minősége és megfelelő használata biztosítva legyen, s hogy ezek a célok nem érhetőek-e el viszonteladók vagy az adott áru eladási feltételeinek nemzeti szabályozása útján. Végül tisztázni kell, hogy a felállított feltételrendszer nem terjed-e túl azon, ami szükséges. (E vonatkozásban az ítélet utal az Európai Bíróságnak a 26/70 sz., a Metro-ügyben hozott ítéletére.)

A második kérdésről

A Copad és az EK Bizottsága arra hivatkozik e tekintetben, hogy a védjegy jogosult hozzájárulását csak olyan szerződési kikötés megsértése esetén lehet kizárni, amely szerepel az irányelv 8. cikke (2) bekezdésében foglalt listán. A Dior és a francia kormány ezzel szemben úgy véli, hogy a használati szerződés engedélyes által történő bármilyen megsértése kizárja a jogosult védjegyvoltalomból eredő jogainak kimerülését (ítélet, 39. pont).

Ezen kérdés megválaszolása céljából emlékeztetni kell arra, hogy az állandó ítélkezési gyakorlat értelmében az irányelv 5–7. cikke a védjegyvoltalmi jogra vonatkozó szabályok teljes harmonizációjáról rendelkezik, és meghatározza a védjegy jogosultat a közösségen belül megillető jogosultságokat (a *Silhouette International Schmied*-ügyben 1998. július 16-án hozott ítélet 25. és 29. pontja⁹ és a *Zino Davidoff és Levi Strauss* egyesített ügyben 2001. november 20-án hozott ítélet 39. pontja¹⁰ – jelen ítélet, 40. pont).

Közelebbről az irányelv 5. cikke olyan kizárólagos jogot biztosít a védjegy jogosultnak, amely alapján az bármely harmadik személynek megtilthatja, hogy a védjeggyel ellátott termékeket importálja, eladásra felkínálja, forgalomba hozza vagy e célból raktáron tartsa. Ugyanezen irányelv 7. cikkének (1) bekezdése kivételt állít fel e szabályra, amikor kimondja, hogy a védjegy jogosult joga kimerül, amennyiben a termékek általa, illetve az ő hozzájárulásával kerültek forgalomba hozatalra az EGT területén (ítélet, 41. pont).

Úgy tűnik tehát, hogy a hozzájárulás, amely az említett 5. cikk értelmében a védjegy jogosult kizárólagos jogáról való lemondással egyenértékű, e jog kimerülésének meghatározó eleme, ennél fogva azt oly módon kell kifejezésre juttatni, hogy abból egyértelműen kiderüljön az e jogról való lemondás szándéka. Különösen a hozzájárulás kifejezett nyilatkozat formájában való közlése utal ilyen szándékra (ítélet, 42. pont).

Mindazonáltal az Európai Bíróság ítélkezési gyakorlatából ugyancsak következik, hogy bizonyos esetekben ezen kizárólagos jog kimerülése akkor is bekövetkezik, ha az áruk forgalmazását olyan személy végzi, aki gazdaságilag kapcsolatban áll a védjegy jogosulttal. Ez a helyzet különösen, ha ez a személy engedélyes (ítélet, 43. pont).

Ilyen helyzetben a használat átengedője (a védjegy jogosult) ugyanis ellenőrzést gyakorolhat az engedélyes felett azáltal, hogy a szerződésbe olyan rendelkezéseket foglal, amelyek az engedélyes iránymutatásainak követésére kötelezik, és lehetőséget biztosítanak számára arra, hogy ezek betartásáról meggyőződjön (ítélet, 44. pont).

Márpedig az Európai Bíróság ítélkezési gyakorlatának értelmében ez a lehetőség elegendő ahhoz, hogy a védjegy betölthesse alapvető rendeltetését, amely nem más, mint annak

⁹ C-355/99 ügyszám. Ism. *Vida*: id. mű (7), p. 216.

¹⁰ C-414/99 és C-416/99 egyesített ügyek. A szöveg:

Az irányelv 5–7. cikke a védjegyvoltalmi jogra vonatkozó szabályok teljes harmonizációjáról rendelkezik, és meghatározza a védjegy jogosultat a Közösségen belül megillető jogosultságokat (ítélet, 39. pont).

garantálása, hogy valamennyi, általa megjelölt termék vagy szolgáltatás egyetlen vállalat ellenőrzése alatt készült vagy került leszállításra, és e termékek minősége miatti felelősség e vállalatot terheli (ítélet, 45. pont).

Következésképpen a védjeggyel megjelölt áruk engedélyes által történő forgalomba hozatalát főszabály szerint úgy kell tekinteni, mint amely az irányelv 7. cikke (1) bekezdésének értelmében a védjegyjogosult hozzájárulásával történt (ítélet, 46. pont).

Ilyen körülmények között tehát a védjegyjogosult nem hivatkozhat a szerződés nem megfelelő teljesítésére a védjegyoltalomból eredő jogainak az engedéllyessel szemben történő érvényesítése céljából, ugyanakkor, ellentétben a Copad állításával, a használati szerződés nem egyenértékű a védjegyjogosultnak az e védjeggyel megjelölt áruk forgalomba hozatalára vonatkozó abszolút és feltétlen hozzájárulásával (ítélet, 47. pont).

Az irányelv 8. cikkének (2) bekezdése ugyanis kifejezetten rendelkezik annak lehetőségéről, hogy a védjegyjogosult a védjegyoltalomból eredő jogaira történő hivatkozással fellépjen az olyan használóval szemben, aki megsérti a használati szerződés bizonyos kikötéseit (ítélet, 48. pont).

Továbbá, amint az az első kérdésre adott válaszból következik, e kikötéseknek az említett 8. cikk (2) bekezdése kimerítő felsorolását adja.

Következésképpen, amint azt a főtanácsnok indítványának 47. pontjában megállapítja, csak az zárja ki a védjegyoltalomból eredő jognak az irányelv 7. cikke (1) bekezdése szerinti kimerülését, ha az engedélyes a felsorolt kikötések valamelyikét megsérti (ítélet, 49. pont).

A fentiek fényében a második kérdésre azt a választ kell adni, hogy az irányelv 7. cikkének (1) bekezdését akként kell értelmezni, hogy valamely védjeggyel megjelölt árunak az engedélyes általi, a használati szerződésben foglalt valamely kikötést sértő forgalomba hozatalát akkor kell úgy tekinteni, hogy ahhoz a védjegyjogosult nem adta hozzájárulását, ha megállapítható, hogy e kikötés megfelel az ezen irányelv 8. cikke (2) bekezdésében foglalt szerződési feltételek valamelyikének (ítélet, 51. pont és rendelkező rész, 2. pont).

A harmadik kérdésről

A Dior és a francia kormány úgy véli, hogy a CHRISTIAN DIOR védjeggyel megjelölt áruknak a szelektív értékesítési hálózaton kívüli, akciós áruk forgalmazójának részére történő értékesítése sérti a védjegy jó hírnevét, ezáltal igazolhatja az említett 7. cikk (2) bekezdésének alkalmazását. A Copad és az EK Bizottsága ellenben azt állítja, hogy ezen áruk akciós áruk forgalmazójának részére történő értékesítése nem sérti a védjegy jó hírnevét (ítélet, 53. pont).

E vonatkozásban előjáróban emlékeztetni kell arra, hogy az Európai Bíróságnak a jelen ítélet 19. pontjában hivatkozott állandó ítélkezési gyakorlata értelmében a „különösen” kifejezésnek a 7. cikk (2) bekezdésében történő használata arra utal, hogy a védjeggyel megjelölt áruk állapotának megváltoztatása vagy károsítása csak példa arra, hogy mi tekinthető

jogos értéknek (a Bristol-Myers Squibb és társai ügyében hozott ítélet 26.¹¹ és 39. pontja, valamint a fent hivatkozott Parfums Christian Dior-ügyben hozott ítélet¹² 42. pontja – jelen ítélet, 54. pont).

Tehát az Európai Bíróságnak már alkalma nyílt megállapítani, hogy a védjegy jó hírnevének okozott sérelem főszabályként az irányelv 7. cikkének (2) bekezdése szerinti jogos érdeknek tekinthető, amely igazolja, hogy a védjegyjogosult az EGT területén általa vagy az ő hozzájárulásával forgalomba hozott áruk további forgalmazásával szemben fellépjen (lásd a fent hivatkozott Parfums Christian Dior-ügyben hozott ítélet¹³ 43. pontját és a BMW-ügyben 1999. február 23-án hozott ítélet¹⁴ 49. pontját – jelen ítélet, 55. pont).

Következésképpen, ha egy engedélyes az alapügyhöz hasonlóan, a használati szerződésben foglalt valamely kikötést sértő módon értékesít árukat akciós áruk forgalmazója számára, mérlegelni kell egyrészt a használati szerződés tárgyát képező védjegy jogosultjának a szelektív értékesítési hálózaton kívüli, akciós áruk forgalmazójával szembeni védelemhez fűződő jogos érdekét, aki védjegyét kereskedelmi célokra olyan módon használja fel, hogy az a védjegy jó hírnevét sértheti, másrészt az akciós áruk forgalmazójának az ahhoz fűződő jogos érdekét, hogy a szóban forgó árukat a tevékenységi ágazatában szokásos formák alkalmazásával értékesíteni tudja (analógia útján lásd a fent hivatkozott Parfums Christian Dior-ügyben hozott ítélet¹⁵ 44. pontját – jelen ítélet, 56. pont).

Következésképpen, amennyiben a nemzeti bíróság úgy véli, hogy az engedélyes általi, harmadik személyeknek történő értékesítés nem képes a védjeggyel megjelölt magas presztízsű áruk minőségének csorbítására, miáltal ezen áruk forgalomba hozatalát úgy kell tekinteni, hogy az a védjegyjogosult hozzájárulásával történt, e bíróság feladata, hogy az adott ügy sajátos körülményeire tekintettel mérlegelje, hogy a védjeggyel megjelölt magas presztízsű áruknak harmadik személyek általi, az ez utóbbiak tevékenységi ágazatában szokásos formák alkalmazásával történő további értékesítése sérti-e a védjegy jó hírnevét (ítélet, 57. pont).

E vonatkozásban tekintetbe kell venni különösen a viszonteladás címzettjeit, valamint, ahogyan azt a francia kormány javasolja, a magas presztízsű áruk forgalmazásának speciális körülményeit (ítélet, 58. pont).

A fentiekre tekintettel a harmadik kérdésre azt a választ kell adni, hogy amennyiben magas presztízsű áruknak az engedélyes általi, a használati szerződésben foglalt valamely kikötést sértő forgalomba hozatalát mégis úgy kell tekinteni, hogy ahhoz a védjegyjogosult hozzájárulását adta, e védjegyjogosult az irányelv 7. cikke (2) bekezdésének értelmében ezen kikötésre az

¹¹ C-427/93, C-429/93 és C-436/93 egyesített ügy. Ism. *Vida*: id. mű (7), p. 210.

¹² Vö. 7. lábj.

¹³ Vö. 7. lábj.

¹⁴ C-63/97 ügyszám.

¹⁵ Vö. 7. lábj.

árak további forgalmazásának megakadályozása céljából csak abban az esetben hivatkozhat, ha az adott eset sajátos körülményeit tekintetbe véve megállapítható, hogy e viszonteladás sérti a védjegy jó hírnevét (ítélet, 59. pont és rendelkező rész 3. pont).

Három kommentár

A. Folliard-Monguiral¹⁶ kritikai észrevételeiben abból indul ki, hogy az Európai Bíróság az első kérdésre adott válaszában, úgy tűnik, azt feltételezi, hogy bizonyos jogszerzők, mint például a maradék árukat forgalmazó diszkontüzletek tevékenységük természeténél fogva nem alkalmasak arra, hogy luxuscikkeket árúsítsanak. Szerinte ez a vélelem problematikus. Kétségtelen ugyanis, hogy az engedélyes a továbbeladó számára olyan árut szállít, amely a védjegy sérelmének lehetőségét hordozza, de a deliktuális felelősségnek ehhez kapcsolt előzetes feltételezése túl messzire megy.

Mert ha – először is – a nemzeti bíróság arra a következtetésre jut, hogy a diszkontüzletek *általában*, valamint, hogy ez a kereskedelmi szektor szokásos értékesítési módja (ítélet, 32. pont) elvontan (*de manière abstraite*) összeférhetetlenként vélelmezhető a luxusárúk imázsával, az engedélyes a védjegyes áruknak az engedélyes által a diszkontüzletek számára történő eladása a védjegyjogra nincs hatással, azaz a védjegy jog nem merült ki. A védjegy jog kimerülésének hiánya pedig azzal a következménnyel jár, hogy a diszkontüzlet ellenbizonyítással élhet, és igazolhatja, hogy az általa történt értékesítés illő, tisztességes körülmények között történt, hasonlóképpen, mint ahogy ilyen bizonyítás az újracsomagolt termékek esetén is lehetséges (vö. Bristol-Myers Squibb c/a Paranova C-427/93, 429/3, C-436/93¹⁷-ügy). Az Európai Bíróság hivatkozott előzetes döntésében felsorolja azt az öt feltételt, amelynek együttes teljesülése esetén a parallelimportőr az irányelv 7. cikk (2) bekezdésének alkalmazásával szemben eredményesen védekezhet: nevezetesen, ha sikerül bizonyítania, hogy az átcsomagolt termék sem a védjegynek, sem annak jogosultjának hírnevét nem sérti. Az Európai Bíróságnak ez, az átcsomagolt termékek vonatkozásában tett irányadó megállapítása meggyőzőnek tűnik.

Másodszor, ha a nemzeti bíróság ennek a vélelmének hatását az újraeladás *konkrét* körülményeire korlátozza, akkor alighanem arra a következtetésre kell jutnia, hogy egy szerződéses kikötésbe ütköző értékesítés csupán egy feltételezett kárt eredményez. A kár azonban függ egyrészt attól, hogy az engedélyes milyen gyakorisággal szegi meg a licencszerződést, másrészt a harmadik személy tényleges magatartásától. A diszkontüzlettel való szerződés megkötésekor ezzel szemben a jó hírnév sérelmének kockázatával állunk csupán szemben, s a tényleges sérelem csak a végső fogyasztó számára történő értékesítés esetén következhet be. A jövőbeli és a feltételezett sérelem annál inkább valós, minél többször fordul elő to-

¹⁶ Propriété Industrielle – LexisNexis Jurisclasseur, 2009. június p. 32.

¹⁷ Vö. 11. lábj.

vábbértékesítés. Amint arra a főtanácsnok helyesen rámutat, „nem zárható ki, hogy az akciós áruk forgalmazója nem maga értékesíti az árukat a fogyasztók felé, hanem azokat olyan viszonteladóknak adja tovább, akik az árukat olyan környezetben kínálják, amely megfelel azok luxus- vagy presztízsjellegének. Elképzelhető, hogy az akciós áruk forgalmazója olyan exkluzív üzleteknek adja el az árukat, amelyek korábban azokat nem szerezhették meg, mivel nem tartoznak az adott védjegy értékesítési hálózatahoz. A fogyasztók az ilyen ajánlatokból aligha következtetnének arra, hogy a védjeggyel megjelölt áru kevésbé exkluzív mint korábban” (perösszefoglaló, 64. pont). Ezek a feltételezések jelzik, hogy mennyire nehéz az engedélyes felelősségét megállapítani: ehhez az szükséges, hogy a kárral való meghatározott, közvetlen és tényleges összefüggés legyen megállapítható.

Befejezésül megemlékezik arról, hogy a vertikális szerződések, beleértve a szelektív elosztási szerződéseket, a közösségi jogban csoportmentességet élveznek (az EK Bizottságának 2790 sz. 1999. december 22-i rendelete egyes vertikális megállapodások és összehangolt magatartások csoportmentesítéséről). Az Európai Bíróság előzetes döntése megerősíteni látszik a harmadik személyek részére történő értékesítési tilalom megengedettséget kizárólagos értékesítési hálózat esetén – az EK-szerződés 81. cikk (1) bekezdésének rendelkezésének végrehajtása keretében.

Egy másik kommentátor, A. von Mühlendahl¹⁸ röviden úgy foglalja össze az ügy tanulságait, hogy az Európai Bíróságnak ez az ítélete előnyös azon védjegyjogosultak számára (*come as a relief*), amelyek szelektív értékesítési módszert alkalmaznak, így különösen ha luxuscikkek védjegyéről van szó.

Ha ugyanis az engedélyes a szerződésben előírt korlátozott értékesítésre vonatkozó kikötést megszegi, úgy ezzel védjegybitorlást követ el, feltéve, hogy ez az értékesítés a védjegy jó hírnevét, imázsát (*allure and prestigious image*) sérti.

A védjegyjogosult által fel nem hatalmazott továbbeladó – az adott esetben a Copad cég – ugyancsak védjegybitorlást követ el, és nem hivatkozhat jogkimerülése, ha az ilyen továbbeladás sérti a védjegy jó hírnevét.

A belga T. de Haan¹⁹ „Licenciaszerződés megszegésének hatása a védjegy jog kimerülésére” c. részletes tanulmányát azzal kezdi, hogy mivel a védjegy jogot sértő magatartás miatt bárkivel szemben fel lehet lépni – *erga omnes* érvényesíthető kizárólagos jogról lévén szó –, kézenfekvő, hogy a védjegy jog eszközeivel hatékonyabb védelem biztosítható, mint a szerződésszegés miatt igénybevehető kötelmi jog eszközeivel. Persze más a helyzet, ha a védjegy jog kimerülése miatt nem érvényesíthető.

Kissé fölöslegesnek látszik az a megjegyzése, hogy a francia bírósági gyakorlat hagyományai alapján a kérdés egyszerűnek tűnik (ennek ellentmond, hogy az első- és a másodfokú

¹⁸ The Bardehle Pagenberg. IP Report, 2009/II. p. 13.

¹⁹ T. de Haan: L'effet de la violation du contrat de licence sur l'épuisement des droits de marque. Propriété Industrielle – LexisNexis Jurisclasseur, 2009. július–augusztus, p. 11.

bíróság más-más álláspontot foglalt el). Szerinte az Európai Bíróság előzetes döntését csupán az tette szükségessé, hogy a közösségi jog alkalmazása egységes szempontok szerint történjék.

Tanulmányának bevezetőjében kissé rezignáltan mondja, hogy örömdetes ugyan, hogy a francia bíróság ebben az ügyben előzetes döntést kért, sajnálatos ugyanakkor, hogy a Francia Legfelsőbb Bíróság egy másik, párhuzamos (LEVI's-per) ügyben²⁰ nem várta be az Európai Bíróság előzetes döntését, s a jogkimerülés fennállását állapította meg.

Az ítélet elemző ismertetését követően ő is arra a következtetésre jut, hogy a szelektív értékesítési rendszert alkalmazó védjegyjogosultak számára a DIOR c/a COPAD-ügyben hozott előzetes döntés figyelemreméltó előnyt biztosít, különösképpen akkor, ha védjegyüket luxuskategóriába tartozó árukon használják, s így a védjegy a presztízszt is szimbolizálja. Az Európai Bíróság ugyanis meggyőzően mondja, hogy a licenciaszerződés megszegését feltételező védjegyhasználat a luxuscikk védjegyének imázsát sérti, az ilyen védjegy értékének rombolására alkalmas, miért is megakadályozhatja a jogkimerülést.

Ugyanakkor szerinte is (s e vonatkozásban utal *Folliard-Monguiral* előzőekben ismertetett kommentárjára) az Európai Bíróság által kifejtett szempontok, nevezetesen a luxuscikkekre használt védjegy sérelme realitásának vizsgálata olyan nehéz feladat elé állítja a nemzeti bíróságot, amelytől az szívesen szabadult volna.²¹

Az ítélet ismertetése alaposságának szemléltetésére példa, hogy a korábbi DIOR/EVORA előzetes döntés szövegét a DIOR/COPAD előzetes döntés szövegével egybeveti, s ennek kapcsán arra hívja fel a figyelmet, hogy míg az 1997. évi DIOR/EVORA-ítéletben az Európai Bíróság a védjegy hírnevének „komoly” sérelmét (*atteinte sérieuse*) állította feltételként, a 2009. évi ítéletben ezt a jelzőt, vagyis a sérelem „komolyságát” már nem állítja feltételként. A használt terminológiának ebből a változtatásából *de Haan* arra következtet, hogy a luxuscikkek-re használt védjegy jó hírnevének oltalma ma már szélesebb körben ismerhető el, amint az a korábbi, szűkmarkúbb jogértelmezés (*interprétation stricte*) alapján lehetséges volt.

Egy másik megállapítása, hogy az olyan áruk védjegyei vonatkozásában, amelyeket nem szelektív értékesítési rendszerben forgalmaznak, ezzel szemben (*a contrario*) arra a logikai következtetésre kell jutni, hogy a licenciaszerződés által tiltott módon történő forgalmazás

²⁰ Az ügy tényállása szerint az Auchan áruházlánc eredeti, amerikai LEVI's farmernadrágokat forgalmazott, amelyeket a német Metro áruházlánc útján szerzett be. Az utóbbi a LEVI's védjegy jogosultjával olyan, „tranzakciónak” nevezett szerződést kötött, amely szerint a farmernadrágokat kizárólag saját áruházában forgalmazza. A perben az volt eldöntendő, hogy mi a Metro szerződésszegésének következménye: kimerült-e a LEVI's védjegyre vonatkozó jog vagy sem? Érvényesítheti-e annak jogosultja védjegyjogait az Auchannal szemben? A Francia Legfelsőbb Bíróság – magáévá téve a fellebbviteli bíróság álláspontját – úgy ítélte meg, hogy a Metro jogszerzése „korlátozott” volt, miért is az Auchan a per tárgyát képező LEVI's farmernadrágokat nem a védjegyjogosult hozzájárulásával szerezte meg.

²¹ Magam már a DIOR/EVORA-ügyben hozott előzetes döntés kapcsán is ezen a véleményen voltam – *Vida*: id. mű (7), p. 210.

aligha befolyásolja a jogkimerülés bekövetkezését. Hiszen pusztán azáltal, hogy az árunak az EGT területén való forgalmazáshoz hozzájárultak, a jogkimerülés már bekövetkezett.

Mindezekre tekintettel kívánatos, hogy a védjegyjogosultak a szerződéskötésnél nagy gondossággal járjanak el. Hiszen köztudott, hogy a licenciaszerződések nagy hatással lehetnek a védjegyekre vonatkozó jogokra is. Célszerű ezért, ha a védjegyjogosultak széles körű jogosultságokat kötnek ki, amelyek a késztermékek, a felhasznált alapanyagok, sőt az értékesítés folyamata, de még a reklámozás ellenőrzésére is kiterjednek. Sőt ezeket külön-külön is jól meghatározott szankciórendszerrel célszerű biztosítani – ajánlja *de Haan*.

Megjegyzések

1. A sokéves tapasztalat azt mutatja, hogy a különféle külföldi különlegességek, amelyek hazánkban ismeretlenek, előbb-utóbb nálunk is előfordulnak – legyen szó jó vagy rossz dolgokról.

A körülmények mindenesetre nálunk is adottak. Budapest belvárosában vagy néhány magyar nagyvárosban ma már figyelemre méltó számban találjuk meg a világ vezető luxus-márkáival ellátott árukat kínáló presztízsüzleteket. Minthogy pedig a gazdasági válság, illetve esetleges rossz üzletmenet ellen ezek sincsenek „biztosítva”, az itt ismertetett magatartás előfordulása nálunk sem kizárt.

2. A Dior cég az egész világon – beleértve hazánkat is – céltudatos védjegypolitikát folytat: következőképpen fellép a jogsértő magatartásokkal szemben. Tapasztalhatták ezt a magyar bíróságok is.

Nem sokkal a rendszerváltozást követően az alperes DIOR STUDIO néven országos kiterjedésű manökenképző iskolát indított anélkül, hogy a védjegyjogosult engedélyét megkérte volna. Az utóbbi által indított védjegybitorlási per eredményeként mind a Fővárosi Bíróság, mind a Legfelsőbb Bíróság²² elmarasztalta az alperest.

Egy másik alperes DIORA néven esküvőiruha-kölcsönző tevékenységet folytatott, ugyancsak a védjegyjogosult engedélye nélkül. A Fővárosi Bíróság²³ jogerősen ezt az alperest is elmarasztalta.

3. A jelen beszámolóban ismertetett tényállás, valamint az Európai Bíróságnak azzal kapcsolatos jogértelmezése alapján azt lehet mondani, hogy a védjegylicencia-szerződés megszegésére alapított védjegyjogi oltalom csak az eset különös körülményei között illeti meg

²² Pf. 21.302/1993, Népszabadság, 1993. december 29., p. 20.

²³ 3.P.25.251/1992, Népszabadság, 1994. január 7., p. 16; Népszava, 1993. december 8. p. 12.

a védjegyjogosultat: az ismertetett esetben a presztízstermékek hírnevének (kvázi minőségének) rontása. Következik ebből, hogy ha ilyen különös feltételek nem állnak fenn, akkor az engedélyes csupán a szerződésszegés miatti – a védjegyjoginál gyengébb – kötelmi jogi szankciókat érvényesítheti az engedéllyessel szemben.

4. Az alperes védekezésének gerincét képező jogkimerülésről csupán annyit jegyzek meg, hogy az Európai Bíróságot és a szakirodalmat eddig alapvetően a jogkimerülés területi jellege (EGT vagy nemzetközi?) foglalkoztatta. *Marinova*²⁴ Silhouette–Sebago–Davidoff trilógiáról beszél, amikor a parallelimporttal kapcsolatos jogkimerülési problémát elemzi. Az itt ismertetett DIOR-ügyben az Európai Bíróságnak a jogkimerülésnek ezzel a vitatott aspektusával nem kellett foglalkoznia, hiszen az alapul szolgáló tényállás csak egy országon belüli jogértelmezésre irányuló kérdésfeltevést indokolt. Ezért, bár az itt ismertetett előzetes döntés aligha fog akkora port felverni, mint a Silhouette–Sebago–Davidoff „trilógia” egyes ítéletei, a nemzeti jogalkalmazók számára cseppet sem kevésbé iránymutató, illetve tanulságos, mint a jogkimerülés tárgyában hozott korábbi ítéletek.

²⁴ *Y. Marinova*: The ECJ on External Parallel Trade: Interpreting the Law or Constructing an Implied Trade Mark Infringement. I.P.Q. (Intellectual Property Quarterly), 2009. 2. sz. p. 277.

AZ INFORMÁCIÓ ÉRTÉKE AZ INFORMÁCIÓS TÁRSADALOMBAN

Az Infopaq International és a Danske Dagblades Forening (Dán Napilapkiadó Egyesület) között, az írott sajtó – adatkinyerési eljárás és keresőmotor általi – figyelemmel kísérése tárgyában az Európai Bíróság előtt lefolytatott C-5/08 számú előzetes döntéshozatali eljárásban hozott döntés és főtanácsnoki indítvány ismertetése

Az Európai Parlament és Tanács 2001/29/EK számú, május 22-én elfogadott, az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló irányelv¹ (másnéven: „Infosoc-irányelv”) által bevezetett időleges többszörözési cselekményeknek – mint a szerző kizárólagos többszörözési joga alóli kivételek – gyakorlati megmérettetését és az elkövetkezendő időszakra nézve a többszörözési jog korlátjának iránymutató értelmezését a luxemburgi Európai Bíróság előtt lefolytatott és nemrégiben lezárult (C-5/08. számú) előzetes döntéshozatali eljárás adhatja meg.

Az Európai Bíróság ítéleteiben megjelent jogértelmezések a közösségi joggyakorlatot eddig is egyedülálló módon formálták, alakították. Az Infosoc-irányelv 4. cikkében írt terjesztés fogalma kapcsán feltétlenül utalni kell az Európai Bíróság „Peek & Cloppenburg KG” (C-456/06. számú) előzetes döntéshozatali eljárására és 2008. április 17. napján meghozott ítéletére. A hangfelvételek kapcsán kiemelkedő jelentőséggel bír az Európai Bíróságnak a „Promusicae”-eljárásban (C-275/06. számú) 2008. január 29-én meghozott ítélete, mely az Infosoc-irányelv 8. cikkének a tagállami jogalkotási kötelezettségre és igényérvényesítésre vonatkozó magyarázatul szolgál. Az Európai Bíróság előtt a jelenleg is folyamatban lévő „SGAE”-ügy (C-467/08. sz.) az Infosoc-irányelv 5. cikke (2) bekezdésének *b)* pontjában írt „méltányos díjazás” fogalmát és lehetséges alkalmazását érinti.²

¹ HL L167, 2001. 06. 22., p. 10.

² Nem szabad megfeledkezni az információs társadalom más folyamatban lévő, nagy horderejű szerzői jogi tárgyú pereiről; egy írott sajtócikk vagy hírelemzés tájékoztatósi célból való felhasználása és a sajnálatos módon jellemzően jogellenes P2P-típusú fájlmegosztások és letöltések, valamint a polgári peres és büntetőeljárások eltérő sajátosságaira figyelemmel. E körben említhető a hírhedté vált Pirate Bay-büntetőper, a Mininovával szemben Hollandiában zajló polgári per. Az utóbbi per jogkérdése, hogy szükséges-e előzetesen felkutatni a szerzői jog jogosultját vagy a szolgáltatónak tartalomszűrőt működtetnie a szerzői jogi védelem érdekében. Eltérően a Pirate Bay-től, a Mininova egyébként nyitott a szerző vagy jogosult levétel iránti kérelmére, és az alperes már az első tárgyalást megelőzően intézkedéseket is tett és szűrőt alkalmaz a le- és feltöltésekhez. A Pirate Bay-döntés következtében néhány igen delikát per megindításának lehetősége is napirendre kerülhet, amennyiben például a különböző médiavállalatok perbe fognák a Google-t és/vagy a YouTube-ot, mert azok illegális eredetű, online tartalomszolgáltatásai, így a Pirate Bay-per tárgyát képező 33 fájl rajtuk keresztül is elérhetők. Esetenként tehát történnek lépések a nagyobb P2P-csomópontok felszámolására. Jellemzőbb azonban, hogy az állami büntetőhatalom nem kellően agilis a szerzői jogi bűncselekmények megelőzése, következtetés vagy éppen hatékony üldözése terén. A szerzői jogi tárgyú eljárások többnyire a szerzői jogi jogosultak fellépésére indulnak, a jogkövető magatartás ösztönzésére érdemi áttörést még nem hoztak.

Az Infopaq c. DDF per

A cikkben vizsgált per a Dán Napilapkiadó Egyesület (a továbbiakban: DDF) és az Infopaq International (a továbbiakban: Infopaq) nevű médiafigyelő cég között van folyamatban. Az Infopaq 1998-ban alakult Dániában.³ A társaság kiterjedt médiafigyelést és elemzést végez, tagja a világ sajtófigyelést végző vállalkozásainak 80%-át magában foglaló FIBEP-nek (Fédération Internationale des Bureaux d'Extraits de Presse), így mindezen cégek hálózatán keresztül az egész világra kiterjedő médiafigyelési (nyomtatott sajtó, rádió, tévé, internetes adatbázisok) szolgáltatást nyújt a különböző iparágakkal (telekommunikáció, gyógyászat, szórakoztatás) származó ügyfelei részére.⁴

Az alapeljárásban a vita tárgya az Infopaq gazdasági tevékenysége körében folytatott gyakorlata, mely abban áll, hogy a beszkenelt újságcikkeket képfórmátumból szöveges fájlállalakítva keresethetővé teszi, majd a megbízó kérése alapján alkalmazottai összefoglaló jelentéseket írnak a szöveges fájl tartalmak és katalogizáció segítségével.⁵ A társaság ezt az egyes újságcikkek jogtulajdonosainak hozzájárulása nélkül végzi. Mind az elsőfokú, mind a másodfokú dán bíróság megállapította, hogy a szkennelt másolatok nem tartoznak a szerző kizárólagos többszörözési joga alá, időleges többszörözési cselekmények, dán szerzői jogi törvényben (a továbbiakban: Ophavsretslov) rögzített kivételei körébe, mivel a szkennelést

A rendszeres újrafeltöltések (a széles felhasználói kör) miatt a jogosultak számára is túlzott tehertételt jelent a számolatlanul sok jogsértővel szembeni egyes, külön fellépés. Az információs társadalomban elkövetett jogellenes felhasználások nagyságrendjét érzékelteti a közelmúltban Magyarországon felszámolt szerverhotel, mely a hazai forgalom kétszámjegyű százalékát adta, de ezzel együtt a szerverhotel mögött maradt ürt a hasonló rosszhiszemű szolgáltatók kétségkívül mára teljesen betöltötték. Ezzel együtt a jogtulajdonosok nem sok bírósági ügyet vesztettek el eddig. Elvileg úgy tűnik, hogy a szellemi tulajdonvédelem jogi eszközrendszere gördülékenyen működhet. A technika fejlődését azonban a jogalkotás csak körülményesen követi le, a jogvédelem határainak kijelölésében az egyes ítéletek iránymutatóak. Jelenleg gyakran a súlytalannak vélt jogkövetkezmények a jogosultat eltántorítják az igényérvényesítéstől. Sokan a kurrens „három csapás” törvény bevezetésében látnának megfelelő mértékű büntetőjogi elrettentést a bűnisméltástól, amely visszatartatja az elkövetéstől is, mások szerint az internet-hozzáféréstől eltiltás mint retorzió nem hozhat üdvözlést a szerzői jogi védelem terén. E cikknek azonban nem feladata, hogy a rendelkezésre álló jogi eszközök alkalmazásának gyakorlati hatékonyságáról értekezzen.

³ A cég 2009. március 31-én 300 fővel bíró svédországi, norvégiai sajtófigyelő és elemző részlegeket vásárolt fel. A cégcsoport Finnországban, Észtországban is jelen van. Forrás: <http://www.reuters.com/article/idUS99161+23-Mar-2009+BW20090323>

⁴ Forrás: <http://www.infopaq.net/about.pab>

⁵ Az adott ügyfél érdeklődési körének megfelelő tárgyú, nemzeti nyomtatottsajtó-, rádió-, tévé- és internetpublikációk mellett a napi összefoglalót is mindennap megküldik a megbízó részére. A naprakész hírerősítőket e-mailben vagy telefonon adják át az ügyfél kérésének megfelelően, lépéselőnyt biztosítva ezzel a versenytársakkal és az újságírókkal szembeni tájékozottságban. Az előfizetéses megbízók részére a szerkesztőségi munkatársak személyre szabott összefoglalókat, hírerősítőket készítenek. Az összegzés egy újságcikk, hírelem vagy más kiadvány tömör, közérthető összefoglalása. Forrás: http://www.infopaq.net/Services_4.pab

természetes személy végzi, ezért az *Ophavsretslov* 11/A. §-a értelmében⁶ nem lehet a műszaki eljárás elválaszthatatlan és lényeges része. Az ügyben eljáró nemzeti bíróságok az Infopaq-kérelmet jogalap hiányában elutasító döntésükben annak tulajdonítottak különös jelentőséget, hogy a tárolás nem „közbenső”, sem „járulékos”, a szkennelést követő tárolás pedig nem az időleges többszörözést lehetővé tevő műszaki eljárás elválaszthatatlan része.

Az *Ophavsretslov* 11/A. §-a és az Infosoc-irányelv 5. cikkének rendelkezései közt szemmel látható érdemi eltérés nincs. A többszörözési jog kizárólagossága alóli kivételnek az Infosoc-irányelvben található alapvető szabályát átültető dán törvényi rendelkezés [11/A. § (1) bek.] értelmében:

„Megengedettek az olyan időleges többszörözési cselekmények, amelyek

1. járulékos vagy közbenső jellegűek,
2. valamely műszaki eljárás elválaszthatatlan és lényeges részét képezik,
3. kizárólagos céljuk hogy lehetővé tegyék egy mű hálózaton harmadik személyek között közvetítő vagy szolgáltató által végzett átvitelét vagy jogszerű felhasználását, és önálló gazdasági jelentőséggel nem bírnak.”⁷

A Dán Legfelsőbb Bíróság (Højesteret), saját eljárását egyidejűleg felfüggesztve, az Európai Bírósághoz 2008. január 4-én érkezett előzetes döntéshozatali eljárás iránti kérelmében 13 kérdést tett fel. A döntéshozatalra utalt kérdések az Infosoc-irányelv 2. cikkében rögzített többszörözési jogra és az 5. cikkében rögzített kivételek és korlátozások alkalmazására vonatkoznak.

A tényállásbeli adatszerzési eljárás

Az Európai Bírósághoz előterjesztett eljárás iránti kérelemben rögzített tényállás szerint az ügyben nem volt vitatott az Infopaq módszerének folyamata:

„A cikkeket a megrendelőkkal megállapodott, meghatározott témához kötődő szempontok alapján választják ki. Az összefoglalókat e-mailen keresztül küldik el a megrendelőknek. Az Infopaq korlátozott terjedelemben a kivágott eredeti cikkeket (újságkivágásokat) is megküldi megrendelőinek postai küldemény vagy futár útján.”

„A cikkek kiválasztása 'adatrögzítési eljárás' útján történik. Az eljárás számos újság szerzői jogi védelem alatt álló valamennyi cikkének elektronikus keresésében való felhasználás céljára történő szkennelését és egy, a keresőszót is tartalmazó rövid szövegg kivonat elkészítését foglalja magában.”⁸

⁶ A jogszabály angol nyelven elérhető: http://www.kum.dk/graphics/kum/downloads/Lovgivning/Lovgivning_Engelsk_site/Consolidated%20Act%20on%20Copyright%202006.pdf

⁷ Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem megtekinthető: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:064:0028:0029:HU:PDF>

⁸ I. m. (7).

A szkennelés a cikkek teljes egészére kiterjed. Az alkalmazottak egy elektronikus nyilvántartási adatbázisban manuálisan rögzítik az összes beérkező újságcikket, hozzákapcsolva a kiadvány és azon belül az adott rész címét, a megjelenés napját, a megjelenés oldalszámát.

A szkennelést megelőzően a kiadványok hátát levágják, és az egyes lapokat egyenként szkennelik minden egyes külön lapra egy TIFF (kép)fájlt hozva létre, amelyet egy „OCR szervert” (optikai karakterfelismerő) dolgoz fel és alakít át digitálisan feldolgozható szövegfájlá. Az utóbbit elmentik, egyidejűleg törölve azonban a képfájlt. Így az előbb említett szövegformátumot már a Microsoft Word vagy egyéb szövegszerkesztők is képesek felismerni.

„Ezt követően a szövegfájl egy előre megadott keresőszó meghatározása céljából kerül feldolgozásra. A keresőszót érintő minden egyes találat alkalmával olyan adat képződik, amely megmutatja a találat szerinti kiadványt, szakaszt és oldalszámot, továbbá a szövegben való szereplést jelző 0 és 100% közötti mutatót; ennek célja az, hogy megkönnyítse a keresőszó megtalálását az újság későbbi, teljes olvasásakor. Hogy a keresőszó megtalálása az újság későbbi, teljes olvasásakor még könnyebb legyen, a keresőszó előtti és utáni öt szó is rögzítésre kerül. A folyamat végén a szövegfájl törlődik.”

„Az adatrögzítési eljárás végén egy fedőlap kerül kinyomtatásra minden olyan oldal tekintetében, ahol az adott keresőszó megtalálható.”⁹

Az összefoglaló megírásakor az Infopaq foglalkoztatottjai nyilvántartásukban – az ügyfelek által megadott szempontok szerinti keresés során – szabadon választhatnak a keresett szónak cikkekben való előfordulásának gyakorisága, illetve a bizonyosan a keresett szóhoz kapcsolódó tíz szó alapján is. A publikációt címe szerint és visszakereshető módon őrzik meg, felhasználásuk pedig a 11 szóból álló kivonatként megjelenítve történik. A többszörözés lényege, hogy a cikkeket szöveges másolatuk alapján kereső dolgozza fel, és a szövegkivonatot ki is nyomtatják.

Nem vitatott a perben, hogy a publikációk elolvasásával összefoglalók készítése és a cikkek kétkezi válogatása vagy pusztán megőrzése megengedett a DDF-nek vagy a tagjának előzetes hozzájárulása nélkül is. Az sem volt vitatott, hogy az adatrögzítési eljárás két többszörözési cselekményt foglal magában, a digitalizálást és a képfájl szöveges fájlra történő átváltását. A kérdéseket utaló bíróság jelezte, hogy a peres felek álláspontja eltérő azonban a tekintetben, hogy az Infosoc-irányelv 2. cikke szerinti többszörözésnek tekinthető-e az újságcikkek folyamatos kezelése és a keresett, valamint az azt megelőző és követő öt szóval együtt történő megőrzése, kinyomtatása.

Az Infopaq érvelése szerint mivel az elektronikus keresési eljárás végén mindkét fájl (kép- és szöveg-) törlik, és a fedőlapot nem tárolják, ezen többszörözések közbenső jellegűek. A jogszabályszerzőkben a „közbenső” fogalom csak az időleges többszörözés időtartamát, átmenetiségének tényét jelöli, mely nem is tart tovább, mint 30 másodperc. Perbeli nyilatko-

⁹ I. m. (7).

zatai szerint a fedőlap kinyomtatása, rajta a 11 szóval (a keresett és a cikkben ezt követő és megelőző öt-öt, összesen 10 szó) szerzői jogi értelemben nem minősül többszörözésnek, így a 11 szavas szövegkivonat kinyomtatása sem bír semmilyen különös jelentőséggel, a perben relevanciával. Az adatrögzítés pedig célja szerint a hírösszefoglaló megírása szempontjából az adott cikkek nyilvánvaló jogszerű felhasználása. Az Infopaq nézete szerint digitalizálási tevékenysége az adatszerzési eljárás alatt folytatott szabad felhasználás része.

A DDF ellenkérelmében arra hivatkozott, hogy a kinyomtatott és tárolt szövegkivonatokat nem időleges közbenső vagy járulékos többszörözési cselekmények, sem köztes műszaki eljárások. Az Infosoc-irányelvben írt műszaki eljárás automatikus, és a kézi szkennelés ezt a fajta értelmezést kizárja. Másrészről az Infopaq eljárása indokolatlanul károsítja a szerző jogos vagyoni érdekét, díjazására való jogosultságát.

Nem tekinthető közbensőnek a többszörözés jelen esetben a Bizottság álláspontja szerint sem, mivel a kép- és szövegfájlokat törlik ugyan, de ezzel együtt a 11 szóból álló szövegrészt kinyomtatják és megőrzik. „Kiemelte továbbá, hogy az újságcikk-kivonatok készítése nem a mű jogszerű felhasználása, mivel a szerzői jogi művet módosították, hogy rövid szövegkivonatot alkothassanak.”¹⁰

A Bizottság észrevételezte, hogy az Infosoc-irányelv 33. preambulumbekzdésében foglaltak szerint nem bír önálló gazdasági jelentőséggel „az a többszörözési cselekmény, amely az információt nem módosítja, és nem zavarja meg az információ felhasználásával kapcsolatos adatok kinyerésére szolgáló, széleskörűen elismert és alkalmazott technológia jogszerű használatát.”¹¹ A Bizottság szerint a lényegi kérdés a rendes felhasználás és az önálló gazdasági jelentőség szempontjából abban rejlik, hogy az időleges többszörözési cselekmények csak az adatok elektronikus átvitelét teszik-e lehetővé, vagy ezen túl mást is kívánnak. Az értékelésnél figyelemmel kell lenni arra, hogy az Infopaq által használt eljárás hatékonyságnövekedést jelent az összefoglalók kidolgozásában.

Az osztrák kormány is nyilatkozott az ügyben, és az Infopaq álláspontja mellett érvelt. Észrevételében megjegyezte, hogy a részbeni többszörözés kizárólagos joga a szerzőt természetesen megilleti, de fogalmát és védettségének pontos feltételeit az Infosoc-irányelv nem fejt ki, ahogy a közösségi jog az egészben történő többszörözés definícióját sem adja meg. Márpedig amennyiben a művek védettségének feltételeire vonatkozóan nem történt közösségi jogharmonizáció, e feltételeket a nemzeti jog alapján kell elbírálni.¹² Véleménye szerint a művek felhasználása jogszerű, mivel az újságcikk-kivonatok a perbeli felhasználás mellett nem állnak szerzői jogvédelem alatt. Az Infopaq eljárásának egyedüli célja az újságcikkekből a keresett szó felhasználásával történő válogatás és kivonat készítése, melyeknek nincs önálló gazdasági jelentőségük.

¹⁰ Forrás : *Verica Trstenjak* főtanácsnok indítványának 42. bekezdése.

¹¹ I. m. (10), 43. bekezdés.

¹² E nézetet a nemzetközi jogirodalom konkuráló, versengő hatáskörök néven ismeri.

A főtanácsnoki indítvány

Az előzetes döntéshozatali eljárásban az írásbeli szakasz után, a felek és a Bizottság 2008. november 20-i szóbeli nyilatkozatait követően az Európai Bíróság beszerezte a szlovén főtanácsnok, Verica Trstenjak 2009. február 12-én kelt indítványát.¹³

Tulajdonképpen a jogi szakvéleménynek tekinthető indítvány indokolásának lényege abban áll, hogy a főtanácsnok szerint nem megengedett egy mű közbenső többszörözése, amennyiben ez a mű részbeni többszörözésnek minősülő kinyomtatásával jár együtt, és mint ilyen a kinyomtatás semmi esetre sem felel meg az Infosoc-irányelv 5. cikk (2) vagy (3) bekezdésében foglalt kivételeknek, sem a háromlépcsős teszt szabályainak. Az újságcikk-kivonat Infosoc-irányelv 5. cikk (5) bekezdésében foglalt második és harmadik feltételbe ütköző kinyomtatása nem minősülhet az irányelv 5. cikk (1) bekezdése szerinti jogszerű felhasználásnak.¹⁴

Az előzetes döntéshozatali eljárásban meghozott ítélet

Az Európai Bíróság ítéletét 2009. július 16-án hozta meg.¹⁵ E tanulmány az ítélet ismertetése kapcsán a főtanácsnoki indítványra is több esetben külön kitékint, mivel az Európai Bíróság az első kérdés megválaszolásával, valamint a kinyomtatás mint időleges többszörözési cselekmény az 5. cikk (1) bekezdésével való összeegyeztethetlenségének megállapításával (2–13. kérdés) viszonylag tömören fejtette ki jogértelmezésének kereteit.¹⁶

A 2001/29/EK sz. irányelv 2. cikke nem határozza meg a többszörözés fogalmát, mint ahogy azt sem, hogy mikor és mely feltételek esetén beszélünk részbeni többszörözésről.¹⁷

¹³ A szakvélemény francia nyelven elérhető: <http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/gettext.pl?lang=fr&num=79909787C19080005&doc=T&ouvert=T&seance=CONCL>

¹⁴ A főtanácsnok a feltett kérdéseket három kategória szerint újracsoportosította, és egyes kérdéseket átfogalmazott. A főtanácsnoki vélemény az első csoportba (1. kérdés) a többszörözés fogalmának meghatározását, a másodikba (2–12. kérdés) az Infosoc-irányelv 5. cikk (1) bekezdésében foglalt többszörözési jog alóli kivétel értelmezését, míg a harmadik csoportba a (13. kérdés) az 5. cikk (5) bekezdésének értelmezését helyezte, és következtetéseit is e felosztásban fogalmazta meg.

¹⁵ Az ítélet elérhető: <http://curia.europa.eu>

¹⁶ A főtanácsnoki véleményből vett idézetek, a szakvélemény bekezdéseinek e sorok írója által lefordított részei nem tekinthetők a szakvélemény hivatalos fordításának.

¹⁷ „A szerzői jog lényegét a többszörözés joga jelenti, így a szerző kizárólagos joga engedélyezni vagy megtiltani műve többszörözését. A szerző művének többszörözéshez fűződő kizárólagos jogának terjedelme a többszörözés fogalmára, tartalmára vonatkozó értelmezéstől függ.”

„... A múltban egyszerűbb volt a többszörözés fogalmát meghatározni a többszörözési eljárások korlátozott számából adódóan, de az informatikai, technológiai fejlődéssel és a digitalizált többszörözés lehetőségével az egyszerűbb és gyorsabb többszörözési lehetőségek száma megnövekedett. Mivel a többszörözés jóval egyszerűbbé és gyorsabbá vált, ezért egyrésztől megfelelő szintű szerzői jogi védelem válik szükségessé, ugyanakkor e védelemnek kellően rugalmasnak kell lennie ahhoz, hogy az új technológiák fejlődését vagy azok rendes működését ne akadályozza.”

„... álláspontunk szerint a többszörözés fogalma tehát: a mű rögzítése egy meghatározott hordozóra, míg a részbeni többszörözés: a mű csupán egy részletének többszörözése.” Forrás: Verica Trstenjak főtanácsnok indítványának 49., és 56. bekezdése.

Mind a főtanácsnoki indítvány, mind az ítélet tartalmazza, hogy a tagállamok a szerzők és műveik védelme érdekében, nemzetközi kötelezettségükkel összefüggésben az Infosoc-irányelv 2. cikkében írt többszörözések fogalmát tágan értelmezve kötelesek meghatározni, melynek alapja az irányelv 21. preambulumbekkezdése.¹⁸

Az Európai Bíróság az első kérdés kapcsán kifejtett álláspontja szerint az Infosoc-irányelv értelmében a szerző hozzájárulása csak annak a műnek a többszörözéséhez elengedhetetlen, „amely eredeti abban az értelemben, hogy a szerző saját szellemi alkotása”.¹⁹

„Ami az újságcikkeket illeti, a szerző saját szellemi alkotása ..., általában a téma bemutatásának módjából és a nyelvi kifejezésből következik. Egyébként az alapeljárásban vitathatatlan, hogy az újságcikkek jellegüknél fogva a 2001/29/EK sz. irányelv által érintett irodalmi műveknek tekinthetők.

E művek azon elemeivel kapcsolatban, amelyekre a védelem kiterjed, meg kell állapítani, hogy azok olyan szavakból állnak, amelyek külön-külön vizsgálva jellegüknél fogva nem tekinthetők az őket használó szerző szellemi alkotásának. Kizárólag e szavak kiválasztásán, elrendezésén és kombinációján keresztül van lehetősége a szerzőnek alkotó szelleme eredeti módon történő kifejezésére és olyan eredmény létrehozására, amely szellemi alkotásnak tekinthető.

A szavak jellegüknél fogva tehát nem tekinthetők olyan elemeknek, amelyekre a védelem kiterjed.

Ennek következtében, figyelemmel a 2001/29/EK sz. irányelv 2. cikke által biztosított védelem terjedelmének tág értelmezésére vonatkozó követelményre, nem lehet kizárni, hogy az érintett szöveg egyes elszigetelt mondatai vagy akár csak mondatrészelei alkalmasak arra, hogy közvetítsék az olvasó számára egy sajtócikkhez hasonló kiadvány eredetiségét olyan elem közlése által, amely önmagában e cikk szerzője szellemi alkotásának kifejeződése. Ilyen mondatok vagy mondatrészek tehát képezhetik az említett irányelv 2. cikke a) pontjában foglalt védelem tárgyát.

E megfontolások fényében valamely védelem alatt álló mű kivonatának átmásolása, amely, az alapügyhöz hasonlóan, a mű egymást követő tizenegy szavát tartalmazza, a 2001/29/EK sz. irányelv 2. cikke szerint részben történő többszörözésnek tekinthető, amenny-

¹⁸ A főtanácsnok hangsúlyozta, hogy az Infosoc-irányelvre vonatkozó átültetési és a közösségi jog egységes alkalmazási és jogértelmezési kötelezettsége miatt a tagállamok hatásköre nem terjed ki egyes fogalmaknak és rendelkezéseknek, így a közösségi jog területén a többszörözés fogalma jelentésének vagy tartalmának meghatározására, mivel az egységes és független a tagállamok meghatározásaitól. A definícióra vonatkozó tág értelmezési kötelezettség a többszörözés formái kapcsán is érvényesül. Részbeni többszörözés (másolat) esetén azt szükséges vizsgálni, hogy a mű azonosítható részét tartalmazza-e, ugyanazon kifejezések szerepelnek-e benne, és bizonyossággal felismerhető-e belőle az eredeti mű. A főtanácsnoki álláspont szerint mindezt azonban nem mennyiségi alapon kell felmérni, hanem esetenként kell megállapítani, és jelen esetben a 11 szavas szemelvények kellően hosszúak ahhoz, hogy megállapítható legyen egy meghatározott újságcikkből való származásuk.

¹⁹ Forrás: Az ítélet 37. bekezdése, i. m. (15).

nyiben – és ennek vizsgálata a nemzeti bíróság feladata – e szövegvonat tartalmazza a mű olyan elemét, amely jellegénél fogva a szerző saját szellemi alkotásának kifejeződése.”²⁰

A DDF álláspontjával egyezően fejtette ki az Európai Bíróság, hogy a kivonat akár a cikk nagyobb részét is képezheti, amelynek tartalma ismételt kereséssel tovább bővíthető egy újabb szemelvény felhasználásával, az Infopaq adatrögzítési eljárása ugyanis az ügyfelek által előzetesen kért több keresőszó felhasználásával zajlik. Ez a körülmény, nevezetesen, hogy az adatszerzéssel terjedelmesebb (akár a szerző alkotásának jellegzetes kifejeződéseit mutató) részeket is átvehetnek, annak megállapítására vezethet, hogy a többszörözés a szerzői jogi jogosult engedélyéhez kötött.

Az első kérdésre ugyan a főtanácsnok határozott válasz adását indítványozta annak megállapításával, hogy a szövegvonat tárolása és későbbi kinyomtatása a 2001/29/EK sz. irányelv 2. cikkének értelmében vett többszörözés”,²¹ az ítélet azonban végül a tagállami bíróság hatáskörébe utalta a kérdés megválaszolását abban a vonatkozásában, hogy a védett többszörözés fogalma alá értendő-e a perbeli újságcikk-kivonat kinyomtatása és megőrzése. Ennek ellenére az ítélet indokolásának a részbeni többszörözés vonatkozásában tett értelmezése támpontul szolgál a fogalom definícióját illetően.

A 2–12. kérdésre az Európai Bíróság ítélete egyetlen választ adott, melyben foglaltakra figyelemmel a 13. kérdést nem is tartotta szükségesnek megválaszolni. A 11. kérdés kapcsán valójában az eljáró tanács azt vizsgálta, hogy a szerző engedélye nélkül megvalósult többszörözés az Infosoc-irányelv 5. cikkében írt feltételeknek megfelel-e. Az ítélet indokolása egyértelműen rámutat, hogy e feltételek kumulatívak. Önmagukban a feltételeket pedig a bírói gyakorlat alapján szigorúan kell értelmezni, ahogy valamely irányelv azon rendelkezéseit is, melyek ugyanezen irányelv által megállapított főszabálytól való eltérést fogalmaznak meg.

„Ez annál is inkább igaz, minthogy e kivételt a 2001/29/EK sz. irányelv 5. cikke (5) bekezdésének fényében is kell értelmezni, amelynek értelmében e kivétel kizárólag olyan különös esetekben alkalmazható, amelyek nem sérelmesek a mű vagy más, védelem alatt álló teljesítmény rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítják a jogosult jogos érdekeit.”²²

Az Európai Bíróság az időleges többszörözés közbenső jellege kapcsán a főtanácsnoki indítvánnyal egyetértve mondta ki, hogy a cselekmény célja azon műszaki eljárás „megvalósításának lehetővé tétele”, amelynek elválaszthatatlan és lényeges részét képezi, és nem haladhatja meg az „eljárás megfelelő működéséhez szükséges mértéket”. E szükséges mértékből is következik az automatizált és emberi beavatkozás nélküli létrejöttük és törlésük „amint az ezen eljárást lehetővé tevő rendeltetését elérte”. E cselekmények nem a felhasználó döntésének függvényében következnek be, ezért a kinyomtatás és terméke, a papíralapú

²⁰ Forrás: az ítélet 44–48. bekezdése, i. m. (15).

²¹ Forrás: *Verica Trstenjak* főtanácsnok indítványának 26. oldala, Következtetések, i. m. (13).

²² Forrás: az ítélet 58. bekezdése, i. m. (15).

kivonatos másolat nem tekinthető közbensőnek. Az adatszerzési eljárás cselekményei közül a kinyomtatás és megőrzés kívül esik az informatika körén, melynek jelentősége abból ered, hogy az Infosoc-irányelv 33. preambulumbekkezdése az 5. cikk (1) bekezdésében említett cselekmények jellegzetes példáiként a browsing, illetve caching cselekményeket említi.

„Következésképpen a 2–12. kérdésre azt a választ kell adni, hogy egy 11 szavas szövegkivonat nyomtatásának egy, az alapügyhöz hasonló adatrögzítési eljárás során megvalósuló cselekménye nem teljesíti a 2001/29/EK sz. irányelv 5. cikke (1) bekezdésében foglalt, közbenső jellegre vonatkozó feltételt, ennélfogva ezen eljárás nem végezhető az érintett szerzői jogi jogosultak hozzájárulása nélkül.”²³

Bár a papírhordozóra kerülő esetleges szerzői jogi védetség alatt álló műrészlet magától nem semmisül meg, és így nem is tekinthető közbenső többszörözési cselekménynek, a főtanácsnok, valamint a bíróság is megállapította, hogy TIFF-fájlok létrehozása és átalakítása közbenső többszörözési cselekmény lehet.

A főtanácsnoki indítvány ismertetése

Az Európai Bíróság ítéletének indokolásában az 5. cikkben szereplő egyes feltételekre vonatkozó, valamelyest szűkszavúbb elemzéssel szemben a főtanácsnoki indítvány a 13 kérdést mélyrehatóbban taglalja, és megválaszolásukban bővebb felvilágosítást ad. Ezért tekintjük most át az indítvány fontosabb következtetéseit, bár a megállapítások nem mindenben egyeznek meg az ítélet indokolásában foglaltakkal.

A közbenső többszörözési cselekmények (2–5. kérdés)

A főtanácsnok a 2. kérdést átalakította, és úgy tette fel, hogy mely feltételek teljesülése esetén minősül egy meghatározott időleges többszörözési cselekmény a 2001/29/EK sz. irányelv 5. cikk (1) bekezdése szerint közbensőnek?

„Egy többszörözési cselekmény véleményünk szerint akkor közbenső, ha a többszörözés csak nagyon rövid ideig tart. Természetesen rögtön felmerül a kérdés, hogy hol húzható meg az időleges és a közbenső többszörözés közti határ. Véleményünk szerint a különbség az, hogy míg a közbenső nagyon rövid ideig tart, addig az időleges többszörözés hosszabb ideig. A közbenső többszörözési cselekmények tehát időleges többszörözési cselekmények, melyek időben rendkívül röviden tartanak, mulékonyak, és létrejöttüket követően egyből eltűnnek. Bizonyos, hogy vannak időbeli korlátai, mégis az időleges többszörözési cselekmények időben tovább tarthatnak, mint a közbenső többszörözési cselekmények. Természetesen nagyon nehéz, sőt lehetetlen pontosan meghatározni, hogy kezdetétől fogva meddig

²³ Forrás: az ítélet 74. bekezdése, i. m. (15).

tarthat egy közbensőnek tekintett cselekmény, ezt az eset összes körülményére figyelemmel, esetenként kell megítélni.”²⁴

A 2001/29/EK sz. irányelv 5. cikke (1) bekezdésében foglalt kivételt a (jogszerű felhasználást lehetővé tevő) tisztán technikai jellegű alkalmazásoknak a jogosult kizárólagos többszörözési jog alóli kizárása érdekében határozták meg. E cikk (1) bekezdésében foglalt kivételre a tagállamok kötelező átültetési kötelezettsége igaz, szemben a (2)–(3) bekezdésben említett kivételekkel, mely utóbbiak nemzeti jogba történő átvételéről a tagállamok szabadon döntenek. Ahogy a szakvéleményből látszik, a jogosult kizárólagos többszörözési joga alóli, az Infosoc-irányelv 5. cikk (1) bekezdésében írt időleges többszörözési kivétel mindig a mű egy olyan másfajta felhasználása, amely lehetővé teszi a jogszerű felhasználást, de önmagában nem feltétlenül jogszerű cselekmény. Az utóbbi megállapítást a 10. kérdésre adott főtanácsnoki válasz ismertetésénél vesszük közelebből szemügyre.

Itt szükséges megemlíteni, hogy a Szoftver- és Adatbázis-irányelv²⁵ pontosan meghatározza, hogy kötelmi úton mely korlátozásoktól nem lehet eltérni. Az Infosoc-irányelv 45. preambulumbekzdése értelmében az 5. cikk (2)–(4) bekezdésében szabályozott kivételek és korlátozások nem akadályozzák olyan szerződéses viszonyok létrejöttét, amelyek célja a jogosultak számára méltányos díjazás biztosítása, feltéve, hogy ezt a nemzeti jog megengedi, ugyanakkor utalunk arra, hogy a tagállami jogalkotás csak a kimerítően felsorolt kivételekre és korlátozásokra vonatkozó listából választhat.

Az előzetes döntéshozatalra bocsátott 2. kérdésre a főtanácsnok az Európai Bíróságnak a következő válasz adását indítványozta: „Ahhoz, hogy egy meghatározott többszörözési cselekményt a 2001/29/EK sz. irányelv 2. cikke értelmében közbensőnek tekintünk, lényeges, hogy a többszörözés csak nagyon rövid ideig tartson, azzal együtt, hogy az értékelésnél az eset összes körülményét számításba kell venni.”²⁶

A Dán Legfelsőbb Bíróság 3. kérdésével arra kereste a választ, hogy közbenső-e az időleges többszörözési cselekmény, ha a másolatot például egy szövegfájl alapú szövegkereső dolgozza fel, azaz egy képfájlon alapuló szövegfájl kezelésével készítenek másolatokat, és e fájlokat törlik. Az Infopaq írásbeli észrevétele szerint e cselekmények legfeljebb 30 másodperc alatt mennek végbe. Jelen ügyben ezek tehát közbenső többszörözési cselekmények, mivel rendkívül rövid ideig tartanak, és mindkét fájlt törlik.

A 11 szóból álló kivonat tárolására vonatkozó 4. kérdés kapcsán, szolgáltatott adatok hiányában a főtanácsnok érdemben nem tudott nyilatkozni. Az ötödik kérdésre adott válasza

²⁴ Forrás: *Verica Trstenjak* főtanácsnok indítványának 81. bekezdése, i. m. (13).

²⁵ A Parlament és a Tanács 96/9/EK (1996. március 11.) számú, az adatbázisok jogi védelméről szóló irányelve (HL L 77, 1996. 03. 27., p. 20.) 15. cikke, valamint a Parlament és a Tanács 2009/24/EK (2009. április. 23.) számú, a számítógépi programok jogi védelméről szóló irányelve (HL L 11, 2009. 05. 05., p. 16.) 8. cikke.

²⁶ Forrás: *Verica Trstenjak* főtanácsnok indítványának 26. oldala, Következtetések, i. m. (13).

mindenesetre az adatszerzési eljárás másik cselekménye, a kinyomtatás kapcsán egyértelműen kizárta az Infosoc-irányelv 5. cikk (1) bekezdésének alkalmazását, mivel az semmi esetre sem tekinthető időleges többszörözésnek, következésképpen közbensőnek sem. Álláspontja szerint az alkalmazott eljárás végterméke a hírösszefoglaló, melynek kinyomtatása és papíralapon történő megőrzése tartós másolatot képez. Ezzel együtt többoldalú vizsgálat szükséges az újságcikk-kivonat kinyomtatása és felhasználása jogszerűségét illetően, ugyanis szerződéses úton el lehet térni, feltéve ha a nemzeti jog is eltérést enged.

A „technikai folyamat lényeges, elválaszthatatlan része” feltételre vonatkozó kérdések (a 6–8. kérdésre adott válaszok)

Az utaló bíróság külön nem kérdezte meg, hogy egy újságcikk-kivonat megőrzése is a technikai folyamat elválaszthatatlan része-e, de rákérdezett, hogy teljesül-e „a műszaki eljárás elválaszthatatlan és lényeges része” feltétel a digitalizálás, azaz képfájlok szövegfájlokká alakítása (7–8. kérdés) és cikk-kivonatok kinyomtatása vonatkozásában (6–8. kérdés).

„Az időleges többszörözési cselekményeket illetően először azt érdemes meghatározni, hogy milyen mértékben kell az értelmezésnek megszorítónak lennie ... alapvető kérdés, hogy egy többszörözési cselekmény csak akkor képezi-e egy műszaki eljárás elválaszthatatlan és lényeges részét, ha e cselekmény a műszaki eljárás elengedhetetlenül szükséges eleme, mely nélkül a műszaki eljárás nem volna lehetséges, vagy e kategóriába tartozhatnak egyéb cselekmények is, amelyek a műszaki eljárás nem szükséges elemei.”²⁷

Az Infosoc-irányelv tervezetének indoklása szerint az 5. cikk (1) bekezdés célja az időleges, műszakinak (vagy technológiainak) nevezett többszörözési cselekmények kizárása, függetlenül attól, hogy az eljárás mely szakaszában következnek be. Így tehát annak a kérdésnek „az eldöntésében, hogy a 2001/29/EK sz. irányelv 5 cikk (1) bekezdése szerinti műszaki eljárás elválaszthatatlan és lényeges részének tekinthetők-e az időleges többszörözési cselekmények, nem a műszaki eljárás adott szakasza fontos, melyben ezek bekövetkeznek.”²⁸

Nem szükséges, hogy „a többszörözési cselekmény egy adott műszaki eljárás nélkülözhetetlen eleme legyen ahhoz, hogy annak elválaszthatatlan és lényeges része legyen.”²⁹

A 7. kérdés megválaszolására indítványozott főtanácsnoki megfogalmazás szerint az Infopaq hírterjesztőinek elkészítésében a digitalizálás a műszaki eljárás lényeges és elválaszthatatlan részének minősül.

A főtanácsnok a 8. kérdésre adott válaszában kifejtette: „Egy vagy több 11 szóból álló szövegg kivonat kinyomtatása a műszaki eljárás lényeges és elválaszthatatlan része lehet. E tekintetben meg kell jegyezni azonban, hogy ez a fajta többszörözés nem időleges, és így

²⁷ Forrás : I. m. (13), 93. bekezdés.

²⁸ Forrás : Verica Trstenjak főtanácsnok indítványának 26. oldala, Következtetések, i. m. (13).

²⁹ Forrás : I. m. (13), 94. bekezdés.

nem teljesülnek a 2001/29/EK sz. irányelv 5. cikk (1) bekezdésében foglalt feltételek. A „perbeli esetben tehát az adott kivonat kinyomtatása nem időleges többszörözési cselekmény, melynek okán nem igazolható a 2001/29/EK sz. irányelv 5. cikk (1) bekezdése alapján, következésképpen annak sincs jelentősége, hogy ez a fajta többszörözés a műszaki eljárás elválaszthatatlan és lényeges részét képezi-e”.³⁰

Jogszerű felhasználás (9. kérdés)

A főtanácsnok véleményének következtetései között a kilencedik kérdésre adott válaszában a lehetséges jogszerű felhasználásokat vette számba:

„9. Egy mű jogszerű felhasználása a 2001/29/EK sz. irányelv 5. cikk (1) bekezdése értelmében magában foglalja egy mű felhasználásának minden formáját, amelyre vonatkozóan a szerzői jog jogosultjának engedélye nem szükséges, vagy amely felhasználást a jogosult kifejezetten engedélyezett; többszörözés formájában történő felhasználás esetében a jogosult engedélye nem szükséges, ha a többszörözést a 2001/29/EK sz. irányelv 5. cikk (2)–(3) bekezdései lehetővé teszik, feltéve, hogy az érintett tagállam e kivételt vagy korlátozást átültette a nemzeti jogába, és ha a többszörözés a 2001/29/EK sz. irányelv 5. cikk (5) bekezdésében foglaltaknak megfelel.”³¹

A jogszerűség kérdése a perbeli esetben (10. kérdés)

A kérdés főtanácsnoki újfelfogalmazása úgy szólt, hogy a jogszerű felhasználásra vonatkozó feltétel az újságcikk-kivonat készítésének minden egyes többszörözési cselekményére vonatkozik-e. A Dán Legfelsőbb Bíróság pedig eredetileg annak megválaszolását kérelmezte, hogy „Kiterjed-e a jogszerű felhasználás fogalma teljes újságcikkeknek gazdasági társaság általi, a cég által írt összefoglalókhöz való felhasználásának célját szolgáló szkennelésre, a másolat ezt követő feldolgozására, digitalizálására, valamint a másolat egy- vagy többszavas szövegvonatott tartalmazó részének tárolására és esetleges kinyomtatására, ha a jogosult e cselekményekhez nem járult hozzá”.

A főtanácsnok szerint téves értelmezés, hogy maguknak „az időleges többszörözési cselekményeknek is a mű jogszerű felhasználásának kell lenniük, ezzel ellentétben e feltételt akként kell értelmezni, hogy az időleges többszörözési cselekményeknek mindig a mű egy másfajta felhasználását kell lehetővé tenniük, amely felhasználásnak magának kell jogszerűnek lennie”.³²

³⁰ Forrás: *Verica Trstenjak* főtanácsnok indítványának 99–100. bekezdése, i. m. (13).

³¹ Forrás: *Verica Trstenjak* főtanácsnok indítványának 26. oldala, Következtetések. I. m. (13).

³² Forrás: *Verica Trstenjak* főtanácsnok indítványának 107. bekezdése, i. m. (13).

Példát is ad az indítvány, amennyiben egy oktatási intézmény számítógépének RAM memóriájában szemléltetés érdekében, oktatási célból a folyamatban lévő felhasználással összefüggésben másolatot készítenek egy oktatóműsor videójáról, a másolatot időlegesen, átmenetileg eltávolítva; az Infosoc-irányelv 5. cikk (3) bekezdés *a*) pontja alapján ez a fajta többszörözés megengedett. Ezalatt a számítógép RAM memóriájában lévő időleges másolat csak akkor válik jogszerűvé, ha járulékos vagy közbenső jellegű, és a műszaki eljárás elválaszthatatlan vagy lényeges része, továbbá nem bír önálló gazdasági jelentőséggel.

„A 2001/29/EK sz. irányelv 5. cikk (1) bekezdésének vizsgálata során tisztán el kell határozni az időleges többszörözési cselekményeket, melyeknek a 2001/29/EK sz. irányelv 5. cikkében foglalt valamennyi feltételnek meg kell felelniük, a végső többszörözéstől vagy a mű másfajta felhasználásától – melyeket az időleges többszörözési cselekmények lehetővé tesznek – és melynek a mű jogszerű felhasználásának kell lennie. A vizsgált esetben a mű felhasználását a cikk-kivonatok 11 szavas szövegének kinyomtatásai képezik.”³³

„... az utaló végzés nem fejt ki, hogy ezek az újságcikk-kivonatok az újságcikk-összefoglalók kidolgozásának alapjául szolgálnak-e, vagy csak az újságcikkek kiválasztásában segítenek, melyekhez az összefoglalókat írják”.³⁴ A cikkek e felhasználásai a hírterjesztők elkészítését egyszerűbbé, de nem *lehetővé* teszik.

„Két esetben lehetséges egy újságcikk, azaz a 11 szavas kivonat részbeni többszörözéssel történő felhasználása jogszerű: egyrészt a jogosult kifejezett engedélye alapján, másrészt, ha az igazolható a 2001/29/EK sz. irányelv 5. cikkének (2) vagy (3) cikkében felállított korlátozás vagy kivétel alapján.”³⁵ Az előbbire a perben van adat, mert a jogosult engedélyt nem adott, míg az utóbbi kapcsán szükséges megjegyezni, hogy a tagállamok számára csak elvi lehetőség az Infosoc-irányelv 5. cikk (2) és (3) bekezdésében foglalt korlátozások és kivételek elfogadása, azzal, hogy az irányelvben található e kivételeken felül egyebet a tagállamok nem állapíthatnak meg, a felsorolás ugyanis taxatív.

A sajtó fogalmára vonatkozó dán jogszabályi rendelkezéseket, erre vonatkozó adat hiányában, a főtanácsnok sem vizsgálta,³⁶ de álláspontja szerint „amennyiben a dán jog rendelkezik a 2001/29/EK sz. irányelv 5. cikk (3) bekezdés *c*) pontja szerinti kivételekről, abban az esetben sem igazolható egy 11 szóból álló újságcikk-kivonat részbeni többszörözése”.³⁷ A főtanácsnoki érvelésben mivel az Infopaq nem újság, így nem tényállásszerű a „sajtó általi többszörözés”, és az Infosoc-irányelv 5. cikk (3) bekezdés *c*) pontjában foglalt első kivétel

³³ Forrás : I. m. (13), 108. bekezdés.

³⁴ Forrás : I. m. (13), 109. bekezdés.

³⁵ Forrás : I. m. (13), 112. bekezdés.

³⁶ Az ítélet az Infosoc-irányelv 5. cikk (3) bekezdés *c*) pontjában írt szabad felhasználás körébe tartozó kivételek alkalmazását az időleges többszörözési cselekmények kapcsán nem vizsgálta, tekintettel arra, hogy az utóbbiak közül a kinyomtatást az irányelv 5. cikk (1) bekezdésével összeegyeztethetetlennek találta.

³⁷ Forrás : I. m. (13), 117. bekezdés.

esete nem vonatkozik az Infopaqra.³⁸ Az Infosoc-irányelv ezen alkivétele az aktuális gazdasági, politikai vagy vallási témájú cikkek, illetve sugárzott művek vagy ilyen jellegű szomszédos jogi teljesítményekre vonatkozhat.³⁹

A (3) bekezdés második alkivételére, azaz a napi eseményekről szóló tudósításhoz kapcsolódóan, a tájékoztatási cél által indokolt terjedelemben történő részbeni többszörözésre, felhasználásra alapítottan sem igazolható az Infopaq tevékenysége.⁴⁰ Mivel az első alkivétel tárgyát tekintve a cikkek többszörözéséről, nyilvánossághoz közvetítéséről, hozzáférhetővé tételéről szól, amennyiben ezt a felhasználást nem zárták ki, így a második alkivételben említett művekhez képest a főtanácsnoki álláspont értelemben az első alkivétel *lex specialis*.⁴¹

Mindkét esetben fel kell tüntetni a szerzők nevét, a második alkivétel esetében ez sem feltétlen elvárás, amennyiben a forrásfeltüntetés hiányosságát a körülmények indokolják (például mert jelentős erőfeszítésbe telik a jogosult felkutatása).⁴² Az Infosoc-irányelv a sajtó fogalmát nem definiálja, az 5. cikk (3) bekezdésének c) pontjában foglalt két feltétel pedig nem alkalmazható a szerzői jogi jogosult kizáró nyilatkozatával szemben.

Így a főtanácsnok tizedik kérdésre adott válasza a következő:

³⁸ A dán alkotmányról szóló 1953. június 5-én kelt törvény 77. § -a értelmében „Bármely személy jogosult nézeteit nyomtatásban írott formában kiadni vagy szóban előadni, amelyért bíróság előtt felelősséggel tartozik.” A szerzői jogról szóló dán törvény 72. szakasza értelmében „A külföldi hírügynökségek és tudósítók által szolgáltatott sajtóközlemények nem tehetők a nyilvánosság számára elérhetővé a dániai nyilvánosságra hozatalukat követő 12 órán belül.

³⁹ Összehasonlításként, a magyar Sajtóról szóló 1986. évi II. törvény 20. §-a értelmében: „E törvény alkalmazásában: a) sajtó: az időszaki lap, a rádiózásról és televíziózásról szóló törvény szerinti műsorszolgáltató és a hírügynökség”.

⁴⁰ A közérdekű adatok megismerésének jogát az Alkotmány 61. §-a is tartalmazza. „Az Sztj. EU-csatlakozást követő módosítása iktatta be a 36. § (2) bekezdését, amelynek értelmében napi eseményekhez kapcsolódó, időszzerű gazdasági vagy politikai témákról megjelentetett cikkek vagy e témákról sugárzott művek – bizonyos feltételekkel – a sajtóban többszörözhetők és a nyilvánossághoz közvetíthetők. Lényeges, hogy a közérdek szempontjából jelentős témák (gazdasági, politikai) tartoznak csak a szabad felhasználás körébe, tehát pl. a tudományos, művészeti kategóriákra ez nem terjed ki. Ez az új rendelkezés (amely a régi szerzői jogi törvényben, az 1969. évi III. törvényben is megtalálható volt) megfelel mind a BUE 10bis cikkében, mind pedig az Infosoc Irányelv 5. cikke (3) bekezdésének c) pontjában foglaltaknak, és egyúttal előmozdithatja a közérdeklődésre számot tartó eseményekről és tényekről való tájékozódáshoz fűződő alapjog [Alkotmány 61. §, 22/1999. (VI. 30.) AB határozat] érvényesülését.” Forrás: A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 36. (2) bekezdésének CompLex Jogtárban lévő magyarázata.

⁴¹ „A társadalom információhoz való hozzáféréseinek garantálása korlátozza a szerzői jogot abban az esetben, amikor a tény- és híryananyagot tartalmazó közlemények, a nyilvános tárgyalások és beszédek tartalma, valamint a politikai hírműsorszámok, továbbá a műsorszolgáltató más időszzerű műsorszámában egyes művek a napi eseményekkel kapcsolatban, az alkalom által indokolható mértékben szabadon közölhetőek, ... mind a napilapok és a folyóiratok esetében, mind a műsorszolgáltatók híradói más időszzerű műsorszámában történő bemutatása vonatkozásában szabad felhasználást enged.” Forrás: Dr. Bérczes László, dr. Gyenge Anikó, dr. Lendvai Zsófia: A szerzői jogi jogsértések esetén alkalmazható jogi eszközökről. Segédanyag a gyakorlat számára. Átdolgozott kiadás. ASVA, Budapest 2009, p. 29.

⁴² Forrás: Stéfan Bechtold in Thomas Dreier, P. Bernt Hugenholtz (ed.): Concise European Copyright Law. Kluwer Law International, 2006. p. 379.

„10. Teljes újságcikkek digitalizálása, a másolat ezt követő feldolgozása, az egy vagy több 11 szavas szövegkivonat-másolat tárolása és kinyomtatása, jelen esetben nem a 2001/29/EK sz. irányelv 5. cikk (1) bekezdése értelmében vett jogszerű felhasználás, mivel a 11 szavas kivonatokat kinyomtatják, és a vállalkozás olyan tevékenységében használja fel, mely az újságcikkek összefoglalóinak szerkesztéséből áll.”⁴³

Az önálló gazdasági jelentőség meghatározása (a 11. és 12. kérdésre adott válasz)

„Az 'önálló gazdasági jelentőség' fogalmát a 2001/29/EK sz. irányelv sehol nem magyarázza meg, még előterjesztés-tervezetének indokolása sem.”⁴⁴

A DDF szerint az önálló gazdasági jelentőség nyilvánvalóan fennáll mind a szerzői jogi jogosult, mind a felhasználó oldaláról, figyelemmel arra, hogy a cikkek válogatásában az automatikus keresésről kétézer munkára történő átállás az Infopaq számára 2-4 millió dán koronát tenne ki. Az Infopaq szerint elegendő kizárólag a szerzői jogi jogosult oldaláról nézve azt megállapítani, hogy az időleges többszörözési cselekményeknek van-e önálló gazdasági jelentőségük, és nem kell vizsgálni a műszaki eljárás egészét.

„A gazdasági jelentőség azt jelenti, hogy az időleges többszörözés gazdasági előnyt nyújt az azt végzőnek, vagy közvetetten a szerzői jog jogosultjának, amennyiben megfelelő elmentételezésben részesül. Gazdasági előny lehet: a kiadás megtakarítása, haszon, termelékenység növekedése és hasonló előnyök.”⁴⁵ A főtanácsnoki vélemény szerint „egy gazdasági előny akkor bír önálló jelentőséggel, ha magából az időleges többszörözési cselekményből alakul ki.”⁴⁶

„11. Az időleges többszörözési cselekmények önálló gazdasági jelentőségének értékelése során a 2001/29/EK sz. irányelv 5. cikk (1) bekezdésének értelmében azt kell megállapítani, hogy származik-e közvetlen előny az időleges többszörözési cselekményekből.”⁴⁷

Az újságcikk-kivonatok szkennelése, képfájlból szöveges fájlba történő átalakítása és megőrzése a szerkesztési folyamat részét képezi, de önálló gazdasági jelentőséggel nem bír, – a főtanácsnoknak a 12. kérdés megválaszolására előterjesztett indítványa szerint.

„Jelen esetben az újságcikkek digitalizálásából, valamint az újságcikk-kivonatok megőrzéséből költség- és időmegtakarítás származik, az egyidejű termelékenységnövekedéssel együtt. Nem vitatott hogy e többszörözési cselekményeknek gazdasági jelentőségük van, de álláspontunk szerint az Infopaq esetében ezek gazdasági jelentősége nem önálló. E cselekmények csak azt segítik elő, hogy a szövegkivonatot az Infopaq jóval egyszerűbben és haték-

⁴³ Forrás : i. m. (13), p. 26., Következtetések.

⁴⁴ Forrás : i. m. (13), 124. bekezdés.

⁴⁵ Forrás : i. m. (13), 125. bekezdés.

⁴⁶ Forrás : i. m. (13), 126. bekezdés.

⁴⁷ Forrás : i. m. (13), p. 26., Következtetések.

konyabban készítse el ... Az önálló gazdasági jelentőség értékelésekor az Infopaq tevékenységére gyakorolt gazdasági jelentőség szempontjából az újságcikk-kivonatok szkennelését, képfájlból szöveges fájlba történő átalakítását, megőrzését, az újságcikkek kinyomtatásától elkülönítve kell tekinteni.”⁴⁸

„A tizenkettedik előzetes döntéshozatali kérdésre olyan értelmű választ kell adni, hogy a felhasználónak az időleges többszörözésből származó produktivitásnövekedése jelen esetben nem vehető figyelembe annak értékelésekor, hogy e cselekmények a 2001/29/EK sz. irányelv 5. cikk (1) bekezdése szerinti önálló gazdasági jelentőséggel bírnak-e.”⁴⁹

„Lényegét tekintve, az Infopaqnak a jogosultak engedélyét kell megszereznie az újságcikk-kivonatok készítéséhez.”⁵⁰

*Az Infosoc-irányelv 5. cikk (5) bekezdésében foglalt kiegészítő feltételek értelmezése
(az előzetes döntéshozatalra utalt 13. kérdés)*

„Jelen ügyben a 2001/29/EK sz. irányelv 5. cikk (5) bekezdésének vizsgálata során véleményünk szerint először is meg kell különböztetni a végleges többszörözést (újságcikk-kivonat kinyomtatása), az ezt lehetővé tevő cselekményektől, az utóbbiak közé értve a cikkek digitalizálását, a képfájlból szöveges fájlá alakítását és az újságcikkek megőrzését.”⁵¹

A főtanácsnoki vélemény szerint a [irányelv 5. cikk (2) és (3) bekezdésében foglalt] kivételekre alapított végső felhasználást lehetővé tevő időleges többszörözési cselekményeknek előbb teljesíteniük kell az Infosoc-irányelv 5. cikk (1) bekezdésben foglalt valamennyi feltételt, ezt követően az 5. cikk (5) bekezdésben foglalt előírások teljesülése vizsgálandó.

Arra az eldöntendő kérdésre, hogy betöltik-e a 2001/29/EK sz. irányelv 5. cikk (5) bekezdésben foglalt feltételeket a végleges, tartós többszörözések (az újságcikk-kivonat kinyomtatása), a főtanácsnok nemleges választ adott. Indítványában hozzáfűzte, hogy nincs szükség e feltételek ellenőrzésére, mivel a kinyomtatás mint az ügyben vizsgált többszörözési cselekmény az Infosoc-irányelv 5. cikk (1) bekezdésében foglalt előírásokat egyébként sem teljesíti.

„A 2001/29/EK sz. irányelv 5. cikk (5) bekezdéséből következően az ugyanitt szabályozott kivételek és korlátozások egyrészt kizárólag különös esetekben alkalmazhatóak, másrészt nem lehetnek sérelmesek a mű rendes felhasználására, harmadrészt indokolatlanul nem károsíthatják a jogosult jogos érdekeit. E feltételek konjunktíve alkalmazandóak. A feltétel-rendszert a háromlépcsősteszt-doktrínának nevezzük, amelyet a nemzetközi egyezmények, irányelvek, közelebről: a Berni Egyezmény 9. cikk (2) bekezdésében, a Szerzői Jog Szerző-

⁴⁸ Forrás : i. m. (13), 128. bekezdés.

⁴⁹ Forrás : i. m. (13), 129. bekezdés.

⁵⁰ Forrás : i. m. (13), 130. bekezdés.

⁵¹ Forrás : i. m. (13), 133. bekezdés.

dés 10. cikkében, a TRIPS-megállapodás 13. cikkében fogadtak el. Ugyanígy következik a 2001/29/EK sz. irányelv 44. preambulumbekzdéséből, hogy az irányelv által előírt kivételeket és korlátozásokat a nemzetközi kötelezettségvállalásnak megfelelően kell alkalmazni. Az Infosoc-irányelv 5. cikk (5) bekezdését a nemzetközi egyezményekből eredő kötelezettségvállalások figyelembevételével kell értelmezni.⁵²

A Szoftverirányelvben foglalt szerzői jog kizárólagossága alóli (5. és 6. cikkben foglalt) kivételekkel az Infosoc-irányelv 5. cikk (2)–(4) bekezdésének kivételeit és szabályozását eltérő sajátosságaikra figyelemmel bizonyos esetekben együtt kell értelmezni, ez többnyire azonban nem lehetséges. Az Infosoc-irányelv 5. cikk (1) bekezdésében foglalt feltételrendszer egyébként a számítógépi programok vonatkozásában nem érvényesül.⁵³

„A 2001/29/EK sz. irányelv 5. cikk (5) bekezdésének első feltétele úgy szól, hogy a szerző többszörözési joga alóli kivételek és korlátozások kizárólag különös esetekben alkalmazhatók, amely azt mutatja, hogy a kivételeknek és korlátozásoknak tisztán megfogalmazottnak kell lenniük, és a meghatározott külön célokon kell alapulniuk. Ami a 2001/29/EK sz. irányelv 5. cikk (3) bekezdésének c) pontját illeti, a különös cél a nyilvánosságnak az aktuális eseményekről történő tájékoztatásán alapuló kivétele, igaz ugyanakkor az is, hogy ez a kivétel nem zárja ki a nyilvánosságnak az aktuális eseményekről történő, kevésbé közvetlen, kereskedelmi célú tájékoztatását.”⁵⁴

A főtanácsnok külön is vizsgálta, hogy az újságcikk-kivonatok többszörözése az Infosoc-irányelv 5. cikk (3) bekezdés c) pontjában foglalt feltételeknek megfelel-e.

„A mű újságcikk-kivonat formájában történő részbeni többszörözése nem teljesen felel meg e célnak [t.i. a nyilvánosság tájékoztatása], és hogy elsődleges célja kereskedelmi, így a tájékoztatás csak másodlagos. Mindenesetre, amikor pl. egy folyóirat átveszi egy másik folyóirat cikkét, amikor a rádióban felolvasnak egy újságcikk-részletet, vagy egy kiállításról szóló filmriportból a kiállítás egy adott részletét rögzítik, e médiák az egyes műveket nem csupán a nyilvánosság tájékoztatása érdekében használják fel, hanem kereskedelmi célból is.”⁵⁵

A főtanácsnok mindazonáltal megállapíthatónak tartotta, hogy az újságcikk-kivonatok szerkesztése során a kivonatok többszörözésében a nyilvánosság tájékoztatásának célja nyilvánulhat meg; így azt is, hogy a 2001/29/EK sz. irányelv 5. cikk (5) bekezdésének első feltétele teljesül, azaz az újságcikk-kivonatok kinyomtatása kapcsán különös esetről van szó.

„A második feltétel azt követeli meg, hogy a különös eset, amelyre vonatkozóan alkalmazhatóak a kivételek és korlátozások (klauzula), ne legyenek ellentétesek a mű rendes felhasználásával. Egy újságcikk rendes felhasználása azt jelenti, hogy a cikket publikáló újságokat eladják, ami hasznot hoz; az újságcikkeken keresztül elért gazdasági előnyökből, a szerzői

⁵² Forrás : i. m. (13), 134. bekezdés.

⁵³ Forrás: *Stefan Becthold*: i. m. (42), p. 370.

⁵⁴ Forrás : i. m. (13), 135. bekezdés.

⁵⁵ Forrás : i. m. (13), 136. bekezdés.

jog jogosultjának díjazást kell fizetni. A rendes felhasználással ellentétes, ha a hírlappiacon a hatás érzékelhető, és az újságok eladott példányszáma csökken.

Az újságcikk-kivonatok többszörözése az Infopaq számára lehetővé teszi, hogy gyorsan azonosítani tudja, mely cikkek fontosak, és melyekhez kell összefoglalót szerkeszteni. Az Infopaq társaság így összefoglalót képes írni minden újságcikkről, ekként ügyfeleinek a továbbiakban nem szükséges újságot vásárolniuk. Az újságcikk-kivonatok többszörözése hatással van a művek rendes felhasználására, következésképpen álláspontunk szerint a 2001/29/EK sz. irányelv 5. cikk (5) bekezdésében írt második feltétel nem teljesül.

A 2001/29/EK sz. irányelv 5. cikk (5) bekezdésének harmadik feltétele, hogy a külön meghatározott eset indokolatlanul nem károsíthatja a jogosult jogos érdekeit.⁵⁶

A főtanácsnok szerint a harmadik alfeltétel vizsgálatánál, a jogosult érdekeit érintő hatás kapcsán figyelemmel kell lenni a mennyiségi és a minőségi szempontokra.

„Jelen esetben kivonat készül a keresett szót tartalmazó valamennyi újságcikkből. Ha a keresett szó gyakran tűnik fel az újságcikkekben, mennyiségileg azt mutathatja, hogy e kivonatok több újságcikkhez lettek szerkesztve. Ha több különböző keresett szó tűnik fel egy cikkben, azt jelenti, hogy egy cikkből több kivonatot dolgoztak fel.”⁵⁷

„Annak a következménye, hogy egy újságcikk-kivonat kinyomtatása nem tesz eleget a 2001/29/EK sz. irányelv 5. cikk (5) bekezdésében foglalt második és harmadik feltételnek, az, hogy az irányelv 5. cikk (1) bekezdése alapján az újságcikkek jogszerű felhasználásának sem minősülhet.”⁵⁸

„Mivel ... megállapítottuk, hogy az újságcikk-kivonatok nem minősülhetnek jogszerű felhasználásnak, a digitalizálás, képfájlok szövegfájlokká alakítása és megőrzése nem a mű jogszerű felhasználását teszi lehetővé, és nem felel meg az 5. cikk (1) bekezdésében foglalt feltételeknek. Amennyiben e cselekmények az 5. cikk (1) bekezdése alapján nem igazolhatóak, ezzel egyidejűleg önálló módon az 5. cikk (5) bekezdése alapján sem lennének igazolhatóak.”⁵⁹

Mindezek alapján a kérdésre a főtanácsnok a következő összegző véleményt adta:

„13. Teljes újságcikkeknek egy vállalkozás által végzett digitalizálása, a másolat ezt követő feldolgozása, valamint az egy vagy több mint 11 szóból álló másolatrészek tárolása és kinyomtatása jelen esetben nem tekinthetők olyan különös eseteknek, melyek az újságcikkek rendes felhasználásával ne lennének ellentétesek, és ne károsítanák indokolatlanul a jogosult törvényes érdekeit a 2001/29/EK sz. irányelv 5. cikk (5) bekezdésének értelmében.”

⁵⁶ Forrás : i. m. (13), 137–139. bekezdés.

⁵⁷ Forrás : i. m. (13), 140. bekezdés.

⁵⁸ Forrás : i. m. (13), 141. bekezdés.

⁵⁹ Forrás : i. m. (13), 142. bekezdés.

Záró gondolatok

„A digitális másolatok különböznek a nyomtatásban megjelenő másolatoktól, mivel az eredeti mű és a másolat között nincs különbség. Az analóg technológia nem képes multigenerációs másolatokra, míg digitális technológiával végtelen számú másolatot lehet minőségromlás nélkül készíteni”.⁶⁰ A technika jelenlegi állása mellett sokak szerint alapvetően megkérdőjelezhető az aktuális eseményekről írt cikkekben található információ vagy adat bármilyen védettsége. Már a főtanácsnoki vélemény előterjesztését követően is megjelentek a kritikus hangok, melyek a többszörözési jog tág értelmezését, és a túl szűk körben alkalmazhatónak tartott kivételeket és korlátozásokat kifogásolták, hangoztatva, hogy mindez visszalépést jelent a technológia fejlődése és az új alkalmazási lehetőségek (digitalizáció, internet) ignorálása mellett.

Az Infopaq számára a jogvita érdemét illetően Dániában sem túl biztatóak a kilátások. A perben beszerezett előzetes európai bírósági döntés megállapításai szerint az adatszervi eljárás, amelyet a perbeli esetben az Infopaq gazdasági tevékenysége során hasznosít, nem időleges többszörözési cselekmény. A főtanácsnok indítványa és a nyomában meghozott döntés, a nemzetközi jogi rendelkezések, közösségi irányelvek (a szerző többszörözési jogának szupremáciáját hirdető és ígérő rendszer) a szerző abszolút joga alóli korlátozások és kivételek megszorító, szűk értelmezését adják. Érezhető a szigor egyes nemzetek jogi szabályozásában és jogalkalmazásában is a korábbiakhoz képest feltűnőbbé váló tagállami eltökéltségre tekintettel. Az információs szabadság védelme, a közérdekű adatok nyilvánossága mint rendező elvek figyelembevétele mellett is olybá tűnik, hogy az Infopaq csak az általa felhasznált cikkek jogtulajdonosának felkeresésével és hozzájárulásával végezhetné szolgáltatását jogszerűen, és nem számít, hogy a dán jog ismeri-e vagy egyöntetűen alkalmazza-e a közösségi irányelv 5. cikk (3) bekezdésének c) alpontjában foglalt kivételt.

Elvileg úgy lehetne a perbeli hírelemző tevékenységet jogszerűen folytatni, ha a kiadványok szkennelését követően egy keresőmotor az adott keresőszó felbukkanásakor automatikusan továbbítaná a fájlt a hírértékelést végző alkalmazott részére azzal, hogy a fájlt az elolvasását követő határozott időn belül automatikusan törlik. Az elképzelés az időleges felhasználás kapcsán természetesen csak a közbenső jelleget igazolhatná, míg az 5. cikk (1) és (5) bekezdésében írt egyéb feltételeket külön szükséges vizsgálni.

A főtanácsnoki indítvány és a bírósági ítélet bírálóival szemben, akik az indokolásbeli jogértelmezést túlzottan megszorítóknak, rigidnek tartják, e sorok szerzőjének véleménye a perbeli ügyben a szerző szempontjából áldásos a szabad felhasználás haszonélvezőinek körét mereven kezelni, és e tekintetben az értelmezés nem lehet megengedő, mert az a jog-

⁶⁰ Forrás: dr. Munkácsi Péter: The reproduction right and collective management in the context of the Information Society (The Right to remuneration for private copy; The ringtones and the Internet), Ankara Law Review, 3. évf. 1. sz., 2006, p. 69.

tulajdonosnak kárt okozna.⁶¹ A megfelelő szintű szerzői jogi védelem biztosítja az alkotóművészet fenntartását, ami a cikkeket illeti, ez végső soron az olvasóközönség érdekét szolgálja. A szerző befektetett energiája fejében járó díjazás elvének érvényre juttatása és a belső piac harmonikus működése a szerző kizárólagos joga alóli kivételek és korlátozások egységes alkalmazásától függ. A hírügynökségi feladatok, így a tudósítói hálózat fenntartása és a hírek pénzben kifejezhető beszerzési értéke, az információhoz jutásban ráfordításnak minősül, mely befektetés eredményének jogosulatlan lefölözését utasította el a főtanácsnok asszony indítványa. Igaz, más megközelítés eredményeként, de az Európai Bíróság ítéletében is nyilvánvalónak tűnik a pervesztes fél kiléte.

Az ítélet az Infosoc-irányelv 5. cikk (3) bekezdése c) pontjának alkalmazását kategorikusan nem zárta ki, e lehetőséget az Európai Bíróság nem is vizsgálta, csak az 5. cikk (1) bekezdésében foglalt időleges többszörözési cselekmények értelmezésére szorítkozott, és jutott érdemben helyes döntésre. Azért is lehet döntően egyetérteni vele, mert a jogosult vagyoni jogainak érvényesítéséhez rendelkezésére álló jogi eszközrendszer lassúsága mellett számításba kell venni, hogy a technológiai újítások a többszörözés formáit és hatékonyságát ugrásszerűen megnövelték.⁶² Végső soron az Európai Bíróság döntése és a részben alapjául szolgáló főtanácsnoki indítvány a gyakorlat számára az Infosoc-irányelv 2. és 5. cikkének hosszú távra érvényes iránymutató magyarázatául szolgálhat.

⁶¹ A szerző a Magyar Szabadalmi Hivatal (MSZH) Szerzői Jogi Osztályának (SZJO) munkatársa. A szerző saját véleményét tükröző gondolatok nem feltétlenül azonosak az MSZH álláspontjával.

A szerző ezúton köszöni meg az MSZH Szerzői Jogi Osztályának munkatársaitól kapott támogatást és értékes véleménycserét.

⁶² Ne feledjük az Infosoc-irányelv 4. preambulumbekkezdésében szereplő célkitűzést: „a jogharmonizációt és a jogbiztonság növekedését ... a szellemi tulajdonvédelem magas szintű védelme révén”.

FÓRUM

A SZABADALMI OLTALOM MEGSZERZÉSÉNEK ÉS ÉRVÉNYESÍTÉSÉNEK ÚTVESZTŐI

(Hozzászólás Hergár Jenő: *Módszerek a találmányok oltalmába ütköző termékek gyártása és forgalmazása miatt indított bitorlási perek elkerülésére* című cikkéhez)

Szakmai körökben érdeklődés kísérte Hergár Jenő kollégánk vitaindító írását. E sorok szerzője vélhetően nem az egyetlen, aki régóta várja, hogy valaki megszólaljon, és felvesse azokat a problémákat, amelyek az iparjogvédelem hatékonyságát a jelenlegi körülmények között gátolják. A problémák némelyike már hatvan éve, a jól működő Szabadalmi Bíróság megszüntetésével keletkezett, van, amelyik még hosszabb idő óta fennáll, és van olyan is, ami az elmúlt húsz év, de főleg hazánk mai helyzetének a terméke.

A jelenlegi pénzügyi, gazdasági helyzet következményének tekinthető a szabadalom megszerzésére irányuló igény jelentős csökkenése, amely nemcsak a külföldi, hanem már a belföldi bejelentések számának visszaeséséhez is vezetett. A hatalmas költségek elsősorban az egyéni feltalálókat rettentik el, de még a közép vállalatok is meggondolják, hogy a fejlesztéssel és oltalomszerzéssel járó kockázatokat vállalják-e. Ezt a tendenciát – mint oly sok minden más, romló eredményeket felmutató folyamatot – meg kell fordítani. Egy lépés már történt ennek érdekében: az első három évi díjat jelentősen csökkentették.

A jelen írás szerzője egyetért a felvetett kérdésekkel és azzal a szándékkal, hogy a problémák orvoslását a hivatkozott irat olyan utakon keresi, amelyek nem igényelnek törvényi módosítást. Az ilyen javaslatok esetleges elfogadása persze sok esetben csak ideiglenes megoldást jelent, mert végleges megoldás csak törvényváltoztatással érhető el.

A szerző annak a visszas helyzetnek a megszüntetésére keres a hatályos törvények keretei között megoldást, amely szerint a jelenlegi joggyakorlat lehetőséget ad a bitorlási perek tetsszöleges ideig való elhúzására. A bitorlási pert felfüggesztik ha bárki, rendszerint az alperes, megsemmisítési kérelmet nyújt be az MSZH-hoz, és ha ez az eljárás – esetleg az MSZH, a Fővárosi Bíróság és a Fővárosi Ítélőtábla között többször megjárva az utat – a szabadalom fenntartásával végződik, új bizonyítékokra hivatkozva még mindig lehet új megsemmisítési kérelmet benyújtani – elvileg akár többször is.

Hergár Jenő öt kérdést tesz fel, amelyeken kívül alapos vizsgálat esetén további kérdések is felmerülhetnek. A kérdésekkel kapcsolatban – azonkívül, hogy a válaszokhoz a gyakorlatban előfordult esetek részleteinek tanulmányozására van szükség – e sorok szerzőjének az első gondolata az, hogy az első kérdést az utolsó helyen, mintegy a kérdéssor összefoglalásaként kellett volna feltenni. Lényegében ugyanis az első négy kérdésre és a remélhetőleg felkeltett érdeklődés eredményeként a gyakorlatban felmerült egyéb akadályokra vonatko-

zó kérdések megválaszolása után kellene felvetni: érdemes-e oltalmat szerezni, megtérül-e egyáltalán az oltalom megszerzésébe fektetett munka és pénz?

Erre a kérdésre csak egyetlen helyes válasz lehetséges. Olyan helyzetet kell teremteni, hogy igenis, érdemes legyen oltalmat szerezni. Amíg törvények módosításával a hibák és hiányosságok nem küszöbölhetők ki, mindent el kell követni a jelenlegi kedvezőtlen helyzet megváltoztatására a hatályos törvények keretein belül. Ez nemcsak a szakma érdeke, hanem elsősorban az országé, mert a jelenlegi válságból való kilábaláshoz szükség van a kreativitás fellendítésére is. Az oltalmi formákra vonatkozó nemzetközi egyezményeknek mi is tagjai vagyunk, és ez jogokon kívül kötelezettségeket is ró ránk. Ennek figyelembevételével kell a törvényi változtatásokat előkészíteni, de csak akkor, ha a tervezett változtatás nemzetközi kötelezettségeink megsértése nélkül alkalmas a jelenlegi akadályok lebontására.

Van lehetőség a joggyakorlat megváltoztatására a jelenlegi törvényi keretek között is. E sorok szerzője egy gondolatot szeretne vitára bocsátani arról, hogyan lehetne a bitorlási kereset–megsemmisítési kérelem–2. megsemmisítési kérelem ... folyamatot az elején, a bitorlási per során megállítani.

Ha a szabadalomba ütköző megoldás jogosulatlan hasznosítója jóhiszemű, azaz nem tudott arról, hogy más jogait érinti a hasznosítása, akkor amennyiben a szabadalmas felszólítja a jóhiszemű hasznosítót (bitorlónak csak akkor lehet nevezni, ha a bíróság a bitorlás tényét jogerősen megállapítja) a hasznosítás abbahagyására, a hasznosító abbahagyja a hasznosítást, vagy licenciaszerződéssel legalizálják a jogellenes tevékenységet. Ez a vita elintézésének legkorrektebb esete.

Természetesen az ilyen elintézésre csak abban az esetben kerülhet sor, ha a hasznosító elismeri, hogy hasznosítása valóban a szabadalomba ütközik. Nem tekinthető rosszhiszeműnek az a hasznosító, aki annak tudatában hasznosít, hogy a szabadalmat nem illeti meg vagy nem olyan terjedelemben illeti meg a szabadalom, ahogyan azt engedélyezték. Előfordul, hogy ebben a kérdésben a felek nem tudnak megegyezni, de a hasznosító hajlandó elfogadni az MSZH döntését. Ilyenkor megállapodnak abban, hogy a hasznosító nemleges megállapítási eljárást indít az MSZH előtt a szabadalmas ellen. Ha a vesztes fél nem tartja megnyugtatónak az MSZH döntését, megváltoztatási kérelmet nyújt be a kizárólagos illetékességgel rendelkező Fővárosi Bírósághoz, és az elsőfokú végzés ellen fellebbezni lehet a Fővárosi Ítéltáblához. Ez az eljárás sem rövid, évekre elhúzódhat.

Ha a hasznosító nem jóhiszemű, vagy a szabadalmas követelése indokolatlanul súlyos, akkor kezdődnek a nagyobb problémák. Az előbbi esetben a hasznosító célja a jogerős döntésig terjedő időtartam minél hosszabbra nyújtása, hogy ezalatt minél nagyobb haszonra tegyen szert, és ha netán a végén elmarasztalják, ne legyen gond a megítélt összeg kifizetése. Ennek igen szemléltető példája a golyóstoll bitorlási ügyeinek esete. A háború gátolta a szabadalmat jogai érvényesítésében, és csak a háború után tudta az erre a célra létrehozott konzorcium a pereket megindítani. Amikor a golyóstollgyártók egyikét, egy európai gyárost az újságírók megkérdezték, hogy, mivel nyilvánvalóan el fogja veszteni a pert, miért nem egyezkedik,

azt válaszolta, hogy a per még évekig elhúzódik, és ő addig annyi haszonra tesz szert, hogy a megítélt összeget kamatokkal és perköltségekkel együtt a mellényzsebéből fogja kifizetni. Igaza lett, mert a perek eredményeként létrejött egyezség alapján fizetett összegek csak néhány százalékát tették ki annak, amit a bitorlók licenciadíjként fizettek volna.

A jóhiszemű hasznosítóval szemben indokolatlanul súlyos követeléssel előálló szabadalmasnak is az eljárás elhúzása lehet az érdeke. A szabadalmas szándéka ebben az esetben a tárgyalásokon jobb pozícióhoz való jutás lehet. Ha a tárgyalások során nem tudnak megegyezni, bírósági döntésre bízzák a díjazás mértékének megállapítását. A szabadalmas szándéka azonban a konkurencia minél hosszabb időre történő kiiktatása is lehet, és csak formai a hasznosítási engedély adására való hajlandósága. Bitorlási keresettel igyekszik elkerülni a nemleges megállapítási eljárást. A jóhiszemű hasznosító azonban csak akkor indít megsemmisítési eljárást, ha a szabadság megsemmisítésére komoly reménye van. A szabadalmas a bizonyítékokkal, bizonyítási eljárásokkal és egyéb trükkökkel így is hosszabb ideig is elhúzhatja az általa elindított bitorlási pert.

A kérdést a fentiek előrebocsátása után a következőképpen tehetjük fel: van-e lehetőség arra, hogy a bíróság a túlságosan magas ellenértéket követelő szabadalmast mérséklésre bírja, illetve a rosszhiszemű hasznosítót az eljárás gyors befejezésében tegye érdekeltté?

A szabadalombitorlási per felfüggesztésére a Pp. 152.§. (1)¹ bekezdése alapján kerülhet sor. A Pp. 152. § (1) bekezdése akkor kerül alkalmazásra, ha a hasznosító azzal védekezik, hogy a szabadság nem illeti meg a felperest, vagy bejelenti, hogy megsemmisítési eljárás van folyamatban az MSZH előtt. Ilyen kérelem esetén eddig a bíróság mérlegelés nélkül, minden esetben felfüggesztette a bitorlási pert. E sorok szerzőjének álláspontja szerint a jogalkotó erre nem kötelezte a bíróságot. Erre utal a „*felfüggesztheti*” állítmány, amely módot ad a bíróságnak annak eldöntésére, hogy a tárgyalást folytassa, és mérlegelje például azt, hogy a felfüggesztés nem segíti-e valamelyik fél joggal való visszaélését.

A felfüggesztő végzés ellen a Pp. 155. § (3) bekezdése² szerint fellebbezni lehet. Kérdés, hogy a felperesek miért nem éltek ezzel a joggal?

Ha elfogadjuk, hogy a bíróság a megsemmisítési eljárás megindítása ellenére folytathatja a bitorlási pert, akkor azt kell megvizsgálni, hogy elérhető-e a kívánt eredmény. Fennáll ugyanis annak a veszélye, hogy a bitorlást jogerősen megállapítják, és esetleg később a bitorlott szabadalmat megsemmisítik.

¹ „Pp. 152. § (1) Ha a per eldöntése olyan előzetes kérdés elbírálásától függ, amelynek tárgyában az eljárás büntetőbírói vagy államigazgatási hatáskörbe tartozik, a bíróság a per tárgyalását ennek az eljárásnak jogerős befejezéséig felfüggesztheti. Ha ez az eljárás még megindítva nincs, a büntetőeljárás megindításáról hivatalból üldözendő bűncselekmény esetében a bíróság gondoskodik, egyébként pedig az eljárás megindítására megfelelő határidőt tűz ki. Ha a határidő eredménytelenül telik le, a tárgyalást folytatni kell.

² Pp. 155. § (3) Felfüggesztést rendelő bírósági határozat ellen külön fellebbezésnek van helye; a bíróság az ilyen határozatot maga is megváltoztathatja.

Ennek a veszélye minimális. Ilyen eset csak akkor következhet be, ha az említett eseteket figyelembe véve a jóhiszemű hasznosító indított megsemmisítési eljárást. Jogosnak tekinthető az az ellenvetés, hogy bár a megsemmisítési eljárás jogerős befejezése előtt érvényes szabadalom bitorlása tárgyában történik döntés, a szabadalomnak a bejelentés napjára visszaható, későbbi megsemmisítése a bitorlási perben megítélt és végrehajtott szankciók vonatkozásában újabb problémát teremt. De azzal is csak a felfüggesztett bitorlási per folytatására eső időt lehetne csökkenteni, ha a perben jogerős ítélet születik, amelynek végrehajtását csak a megsemmisítési eljárás eredménytelensége esetén lehetne foganatosítani. Bár ezt sem lehet lekicsinyelni, mert a megsemmisítési eljárás mai elhúzódó átfutási ideje miatt (pl. a Hergár által említett 10-12 év) a bitorlás tényének bizonyítása és ennek következtében a bitorlás megállapítása is egyre nehezebbé válik.

Nem véletlen, hogy a jogalkotó a Pp. 152. §-ában rendelkezett arról, hogy az előzetes kérdések eldöntését célszerű megvárni. Az sem vitás, hogy ha ez a rendelkezés valahol joggal való visszaélést tesz lehetővé, ezt a helyzetet meg kell szüntetni. Olyan megoldást kell találni, amely megfelel a jogalkotó szándékának, ugyanakkor jogkövető magatartásra szorít.

Elvileg van további lehetőség a jogsértéstől való elrettentetésre azáltal, hogy a Btk.³ hatályos rendelkezése a TRIPS-megállapodás⁴ 61. cikkében vállalt kötelezettségünk alapján szabadalombitorlás esetére szabadságvesztéssel járó büntetés kiszabását is lehetővé tette.⁵ Azt, hogy ezt a lehetőséget hogyan lehet a gyakorlatban érvényesíteni úgy, hogy az amúgy is hosszadalmas eljárást ne hosszabbítsa tovább, és valóban elrettentő ereje legyen, ugyancsak érdemes lenne vizsgálat tárgyává tenni.

A jelenlegi helyzetben a büntetőjogi eljárás figyelmen kívül hagyásával is lehet olyan megoldást találni, amely az esetek döntő többségében eredménnyel járna. Az egyik lehetséges megoldás lenne a Pp. 152. § (1) bekezdésének a már említett mérlegelés utáni alkalmazása. A törvény szövege arra is lehetőséget ad, hogy a bíróság ne csak akkor döntsön a bitorlási per felfüggesztéséről, amikor tudomást szerez egy más hatóság előtt folyamatban lévő eljárásról, hanem a per későbbi szakaszában bármikor.

Ha a bitorlási keresetet jogerősen elutasítják, akkor a megsemmisítési kérelem okafogottá válik, és a kérelem visszavonása esetén az MSZH eljáró tanácsa vagy a bíróság az Szt. 81. § (3) bekezdése⁶ alapján dönt az eljárás folytatásáról.

Ha viszont a jogerős döntés a bitorlás tényének, valamint az Szt. 35. §-ában rögzített szankciók közül egynek vagy többnek a megállapítása, akkor a végrehajtást kellene felfüggeszteni

³ A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény.

⁴ Kihirdette az 1998. évi IX. törvény.

⁵ Btk. 329/D. §.

⁶ Szt. 81. § (3) A megsemmisítési kérelem visszavonása esetén az eljárást hivatalból folytatni lehet. A Magyar Szabadalmi Hivatal ilyen esetben is a kérelem keretei között, a felek által korábban tett nyilatkozatok és állítások figyelembevételével jár el.

a megsemmisítési eljárás befejezéséig. A jóhiszemű hasznosító csak akkor folytatja a megsemmisítési eljárást, ha meg van győződve arról, hogy el tudja érni a szabadalom megsemmisítését. A rosszhiszemű hasznosító viszont mindent el fog követni, hogy a megsemmisítési eljárást tovább folytassa, és esetleg más bizonyítékokkal újabb kérelmet nyújtson be.

Ezért meg kellene vizsgálni, hogy a jogerős ítéletben megállapított szankciók végrehajtásának felfüggesztését lehet-e a Pp. 156. §-ában⁷ szabályozott ideiglenes intézkedések elrendelésével összekapcsolni úgy, hogy az ideiglenes intézkedés meghatározott összegre terjed ki, és ezt az összeget kauciószerűen bírósági letétbe kell helyezni.

Ha erre van lehetőség, akkor meg kell vizsgálni, hogy az ideiglenes intézkedéseket az Szt. szabadalmi bitorlási perre vonatkozó 35. § (2) bekezdésében⁸ rögzített szankciókra lehet-e, vagy azok közül melyekre lehet alkalmazni, valamint azt is, hogy van-e lehetőség arra, hogy az ideiglenes intézkedés olyan szankciókra is kiterjedjen, amelyek nem pénzben kerültek megállapításra (a bitorló eltiltása a további jogsértéstől; eszközök, anyagok, termékek lefoglalása stb.).

Talán érdemes volna megvizsgálni, hogy ezek a gondolatok megfelelő alapossággal kidolgozva járható utat jelentenek-e, vagy van-e remény arra, hogy belátható időn belül sor kerülhet az iparjogvédelmi fórumrendszer és eljárás reformjára, ezért ideiglenes megoldásokkal nem érdemes foglalkozni. A végleges rendezésre azonban nyilván hosszás és alapos előkészítés után kerülhet sor.

Ami Hergár Jenő fellebbviteli testületre vonatkozó javaslatát illeti, csak egyet lehet vele érteni, mert a bíróság szempontjából is kedvezőbb, ha minél kevesebb műszaki kérdésben kell döntenie. Valószínűleg ez csökkentené a megváltoztatási kérelmek számát is. Talán itt

⁷ Pp. 156. § (1) A bíróság kérelemre ideiglenes intézkedéssel elrendelheti a kereseti kérelemben (viszontkeresetben), illetve az ideiglenes intézkedés iránti kérelemben foglaltak teljesítését, ha ez közvetlenül fenyegető kár elhárítása vagy a jogvitára okot adó állapot változatlan fenntartása, illetve a kérelmező különös méltánylást érdemlő jogvédelme érdekében szükséges, és az intézkedéssel okozott hátrány nem haladja meg az intézkedéssel elérhető előnyöket.

⁸ Szt. 35. § (2) A szabadalmas a bitorlóval szemben – az eset körülményeihez képest – a következő polgári jogi igényeket támaszthatja:

- a) követelheti a szabadalombitorlás megtörténtének bírósági megállapítását;
- b) követelheti a szabadalombitorlás vagy az azzal közvetlenül fenyegető cselekmények abbahagyását és a bitorló eltiltását a további jogsértéstől;
- c) követelheti, hogy a bitorló szolgáltatson adatot a szabadalombitorlással érintett termékek, illetve szolgáltatások előállításában, forgalmazásában, illetve teljesítésében résztvevőkről, valamint az ilyen termékek terjesztésére kialakított üzleti kapcsolatokról;
- d) követelheti, hogy a bitorló nyilatkozzon vagy más megfelelő módon adjon elégtételt, és hogy szükség esetén a bitorló részéről vagy költségén az elégtételnek megfelelő nyilvánosságot biztosítsanak;
- e) követelheti a szabadalombitorlással elért gazdagodás visszatérítését;
- f) követelheti a kizárólag vagy elsősorban a szabadalombitorlásra használt eszközök és anyagok, valamint a szabadalombitorlással érintett termékek lefoglalását, meghatározott személynek történő átadását, kereskedelmi forgalomból való visszahívását, onnan való végleges kivonását, illetve megsemmisítését.

is olyan megoldást kell keresni, amely nem kíván törvénymódosítást. Átmenetileg elképzelhető az Szt. 53/A. § (4)⁹ olyan alkalmazása, hogy ha a megváltoztatási kérelem műszaki problémákra (is) hivatkozik, az mindenképpen törvénysértésnek legyen tekinthető, és az MSZH-n belül ad hoc összeállított tanács vizsgálja meg. A tanács elnöke elnökhelyettes, főosztályvezető vagy főosztályvezető-helyettes lehetne, tagjai pedig más osztályok 15-20 éves gyakorlattal rendelkező elbírálói. Ha ez a tanács úgy ítélné, hogy a határozat műszaki tévedést tartalmaz, akkor az Szt. 53/A. § (4) bekezdése alapján hozhatna újabb döntést.

Gedeon Sándor
szabadalmi ügyvivő
Pintz és Társai Szabadalmi, Védjegy és Jogi Iroda

⁹ Szt. 53/A. (4) A (3) bekezdés c)–e) pontjaiban említett kérdésekben hozott – az eljárást befejező – döntését a Magyar Szabadalmi Hivatal megváltoztatási kérelem alapján is csak akkor módosíthatja vagy vonhatja vissza, ha megállapítja, hogy döntése jogszabályt sért, vagy ha a felek a döntés módosítását vagy visszavonását kérik.

KÜLFÖLDI HÍREK AZ IPARJOGVÉDELEM TERÜLETÉRŐL

Amerikai Egyesült Államok

A) A Szövetségi Fellebbezési Bíróság (Court of Appeals for the Federal Circuit, CAFC) 2008 decemberében hozott döntése megállapítja, hogy egy találmány gyakorlatbavételének kereskedelmi sikerét bizonyító dokumentumnak, amelyet a szabadalmi hivatalnak azért nyújtanak be, hogy hatástalanítsanak egy kézenfekvőségen alapuló elutasítást, egyértelműen világossá kell tennie, hogy a kereskedelmi siker az igényelt találmány közvetlen eredménye.

Az ügy előzménye, hogy a vonatkozó szabadalom engedélyezése után a szabadalmi hivatal egy harmadik fél kérelme alapján *ex parte* felülvizsgálati eljárást folytatott le. Ennek eredményeként az elővizsgáló az összes igénypontot elutasította. Ezt követően a szabadalmas dokumentumokat nyújtott be a hivatalnak annak bizonyítására, hogy a szabadalom tárgyát képező találmány gyakorlatbavétele kereskedelmi sikert eredményezett. Az elővizsgálót azonban a benyújtott bizonyítékok nem győzték meg, és a szabadalmat végleg elutasította.

A bejelentő a Szabadalmi Fellebbezések és Interferenciák Tanácsához (Board of Patent Appeals and Interferences) fellebbezett, azonban ez megerősítette az elővizsgáló határozatát. Ezután a bejelentő a CAFC-hez nyújtott be fellebbezést, amely az alábbi indokolással erősítette meg a tanács döntését.

1. Ahhoz, hogy a kereskedelmi siker bizonyítékának benyújtásával hatástalanítani lehessen egy kézenfekvőségen alapuló elutasítást, a bejelentőnek bizonyítania kell, hogy az eladások közvetlen összefüggésben állnak az igényelt találmány sajátos tulajdonságaival, ellentétben azzal az esettel, amikor a kereskedelmi siker a szabadalmazott találmány minőségével összefüggésben nem áll egyéb gazdasági és kereskedelmi tényezőknek tulajdonítható.

2. A jelen esetben a bejelentő csupán olyan dokumentumokat nyújtott be, amelyek az eladásokat bizonyítják, de nem nyújtott be olyan bizonyítékot, amely azt igazolná, hogy „az eladások mögötti hajtóerő” az igényelt találmány volt.

A fenti okok miatt a CAFC megerősítette a tanács döntését, vagyis hogy a kereskedelmi sikert bizonyító adatok önmagukban nem elegendők a kézenfekvőségen alapuló elutasítás hatástalanítására.

B) A Vöröskereszt szervezetei – tiszteletadásként Henri Dunant-nak és az eredeti szervezet többi genfi alapítójának – a svájci nemzeti zászló fordított színeit használják szimbólum-

* Danubia Szabadalmi és Jogi Iroda Kft.

ként, miután azt 1864-ben formailag először fogadta el a nemzetközi vöröskereszt. Az Amerikai Vöröskeresztet 1881-ben alapították, és 1900-ban kapott kongresszusi alapokmányt, amely megtiltotta, hogy a szimbólumot mások is használják.

Az Egyesült Államokban a gyógyszergyártó *Johnson & Johnson* (J&J) cég 1887-ben, vagyis tizenhárom évvel korábban kezdte használni a fehér mezőben vörös kereszt szimbólumot, és azt állította, hogy 1895-ben az Amerikai Vöröskereszt alapítója, Clara Barton hozzájárult, hogy kizárólagos joggal használja azt termékein.

A helyzet akkor változott a J&J számára, amikor a Vöröskereszt használni kezdte a szimbólumot az általa forgalmazott termékeken, és 2004-ben használati engedélyt kezdett adni más társaságoknak a szimbólum használatára hasonló árukon, így kézmosószereken, vészhelyzet- és elsősegélykészleteken, amelyek közvetlenül versenyeztek a J&J termékeivel. Ezért a J&J 2007 augusztusában védjegybitorlás miatt pert indított az Amerikai Vöröskereszt ellen.

J. Rakoff körzeti bíró 2007 novemberében elutasította a J&J keresetét, megállapítva, hogy a Vöröskereszt sohasem egyezett bele abba, hogy ne használhassa a szimbólumot elsősegély-, egészségügyi és vészhelyzettermékeken.

A J&J ezután arra hivatkozott, hogy a Vöröskereszt megsértette a szövetségi törvényt azzal, hogy más vállalatoknak engedélyt adott a szimbólum használatára. Rakoff bíró 2008 májusában ezt a keresetet is elutasította, megállapítva, hogy az Amerikai Vöröskereszt több, mint 100 éven át használta a nevet és az emblémát, és rendelkezett a Kongresszus által adott kizárólagos használati joggal. Ezért a J&J nem érvelhet komolyan azzal, hogy a „vörös kereszt” szavak és a Vöröskereszt-embléma a J&J termékeinek kizárólagos megjelölésére szolgál.

Ausztrália

A) 2008 augusztusában a Szövetségi Bíróság (Federal Court, FC) első ízben hozott döntést azzal kapcsolatban, hogyan kell értelmezni az innovációs szabadalmaktól megkívánt „innovációs tevékenységet” (innovative step).

Az innovációs szabadalmat Ausztráliában 2001-ben vezették be, aminek az volt a célja, hogy alacsonyabb szintű találmányok számára is oltalmat biztosítsanak. Az innovációs szabadalmak ugyanolyan kizárólagos jogokat biztosítanak, mint a rendes szabadalmak, de csak nyolc év időtartamra, és nem kívánnak tőlük feltalálói (innovative step), csupán innovációs tevékenységet (innovative activity), ami alacsonyabb feltalálói szintet jelent, mint az előbbi.

Az FC egyes bírása lemezrugó acélból készült hajlékony útmenti oszlopra vonatkozó három megadott innovációs szabadalom ellen egy versenytárs által benyújtott fellebbezés ügyében hozott elutasító döntést. Az elutasítás ellen benyújtott fellebbezés ügyében az FC teljes tanácsa 2009 júniusában hozott döntést. Ez elutasította az újabb fellebbezést, és megerősítette az egyes bíró döntését, amely az innovációs lépést az alábbi kétlépcsős próbával állapította meg.

1. Az igényelt találmány igénypontonkénti összehasonlítása az egyes anterioritásokkal annak érdekében, hogy megállapítsák az igényelt találmány és az ismert megoldás közötti különbség(ek)et.

2. Az adott szakterület szakemberének szemén keresztül annak megállapítása, hogy az egyes igénypontokban az igényelt találmány miben különbözik a technika állásától.

A teljes tanács megerősítette, hogy „a találmány gyakorlatbavétele” (working of the invention) a vizsgált igénypont tárgya szerinti készülék vagy eljárás gyakorlatbavételét jelenti.

A teljes tanács azt is megerősítette, hogy nem kell figyelembe venni, vajon a találmányt a technika állásától megkülönböztető vonások jól ismertek vagy a szakember számára kézenfekvők voltak-e. Csupán arra van szükség, hogy az igényelt találmány legalább egy megkülönböztető vonása lényeges hozzájárulást eredményezzen a találmány megvalósításához.

B) A 2009. január 1-jén hatályba lépett új szabadalmi szabályok szerint megszűnik az a követelmény, hogy az uniós elsőbbséggel benyújtott szabadalmi bejelentések kapcsán önműködően be kell nyújtani az alapbejelentés hiteles másolatát.

Ha a hivatal mégis felszólítja a bejelentőt elsőbbségi irat benyújtására, ennek a felhívásnak három hónapon belül kell eleget tenni, és csupán „az illetékes hatóság” által hitelesített iratot kell benyújtani, szemben a korábbi előírással, amely a „külföldi szabadalmi hivatal vezetője” általi hitelesítést írt elő.

C) A Szövetségi Bíróság (FC) nemrég földrajzi árujelzők ügyében hozott döntést. Az ügy előzménye, hogy a holland *Bavaria NV* bajor módszerrel gyárt sört, és azt BAVARIA védjeggyel forgalmazza évtizedek óta. 2000-ben az alábbi ábrás védjegyet lajstromoztatta Ausztráliában.

A lajstromozás ellen felszólalt a bajorországi sörgyártók érdekelt képviselő Bayerischer Brauerbund eV (BB) azon az alapon, hogy Bavaria egy önálló német tartomány, és ezért

- a bejelentő nem jogosult áruit ezzel a névvel megjelölni,
- a bejelentő félrevezeti a vásárlókat, és
- a védjegy nem lajstromozható, mert földrajzi árujelzőt tartalmaz.

Az FC elutasította a BB-nek azt az érvelését, hogy a védjegy legfontosabb része a Bavaria szó, és a megmaradó felirat és grafikai elemek csak kis jelentőségűek. A védjegyet mint egésznek nézve a bíróság szerint a védjegy sajátos elemeket tartalmaz, amelyek a védjegyet alkalmassá teszik arra, hogy a bejelentő termékeit megkülönböztessék mások termékeitől.

A BB-nek az az érvelése sem volt sikeres, hogy a védjegy félrevezető. Az FC elfogadta a bejelentőnek azt az érvelését, hogy a fogyasztók a védjegy alapján nem hiszik azt, hogy a termék egy sajátos helyről származik; a fogyasztók ugyanis eléggé hozzáértők ahhoz, hogy a védjegyen található „Holland” szó alapján helyesen ítélik meg a termék származási helyét, illetve tudják, hogy a sör nem Bajorországból származik.

Az FC a BB-nek azt az érvelését sem fogadta el, hogy a védjegy nem lajstromozható, mert a „Bavarian Bier” (bajor sör) szavak földrajzi árujelzőt jelentenek. Az FC szerint ahhoz, hogy egy földrajzi árujelzőt egy erre jogosult szerv vagy bíróság elismerjen, nem elegendő, ha Németország vagy Bajorország lakosságának egy része a kifejezést földrajzi árujelzőként ismeri el. Emellett az ausztrál törvény szerint egy védjegyet csak akkor kell elutasítani, ha elismert földrajzi árujelzőt tartalmaz. Egy földrajzi megjelölés angol fordítása vagy egy ilyen megjelöléshez megtévesztően hasonló szó vagy kifejezés nem gátolja a védjegyként való lajstromozást. Az FC ezért megállapította, hogy bár a „bajor sör” elismert földrajzi árujelző, a bejelentő védjegye nem tartalmaz ilyen megjelölést. Ezért a védjegy lajstromozható.

Az Ausztrál Védjegy hivatal szerint a bírósági döntés a jövőben segíteni fogja a hasonló jellegű kérdések megítélését.

Belső Piaci Harmonizációs Hivatal

A) A Belső Piaci Harmonizációs Hivatal (Office for Harmonization in the Internal Market, BPHH) a BPHH Felhasználói Csoportjainak Társaságával (OHIM User Groups Association) folytatott megbeszélések után egy hónappal meghosszabbította a védjegy lajstromozások elleni felszólalások benyújtásának határidejét. Így ez a határidő a 2009. május 1-jétől kezdve benyújtott felszólalások esetén a korábbi három hónap helyett négy hónap lett.

B) A holland Bavaria sörgyár birtokosa a BAVARIA közösségi védjegynek, és megbukatta egy versenytársának azt a kísérletét, hogy a BPHH-nál lajstromoztassa a BRAVARA védjegyet sör megjelölésére. A BPHH Törlési Osztálya 2008-ban ugyanis megállapította, hogy a BAVARIA és a BRAVARA védjegy között fennáll az összetévesztés veszélye, mert a két védjegy erős vizuális és hangzásbeli hasonlósága miatt a fogyasztók nem tudnának köztük különbséget tenni.

Brazília

2009. május 7-én a hivatalos közlönyben publikálták a Brazil Szabadalmi Hivatal nukleotid- és/vagy aminosav-szekvenciák benyújtására vonatkozó új szabályait, amelyek 2009. szeptember 1-jén léptek hatályba.

Az új szabályok szerint a szekvencialistákat hajlékony lemezen kell benyújtani; adott esetben ennek mellékletét képezheti a szekvencialista nyomtatott formában is.

A szekvencialistát legkésőbb a vizsgálat kérelmezésének időpontjában kell benyújtani.

Dél-Korea

A) 2009. április 1-jével Dél-Koreában a védjegyekkel kapcsolatban is bevezették a gyorsított vizsgálati rendszert, mégpedig az alábbi esetekben:

- a bejelentő a lajstromozott védjegyet az összes megjelölt áruval és szolgáltatással kapcsolatban használja vagy készül használni, vagy
- egy harmadik fél jogosultság nélkül használ kereskedelmileg egy a lajstromoztatni kívánt védjeggyel azonos vagy ahhoz hasonló védjegyet.

A gyorsított vizsgálatra vonatkozó kérelem benyújtását követő két hónapon belül lehet számítani az első hivatali végzésre.

B) A dél-koreai legfelsőbb bíróság 2009. január 30-án hozott döntése a gyógyszer tárgyú igénypontokban funkcionális kifejezések használatára vonatkozik.

Az ügy előzménye, hogy a Koreai Szellemitulajdon-védelmi Hivatal az *MCW Research Foundation, Inc.* (MCW) szabadalmi bejelentését végleg elutasította, azzal érvelve, hogy a „nitrogénoxid-túltermelés kezelésére szolgáló kompozíció” kifejezés nem világos.

A koreai szabadalmi törvény szerint az igénypontoknak a találmány tárgyát világosan és tömören kell megadniuk. Ezért a hivatal arra az álláspontra helyezkedett, hogy a gyógyászati alkalmazási igénypontokban nem lehet funkcionális kifejezéseket, így akciók mechanizmusokat használni, hacsak a leírás vagy az általános ismeretek szerint a bejelentés időpontjában nem állapítható meg világos összefüggés az igényelt hatásmechanizmus és a sajátos betegség között.

Közelebbről a Koreai Szellemitulajdon-védelmi Hivatal azt kifogásolta, hogy a tág mechanizmus-igénypontok indokolatlanul bővítenék az igénypont oltalmi körét olyan betegségeknek az igénypont oltalmi körébe foglalásával, amelyeket a bejelentés napja előtt még fel sem fedeztek. Ennek következtében a hivatal összefüggés megadását kívánja az igényelt hatásmechanizmus és a sajátos betegség között. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a betegségek konkrét neveit be kell iktatni az igénypont szövegébe.

Az MCW bejelentésének igénypontja hivatkozásokat tartalmazott konkrét betegségekre. A Koreai Szellemitulajdon-védelmi Hivatal, valamint az alsófokú bíróságok elutasították az igénypontot, azt állítva, hogy olyan betegségekre is vonatkozhat, amelyek az igénypontban nincsenek megemlítve.

A legfelsőbb bíróság elutasította ezt a merev álláspontot, és úgy vélte, hogy megengedhető a funkcionális szóhasználat is, ha az orvosi felhasználás a leírás vagy az általános ismeretek alapján világosan felismerhető. Ezért megállapította, hogy a „nitrogénoxid-túltermelésre” irányuló igénypont engedélyezhető, mert ez a kifejezés a szabadalmi leírás tanítása szerint a patológikus állapotok/betegségek széles körére vonatkozik, és a kiviteli példák azt mutatják, hogy a vérnyomásértékek normalizálhatók a nitrogénoxid-túltermelés csökkentésével.

Egyesült Arab Emírségek

A koreai *Dong-A* gyógyszergyártó cég 2006. augusztus 12-én kérelmet nyújtott be az 5. áruosztályban a ZYDENA védjegy lajstromozása iránt. A kérelmet 2007. szeptember 9-én publikálták.

Az *Al Khalij* gyógyszergyártó cég felszólalt a védjegy lajstromozása ellen, arra hivatkozva, hogy a lajstromoztatni kívánt védjegy megtévesztően hasonlít az azonos áruosztályban lajstromozott, saját ZIDONYL védjegyéhez, és így a fogyasztók azt a téves benyomást nyerhetik, hogy a két cég kapcsolatban áll egymással.

Számos meghallgatás után a védjegy hivatal a bejelentő javára döntött, megállapítva, hogy a védjegyek közötti hasonlóság nem elegendő ahhoz, hogy megtévesse a vásárlóközönséget.

Egyesült Királyság

Az Egyesült Királyság Szellemtulajdon-védelmi Hivatala (UK Intellectual Property Office, UKIPO) a „zöld” vagy környezetvédő találmányokkal kapcsolatban „zöld csatornát” (Green Channel) vezetett be. Ennek az új intézkedésnek az a célja, hogy az angol szabadalmi rendszerben lehetővé tegye a környezetvédelmi szempontból előnyös találmányok kedvező elbírálását. Az intézkedés részét képezi az angol kormány klímaváltozást ellensúlyozó rendszabályainak.

A „zöld csatornába” való belépés viszonylag egyszerű eljárás, és csupán azt kívánja, hogy a bejelentő kérelmet nyújtson be az UKIPO-nak, amelyben elfogadhatóan állítja, hogy a találmány valamilyen környezetvédelmi előnyt mutat. Az engedélyezéshez nincs szükség semmiféle külön díj fizetésére.

A zöld csatornában a szabadalmi bejelentés gyorsított elbírálás alá kerül, ha a bejelentő gyorsított kutatást, gyorsított kutatást és vizsgálatot, korai publikációt vagy gyorsított vizsgálatot kér. A gyorsított vizsgálattal kezelt szabadalmi bejelentésre 18-24 hónap alatt lehet szabadalmat kapni a szokásos 3-4 év helyett.

A zöld csatorna hozzáférhető minden angol szabadalmi bejelentés esetén, ideértve azokat is, amelyek már függőben vannak. A zöld csatorna tehát hasznos további utat nyújt a meglévő szabadalmi bejelentések vizsgálatának meggyorsításához. Egyébként gyorsított vizsgálatot csak azon az alapon lehet kérni, hogy a bejelentőt bitorlás veszélye fenyegeti, vagy a szabadalom gyorsított megadására beruházás biztosításához van szükség.

Elsőfokú Európai Bíróság

A) A *Colgate-Palmolive Co.* (Colgate) a Belső Piaci Harmonizációs Hivatalnál kérelmet nyújtott be a *VISIBLE WHITE* védjegy lajstromozása iránt a 3. áruosztályban fogkrémekre és szájvizekre. A bejelentés ellen felszólalt a *CMS Hasche Sigle* azon az alapon, hogy a védjegy nem disztinktív, mert deszkriptív a védett árukra nézve.

Az ügy végül az Elsőfokú Európai Bírósághoz (Court of First Instance, CFI) jutott, ahol a Colgate azzal érvelt, hogy védjegye általánosan használt szavak önkényes és fantáziadús egymás mellé helyezése, amiről nem lehet azt mondani, hogy burkolt utalás az árukra.

A CFI elutasította a fellebbezést arra hivatkozva, hogy az angolul beszélő fogyasztók, akik a lényeges vásárlóközönség egy részét képezik, képesek lennének közvetlen és sajátos asszociációt képezni a védjegy és a termékek között, és az a kívánt hatás vezetné őket, amelynek a termékekkel való elérését feltételezik.

B) A *JTEKT Corp.* közösségi védjegybejelentést nyújtott be az IFS védjegy lajstromozása iránt a járművekre és azok alkatrészeire vonatkozó 12. áruosztályban. Az elővizsgáló azon a véleményen volt, hogy a lajstromoztatni kívánt védjegy betűszó, és áruk jellemzésére szolgál, vagyis deszkriptív.

Az elutasítás ellen a bejelentő az Első Fellebbezési Tanácsnál nyújtott be fellebbezést, eredmény nélkül. Ezután a CFI-hez fellebbezett, és azzal érvelt, hogy a vásárlóközönség képes lenne különbséget tenni a hasonló termékeket árusító cégek termékei között.

A CFI azon a véleményen volt, hogy a tanács nem tudott megállapítani közvetlen kapcsolatot a védjegy és a termék között, és ezért helytelenül állapította meg, hogy a védjegy deszkriptív. Ezért a deszkriptív jelleg bizonyításának terhe a védjegyhivatalon nyugszik.

Európai Bíróság

A 9., 16., 35., 36., 38. és 42. áruosztályban lajstromozott NASDAQ közösségi védjegy tulajdonosa, a *Nasdaq Stock Market* (Nasdaq) a Belső Piaci Harmonizációs Hivatalnál felszólalt az *Antartica Srl* által a 9., 12., 14., 25. és 28. áruosztályban lajstromoztatni kívánt ábrás védjegy ellen azon az alapon, hogy az utóbbi védjegy használata tisztességtelen előny szerzését eredményezné a NASDAQ védjegy hírnevéből.

A Belső Piaci Harmonizációs Hivatal Felszólalási Osztálya elutasította a felszólalást, de a Felszólalási Tanács helyt adott annak, megállapítva, hogy a NASDAQ védjegy hírneve megalapozott volt, és ennek következtében valószínűsíthető, hogy a lajstromoztatni kívánt védjegy a Nasdaqnak kárt okozna. A CFI megerősítette a tanács döntését.

Ezt követően az Antartica az Európai Bírósághoz (European Court of Justice, ECJ) fordult. Itt azzal érvelt, hogy a Nasdaq nem bizonyította védjegyének a Közösségen belüli használatát, mert a védjeggyel védett szolgáltatásokat ingyen nyújtotta. További érve volt, hogy védjegyének lajstromoztatására azért is jogosult, mert a védjegy a „Nuovi Articoli Sportivi Di Alta Qualità” (magas minőségű új sportcikk) szavak rövidítése.

Az ECJ nem fogadta el ezeket az érveket, és megerősítette a védjegybejelentés elutasítását.

Európai Szabadalmi Hivatal

Az Európai Szabadalmi Hivatalnál 2008-ban 146 600 szabadalmi bejelentést nyújtottak be, ami az előző évhez viszonyítva 3,6%-os növekedésnek felel meg.

A legtöbb bejelentés az Amerikai Egyesült Államokból érkezett. A második helyet a német, a harmadikat a japán bejelentők foglalják el.

Észtország

Észtország 2009. május 14-én ratifikálta a Szingapúri Védjegyjogi Egyezményt. Így ez a nemzetközi egyezmény Észtországban 2009. augusztus 14-én lépett hatályba.

Franciaország

A francia szellemi tulajdon-védelmi törvény L613-2 szakasza – amely megfelel az Európai Szabadalmi Egyezmény 69. szakaszának – szerint „egy szabadalom oltalmi körét az igénypontok kifejezései határozzák meg. Mindazonáltal a leírást és a rajzokat kell használni az igénypontok értelmezésére.”

A francia bíróságok szerint a szabadalmi igénypontokat nem szó szerint, hanem a leírás és a rajzok fényében kell értelmezni. Ezt megerősítette a Legfelsőbb Bíróság egy újabb döntése az *Applimo SA v. Atlantic SA*-ügyben. A bíróságok azonban azt is megállapították, hogy bár a leírást kell használni az igénypontok oltalmi körének pontos meghatározására amikor a szövegezés nem egyértelmű, az ilyen értelmezéskor nem lehet hozzáadni olyan elemet vagy vonást, amelyet a leírásban vagy az igénypontban eredetileg nem nyilvánítottak ki.

A rajzokat fel lehet használni a leírás kiegészítésére, de a rajz nem helyettesítheti a leírást, kivéve azt az esetet, amikor a találmány alakja vagy elrendezése nem írható le szavakkal, és a leírás kimondottan megállapítja, hogy az ilyen alakot vagy elrendezést a rajz mutatja be.

A francia törvény szerint akkor is fennforoghat bitorlás, ha a bitorlónak vélt termék rendelkezik az igénypont összes lényeges jellemzőjével, jóllehet nincs szó szó szerinti bitorlásról.

A bíróságok kifejlesztettek egy liberális, a szabadalmasok számára kedvező ekvivalencia-elméletet. Ez az elmélet azon az elven alapszik, hogy egy olyan „eszköz”, amelynek szerkezete nem szó szerint felel meg a szabadalmi igénypontoknak, ekvivalens, ha ugyanaz a funkciója, mint az igényponti eszköznek, és hasonló eredményekhez vezet. Így Franciaországban a bitorlásnak ekvivalencia alapján történő megfontolásakor a probléma a funkció és az eredmény meghatározásában áll.

A francia ekvivalenciatan szerint azt kell eldönteni, hogy a bitorlónak vélt termék az igénypont szerinti eszközökkel ekvivalens eszközöket vagy vonásokat használ-e. A bíróságok az eszközöket

- alakjuk vagy szerkezetük;
- műszaki funkciójuk; és
- az általuk elért műszaki hatás

alapján ítélik meg.

Két eszközt akkor tekintenek ekvivalensnek, ha – eltérő alakjuk vagy szerkezetük ellenére – lényegileg hasonló funkciót töltenek be ahhoz, hogy azonos jellegű vagy fokú műszaki eredményt adjanak.

Amikor egy szabadalom szerinti találmány általános eszköz valamilyen műszaki eredmény eléréséhez, a szabadalmat általában tágabban értelmezik. Az ekvivalenciát azonban csak akkor alkalmazható, amikor az eszköz funkciója, amely hiányzik az alperes termékből, új. Ha a funkció nem új, a bíróság rendszerint a szabadalmi leírásban ismertetett eszköz sajátos alakjára vagy szerkezetére korlátozza a szabadalom oltalmi körét, és azt nem terjeszti ki olyan módon, hogy azonos, nem új funkciót végző ekvivalens eszközöket is fedjen. Ezért fontos szempont egy eszköz funkciója (amely szó szerinti értelemben hiányzik a bitorlónak vélt termékből) és újdonsága.

A Párizsi Fellebbezési Bíróság egy újabb döntése az *Action Développement v. Sofadi-Tiaso*-ügyben bitorlást állapított meg, mert az alperes készülékének azonos volt a funkciója, és azonos esztétikai eredményhez vezetett.

Az ekvivalencia fennforgását a bitorlás időpontjában kell vizsgálni, vagyis akkor is fennforoghat bitorlás, ha a bitorló olyan eszközöket használ, amelyek a szabadalmi bejelentés benyújtásának napján még nem léteztek. Nem bír jelentőséggel az a körülmény, hogy a bitorlónak vélt termékben használt ekvivalens eszköz kézenfekvő-e. Egy bitorló akkor sem mentesül a bitorlás vádjá alól, ha szabadalmazható javítást alkalmaz, de továbbra is az igénypont által védett jellemzőket használja.

Hollandia

A holland We nevű ruhakereskedő sikertelenül próbálta meggátolni, hogy a közismert ELLE divatmagazin kiadója, az Hachette cég az ELLE nevet használja hollandiai ruharaktáraiban. Ilyen irányú döntését az Amszterdami Fellebbezési Bíróság 2009. január 27-én hozta meg.

E döntés ellen We nem csupán a saját nevére vonatkozó védjegyjoga alapján nyújtott be fellebbezést, hanem a HE, SHE és YOU nevekre vonatkozó jogai alapján is, mert 1999 előtt ezeket a neveket is használta üzleteiben, és azt állította, hogy megtévesztés veszélye áll fenn annak következtében, hogy a szintén személyes névmás „elle” [francia jelentése: ő (nőnemben)] szót a we, he, she és you névmás „divatosabb változatának” lehet tekinteni. Ezért We attól tartott, hogy a vásárlóközönség azt gondolhatja, hogy az ELLE boltjai valamilyen kapcsolatban állnak az ő üzleteivel.

A bíróság elutasította We érvelését, kijelentve: nem hiszi, hogy a közönség ilyen jellegű nyelvi társítást végezne, minthogy az ELLE név a divatvilágban jól megalapozott volt saját különálló azonossággal; ennek következtében nem forgott fenn a megtévesztés veszélye. Ezért az Hachette-nek engedélyt adott arra, hogy üzletláncá tagjai használhassák az ELLE nevet.

Hongkong

A Hongkongi Védjegyhivatal elnöke elutasította a NAKED (= meztelen) védjegynek a 10. áruosztályban való lajstromozására irányuló kérelmet, mert – rugalmas képzelőerőről téve tanúbizonyságot – a lajstromoztatni kívánt szó jelentését a kondom jellemző tulajdonságának tekintette, feltételezve, hogy a használatában részt vevő mindkét fél számára a meztelenség érzetét kelti. Így a lajstromoztatni kívánt védjegyet a védjegytvörvény 11(1)(c) szakasza alapján a lajstromozásból kizártnak minősítette. Az elnök emellett a védjegytvörvény 11(1)(b) szakasza alapján sem tekintette lajstromozhatónak az oltalmazni kívánt szót, mert az önmagában nem volt kellő mértékben disztinktív.

A bejelentő a negatív döntés ellen a felsőbbírósághoz (High Court) nyújtott be fellebbezést. Ez döntését a következő irányelvek alapján magyarázta.

- a) Egy ténybeli és tárgyilagos összefüggés egy szó és egy termék vagy a termék egy tulajdonsága között a szó kereskedelmi használatát kereskedelmi megjelöléssé teszi, és így az nem lajstromozható. Ennek az ellenkezője is igaz azonban, mert ha a szó és a termék közötti viszony fantáziadús és szubjektív, megkülönböztető jelleg keletkezik, ami kedvezően befolyásolja a lajstromozhatóságot. Más szavakkal: közönséges tények lajstromozhatatlanok lehetnek, de a magánálmodok nem.
- b) Fontos a szó azonnali észlelése. Egy rendes, határozott és gyakorlatias kifejezést a fogyasztó valószínűleg úgy értelmezne, hogy az olyan tulajdonságot jelöl, amely a kifejezést védjegyként lajstromozhatatlanná teszi. Azonban éppen az ellenkező hatás állapítható meg, amikor nehéz – vagy lehetetlen – bármilyen összefüggést megállapítani az áruk és a megjelölt tulajdonság között. Ilyen esetben a lajstromozást csak igen gyenge okok alapján lehetne elutasítani.

A felsőbbíróság a fenti tények alapján úgy találta, hogy a „naked” szó nem írja le közvetlenül a kondomok egy tulajdonságát, és ennek következtében nem esik a védjegytvörvény 11(1)(c) szakaszának tilalma alá. A döntés ezt így indokolta:

- a) A „naked” szó „bevonatot vagy takaró nélkülit” jelent. A kondom kétségtelenül a bevonat egy formája, és ez az alapvető oka a használatának. Ezért nyilvánvalóan ellentmondásos a kondom által létrehozott bevonat formáját meztelennek minősíteni.
- b) A kondom tulajdonságaként a „naked” szót használni nyilvánvalóan önkéntes vagy szubjektív a különböző személyek eltérő képzeletében. Ezért nincs valódi kapcsolat a „naked” szó és a kondom tulajdonságai között.

Így bármilyen legyen is a kérelmező által a naked kifejezésnek tulajdonított értékelés, ezt a szót rendes körülmények között nem lehet egy kondomkészítő vállalkozás általános jellemzőjének tekinteni. Ezért a naked szó képes megkülönböztető jelleget hordozni, és ennek következtében nem esik a védjegytvörvény 11(1)(b) szakaszának tiltó rendelkezése alá sem.

A fentieknek megfelelően a felsőbbíróság 2008 novemberében elrendelte a NAKED védjegy lajstromozását.

Horvátország

Horvátországban 2009. március 17-én módosított szabadalmi törvény, védjegy-törvény, ipariminta-törvény, földrajziárjelző-törvény és a félvezetők topográfiájának oltalmára vonatkozó törvény lépett hatályba.

A legfontosabb változást a szabadalmi törvénynek a Londoni Egyezmény hatálybalépése miatti módosítása jelenti. Ennek megfelelően a megadott európai szabadalmak horvátországi érvényesítéséhez nem a teljes szabadalmi leírást, hanem csak az igénypontokat kell horvát nyelvre lefordítani.

A módosított védjegy-törvény szerint egy védjegybejelentést abszolút lajstromozásgátló okok miatt lehet elutasítani, ha a védjegy nem rendelkezik megkülönböztető jelleggel, vagy ha létezik egy korábban lajstromozott, hasonló földrajzi árjelző vagy eredetjelző.

A módosított védjegy-törvény és ipariminta-törvény már nem tartalmaz olyan rendelkezést, amely lehetővé tette érdekelt felek számára, hogy meggátolják Horvátországban egy közösségi védjegy vagy minta használatát per indításával olyan esetekben, amikor egy védjegyet/ipari mintát abszolút lajstromozásgátló okok miatt nem lehetett elutasítani.

Mindkét módosított törvény határidő-hosszabbítást tesz lehetővé annak érdekében, hogy a védjegy- vagy mintatulajdonosok jogait újra érvénybe lehessen helyezni, ha határidőt mulasztottak. A kérelmet az elmulasztott határidő tudomásra jutásától számított két hónapon belül kell benyújtani.

A módosított ipariminta-törvény a nemzetközi mintalajstromozás elutasítására adott válasz benyújtásának határidejét is meghosszabbítja, mégpedig az értesítés keltétől számított korábbi 60 napról négy hónapra.

India

A) Az Indiai Szabadalmi, Védjegy- és Mintahivatal főigazgatója a szabadalmi bejelentések kezelésére vonatkozó új szabályozást tett közzé, amelynek főbb pontjait az alábbiakban ismertetjük.

A szabadalomból folyó jog a bejelentés napjával kezdődik, de csak a szabadalom engedélyezése után gyakorolható. A bejelentést csak akkor publikálják a szabadalmi közlönyben, ha benyújtják a teljes leírást angol vagy hindi nyelven és a megfelelő pecséttel ellátott meghatalmazást.

Az elővizsgálati végzést elektronikus levélben adják ki, és azt nem kell a teljes leírásnak kísélnie. A jelentést csak olyan esetekben továbbítják postán, amikor a képviselő nem adja meg elektronikus címét. Amikor az elővizsgáló a leírás meghatározott helyén javítást kíván, csupán ezt a leírásoldalt kell továbbítani a képviselő számára.

Bár ezt hivatalosan nem említik, a szabadalmi hivatalból származó megbízható forrás szerint csupán egyetlen elővizsgálati végzést adnak ki, és ha a válasz benyújtása után az

elővizsgáló azon a véleményen van, hogy a bejelentő nem minden kifogást hárított el, de szóbeli tárgyalást kíván, e kérésnek helyt kell adnia. Korábban ilyen esetben egy újabb végzést adott ki.

B) 2008 novemberében az Indiai Szabványügyi Hivatal (Bureau of Indian Standard) a Delhi Felsőbíróságnál (Delhi High Court) kérelmet nyújtott be, hogy változtassák meg egy alsófokú bíróságnak azt a döntését, amelyben a Pepsi cég számára engedélyezte, hogy ivóvíz tartalmazó Aquafina palackjainak címkéjén egy hóval borított hegyet ábrázoljon.

A felsőbbíróság döntése szerint az ábrázolás azt sugallja, hogy a palackban levő ásványvizet olyan társaság gyártotta és forgalmazza, amelynek székhelye a hegynél van. Ez a vásárlóközönségben félrevezető benyomást kelthet. Ezért a bíróság elrendelte, hogy a Pepsi hat hónapon belül távolítsa el termékei címkéjéről a hóborította hegy képét.

Irán

Iránban 2009. március 10-én új iparjogvédelmi törvény lépett hatályba, amely lehetővé teszi ipari minták lajstromozását.

A minták oltalmi ideje a lajstromozástól számított öt év, amely két alkalommal további öt-öt évre meghosszabbítható.

A minta megújításával kapcsolatban díjfizetés ellenében hat hónap türelmi időt engedélyeznek.

Japán

A) A Japán Szabadalmi Hivatal és az Orosz Szellemitulajdon-védelmi Hivatal szabadalmi gyorsforgalmi megállapodást kötött, amelynek alapján lehetővé válik, hogy meggyorsítsák és egyszerűsítsék a szabadalmi eljárást. Ha ugyanis az egyik országban a közös bejelentésnek legalább az egyik igénypontját szabadalmazhatónak találják, ennek alapján a bejelentő a másik országban kérheti bejelentésének gyorsított vizsgálatát.

B) A japán szabadalmi törvény szerint a bejelentés vizsgálatát a bejelentés benyújtásától számított három éven belül kell kérni a vizsgálati díj egyidejű befizetésével. Ha a bejelentő elmulasztja az illeték befizetését, a hivatal rövid határidővel felszólítja a mulasztás pótlására. Ha a bejelentő ezt a határidőt is elmulasztja, a bejelentést visszavontnak tekintik.

A Japán Szabadalmi Hivatalnál (JSZH) egy 2009. április 1-jén hatályba lépett rendelkezés szerint külön illeték lerovása nélkül lehet kérni a vizsgálati illeték befizetésének egyéves halasztását. Ha a bejelentő a kérelem benyújtásának időpontjától számított egy éven belül elmulasztja a vizsgálati díj befizetését, a bejelentést megszüntnek tekintik.

Ez az illetékfizetési kedvezmény, amelyet a JSZH a nehéz gazdasági helyzetre tekintettel vezetett be, 2011. március 31-ig lesz hatályban.

Kína

A) Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2009. februári számában közölt „Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről” című cikk Egyesült Királyságra vonatkozó részének A) pontjában ismertettük az angol Fellebbezési Bíróság (UK Court of Appeal) döntését, amely az *Actavis v. Merck*-ügyben szabadalmazhatónak minősítette egy második indikációs találmány kapcsán egy gyógyszer sajátos adagolási módját.

A *Merck v. the Patent Re-Examination Board*-ügyben a Pekingi Felsőbb Népbíróság 2008. október 23-án hozott döntése a megfelelő kínai szabadalom érvényességével foglalkozott, és megállapította, hogy a gyógyszeradagolásra vonatkozó igénypont új ugyan, azonban nem elégti ki a feltalálói tevékenységgel kapcsolatos követelményt.

Az ügy alapját képező kínai Merck-szabadalom foltos kopaszságnak a finaszterid gyógyszerrel való kezelésére vonatkozott. Az első főigénypont szövege a következő volt:

1. Finszterid alkalmazása humán androgén kopaszság kezelésére szolgáló orális gyógyszer gyártására, ahol a gyógyszer 0,05–3,0 milligramm mennyiségben tartalmaz finaszteridet.”

Az igénypont tehát lényegileg svájci típusú. Az androgén alopecia a foltos kopaszságnak egy alakja, amely egyaránt előfordul férfiaknál és nőknél. A finaszterid egy 5-reduktáz-2-inhibitor. Hatásmechanizmusa a foltos kopaszság kezelésekor azon alapszik, hogy gátol egy olyan enzimet, amely DHT-hormont termel; e hormonnál feltételezik, hogy felelős a kezelt állapot kialakulásáért.

A finaszteridet eredetileg prosztatarák kezelésére fejlesztették ki. A bejelentés elsőbbségének időpontjában a Merck a gyógyszert 5 mg dózisban forgalmazta prosztatanagyobboldás csökkentésére. Emellett egy korábbi Merck-szabadalom leírása kinyilvánította, hogy a gyógyszer hasznos androgén kopaszság kezelésére, de nagyobb dózisban.

A vitatott szabadalom tehát olyan második gyógyászati alkalmazásra vonatkozott, amely már önmagában ismert volt. A tárgyalat igénypontnak két megkülönböztető jellemzője volt, mégpedig (i) az adagolás és (ii) az orális adagolási forma.

A hatályos kínai szabadalmi törvény 25. szakasza kizárja a szabadalmazható találmányok köréből a diagnosztikai módszereket és a betegségek kezelését. Ez a kizárás megfelel az 1973. évi Európai Szabadalmi Egyezmény 52(4) szakaszában, illetve a 2000. évi módosított egyezmény 53(c) szakaszában foglaltaknak.

Kínában kétkamarás szabadalmi rendszer működik, ahol a megsemmisítési ügyeket először az Állami Szellemtulajdon-védelmi Hivatal Szabadalmi Felülvizsgálati Tanácsa (SZFT) bírálja el. E tanács döntéseit kétszer lehet megfellebbezni: először a Pekingi 1. sz. Közbenső Népbíróságnál, majd ezt követően a Pekingi Felsőbb Népbíróságnál. Az utóbbi bíróság a legfelsőbb fok szabadalmak érvényességének meghatározásánál, és döntése végleges.

A kínai bíróságok régóta elismerik második vagy további gyógyászati alkalmazásra vonatkozó, svájci típusú igénypontok érvényességét. A hivatal vizsgálati irányelvei szerint „... nem ellenkezik a szabadalmi törvény 25.1(3) szakaszával az alábbi szövegű igénypont: ... 'X

vegyület alkalmazása Y betegség vagy hasonló kezelésére szolgáló gyógyszer előállítására”.

A jelen ügy kapcsán azt kellett eldönteni, hogy az adagolási jellemzők alkalmasak-e az igénypont újdonságának biztosítására.

Henan Topfond, egy bejegyzett kínai gyógyszergyártó cég kétségbe vonta a Merck szabadalmának az újdonságát, valamint a kidolgozásához szükséges feltalálói tevékenységet.

Az SZFT megállapította, hogy egy termék vagy alkalmazási igénypont gyógyszeradagolásra vonatkozó jellemzőit nem kell figyelembe venni az újdonság meghatározásakor. Másrészről az orális adagolási alak előírása korlátozza a gyógyszer benső tulajdonságait. (Feltehetőleg ezzel az orális adagoláshoz megfelelő segédanyagok és hordozók kiválasztására utaltak.) Így az igénypont újdonságát az orális adagolás alapján, de nem az új dózis alapján ismerte el. Mindazonáltal azon a véleményen volt, hogy egy orális adagolási forma kifejlesztése nélkülözi a feltalálói tevékenységet, és ezért a szabadalom érvénytelen.

Az SZFT döntését a Közbenső Népbíróság 2008. március 9-i döntésében jóváhagyta. Ez a bíróság valójában tovább ment, és megállapította, hogy alkalmazási igénypontok esetén adagolási jellemzők engedélyezése befolyásolná az orvos szabadságát a kezelés legmegfelelőbb módjának meghatározásában, ami ellenkezik a közérdekkel, valamint a szabadalmi törvényhozók szándékával.

A Merck a Közbenső Bíróság döntése ellen a Pekingi Felsőbb Népbírósághoz (PFN) fellebezett. Azzal érvelt, hogy az alsófokú bíróság helytelenül járt el, amikor nem vette figyelembe az adagolás megkülönböztető jellemzőjét. A Merck szerint mind ez a jellemző, mind az orális adagolási alak feltalálói tevékenységen alapult. Minthogy a szabadalmazott gyógyszer a tulajdonságok olyan egyensúlyát képviselte, amely a mellékhatások minimálisra csökkentését eredményezte, és jelentős javuláshoz vezetett a technika állásához képest, ezért a szabadalom tárgya nemcsak új volt, hanem feltalálói tevékenységen is alapult.

A PFN 2008. október 23-án hozott döntése mellőzte az alkalmazási és eljárási igénypontok természetével kapcsolatos különböző elméleti kérdések fejtegetéseit, és az adagolási vonások szabadalmazhatóságával kapcsolatos alapkérdés üdítően egyszerű megközelítését alkalmazta. Az újdonság kérdésében megváltoztatta a közbenső bíróság ítéletét, de a feltalálói tevékenységgel kapcsolatos döntést jóváhagyta.

A PFN szerint az igénypontot szabadalmazhatóként kell kezelni, mert az nem vonatkozik kizárt tárgyra, és az orvos tevékenységének szabadságát sem korlátozza. A gyógyszer adagolásakor az orvos tevékenysége csupán egy megadott betegség kezelésére vonatkozik, vagyis nem függ össze a felhasznált gyógyszer gyógyászati tulajdonságaival, sem pedig annak anyagi jellemzőivel. A bíróság nézete szerint az orvos nem maga állítja elő a gyógyszert, ezért nem is bitorolja a szabadalmat.

A fentiek miatt a PFN nem értett egyet a közbenső bíróság érvelésével, és így azt állapította meg, hogy ezeket a jellemzőket a szokásos úton olyan műszaki vonásokként kell kezelni, amelyek újdonságot és feltalálói tevékenységet tudnak kölcsönözni egy svájci típusú szabadalmi igénypontnak.

Mindezek ellenére a Merck elveszítette szabadalmát. A PFN ugyanis azt állapította meg, hogy az új adagolás nélkülözi a feltalálói tevékenységet, mert a termék rutin formulázási munkán alapszik, amely nem kíván kreatív tevékenységet. Fenntartotta továbbá az alsófokú bíróságnak azt a döntését, hogy egy orális adagolási forma kifejlesztése a finaszterid esetében hasonló okból nem igényelt feltalálói tevékenységet.

A PFN megállapította, hogy egy új adagolási forma esetén a feltalálói tevékenység igényléséhez egy szabadalmasnak nem várt műszaki hatást kellene bizonyítania.

Ez a döntés hátrányos az originátor gyógyszerkészítőkre nézve. A bíróság azonban egyértelmű szabályt fektetett le, amely csupán olyan helyzetekre érvényes, amikor az adagolási alak csak szokásos formulázási munka eredménye. Azt is meg kell említeni, hogy a bíróságot nyilvánvalóan befolyásolta az a tény, hogy a maximális dózis az igényelt tartományon (3 mg) belül csak kismértékben különbözött a korábban már ismert minimális (5 mg) dózistól.

B) A legfelsőbb bíróság 2008. december 25-én végső döntést hozott a *Falmer Investments* által birtokolt mintaszabadalmak érvényességével kapcsolatban.

A Falmer ugyanarra a termékre két alkalommal két hasonló mintabejelentést nyújtott be, és ennek megfelelően mintaszabadalmakat kapott. A *Xinda Társaság* (Xinda) a Szabadalmi Felülvizsgálati Tanácsnál megsemmisítési keresetet nyújtott be arra hivatkozva, hogy ugyanarra a mintára két szabadalmat adtak.

A felülvizsgálati tanács úgy döntött, hogy az „ugyanaz a minta” kifejezést azonos vagy hasonló mintaként kell értelmezni, és hogy a szóban forgó többszörös mintaszabadalmat meg kell semmisíteni.

A Falmer a Pekingi Felsőbírósághoz nyújtott be fellebbezést. Ennek döntése szerint amikor ugyanaz a bejelentő ugyanazon a napon két vagy több hasonló mintabejelentést nyújt be, az „ugyanazok a minták” kifejezést azonos mintákként kell értelmezni, és azok nem foglalnak magukban hasonló mintákat. Ezért a felsőbb bíróság közvetlenül úgy ítélt, hogy az azonos napon benyújtott mintaszabadalmak érvényesek.

A felülvizsgálati tanács és a Xinda jogorvoslatot kért a legfelsőbb bíróságtól. A legfelsőbb bíróság nyilvános tárgyalás után fenntartotta a felülvizsgálati tanács döntését, amely a mintákat megsemmisítette.

A legfelsőbb bíróság megállapította, hogy – miként a szabadalmi törvény végrehajtási utasításának 13(1) szakasza előírja – függetlenül attól, hogy a minták azonosak vagy hasonlóak, és hogy azokat ugyanannak a bejelentőnek vagy több bejelentőnek engedélyezik, egy találmányra csupán egyetlen szabadalmi jog adható. Emellett a legfelsőbb bíróság elítélte a Pekingi Felsőbíróságnak azt a ténykedését, hogy közvetlenül ítélt szabadalmi jogok érvényességéről.

Líbia

A Líbiai Védjegyhivatal enyhítette a benyújtott dokumentumok hitelesítésével kapcsolatos követelményeket. Korábban a külföldi líbiai konzulátus által hitelesített iratokat a külügy-minisztériumnak is kellett hitelesítenie. Ezt a követelményt eltörölték. A külföldön készített fordítások hitelesítésére sincs többé szükség.

Malajzia

A Kuala Lumpur-i Felsőbíróóság (High Court) 2006 szeptemberében úgy döntött, hogy a *McDonald's Fast-Food Company* (McDonald's) kizárólagos joggal rendelkezik a „Mc-” előtag használatára. Ezért elrendelte, hogy a *McCurry Restaurant* (McCurry) szüntesse meg ennek az előtagnak a használatát kereskedelmi neve részeként, és a McDonald's számára költségtérítést is megítélt. A McCurry a Malajziai Fellebbezési Bíróósághoz (Malaysia Court of Appeal, MCA) nyújtott be fellebbezést.

2009. április 29-én az MCA megváltoztatta a felsőbíróóság döntését, megállapítva, hogy a McCurry nem tévesztette meg a közönséget amikor „Restoran McCurry” névvel folytatott üzleti tevékenységet. A bíróság a két fél üzletmenetében a következő megkülönböztető jellemzőkre mutatott rá.

- A McDonald's logója a McDonald's szóval a háttérben arany ívet képező megkülönböztető M betűből áll, míg a McCurry cégtábláján fehér és szürke betűkből a „Restoran McCurry” felirat látható vörös háttérben, mellette egy csirke rajzával és a „Malaysian Chicken Curry” felirattal.
- A McDonald's által árusított ételeken fel van tüntetve az „Mc-” előtag, a McCurry által kiszolgált ételeken azonban nincs.
- McCurry csupán indiai ételeket árusít, míg McDonald's gyorsételeket szolgáltat.
- A McCurry vendégeinek többsége felnőtt és idősebb polgár, míg a McDonald's fogyasztói főleg gyermekek.

Az MCA úgy látta, hogy a felsőbíróóság figyelmen kívül hagyta ezeket a lényeges tényeket, amikor a McDonald's javára döntött, ami komoly hiba volt, és jogi tévedéshez vezetett. Az MCA szerint a McCurry cégtábláját látva a fogyasztók nem vonnák le azt a helytelen következtetést, hogy a McDonald's társult a McCurryvel.

Az MCA azt is megállapította, hogy a felsőbíróóság tévesen vont le azt a következtetést, hogy McDonald's kizárólagos joggal használhatja az „Mc-” előtagot üzletvitelében.

Németország

A *Deutsche Post AG* (DP) tulajdonosa a POST szóvédjegynek, amelyet többek között levelek és csomagok szállítására és kézbesítésére lajstromoztatott. Ezenkívül tulajdonosa a POST megjelölésű különböző szó- és ábrás védjegyeknek is.

A DP több versenytársát beperelte, mert azok a „Post” megjelölést használták kereskedelmi nevük részeként és kézbesítő szolgáltatásokra (DIE NEUE POST, CITY POST). A körzeti bíróság és a Kölni Fellebbezési Bíróság elutasította a DP keresetét arra hivatkozva, hogy nem áll fenn a megtevesztés veszélye a POST és a CITY POST megjelölés között. Ezzel szemben a Naumburgi Körzeti Bíróság és a fellebbezési bíróság is azt állapította meg, hogy fennáll a megtevesztés valószínűsége a POST és a DIE NEUE POST megjelölés között.

A Szövetségi Legfelsőbb Bíróság (SZLB) megerősítette a Kölni Fellebbezési Bíróság döntését, de felülbírált a Naumburgi Fellebbezési Bíróságét, azzal érvelve, hogy a POST megjelölésnek az alperes általi használatát lehetővé teszi a védjegy törvény 23(2) szakasza.

Az SZLB azonban nem döntött abban a kérdésben, hogy fennáll-e az összetévesztés valószínűsége a POST és a DIE NEUE POST megjelölések között. A védjegy törvény 23(2) szakasza szerint harmadik felek használhatnak egy védjegyet szolgáltatásuk tényleges jellegének meghatározására, kivéve, ha ez a használat erkölcstelen. Figyelembe véve, hogy az Európai Unió és Németország is – legalább formailag – liberalizálta a kézbesítési szektort, az ilyen területen működő új társaságok megfelelő érdekekkel rendelkeznek a POST megjelölés használatában. Így ha az új versenytársak felhagynak a DP által használt egyéb jelek – például a postakürt vagy a sárga szín – használatával, jogosultak a POST megjelölés használatára.

Omán

Az ománi kormány 2008. december 4-én letétbe helyezte az ipari minták lajstromozására vonatkozó Hágai Megállapodáshoz való csatlakozás okmányát. Ennek megfelelően a nemzetközi egyezmény Ománra nézve 2009. március 4-én vált hatályossá.

Oroszország

Oroszország 2009. május 12-én letétbe helyezte a Szabadalomjogi Egyezményhez való csatlakozás okmányát. Ennek megfelelően ez Oroszországban 2009. augusztus 12-én lépett hatályba.

Svájc

A Szövetségi Legfelsőbb Bíróság (SZLB) egy újabb döntése első ízben foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy egy olyan hangvédjegy, amely nem tartalmaz verbális elemeket, részesülhet-e védjegyvoltalomban.

A svájci védjegy törvény 1993 óta engedélyezi hangvédjegyek lajstromozását. Az eltelt idő alatt a védjegy hivatal elfogadott különböző hangvédjegyeket anélkül, hogy kívánta volna a megszerzett megkülönböztetőképeség bizonyítását. 2005-ben a hivatal általában megváltoztatta vizsgálati irányelveit a nem hagyományos védjegyekkel kapcsolatban. Olyan hangvédjegyek vonatkozásában, amelyek nem tartalmazzak verbális elemet, a hivatal azt az álláspontot foglalta el, hogy az ilyen védjegyek inherensen sohasem disztinktívek, és ezért a védjegy tulajdonosnak bizonyítania kell, hogy a hangvédjegy használat útján megkülönböztetőképeségre tett szert.

Ennek a korlátozó állásfoglalásnak az alapján a hivatal megtagadta az oltalmat egy olyan hangvédjegytől, amely egy héthangú dallamból állt, és amelyet csokoládétermékekkel kapcsolatban kívántak lajstromoztatni. A hivatal azzal érvelt, hogy ha a fogyasztók első ízben hallják a dallamot, azt nem kapcsolnák semmiféle sajátos vállalathoz, hanem azt hinnék, hogy a dallam egy zenei alkotás.

A bejelentő a Szövetségi Adminisztratív Bírósághoz (SZAB) nyújtott be fellebbezést. Az megállapította, hogy a hivatal megközelítése túlságosan korlátozó. A hangvédjegyeket ugyanis mint háromdimenziós védjegyeket kell kezelni, és ezért dallamok, ha szokatlan és jellegzetes vonásokat tartalmazzak, inherensen disztinktív jelek lehetnek. A kérdéses sajátos védjeggyel kapcsolatban az SZAB azon a véleményen volt, hogy dallama világos, hangnemi modulációk vagy feltűnő változások nélküli. Ennek megfelelően a védjegy nem elégíti ki a védjegyoltalomhoz szükséges követelményeket, mert a kérelmező nem tudott bizonyítani megszerzett megkülönböztetőképeséget.

A védjegybejelentő az SZLB-hez nyújtott be fellebbezést. Az SZLB megváltoztatta az alsófokú bíróság döntését. Elsősorban megállapította, hogy a hangjelek lehetnek védjegyek, és a védjegy hivatal korlátozó álláspontját tarthatatlannak minősítette. Megállapította, hogy a szóelemek nélküli hangjelek növekvő számát használják termékek megjelölésére különösen a rádióban és a televízióban. Kiemelte azt a tényt, hogy a védjegy törvény rendelkezései szerint egy védjegy használatát egy hirdetés részeként védjegyhasználatnak kell tekinteni, feltéve, hogy ez a használat a szokásos módon történik, például egy hirdetés kezdetén vagy végén.

Az SZLB megállapította továbbá, nem szükséges, hogy a fogyasztók felidézzék a dallamot, elegendő, ha képesek azt felismerni. Az ilyen hatású dallamok rendszerint rövidek, fülbemászók és könnyen megjegyezhetők, és különösen ez a helyzet akkor, ha a dallam egyszerű szerkezetű. Ennek megfelelően nincs szükség annak bizonyítására, hogy a dallam szokatlan vagy váratlan.

Az SZLB véleménye szerint helytelen eltérően kezelni a szóvédjegyeket és a hangvédjegyeket különösen akkor, ha az utóbbiak nem egyszerű jelek, vagyis ha a dallam nem egyetlen tónusból vagy akkordból áll. Ezért a hangvédjegyeket nem olyan háromdimenziós védjegyekként kell kezelni, amelyek közvetlenül kapcsolódnak a termékhez. A hangvédjegyek csak akkor nélkülözik az inherens megkülönböztetőképeséget, ha leíró jelentésük van (ez

lenne a helyzet például amikor egy jól ismert karácsonyi dalt használnak karácsonyfa-díszítéssel kapcsolatos védjegyként), vagy egy jól ismert dal esetében. Az ilyen dallamokat nem lehetne áruk vagy szolgáltatások megjelöléseként használni. A vizsgált esetben a felsorolt kivételek egyike sem alkalmazható a lajstromoztatni kívánt dallamra. Ezért ez a védjegy megszerzett megkülönböztetőképeség bizonyítása nélkül is lajstromozható.

Szabadalmi Együttműködési Szerződés

A) 2009. július 1-jétől kezdve ha a bejelentő a PCT 19. és/vagy 34. szakasza alapján módosítja az igénypontokat, teljes igénypontosorozatot kell benyújtania. Korábban csak azokat az oldalakat kellett benyújtani, amelyek különböztek a korábban benyújtottaktól.

B) A PCT Munkacsoportja (PCT Working Group) 2009. május 4-től 8-ig tartotta második ülését. Ezen a PCT-rendszer fejlesztésével kapcsolatos különböző javaslatokat tárgyaltak meg, így többek között a Nemzetközi Iroda által kidolgozott olyan ügymenettervezetet, amely a jelenlegi keretek között lényegesen megjavítaná a PCT-rendszer használatát. Megtárgyalták továbbá a nemzetközi kutatás és elővizsgálat megjavítására szolgáló változtatásokat, amelyeket az Egyesült Államok, Japán és Dél-Korea javasolt.

Szerbia

A szerb parlament ratifikálta az ipari minták nemzetközi letétbehelyezésére vonatkozó Hágai Megállapodást, amely Szerbiában 2009. június 10-én lépett hatályba.

Szingapúr

A Szingapúr és az Amerikai Egyesült Államok közötti szabadalmi gyorsforgalmi egyezmény Szingapúrban 2009. február 2-án lépett hatályba. Ennek révén lehetővé válik, hogy gyorsabban és hatékonyabban lehessen szabadalmat kapni olyan bejelentés esetén, amelyet a másik országban is benyújtottak. Ha az egyik országban legalább egy igénypontot szabadalmazhatónak találtak, ennek alapján a bejelentő a másik országban kérheti bejelentésének gyorsított vizsgálatát.

Szlovákia

Szlovákia 2009. május 12-én letétbe helyezte az új növényfajták oltalmára vonatkozó nemzetközi egyezményhez való csatlakozás okmányát. Ennek megfelelően az egyezmény Szlovákiában 2009. június 12-én lépett hatályba.

Szudán

A védjegyhivatal elnökének 2009. július 1-jén hatályba lépett új rendelete szerint a meghatalmazásokat a szudáni konzullal is felül kell hitelesíttetni. Korábban egyszerűen aláírt meghatalmazásokat is elfogadtak.

Tajvan

A) A Tajvani Szellemitulajdon-védelmi Hivatal (TSZTH) 2007. július 19-én elutasított egy „Elektródaanyag nemvizes szekunder áramforráshoz” c. szabadalmi bejelentést, és a fellebbezést a gazdasági minisztérium fellebbezési bizottsága is elutasította. A bejelentő ezután fellebbezést nyújtott be a Tajpeji Felső Adminisztrációs Bíróságnál, amely azonban helybenhagyta az alsófokú döntéseket.

A bírósági döntés megállapította, hogy a szabadalmi törvény 37-1 és 37-4 szakasza szerint az érdemi vizsgálati kérelmet a bejelentés napjától számított három éven belül kell benyújtani, és minthogy a bejelentő ezt a határidőt elmulasztotta, a szóban forgó szabadalmi bejelentést visszavontnak kell tekinteni. A bejelentést ugyanis 2003. február 12-én nyújtották be, és ennek megfelelően az érdemi vizsgálati kérelmet 2006. február 12-ig kellett volna benyújtani. A bejelentő hivatkozott a szabadalmi törvény 17-1 szakaszára, amely szerint egy szabadalmi bejelentést el kell utasítani, „hacsak a késedelmet a hivatal adminisztratív döntése előtt helyre nem hozzák”, és hangsúlyozta, hogy az érdemi vizsgálati kérelmet a hivatal döntése előtt nyújtotta be. A bíróság azonban megállapította, hogy az érdemi vizsgálati kérelem benyújtásának határideje – függetlenül a hivatali végzés kibocsátásától – a törvény 37-1 és 37-4 szakasza szerint megváltoztathatatlan, és így a kérdéses szabadalmi bejelentés megszűnése az említett határidő lejáratának napján vált hatályossá. Ezért a bíróság elutasította a bejelentő keresetét.

Thaiföld

Az amerikai *Universal City Studios Inc.* (Universal) vitába keveredett egy *Universal Picture (Thailand) Co., Ltd.* (UPT) nevű thaiföldi céggel és annak igazgatójával, mert azok az „Universal” szót használták társaságuk neve és védjegyük lényeges részeként. 2002-ben az UPT az üzletfejlesztő központtól kérelmezte, hogy cégneveként lajstromozzák a „Universal Pictures (Thailand) Co., Ltd.” szavakat abból a célból, hogy előállíthasson és forgalmazhasson CD-ket, VCD-ket, SVCD-ket, DVD-ket és hasonló árukat. A cég igazgatója, Mr. Katapitak kérelmet nyújtott be az UPT UNIVERSAL PICTURES (THAILAND) CO., LTD. védjegy lajstromozása iránt.

Amikor a Universal tudomást szerzett ezekről a tevékenységekről, 2003. július 31-én panaszt emelt az UPT és Mr. Katapitak ellen, mert azok az ő jól ismert kereskedelmi nevét, va-

lamint UNIVERSAL és UNIVERSAL PICTURES védjegyét használták. Panaszában a Universal kérte, hogy a bíróság rendelje el a következőket:

1. az UPT vonja vissza vagy változtassa meg cégnevét;
2. Mr. Katapitak vonja vissza a UNIVERSAL PICTURES (THAILAND) CO., LTD. védjegy lajstromozására vonatkozó kérelmét;
3. az UPT-t és Mr. Katapitak-ot tiltsák el a UNIVERSAL és a UNIVERSAL PICTURES védjegy (thai és angol írásmódú) használatától kereskedelmi tevékenységükben; és
4. az UPT-t és Katapitakot kötelezzék, hogy fizessen a Universalnak havonként 200 000 bath kártérítést a panasz benyújtásának napjától kezdve mindaddig, amíg mindkét alperes vissza nem vonja és meg nem változtatja nevét és védjegyét, és abba nem hagyja a Universal védjegyének és kereskedelmi nevének a bitorlását.

Az ügy megfontolásakor a Szellemilajdon-védelmi Bíróság elutasította az UPT és a Mr. Katapitak által előadott legtöbb érvet. Az alperesek azt állították, hogy a „universal” (általános) és a „pictures” (képek) szó általánosan használatos az angol nyelvben, és azokat bárki használhatja. A bíróság elutasította ezt az érvelést, mert azon a véleményen volt, hogy az alperesek ezt a két szót együtt azért használták, hogy a közönségben azt a benyomást keltse, hogy az UPT Thaiföldön kapcsolatban áll a Universallal. Az alperesek arra hivatkoztak továbbá, hogy a Universal Thaiföldön még nem lajstromoztatta a „Universal Pictures” cégnevet, és így nem jogosult azt kérni, hogy az UPT változtassa meg a nevét. A bíróság úgy vélte, hogy a lajstromozásnak ez a hiánya nem jelentette azt, hogy az UPT jogosult volt ezt a nevet használni. Emellett az UPT olyan szuper-VCD termékeket árusított, amelyek közül egyesek a Universal által gyártott mozidarabok voltak. Így arra lehet következtetni, hogy az UPT tisztában volt a Universal nevének létezésével. Ezért a Universalnak megalapozottabb joga volt a UNIVERSAL PICTURES névre, és joga volt arra, hogy az UPT-nek megtiltsa a UNIVERSAL PICTURES név cégnévkénti használatát.

Ezután a bíróság figyelmét a Universalnak arra a kérésére fordította, hogy Mr. Katapitak vonja vissza védjegybejelentését. A bíróság arról tájékoztatta a Universal, hogy a szellemilajdon-védelmi hivatalnál joga van felszólalni a védjegybejelentés ellen. A védjegy-lajstromozás iránti kérelem benyújtása önmagában nem képezi a Universal jogainak a bitorlását. Ezért nem volt megalapozott az a kérelem, hogy Mr. Katapitak vonja vissza a védjegybejelentést (itt megjegyezzük, hogy a polgári pertől függetlenül a Universal felszólalt a védjegybejelentés ellen).

A kártérítéssel kapcsolatban a bíróság azt találta, hogy Universal nem bizonyította egyértelműen a havonkénti 200 000 bath kártérítés megalapozottságát. Ezért mindkét alperesnek havonta 5000 bath összeget kell fizetnie a panasz benyújtási napjától (2003. július 31.) kezdve, amíg az UPT meg nem szünteti a „universal pictures” szavak használatát nevének részeként. Minthogy a bíróság ezt a döntést 2008 decemberében hozta, a Universal számára megítélt teljes kártérítés összege 325 000 bath (9750 USD) volt. Emellett a bíróság elrendelte, hogy az alperesek fizessenek 2000 bath ügyvivői költséget.

Az alperesek a szellemi tulajdon-védelmi bíróság döntése ellen a legfelsőbb bírósághoz nyújtottak be fellebbezést. Az helyben hagyta az alsófokú bíróságnak azt a döntését, hogy a Universal mint a kereskedelmi név és a védjegy tulajdonosa jogosult volt másokat eltiltani a UNIVERSAL PICTURES név és védjegy használatától, mert az megtevesztheti a közönséget, és lehetetlenné teszi az áruk és szolgáltatások tulajdonosának megállapítását. A legfelsőbb bíróság szerint azonban a Universalnak csupán arra volt joga, hogy kérje az UPT eltiltását a UNIVERSAL PICTURES név használatától, de arra nem volt joga, hogy az UPT-t kényszerítse nevének megváltoztatására. Ezért megváltoztatta az alsófokú bíróságnak azt a döntését, amely elrendelte a névváltoztatást. Ehelyett elrendelte, hogy az UPT szüntesse meg a UNIVERSAL PICTURES név használatát (mind thai, mind angol írásmóddal) nevének és védjegyének részeként.

Vietnam

A vietnami országgyűlés 2009. június 19-én elfogadta a szellemi tulajdon-védelmi törvény módosítását. A módosított törvény, amelynek néhány fontosabb rendelkezését az alábbiakban foglaljuk össze, 2010. január 1-jén lép hatályba.

A növényekre vonatkozó rendelkezések az új törvény szerint nem csupán növényfajtákra és azok szaporítóanyagára, hanem a növények terméseire is vonatkoznak.

Az új törvény szerint egy szabadalmi bejelentés formai vizsgálatát a bejelentés napjától számított egy hónapon belül el kell végezni. Az érdemi vizsgálatot szabadalmak esetén a bejelentés publikálásától számított 18 hónapon belül, védjegybejelentések esetén a publikálástól számított kilenc hónapon belül, ipari minták esetén a bejelentés publikálásától számított hét hónapon belül, és földrajzi árujelzők esetén a publikálástól számított hat hónapon belül kell elvégezni.

VÁLOGATÁS A SZERZŐI JOGI SZAKÉRTŐ TESTÜLET SZAKVÉLEMÉNYEIBŐL

SZÁMÍTÓGÉPI PROGRAMALKOTÁS ÁTDOLGOZÁSA

SZJSZT-09/09/1

Magánmegkeresés

A megkereső által feltett kérdések

1. Helyesen értelmezzük-e, hogy a Vállalkozási Szerződés 8. pont második bekezdésében a B. Kft. a turisztikai ügyviteli szoftver 2002-ben kifejlesztett verziója tekintetében az őt megillető szerzői vagyoni jogait nem ruházta át a D. Kft. javára? A Vállalkozási Szerződés rendelkezései, valamint a felek együttműködése alapján a nevezett pontot legfeljebb felhasználási engedélyként lehet értelmezni, de álláspontunk szerint az Szjt. 16. § (1) bekezdés utolsó mondata értelmében ez sem tekinthető szabályszerűnek.

2. Amennyiben úgy tekintjük, hogy jogát ruházás nem történt, de a B. Kft. ráutaló magatartással felhasználási engedélyt adott, még ha az nem is tekinthető az Szjt. 16. § (1) bekezdése szerint szabályszerű engedélynek, úgy megerősíti-e a Tisztelt Szerzői Jogi Szakértő Testület, hogy az Szjt. 42. § (3) bekezdésére figyelemmel a felhasználási engedély csak korlátozott terjedelemben, legfeljebb a D. Kft. turisztikai tevékenységének keretein belüli használatra tekinthető megadottnak a hivatkozott 2002-es verzió tekintetében?

3. Helyesen értelmezzük-e, hogy amennyiben az újabb fejlesztések eredményeképp létrejött új szoftververzió az Szjt. 29. §-a szerint új szoftveralkotásnak tekinthető, úgy a felhasználási engedély az új szoftververzió átadásával az eredeti feltételek szerint erre az új szoftververzióra nem terjedt ki?

4. Kérjük továbbá a Tisztelt Szerzői Jogi Szakértő Testület állásfoglalását a tekintetben is, hogy mennyi a 2007-es szoftververzió piaci értéke.

5. Kérjük a Tisztelt Szerzői Jogi Szakértő Testület iránymutatását arra vonatkozóan, hogy milyen mértékű licencdíj illeti meg a B. Kft-t az új szoftververzió felhasználásáért. Kérjük a Tisztelt Szerzői Jogi Szakértő Testület nyilatkozatát arra vonatkozóan is, hogy a valamely cég megrendelésére készült, egyedi fejlesztésű ügyviteli szoftverek piacán, ezek árviszonyai között az új szoftververzió felhasználásának ellenértékeként az 5 millió forint összegű éves jogdíjigény alacsonynak, megfelelőnek, illetve túlzónak minősül-e?

Az eljáró tanács szakértői véleménye

Az eljáró tanács a Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 8. § (1) bekezdése szerint „a feltett kérdések és a benyújtott iratok alapján alakítja ki a szakértői véleményt, a tények megállapítására nem végez külön bizonyítást (...)”.

Az eljáró tanács rögzíti, hogy a megkereső a D. Kft. és a B. Kft. között 2002. január 7. napján kelt, „Vállalkozási szerződés” címmel ellátott okiratot adta át (a továbbiakban: vállalkozási szerződés). Nem adta azonban át az említett vállalkozási szerződés 1. pontja által hivatkozott, a felek között 2001. szeptember 3. napján kelt vállalkozási szerződést, illetve azt az okiratot, ami megalapozta a megkeresés szerinti (szoftver) „karbantartási” szolgáltatás nyújtását, illetve annak ellenértékéként a K/3. szám alatt csatolt díjak megfizetését. Ügyszintén nem adta át a vállalkozási szerződés eredményeként elkészített turisztikai ügyviteli program alap-, illetve annak későbbi változatait sem.

A megkereső nem adta továbbá át azon okiratokat sem, amelyek alapján megállapítható lenne, hogy a megkeresés tárgyát képező számítógépi programalkotás szerzőitől a B. Kft. munka-, illetve egyéb, a munkaviszonnyal az Szjt. 30. §-a szerint egy tekintet alá eső jogviszony alapján, jogutódlással vagy jogátruházással megszerezte volna a szerzői jogokat.

A fentiek figyelembevételével az eljáró tanács nem vizsgálta, hogy a B. Kft. megszerezte-e az eredeti szerzőktől a megkeresés tárgyául szolgáló számítógépi programalkotás szerzői vagyoni jogait, illetve, hogy az eljáró tanács számára átadott vállalkozási szerződésen túl van-e olyan okirat, amely a számítógépi programalkotással összefüggő szerzői jogokról rendelkezne.

Ad 1–2. A két kérdésre az eljáró tanács összevont választ ad, mert mindkettő arra irányul, hogy történt-e jogszerzés a vállalkozási szerződés alapján, és mindkét kérdés az esetleges jogszerzés terjedelmére utal.

A felhasználási engedély hiánya

A K/2 szám alatt csatolt vállalkozási szerződés a vállalkozó (B. Kft.) részéről felhasználási engedély adására és ennek megfelelően a megrendelőnél (D. Kft.) felhasználási jog keletkezésére vonatkozó rendelkezést nem tartalmaz. Az átadásnak a szerződés szerint meg kellett történnie (8. pont), az átadás kiterjedt a dokumentációra és magára a számítógépi programra is, mégpedig a forráskódra.

A megbízásban közölt tényállás szerint a megrendelő (ideértve a megrendelő cégcsoportját is) a megrendelt és elkészített szoftvert szerzői jogi értelemben véve is felhasználta.

Az átadás (teljesítés) kérdésében, valamint abban, hogy volt tényleges felhasználás, a megbízásban közölt tényállás szerint a felek között nincs vita.

A feltett kérdéseket annak alapján kell megválaszolni, hogy miként kell értékelni, ha jövőben elkészítendő szerzői mű elkészítésére kötnek a felek szerződést, a mű(példány) átadása megtörténik, azonban a szerződés nem tartalmaz felhasználási engedélyt (jogátruházási nyilatkozatot).

Az ügyben alkalmazandó Szjt.-szabályok a következők:

„16. § (1) A szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére. E törvény eltérő rendelkezése hiányában a felhasználásra engedély felhasználási szerződéssel szerezhető.”

„42. § (1) Felhasználási szerződés alapján a szerző engedélyt ad művének a felhasználására, a felhasználó pedig köteles ennek fejében díjat fizetni.

(2) A felhasználási szerződés tartalmát a felek szabadon állapítják meg. A felhasználási szerződésre vonatkozó rendelkezésektől egyező akarattal eltérhetnek, ha e törvény vagy más jogszabály az eltérést nem tiltja.

(3) Ha a felhasználási szerződés tartalma nem állapítható meg egyértelműen, a szerző számára kedvezőbb értelmezést kell elfogadni.”

„45. § (1) A felhasználási szerződést – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – írásba kell foglalni.”

„46. § (1) A felhasználó az engedélyt harmadik személyre csak akkor ruházhatja át, illetve csak akkor adhat harmadik személynek további engedélyt a mű felhasználására, ha azt a szerző **kifejezetten** megengedte.”

„55. § A felhasználási szerződésre vonatkozó rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell a szerzői vagyoni jogok átruházására irányuló szerződésekre, valamint az előadóművészi teljesítmények felhasználására vonatkozó szerződésekre is.”

Az Szjt. alapján – kizárólag a normák tartalmát és a jogalkotói szándékot nézve – ebben az esetben nem keletkezik felhasználási jog (nem történik jogátruházás). Az Szjt. 16. §-ának (1) bekezdése, 42. §-ának (1) bekezdése és – a jogátruházás esetére – 55. §-a alapján csak meghatározott alakságoknak megfelelő engedély alapján keletkezik felhasználási jog.

A hatályos Szjt. e tekintetben kifejezetten eltér a korábbi szabályoktól. Míg „a mű jogszerű felhasználásához szükséges engedély formáját illetően a régi Szjt. megelégedett a szerződésen kívül adott (egyoldalú) hozzájárulással is, az új Szjt. 16. § (1) bekezdés második mondata főszabályként szerződés kötését kívánja meg.” ... „A 9. § (2) bekezdése szerinti szerzői vagyoni jog gyakorlásának rendeltetészerű módja a felhasználási szerződés kötése. Az Szjt. változtatott a régi Szjt. azon megközelítésén, hogy a felhasználáshoz (valójában a nyilvánosságra hozatalhoz), a személyhez fűződő jogok körében adott hozzájárulás elegendő lehet a szerző oldaláról a felhasználási szerződés megkötéséhez. Az Szjt. rendszerében a felhasználás engedélyezésére, tehát a vagyoni jogok gyakorlása körében adott felhatalmazásra csak felhasználási szerződés megkötése útján kerülhet sor. Az 55. § hatálykiterjesztése pedig ennek az elvnek

a hatókörét kiterjeszti az előadóművészi teljesítmények felhasználására és a szerzői vagyoni jogok átruházására irányuló szerződésekre is.”¹

A jelen tényállás szerint a megrendelő az átadott szoftvert felhasználta, e felhasználást a vállalkozó nem kifogásolta. A felhasználási engedélyt tehát a vállalkozó ráutaló magatartással adta meg, a megrendelő (és cégcsoportja) pedig ugyanilyen módon gyakorolta. Ez a jogi minősítés szempontjából két következménnyel járhat.

- a) Ha a ráutaló magatartás nem felel meg a 16. § (1) bekezdés és a 42. § (1) bekezdés szerinti nyilatkozatnak, akkor a felek között nem jött létre szerződés. (Ekkor vita esetén az elszámolás a jogalap nélküli gazdagodás szabálya alapján történhet.)
- b) Ha a ráutaló magatartás szerződési nyilatkozatnak tekintendő, a felek között létező felhasználási szerződés jött létre, azonban az alaki okból, az írásba foglalás elmaradása miatt érvénytelen.

Az Szjt. 3. §-a útján alkalmazandó Ptk. 216. § (1) és (2) bekezdése szerint: „Szerződést jogszabály ellenkező rendelkezése hiányában akár szóban, akár írásban lehet kötni. A szerződési akaratot ráutaló magatartással is kifejezésre lehet juttatni.

A nyilatkozattétel elmulasztása – ha az nem ráutaló magatartás – csak akkor minősül elfogadásnak, ha ezt jogszabály rendeli, vagy ha a felek ebben megállapodtak.

A jelen esetben nem nyilatkozattétel elmulasztásáról (hallgatásról), hanem tevőleges magatartásról, átadásról (vállalkozó), valamint át- és használatba vételről (megrendelő) van szó. Emiatt az Szjt. útján alkalmazandó, idézett Ptk.-szabály alapján a ráutaló magatartás a felhasználási (jogátruházási) szerződési akarat kifejezésére alkalmas, más szóval létező felhasználási szerződés létrejöhet ráutaló magatartás útján is.

Emiatt a fenti, b) pont szerinti minősítés a helyes. Ez – ha felek között díjazási vagy a jogátengedés terjedelmére vonatkozó vita keletkezik – az Szjt. 3. § útján alkalmazandó Ptk. 237. § (2) bekezdés (érvénytelen szerződés hatályossá nyilvánítása és elszámolás) alkalmazásához vezet. Ezt tükrözi a korábbi bírói gyakorlat is (pl. BH1994. 249., BH1993. 295²).

Ha az érvénytelenségből indulunk ki, abból az következik, hogy egyáltalán nem kerülhet sor az Szjt. 42. § (3) bekezdés szerinti értelmezési szabály alkalmazására. Értelmezni ugyanis csak létező és érvényes szerződést lehet.

Változást jelenthet az eljáró tanács által a fentiekben kifejtett és dogmatikailag helyesnek tartott állásponthez képest a legfrissebb bírói gyakorlat, amellyel az eljáró tanács nem ért egyet.

¹ Szjt. Nagykommentár (szerk: Gyertyánfy Péter), a 16. § (1) bekezdéséhez és a 42. § (1) bekezdéséhez fűzött magyarázat. Complex + Jogtár, 2009. május 31-i lezárás.

² Az álláspont alátámasztására alkalmasak a régi Szjt. alapján, az alakiság megsértése miatti érvénytelenség körében hozott döntések, mert sem az alaki szabály (nem kereskedelmi forgalomban értékesített szoftverről, hanem íratott szoftverről van szó), sem az érvénytelenség jogkövetkezményei nem változtak.

A döntések félreteszik az alakítás (érvényesség) kérdését, és létező konszenzus és teljesítés, valamint a megvalósult felhasználás alapján megállapítják, hogy a szerződésben kikötött ellenérték mind a mű elkészítésének, mind pedig a jogátengedésnek a díját is magában foglalja. E döntések olyan tényállásra nézve születtek, amikor a szerző a kikötött díjon felül később a jogátengedésre vonatkozó szerződési kikötés hiánya miatt a felhasználási jog átengedéért külön ellenértéket követelt. Elsősorban a frissebb döntés érdemel figyelmet.

„A felhasználási szerződés lényegi ismérve, hogy a szerző a felhasználásra ellenérték fejében engedélyt ad. A jövőben megalkotandó műre vonatkozó szerződés esetében, amennyiben a felhasználó elfogadja az elkészített művet és megfizeti a díjat, megszerzi a mű felhasználására a szerződésben meghatározott terjedelmű felhasználási jogot is. Ezért a kikötött díj – a felek ellenkező megállapodásának hiányában – fedezi az engedély alapján megszerzett jog és az elvégzett tevékenység ellenértékét is.” (BDT2008. 1862)

„Tárgya szerint szerzői jogi felhasználási szerződésnek minősül a szerzői mű létrehozására szóban kötött szerződés akkor is, ha az alakítás megsértése miatt az érvénytelenség szabályainak alkalmazására kerül sor.” (BDT2006. 1342. I.)

E döntések kénytelenek megkísérelni az érvénytelen és a felhasználási jogkikötés hiánya miatt az átengedett felhasználási jog terjedelme szempontjából teljesen hiányos szerződések tartalmának meghatározását, amely azonban csak létező és érvényes szerződés alapján történhetne. Más szóval ha a szerződésből kitűnik annak célja, akkor a cél alá rendelve állapítható meg érvényes felhasználási jog „keletkezése” az újabb bírói gyakorlat alapján.

A forráskód átadása

A szoftver esetében a forráskód felel meg az eredeti műpéldánynak, mert ez érzékelhető, olvasható emberi szemmel, és erre történhet meg a tárgyi kódba átírt, a számítógép által olvasható tárgyi kód formájú program visszafejtése is.

A jelen tényállás szerint (vállalkozási szerződés, 8. pont) a vállalkozó kötelessége volt az eredeti műpéldány átadása.

„A hatályos Sztj. nem tartalmazza azt a régi Sztj.-ben megvolt szabályt, amely kimondta, hogy a műpéldány tulajdonjogának átruházása elvállik a felhasználási jog keletkezésétől. Ebből azonban nem következik sem az, hogy a műpéldány átadása, illetve tulajdonba adása felhasználási jogot keletkeztet, sem pedig az, hogy e cselekmények szükségesek a felhasználási jog keletkezéséhez. ... Az Sztj 16. § (1) bekezdése alapján a felhasználásra engedélyt – a törvényben meghatározott kivételekkel – felhasználási szerződéssel lehet szerezni. A 42. § (1) bekezdése, 43. § (1) bekezdése, 46. § (3) bekezdése, 47. § és az 51. § (1) bekezdése b) pontja egyértelműen alátámasztja, hogy a felhasználási szerződés fő alkotóelemei szerzői (szerzői jogosult) oldalon az engedély, felhasználói oldalon pedig különböző terjedelmű felhasználási jog, továbbá az engedély fejében általában díj jár, kivéve a kifejezett díjlemondás esetét [16. § (4) bek.]. Tehát már a felhasználási szerződés fogalmából is adódik, hogy a műpéldány átadá-

*sa/tulajdonba adása önmagában nem alkalmas felhasználási jog keletkeztetésére, és ahhoz nem is mindig szükséges.*³

Tehát még a forráskód átadásából sem következne az Szjt. dogmatikája alapján, hogy keletkezett-e, és ha igen, milyen terjedelmű felhasználási jog a megrendelő oldalán. Meg kell azonban jegyezni, hogy a szoftverlicencia-gyakorlatban a forráskód megrendelőnek történő átadására általában csak a vagyoni jog átruházása mellett kerül sor, mert a forráskód (és a részletes dokumentáció) teszi lehetővé a szoftver továbbfejlesztését. Az a fél „uralja” a szoftvert, akinél a forráskód és a kellő részletességű dokumentáció található.

E kétségtelen tény és a fentebb hivatkozott újabb bírói gyakorlat alapján nem lehet kizárni, hogy a forráskód átadásában álló ráutaló magtartásból a bíróság olyan következtetést vonjon le, hogy a megrendelő megszerezte a vagyoni jogokat, de az eljáró tanács álláspontja alapján ilyen következtetést helyesen nem lehetne levonni a jogátengedésről egyáltalán nem rendelkező vállalkozási szerződésből.

Az Szjt 46. §-ának (1) bekezdése alapján a felhasználási jogot harmadik személynek csak kifejezett szerzői engedély alapján lehet átengedni. Ezért, még abban az esetben is, ha valamely bíróság az ismertetett újabb döntések alapján megállapítaná létező és érvényes felhasználási szerződés keletkezését, a megrendelő cégcsoportjára kiterjedő felhasználásijog-keletkezés ráutaló magtartás alapján semmiképpen nem állapítható meg.

Összefoglaló válasz az 1. és 2. kérdésre:

A vállalkozási szerződés alapján nem állapítható meg sem a vagyoni jog átruházása, sem a felhasználási jog keletkezése (felhasználási engedély adása), mert a vállalkozási szerződés, mint felhasználási (vagyoni jogátruházási) szerződés, alaki okból érvénytelen. Érvénytelen szerződés esetén nincs helye a szerződés értelmezésének.

Ugyanakkor a legújabb bírói gyakorlat alapján nem lehet kizárni, hogy a bíróság a felhasználási jog keletkezését, sőt a vagyoni jog átruházását megállapítja. A vagyoni jog-átruházási döntés feltételezését gyengíti, hogy a vállalkozási szerződés 1. pontja alapján a megrendelő nyilvánvalóan csak belső üzletvitel/ügyvitel céljára rendelte meg a turisztikai ügyviteli rendszert.

Ha a legújabb bírói gyakorlat szerint érvényes és létező felhasználási szerződésnek lehet tekinteni a vállalkozási szerződést, a megrendelő oldalán a vállalkozási szerződés 1. pontja szerinti üzletviteli belső célok megvalósításához szükséges felhasználási módokra és legfeljebb a megrendelőre lehet megállapítani felhasználási jog keletkezését.

³ Szjt. Nagykomentár, (szerk: Gyertyánfy Péter), a 42. § (1) bekezdéséhez fűzött magyarázat. Complex + Jogtár, 2009. május 31-i lezárás.

A felhasználási jog megrendelői cégcsoportra való keletkezésének megállapítása különösen aggályos lenne, mivel a felhasználási jog harmadik személynek történő átruházására csak kifejezett szerzői engedély alapján kerülhet sor.

Ad 3. A megkeresés tárgyát képező számítógépi programalkotás ismerete hiányában az eljáró tanács nem nyilatkozhat arról, hogy annak alap- és a továbbfejlesztés eredményeként létrejött új változatai elkülönített alkotásnak minősülnek-e vagy sem. Ehhez annak vizsgálatára lenne szükség, hogy a szoftver egyes változatai milyen mértékben térnek el egymástól. Ha a továbbfejlesztés eredményeként a két változat alapvetően eltér egymástól (pl. más programnyelv alkalmazása, alapalgoritmusok, alapfunkciók módosítása, eltérő menüsorok, eltérő képernyő-megjelenés), úgy – az Sztj. 1. §-ának (3) bekezdésében meghatározott feltételek teljesülése esetén – megállapítható lenne, hogy a továbbfejlesztés – szerzői jogi terminológia szerint átdolgozás – során származékos, átdolgozott mű, vagy – ha az „átdolgozás” olyan mértékű, hogy az eredményeképpen létrejött mű már nem tapad az eredeti programalkotáshoz – új, önálló mű keletkezett. A megállapításnak ebben az esetben olyan informatikai szakértői vizsgálat az előfeltétele, amely az összehasonlítandó szoftverek rendeltetésszerű működését és képernyőn való megjelenítését, majd a forráskódokat is részletesen összehasonlíttja. E kérdésnek azonban csak akkor van jelentősége, ha az eljáró bíróság, eltérően az eljáró tanács fenti álláspontjától, megállapítja a szoftver alapváltozatára vonatkozó felhasználási szerződés létezését és annak érvényességét.

A fentiek mellett az eljáró tanács egy, a számítógépi programalkotások esetén alkalmazandó különös szabálya is fel kívánja hívni a figyelmet.

Az Sztj. 59. §-a értelmében – összhangban a számítógépi programok jogi védelméről szóló 2009/24/EK rendelet 5. cikk (1) bekezdésével, illetve 15. preambulumbekkezdésével – a szerző kizárólagos joga nem terjed ki a szoftver át- és feldolgozására, fordítására és bármely más módosítására – ideértve a hiba javítását – ha e felhasználási cselekményeket a szoftver rendeltetésével összhangban végzi a szoftvert jogszerűen megszerző személy. Ha tehát a bíróság – eltérően az eljáró tanács véleményétől – mégis megállapítaná a felhasználási szerződés létezését és annak érvényességét, külön vizsgálandó lenne, hogy az elvégzett módosítások összhangban voltak-e a szoftver rendeltetésével. Az ilyen módosításokat ugyanis a szoftvert jogszerűen megszerző személy maga is elvégezheti, de azt mással, akár a szoftver eredeti szerzőjével vagy annak jogutódjával is elvégeztetheti.

A megkeresésben szereplő tényállás szerint a szoftver továbbfejlesztése a „jogi környezet és a Felhasználók igényeinek történő pontos megfeleltetés érdekében” történt, ami amellet szól, hogy a szoftver továbbfejlesztése annak rendeltetésszerű használatával függött össze, e körön nem ment túl.

Ad 4–5. A megkeresés tárgyát képező számítógépi programalkotás tekintetében az eljáró tanács – a rendelkezésre bocsátott iratok alapján – nem nyilatkozhat arról megalapozottan, hogy az adott szoftver milyen konkrét piaci értéket képvisel. Az értékképzési folyamatban

ugyanis olyan gazdasági és pénzügyi adatok szükségesek, amelyek minősítése, értékelése elsősorban üzleti stratégiákon és üzleti terveken, mérlegadatokon, számviteli kimutatásokon alapul.

Sem az eljáró tanács, sem a Szerzői Jogi Szakértő Testület nem járhat el és nem minősíthet olyan tényezőket, amelyek kompetenciáján túlmutatnak, viszont tájékoztatást nyújthat a feltett kérdések jogszabályi és módszertani környezetéről.

A szoftverek nyilvántartásának és használatának számviteli vonatkozásai röviden összefoglalva az alábbiak. A számvitelről szóló 2000. évi C. törvény (a továbbiakban: „Szt.”) a vállalkozásokra vonatkozó számviteli szabályokat rögzíti. Az Szt. szabályai alapján készített beszámoló megbízható, valós képet ad a vállalkozás vagyonáról, jövedelméről, pénzügyi helyzetéről, valamint információt és egyben ellenőrzési lehetőséget biztosít a vállalkozás vezetésének, tulajdonosainak, a befektetőknek, hitelezőknek és az ellenőrző szervezeteknek.

A vállalkozás eszközei a befektetett eszközökben, a forgóeszközökben és a pénzeszközökben jelennek meg. Így a szoftver mint szellemi termék megjelenik a vállalkozás eszközei között. A szoftverek lehetnek vásároltak, ajándékba kapottak vagy saját előállításúak, illetve használatba vettek és használatba nem vettek.

Azokat a szoftvereket, melyek tartósan, legalább egy éven túl szolgálják a vállalkozást a befektetett eszközök között, az immateriális javak csoportjába kell besorolni [Szt. 23. § (4) (5) bekezdései].

Azok a szoftverek, amelyeknél a tartós használat nem áll fenn, nem szerepelhetnek a mérlegben a befektetett eszközök között, hanem át kell sorolni őket a készletek közé. Tehát két helyen szerepelhetnek a szoftverek befektetett eszközök között az immateriális javak csoportjában [Szt.24. § (1)–(2) bekezdése], forgóeszközök között a készletek csoportjában [Szt. 28. § (1) c]. A szoftverek a mérlegben bekerülési értéken vagy előállítási önköltségen szerepelnek (Szt. 57. §). A bekerülési érték tartalmát a Szt. 47. §-a szabályozza.

A szellemi termékek, így a szoftverek bekerülési értékösszetevői közé legalább az alábbi elemek tartoznak:

- vételár (licencdíj);
- felár (+), illetve kapott engedmény (-);
- beszállítással kapcsolatos költségek (pl. közvetítési tevékenység díja);
- beszerzéshez kapcsolódó adók;
- vámteher;
- le nem vonható, előzetesen felszámított általános forgalmi adó;
- a beszerzéshez közvetlenül kapcsolódóan igénybe vett hitel;
- a hitel felvétele előtt fizetett bankgarancia díja;
- a hitel igénybevétele miatti kezelési költség;
- a használatbavételig terjedő időszakra (használatbavételnek felel meg) az elszámolt kamat;
- ha devizahitelből történt a beszerzés a használatbavétel elszámolt árfolyam-különbözete;

- az előkészítés, lebonyolítás, betanítás díja;
- vagyoni hozzájárulásként átvett szoftver esetén a bekerülési értéket az Szt. 49. § (1) szabályozza;
- ajándékként kapott, többletként feltárt szoftverek bekerülési értékét az Szt. 50. § szabályozza.

A szoftverek értékcsökkenése körében legalább az alábbi szempontokat kell figyelembe venni.

- A szoftverek esetében értékcsökkenést kell elszámolni az Szt. 52. §-a szerint;
- az értékcsökkenés megállapításánál figyelemmel kell lenni a hasznos élettartamra és a maradványértékre [Szt. 3. § (4) bekezdés 5. és 6. pontjai];
- a hasznos élettartam az az időszak, amelyben ezeket a szoftvereket előre láthatóan használni fogják;
- a használati időre terv szerinti értékcsökkenést kell elszámolni;
- a szoftver használatba vételét hitelt érdemlően dokumentálni kell;
- kis értékű szoftverek, amelyeknek az egyedi beszerzési, bekerülési értéke 100 ezer forint alatti – a vállalkozó döntésétől függően – a használatba vételkor értékcsökkenési leírásként egy összegben elszámolhatók;
- nem számolható el terv szerinti értékcsökkenési leírás a már teljesen leírt szoftverek esetében;
- kötelező terven felüli értékcsökkenést elszámolni, ha a könyv szerinti értéke a szoftvernek tartósan és jelentősen magasabb, mint a piaci értéke;
- a társaságiadó-törvény alapján általános szabály, hogy az értékcsökkenési leírást a bekerülési értékre vetítve a megadott kulcsok alapján kell megállapítani;
- a főkönyvi könyvelés mellett a szoftverekre vonatkozóan is (mint befektetett eszközök) rendelkeznie kell a vállalkozásnak olyan nyilvántartással, amely mutatja azok adatait, bekerülési értéküket, az elszámolt értékcsökkenés összegét és a nettó értéket.

A szoftverek leltározása, nyilvántartása tárgyában az alábbi szempontokat és körülményeket kell figyelembe venni.

- A vállalkozásokat leltárkészítési kötelezettség terheli, eszközeiket és forrásait a mérlegbe leltár alapján kell beállítaniuk. Ez azt jelenti, hogy a beszámoló mérlegének tételeit a Szt. 69. §-a szerint leltárral kell alátámasztani. E szerint a könyvek üzleti év végi zárásához, a beszámoló elkészítéséhez, a mérleg tételeinek alátámasztásához olyan leltárt kell összeállítani és a számviteli törvényben előírt időpontig megőrizni az Szt. 169. §-a szerint, amely tételesen, ellenőrizhető módon tartalmazza a vállalkozásnak a mérleg fordulónapján meglévő eszközeit, forrásait, ezen belül a szoftvereit is.
- Ha a vállalkozás év közben mennyiségben és értékben is nyilvántartja a szoftvereit, nem kötelező számára a tételes mennyiségi felvétellel elvégeznie a leltározást. Amennyiben csak értékben tartja nyilván a szoftvereit, leltározással, tételes, mennyiségi felvétellel kell elkészítenie a beszámoló mérlegét alátámasztó leltárt. A szoftverek eseté-

ben a mennyiségi nyilvántartás vezetése ajánlott, mert így a szoftverek jogtisztaságát bizonyító dokumentumok alapján azok a működés során bármely időpontban beazonosíthatóak.

- Üzemszerűen és jogszerűen akkor tekinthető elszámolhatónak a szoftver és az annak kapcsán felmerülő költségek, illetve bevételek, ha a vállalkozás leltárában a vállalkozás tevékenységében szerepet játszó szoftvereszköz kerül feltüntetésre. Azaz a szoftvereket szerepeltetni kell a leltárban, és ennek a mérlegben az immateriális javak rovatóiban kell megjelennie.

A szoftverfejlesztések tekintetében a fejlesztői tevékenység ráfordításainak kalkulációjában felhasználhatók a Magyar Mérnök Kamara általános szakértői, illetve mérnöki óradíj-szabásai (forrás: <http://www.mmk.hu/dokumentumok/dijszabas.html>).

A szoftverek értékének megállapításában informatikai szabványok és módszertanok is segítséget nyújtanak, felsorolás jelleggel az alábbiak:

- MSZ ISO 9127:1995 Információ-feldolgozó rendszerek. Felhasználói dokumentáció és borítóinformáció fogyasztói szoftvercsomagokhoz;
- MSZ ISO/IEC 9126:2000 Informatika. Szoftvertermékek értékelése. Minőségi jellemzők és használatuk irányelvei;
- MSZ ISO/IEC 12207:2000 Informatika. Szoftveréletciklus-folyamatok;
- MSZ ISO/IEC 90003:2005 Szoftvertechnológia. Az ISO 9001:2000 alkalmazási irányelvei számítógépes szoftverekhez;
- MSZ ISO/IEC 15939:2005 Szoftvertechnológia. Szoftvermérési folyamat;
- MSZ ISO/IEC 15504-2:2005 Informatika. Folyamatfelmérés. 2. rész: A felmérés végrehajtása;
- MSZ EN 62008:2006 Digitális adatgyűjtő rendszerek és a hozzájuk tartozó szoftverek működési jellemzői és kalibrálási módszerei (IEC 62008:2005);
- MSZ ISO/IEC 15504-3:2005 Informatika. Folyamatfelmérés. 3. rész: Útmutató a felmérés végrehajtásához;
- MSZ ISO/IEC 20000-1:2007 Informatika. Szolgáltatásirányítás. 1. rész: Előírás;
- MSZ ISO/IEC 20000-2:2007 Informatika. Szolgáltatásirányítás. 2. rész: Alkalmazási útmutató;
- MSZ ISO/IEC TR 15947:2004 Informatika. Biztonságtechnika. Az informatikai behatolás érzékelésének keretszabálya;
- MSZ ISO/IEC 17799:2006 Informatika. Biztonságtechnika. Az információbiztonság irányítási gyakorlatának kézikönyve.

Dr. Faludi Gábor, a tanács elnöke

Dr. Békés Gergely, a tanács előadó tagja

Mamuzsics Gábor, a tanács szavazó tagja

FOTÓRÉSZLET FELHASZNÁLÁSA ÚJ SZERZŐI MŰ LÉTREHOZÁSÁHOZ*SZJSZT-40/07/03**A Fővárosi Bíróság megkeresése**A Fővárosi Bíróság által feltett kérdések*

A Fővárosi Bíróság 8.P.24.771/2006/18. sz. végzésében a következő kérdések megválaszolását kérte a Szerzői Jogi Szakértő Testülettől (ezekre mint „eredeti kérdésekre” utal a továbbiakban a szakértői vélemény).

1. Határozottan megállapítható-e az, hogy az elsőrendű felperes által tervezett honlap, illetve a felperes által készített és megjelentetett nyelvkönyv borítója – a 11. sorszámú jegyzőkönyvhöz F11/3. szám alatt csatolt – a fotóügynökségtől beszerzett kép felhasználásával készült-e el, vagy sem?
2. Amennyiben a kép felhasználásával készült el az elsőrendű felperes által összeállított honlapon is szereplő ábra, illetőleg a nyelvkönyv borítója, az ehhez képest önálló, eredeti, szerzői jogi védelmet élvező alkotásnak minősül-e, vagy sem?
3. Az alperes által forgalmazott termék csomagolóanyaga, amely a kereseti kérelemnek a tárgya, mennyiben hasonlít, illetőleg mennyiben különbözik az elsőrendű felperes által tervezett borítótól, illetőleg a honlapon felhasznált képtől, a felperesi, illetőleg az alperesi anyag végleges elkészítésének időpontjában?
4. Készülhetett-e az alperes által felhasznált csomagolóanyag az elsőrendű felperes által összeállított honlaphoz tartozó képi anyag alapján?
5. Kizárható-e az a feltételezés, hogy az elsőrendű felperes által tervezett ábrával egyidejűleg – hozzávetőleg hasonló időpontban – tervezték meg az alperes árujához a sérelmezett csomagoló anyagot?
6. Megállapítható-e, hogy az alperesi termékcsalád minden egyes darabjához készített csomagolóanyag terve egy egységes koncepció része volt, és körvonalazható-e az, hogy a koncepciónak melyek voltak a lényeges motívumai, elemei?

A Szerzői Jogi Szakértő Testület dr. Sarkady Ildikó (elnök), dr. Gyenge Anikó (előadó) és Miticzky Gábor (szavazó tag) összetételű tanácsa (a továbbiakban: a korábban eljáró tanács) 2008. április 3-án tartott ülésén fogadta el a szakértői véleményt, amelyben választ adott a fenti eredeti kérdésekre (a vélemény 26. sorszám alatt található az ügy irataiban).

A Fővárosi Bíróság 2009. május 28-án kelt, 8.P.24.2006/51. sz. végzésében felhívta a testületet, hogy – miután az ügyiratok adataiból kitűnően a korábban eljáró tanács feltehetően nem a megfelelő műpéldányokat vetette össze a kérdések megválaszolásához – végezze el az összehasonlítást egyértelműen a bíróság által megadott módon, és annak alapján módosítsa a véleményét. A bíróság ezzel kapcsolatban a következőkben összegezte a Szerzői Jogi

Szakértő Testület feladatát (ezekre a továbbiakban mint „összegző kérdésekre” utal a jelen szakvélemény).

„A bíróság szükségesnek tartja, hogy az eljáró tanács hasonlítsa össze a 37. sorszám alatti fotót és az 5 perc angol nyelvtan című könyv borítóját, és ennek alapján foglaljon állást abban a kérdésben, hogy az elsőrendű felperes által felhasznált fotó készítése nyomán egyéni, eredeti jellegű alkotásnak tekinthető-e vagy sem a könyv borítója.

„Amennyiben az elkészített könyvborító egyéni, eredeti jellegű alkotás, az alperes a jégkrém csomagolóanyagán felhasználta-e a könyvborítón szereplő rajzot egészben vagy részben?”

A korábban eljáró tanács tagjai jelezték, hogy időpont-egyeztetési okokból nem tudnának egyhamar ülést tartani az ügyben. Emellett azonban rámutattak arra is, hogy bár a szakvéleményt szakmai meggyőződésüknek megfelelően, minden elfogultságtól mentesen alakították ki – úgy, hogy sem objektív, sem szubjektív okokból fel sem merülhetett velük szemben bármilyen kizárási ok –, a felperesek mégis alaptalanul megkérdőjelezték elfogulatlanságukat és szakmai tisztességüket. Ezért közölték, nem tudják és nem kívánják vállalni, hogy az ügyben szakértőként járjanak el a továbbiakban.

Ezért az ügyben a testület új összetételű tanácsa járt el (a továbbiakban: az újonnan eljáró tanács), és alakította ki – a korábban eljáró tanács véleményétől függetlenül – az alábbi szakvéleményét, amelyben mind az összegző kérdésekre, mind az eredeti kérdésekre válaszol.

Az újonnan eljáró tanács előbb a bíróság összegző kérdéseire válaszol, majd pedig válaszol az eredeti kérdésekre is, és a véleményét – ahol ez szükséges – részletesen megindokolja.

Az újonnan eljáró tanács szakvéleménye

I. Válasz a bíróság összegző kérdéseire

1. Az „5 perc angol nyelvtan” című könyv borítója megfelel az egyéni, eredeti jelleg minimális követelményeinek. Ezért szerző jogi védelem illeti meg, és szolgai másolása vagy engedély nélküli átdolgozása a szerzői jogba ütközne.
2. A kiadvány címlapjának eredetisége nem a 37. sorszám alatti fotófénykép felhasználásához kötődik. A fotót, illetve annak egy nagyobb részletét anélkül másolták a címlapra, hogy annak bármilyen olyan jellegű átdolgozása ment volna végbe, amely egyéni, eredeti jellegűnek minősülhetne.
3. A címlap minimális egyéni, eredeti jellege a fotó részletének a címlapon szereplő feliratokkal való kombinálásából adódik, és az így létrehozott – a különböző színek együttes alkalmazásában és a feliratok elhelyezésében megnyilvánuló – együttes képi megjelenésben nyilvánul meg.
4. Az eredeti fotónak, a címlapnak és a honlap grafikai megjelenítésének a jégkrém csomagolóanyagán szereplő képpel való összehasonlítása alapján határozottan megállá-

pítható, hogy az utóbbi nem minősül sem az előzőben említettek szolgai másolatának, sem azok bármelyike átdolgozásának; semmiben nem sérti az azokra fennálló szerzői jogokat. A csomagolóanyagon szereplő kép az egyéni, eredeti jelleg követelményének messzemenően megfelelő, önálló szerzői jogi mű.

II. Válasz a bíróság eredeti kérdéseire

Ad 1. Minden kétséget kizáró módon megállapítható, hogy az elsőrendű felperes által tervezett honlap, illetve a felperes által készített és megjelentetett nyelvkönyv borítója – a 11. sorszámú jegyzőkönyvhöz F11/3. szám alatt csatolt – a fotóügynökségtől beszerzett kép felhasználásával készült.

Ad 2. Igen, az összegző kérdésekre fent adott válasz 2. és 3. pontjában kifejtettek szerint az elsőrendű felperes által összeállított honlapon is szereplő ábra, illetőleg a nyelvkönyv borítója a felhasznált fotóhoz képest önálló, eredeti, szerzői jogi védelmet élvező alkotásnak minősül.

Ad 3. Az újonnan eljáró tanács a lenti részletes indokolásában fejt ki, melyek azok a különbségek egyrészt a fotó, a címlap és a honlapgrafika, másrészt a csomagolópapíron megjelenő kép között, amelyek alapján az összegző kérdésekre fent adott válaszában 4. pontjában leírt véleményre jutott. A részletes indokolásban az eljáró tanács a hasonlóságokra is rámutat, egyúttal elemezve azt is, hogy azok miért nem olyan jellegűek, amelyek az összegző kérdésekre adott válasz 4. pontjában leírt vélemény tekintetében bármilyen kételyt támaszthattak volna.

Ad 4. Mint ahogyan az összegző kérdésekre adott válasz 4. pontjában leírtakból kitűnik, az újonnan eljáró tanácsnak az a határozott véleménye, hogy a csomagolóanyagon szereplő ábra önálló, egyéni, eredeti alkotás; nem az elsőrendű felperes által összeállított honlaphoz tartozó képi anyag vagy a könyvcímlap alapján készült (de ugyanez elmondható az eredeti fotó és a csomagolóanyagon szereplő ábra viszonylatában is).

Ad 5. Az újonnan eljáró tanács nem talált az ügyiratokban olyan adatot, amely alapján kizárható lenne az említett feltételezés, nevezetesen az, hogy az elsőrendű felperes által tervezett ábrával egyidejűleg – hozzátéve, hogy hasonló időpontban – tervezték meg az alperes árujához a sérelmezett csomagolóanyagot. Az újonnan eljáró tanács azonban megjegyezni kívánja, hogy ennek a feltett szerzői jogi kérdések szempontjából önmagában nincs jelentősége. Ennek csak akkor lehetne jelentősége, ha nem lenne egyértelmű, ami az újonnan eljáró tanács véleménye szerint az, hogy két egymástól függetlenül készült önálló alkotásról van szó, amelyek közül egyik sem szolgai másolata vagy átdolgozása a másiknak.

Ad 6. Mint ahogyan arra az újonnan eljáró tanács a lenti részletes indokolásában rámutat, az alperes koncepciójának az volt az ügy szempontjából releváns motívuma, hogy hangsúlyozza, a csomagolóanyagokban forgalmazott különböző ízű és színű jégkrémek öt emberi érzékre hatnak. Erre utal a csomagolóanyagon szereplő 5-ös szám, s az ügyben érintett csomagolóanyagon a szem – mint a látás érzékszerve – hangsúlyos megjelenítése is. A koncepció részének látszik az is, hogy a csomagolóanyagok színárnyalata lehetőleg utaljon a bennük forgalmazott jégkrém színére; a vizsgált esetben az eperjégkrém színére.

III. A szakvélemény részletes indokolása

1. Nincs olyan különbség egyrészt a fotó, másrészt a honlapgrafika és a címlap között, ami arra mutatna, hogy az utóbbiak az előbbit egyéni, eredeti módon átdolgozták volna.

2. A honlapgrafika esetében egyszerűen kicsinyített másolatban jelenik meg a fotó, és ez nem minősül egyéni, eredeti átdolgozásnak, hanem csupán a többszörözés egy módjának.

3. A fotó és a címlap összehasonlítása alapján (egyelőre figyelmen kívül hagyva a címlapon szereplő feliratokat, és csak a fotónak mint háttérnek a felhasználására összpontosítva) három különbség észlelhető [a lentiekben *a*), *b*) és *c*) alatt elemezve], amelyek azonban csupán technikai jellegűek, és közülük egyik sem minősül egyéni, eredeti jellegűnek.

a) Az első különbség az, hogy a címlapon nem teljes terjedelemben jelenik meg a fotó. Míg a fotón a nő orra szinte teljes egészében és jórészt az ajka is látszik, a címlapon a fotót lényegében azonos méretekben némileg balra tolták, hogy a jobb oldalon függőlegesen futó feliratnak helye legyen. Lent pedig a könyvvel járó szolgáltatások listáját tüntették fel. Ezért a címlapon a fotón szereplő nő orrának csak az egyik fele, az ajkának pedig csak egy kisebb része látszik. Ezek, a címlapfunkció által diktált technikai jellegű változtatások nyilvánvalóan nélkülözik az egyéni, eredeti alkotás mozzanatát.

b) A másik képi változás az, hogy az eredetihez képest a háttérként reprodukált fotó valamelyest, bár alig érzékelhető módon, mélyebb árnyalatúvá vált. Ennek a jelentéktelen technikai jellegű változtatásnak sincs egyéni, eredeti jellege.

c) A harmadik változtatás – amire talán leginkább illik a szó – abban áll, hogy a szem színe, amely a fotón kék, a címlapon zöld lett. Két megjegyzés kívánczik ehhez. Az egyik az, hogy a szín megváltoztatása egyszerű számítógépes technikai művelettel kivitelezhető, és ezzel még szintén nem jön létre új, egyéni, eredeti műátdolgozás a fotó és annak a címlapon háttérként reprodukált változata viszonylatában. A másik megjegyzés azonban az, hogy a címlap összképe szempontjából már lehet jelentősége a színváltoztatásnak. A nagybetűs „Angol nyelvtan” felirat zöld színével így harmonizál a szem színe. S a címlap összképe szempontjából annak is lehet szerepe, hogy a pirosnak – de a rózsaszínnak is, mint a piroshoz közel álló színárnyalatnak – közzismerten a zöld a komplementerszíne (míg a kék a sárgával alkot komplementerszínpárt); így a zöld szem és a nagyobb zöld felirat együtt jobban harmonizál a rózsaszín hátérrel.

4. A címlapon belüli színharmonizálás azonban már egy olyan elem, amely a feliratok sajátos elhelyezésével együtt a címlap összképét alkalmassá teszi az egyéni, eredeti vonások meglétének a megállapítására. Erre figyelemmel alakította ki az újonnan eljáró tanács az összegző kérdésekre adott fenti válaszában 3. pontjában foglalt véleményét, amely szerint a címlap egészének az összképe megfelel a szerzői jogi műként való minősítés feltételeinek.

5. Amint azt az újonnan eljáró tanács rögzíti az összegző kérdésekre adott válaszában 4. pontjában, az eredeti fotónak, a címlapnak és a honlapgrafikának a csomagolóanyagon szereplő ábrával való összehasonlítása alapján az a határozott véleménye, hogy az utóbbi nem minősül sem az előzőben említettek szolgai másolatának, sem azok bármelyike átdolgozásának; semmiben nem sérti az azokra fennálló szerzői jogokat. A csomagolóanyagon szereplő kép az egyéni, eredeti jelleg követelményeinek messzemenően megfelelő, önálló szerzői jogi mű.

6. A csomagolóanyagon szereplő ábra számos döntő vonásban különbözik az eredeti fotótól, a honlapgrafikától és a címlaptól, és ezek a különbségek kétséget kizáró módon azt támasztják alá, hogy az az utóbbiaktól függetlenül létrehozott önálló szerzői jogi mű. Azok az elemek pedig, amelyek bizonyos hasonlóságot mutatnak, nem olyanok, mint amelyek bármilyen tekintetben a fotó, a honlapgrafika vagy a címlap szolgai másolására, azok átdolgozására, illetőleg az azok sérelmére elkövetett egyéb szerzői jogi jogsértésre utalnának.

- a) A csomagolóanyagon szereplő ábra megjelenése, elrendezése, struktúrája alapvetően más, mint a honlapgrafikáé és a címlapé. A honlapgrafikán az eredeti fotó kicsinyített változata jelenik meg, és a grafikai felület csak egy kis részét foglalja el. A címlapon az eredeti fotó, bár nem teljes egészében, de eredeti méretekben jelenik meg háttérként, és a szem funkciója nem markáns. Ezzel szemben a csomagolóanyagon a szem domináns szerepet tölt be; az ábra több mint felét kitölti. Ráadásul ferdén helyezték el, aminek a révén a viszonylag keskeny ábrafelületen még nagyobb méretben jelenhetett meg.
- b) A szem azonban nemcsak abban különbözik, hogy méreteinél fogva az ábra első számú témájává válik, hanem megjelenésének számos döntő vonásában is. A fotón és a címlapon a szem lényegében természetes módon jelenik meg; nincs látható jele szemhéj-, illetve szempillafestésnek. A csomagolóanyagon viszont erős, ezüstös csillogást adó festés nyomai látszanak mind a szem alján, mind a szemhéjon. A szempillák összehasonlítása is eltérésekre utal. Az nem kizárható, hogy a fotó és a címlap esetében is festettek a szempillák, bár megjelenésük mégis természetesnek tűnik. A csomagolóanyagon viszont erősebb festékhasználat nyomai látszanak; a szempillák vastagabbnak tűnnek (talán azért, mert több festéket használtak, és talán azért is, mert a több festéktől egyes szempillacsomók összeragadtak). Mindez arra a szándékra is utal, hogy erőteljesen fejezze ki a kép a szem női mivoltát.

- c) A szem a csomagolópapíron is zöld. A zöld szín használata azonban nyilvánvalóan nem áll szerzői jogi védelem alatt, és egymagában semmiképp nem mutat arra, hogy szolgai másolás vagy átdolgozás történt volna. Itt is szerepe lehetett annak, hogy miután a rózsaszín háttér (a csomagolóanyagokkal kapcsolatos, lent említett koncepcióból következően is) adva volt, a piros és rózsaszín komplementerszínét, a zöldet választották a szokásos szemszínnek közül.
- d) A csomagolóanyagon szereplő ábra alaposabb megvizsgálása alapján azonban nyilvánvalóvá válik, hogy nem a fotófényképen, illetve a címlapon megjelenő szem másolásáról vagy átdolgozásáról van szó. Az utóbbiakban párhuzamos sugaras fehér fénycsíkokat lehet látni, ami nem szerepel a csomagolóanyagon. Az utóbbin viszont a pupilla helyén, illetve a pupillában egy alak – ahogyan kivehető, egy férfi alakja, aki távozni látszik – körvonalai látszanak, és a kép mellett egy éles fehér fény csillan fel.
- e) A pupillában megjelenő képpel látszik összefüggésben lenni a szemmel kapcsolatos további különbség; nevezetesen az, hogy a csomagolóanyag ábráján, a szem alján egy könnycsepp látszik megjelenni. A pupillában megjelenő képpel együtt ez egy tömör minidráma ábrázolására utal.
- f) A csomagolóanyag háttérszíne is rózsaszín. Ez azonban ugyancsak nem utal másolásra, hanem inkább a csomagolóanyagban forgalmazott eperjégkrém színére. Emellett a rózsaszín abból a koncepcióból is következik, amire a lenti 7. pontban utal az újonnan eljáró tanács, nevezetesen arra, hogy a jégkrémeket valahogyan a női csábítás eszközeként kívánták sugallni.
- g) A felirat színe és elhelyezése is eltér a címlapon szereplőktől.
- h) Az 5-ös szám nem a címlapon megjelenő szám másolata (vagy „átdolgozása”); ez kitűnik például abból, hogy a címlapon a szám felső vízszintes része felfelé kunkorodik, míg a csomagolóanyagon egyenes. Ráadásul a szám a felirattal van összekombinálva.

7. A csomagolóanyag egyes tipikus elemei abból, az érintett jégkrémek csomagolóanyagára vonatkozó marketingkoncepcióból adódnak, amire az ügyiratokban utalás történik. Az ötös csomagolóanyag-koncepció azt a sugallatot tükrözi, hogy az adott jégkrémek mind az öt emberi érzékre (a látásra, a tapintásra, a hallásra, a szaglásra és az ízlésre) hatnak. A csomagolóanyagokon ennek megfelelően szerepelnek a megfelelő érzékszervek, az ügyben érintett csomagolóanyagon a szem, mégpedig hangsúlyos, domináns módon. Az 5-ös szám szerepeltetése is ebből a koncepcióból adódik. Mint ahogyan arra utalás is történik az ügyiratokban, a reklámkampányban a jégkrémet a női vonzerő és csábítás eszközeként is megpróbálták beállítani. Ebből következik a szem alapvetően eltérő szerepe, hangsúlyozottan női volta, s a pupillában szereplő férfialakban és a szem alján megjelenő könnycseppben kifejezett „minidráma” is. (Megjegyzí az újonnan eljáró tanács, hogy míg ezek a sajátos vonások meglehetősen egyértelműen következnek az alperes művéhez kötődő koncepcióból,

inkább az nem tűnik ki a címlap és a honlap megjelenése alapján, miért éppen egy nő arca tűnik fel háttérként vagy kicsinyített változatban, illetve, hogy a címlapon miért a szem jelenik meg valóban kivehető, bár nem domináns módon egy olyan könyv esetében, amely elsősorban a beszédhez kötődik. A csomagolóanyag sajátos vonásai viszont egyértelműen adódnak a forgalmazási és reklámkonceptióból.)

Id. Dr. Ficsor Mihály, a tanács elnöke

Dr. Kiss Zoltán, a tanács előadó tagja

Dr. Munkácsi Péter, a tanács szavazó tagja

Válogatta és összeállította: dr. Kiss Zoltán

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

Claudio Petti (szerk.): Cases in Technological Entrepreneurship: Converting Ideas into Value (Esettanulmányok a technológiai vállalkozásról – A felismerések értékévé konvertálása). Edward Elgar, 2009; ISBN 978 1 84844 186 6

Célszerű e kötet bemutatását egy kis terminológiai magyarázattal kezdenünk. A cím lefordításához ugyanis nincs a magyarban olyan szavunk vagy kifejezésünk, amely az „entrepreneurship” jelentéstartalmát jól visszaadná. Azt csak körülírni tudjuk. Jelenti egyrészt a vállalkozói tevékenységet – a gyakorlatban leginkább az olyan kisebb vállalatok létrehozását és működtetését/irányítását, amelyek kényszerűen is a kellően dinamikus és rugalmas üzleti stratégiával igyekeznek fennmaradni, s ennek érdekében készek a szükséges alkalmazkodásra, változásokra, fejlesztésre, innovációs munkára. Ezek elitjét nevezi a szakirodalom jó növekedési képességű vállalatoknak. Tény, hogy éppen e jellemzőikből adódóan ezek a vállalatok adják a modern gazdaságok innovációs potenciáljának igen számottevő hányadát, s szintúgy nélkülözhetetlenek a foglalkoztatottság, a munkahelyek fenntartásában – ezért is kezeli őket illetéknként (segíti, támogatja) a bölcs gazdaságpolitika. Nemzetgazdasági jelentőségüket az Európai Unió rendszeresen kiemeli közleményeiben, útmutatásaiban és – ami sokkal fontosabb – a fejlesztés támogatási programjaiban.

Az entrepreneurship jelenti továbbá ennek a vállalatépítő és -vezető tevékenységnek a tudáskészletét, mesterfogásainak összességét, azaz magát ezt az igen komoly felkészültséget igénylő mesterséget. A témakörhöz tartozó tudás nagy horderejét jól mutatja, hogy e kötetnek a gazdasági szakkönyvekben a világsők közé tartozó kiadója sorozatot szentel neki (The International Library of Entrepreneurship). Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2009. évi 1. számában mutattuk be az abban megjelentetett Financing Entrepreneurship c. tanulmánygyűjteményt, amely a 12. a sorban. Formailag ez a kötet nem a sorozat része, tartalmilag viszont a témakörbe tartozó ismeretek egy különösen fontos részéről szóló, igen jó összeállítás.

Az értelmezésnek ezzel a felvázolásával használjuk tehát a továbbiakban a vállalkozás kifejezést, a *technológiai vállalkozás* pedig annak azt a szeletét jelenti, amelyben a vállalkozás célja valamely új technológia hasznosítása, és annak szükség szerint az ennek érdekében történő ki- vagy továbbfejlesztése.

Célszerű azt is kiemelni, hogy maga a technológia kifejezés itt azt a jelentéstartalmat hordozza, amelyet a szakirodalom az innovációval, az innovációs fejlesztési eredmények transzferével és az immateriális javakkal kapcsolatosan pár évtizede bevezetett. Ez a technológia fogalmába sorolja az egyes árucikkek – termékek és szolgáltatások – előállítására, hasznosítására és forgalomba hozatalára (értékesítésére) vonatkozó elméleti és gyakorlati is-

mereteket, fejlesztési eredményeket, termelési, marketing- és kereskedelmi tapasztalatokat, valamint az ezekhez kapcsolódó, az iparjogvédelem körébe tartozó oltalmi jogokat. Ennek megfelelően a szellemivagyon-elemekkel végzett gazdasági műveletekben a technológiavásárlás magában foglalja a licencvásárlást, de annál – az esetek többségében – többet jelent. Maga a licenc ugyanis nem más, mint engedély – ebben a vonatkozásban annak engedélyezése, hogy valamely, az ipari tulajdon körébe tartozó dolgot, jelesül vagyoni értékkel bíró és esetleg jogintézménnyel, pl. szabadalommal védett ismereteket és megoldásokat valaki más a saját gazdasági tevékenységében hasznosítson. A licencvásárlás ennek az engedélynek a megvásárlása, és alapjelentése szerint nem szükségszerűen tartalmazza a hasznosítást segítő ismeretek transzferét. Ezek viszont a technológia részét alkotják.

A címbeli „ideas” fordítása sem intézhető el egyszerűen. Az Akadémiai Kiadó számítógépre is telepíthető angol–magyar nagyszótárának (kitűnő segítőeszköz!) terjedelmes szócikke szerint az első jelentése „eszme, gondolat, ötlet”. A baj az, hogy amióta a hetvenes évek második felében az innováció bekerült a hazai közbeszédbe, a különféle nyilatkozatok nyomán az ötlet furcsa és hamis felmagasztalást kapott mint az innovációs folyamat kiindulópontja. Még a közelmúltban is elhangzott gazdaságpolitikai rendezvényen, igen fontos besztású, kiemelt előadó beszédében, hogy közösségi eszközökkel segíteni kell az innovációs folyamatok megvalósulását „az ötlettől a piacig”. A baj az, hogy az ötlet még a legeslegjobb esetben is csak egy isteni szikra, s ha nincs kellően jó minőségű gyúanyag, amelyre hulljon, akkor nyom nélkül kihuny. Ilyen gyúanyagot a kellő mennyiségű tudás szolgáltathat, amelynek birtokában az ember képes felismerni és ki is bontakoztatni az ötletben felcsillanó lehetőséget.

Valójában még az is kétséges, lehetséges-e egyáltalán az innovációs folyamatot valamilyen jól meghatározható kiindulási ponttól származtatni. Ha műszaki-gazdasági tartalmát tekintjük, akkor kezdetének a meghatározása legfeljebb önkényesen történhet. Ennek oka és magyarázata, hogy e folyamatok mindig korábbi ismeretekre, tapasztalatokra támaszkodó felismerésekből indulnak ki, s még a legkiugróbb innovációk létrehozása is lényegében a műszaki-gazdasági fejlődés általános folyamatából táplálkozik. Az egyik legkézenfekvőbb példa erre, hogy a fejlesztők a leginkább újszerű megoldások építőelemeit is a korábbi ismeretekből, a technika állásából veszik át, s az újdonság a leggyakrabban az ismert építőelemek újszerű kombinálásában vagy alkalmazásában rejlik, illetve abból ered. Meghatározó szerepet játszanak az előzmények ott is, ahol látszólag a hirtelen jött nagy ötletnek, az „isteni szikrának” jut a főszerep, hiszen a „nagy megvilágosodás” nem jöhet a semmiből. A legsemitálisabb ötletből is csak akkor lesz alkotás, sőt még annak kiinduló pontjává is csak akkor válhat, ha csatlakozik hozzá az a felismerés, hogy hol, mire, hogyan lehet azt felhasználni, hasznosítani, s hogyan lehet odáig célorientált innovációs fejlesztési munkával eljutni. És kizárólag az képes felismerni egy gondolatban, ötletben, tapasztalásban a felhasználás lehetőségét, s jól használható alkotássá fejleszteni azt, aki elegendő ismerettel rendelkezik arra

a területre vonatkozóan, ahol az alkalmazása végbemehet. Könyvünknel maradva, olyan gazdasági vagy szakterületen, amelyre vonatkozóan nincsenek kellő ismeretei, a legjobb vállalkozó sem képes olyan felismerésre jutni, amelyet értékké fejleszthet. Hiszen igazán csodás ötlet, hogy szeretnék erőtlől, egészségtől duzzadó, közszeretnek örvendő, életkedvvel teli milliárdos lenni a Föld egyik legszebb országában, de hol a felismerés és a mód, hogy hogyan érhetném ezt el?

A kiadó ismertetőjéből idézve – az Elgar ebben is korrekt és megbízható –, a kötet különböző nézőpontokból elemez egy sor olyan témát, amely alapvető jelentőségű abban a folyamatban, amely a technológiai innovációkat a gazdasági haszon forrásává teszik. Benne szaktekintélynek számító szerzők kínálnak betekintést kulcsfontosságú gyakorlati esetekbe és tapasztalatokba arra vonatkozóan, hogy milyen szerepet töltenek be kormányzati szervek, egyetemek, cégek és magánbefektetők az új felismerések gazdasági értékké fejlesztésében, s hogyan valósulhat ez meg újonnan indított cégek vagy éppen a piacon már jól beágyazottak keretében.

A kötet alapvetést és áttekintést nyújtó bevezetővel kezdődik, amely maga is értelmezést kínál az „entrepreneurship” és a „technological entrepreneurship” lényegére. Ezt követően nyolc tanulmányt sorakoztat fel. Ezek között vannak, amelyek többé-kevésbé az elméleti alapok bemutatására összpontosítanak, nagyobb hányaduk viszont a gyakorlat egy-egy szeletéről ad tanulságos képet, ismereteket. A bevezető egy mátrixban is bemutatja, hogy melyek a fejezetekben tárgyalt főbb témák, s azokról mely fejezetekben olvashatunk. E témák a következők: Új technológiák létrehozása (kutatás révén) / Meglévő technológiák azonosítása és hasznosítása / Az értékkeremtés módjának és üzleti modelljének kifejlesztése / Formális és informális intézmények kimunkálása / Az együttműködések és a társadalmi hálózatok előmozdítása / Üzleti koncepciók, modellek innovációja / Új cégek létrehozása, feltőkésítése és növekedési pályára állítása / Technológiaalapú vállalkozások értékelése / A gazdasági fejlődéshez való hozzájárulás elérése / Tudás, emberi tőke és hálózatok fejlesztése / A vállalkozói felkészültség, mesterség fejlesztése és terjesztése / A vállalkozók szerepe / A kormányzatok szerepe / Az egyetemek szerepe / A magánbefektetők szerepe.

Nézzünk kicsit bele!

Az első két fejezet elméleti, illetve makrogazdasági nézőpontú megközelítéseket ad. Címeik, tárgyaik: „Vállalkozás, innovatív vállalat és gazdasági fejlődés”, illetve „A közösségi politikák szerepe az innovációs folyamatban”.

A harmadik, amelynek címe „Technológiaalapú innovációk megtalálása, finanszírozása és növekedési pályára állítása – kilátások a Massachusetts Institute of Technology (a nagyhírű MIT) egyetemen”, a gyakorlat sűrűjébe vág. Tény, hogy a tőzsdei internet- és csúcstechnológiai buborék 2000 körüli kipukkanása valamelyest megingatta a technológiaalapú vállalkozások iránti gazdasági bizalmat, és megtörte fejlődésük lendületét. Ezért is érdemes idézni innen, hogy nagyon is él ez a terület, és fontos gazdaságélénkítő szerepet tölt be.

2007-ben az amerikai kockázatitőke-cégek közel 30 milliárd USD-t fektettek be technológialapú vállalkozásokba, üzleti angyalok pedig 26 milliárdot – az utóbbiak főként a fejlődésük korai szakaszában lévő cégekbe. A fejezet elmondja, hogy az MIT az innováció fontos motorjaként szolgál, és 2007-ben több mint 600 millió dollárt fordított kutatások támogatására. Ennek igen jelentős részét interdiszciplináris kutatási központok útján adták, amelyek különféle iskolák és részlegek szakértelmét integrálják komplex problémák megoldásához. Már egy 1997-es tanulmány megállapításai szerint az MIT több mint 4 ezer cég létrejöttét segítette, amelyek több mint egymillió embert foglalkoztattak, éves bevételük csaknem 250 millió dollárt tett ki, ami 1997-ben egyenlő volt a világ 24. legnagyobb gazdaságának jövedelmével, felülmúlva Dél-Afrikát, Görögországot és Norvégiát. Követendő példaként is különösen figyelemre méltó a fejezetnek az a része, amely leírja, hogyan jönnek létre alulról jövő kezdeményezésekkel az MIT-en a kutatási központok. Szintúgy irányfénnyel szolgálhat, hogy azoknak nagy része vállalatok támogatására támaszkodik, s ezért nagyon tudatosan törekszenek arra, hogy csökkentsék a távolságot a hosszú távú tudományos kutatás, valamint a cégek érdekeltségének sokkal rövidebb horizontja között. Ez összhangban áll azzal, hogy a fejlett országok fontos tudomány-, oktatás- és technológiapolitikai feladatként kezelik, hogy erősítsék az együttműködést az egyetemi szféra és az ipar szereplői között, az egyetemi kutatás és oktatás minél inkább ráhangolódjék az ipar igényeire, erősödjék közöttük a tudástranszfer, az ipar pedig támogassa mindezt.

Tudástranszfer: a MIT sikerének csak a felét adja a sok kutatólaboratórium és kutatási központ működése. A másik felét azoknak a mechanizmusoknak a nagy sokasága teremti meg, amelyek szerepet játszanak a kutatási eredmények jelentőségteljes vállalatokban történő hasznosításában. A fejezet ez utóbbiakból kiemel és röviden bemutat néhányat. A továbbiakban útmutatás értékű elemzést ad a technológiai vállalkozásokat éltető ökoszisztéma fő összetevőiről, s áttekintést azok működéséről.

A negyedik fejezet a tőkepiac sajátos szereplőit mutatja be, amelyekről eddig nem igazán szóltak a kockázati tőkével foglalkozó szakkönyvek, s bevett magyar szavunk sincs rájuk: ezek az ún. angel funds, azaz üzleti angyalokból összeállt befektető szervezetek. Igazán fontos az az ún. teszt, hogy abban a nagyságrendben nyújtanak finanszírozást ígéretes növekedési képességű cégeknek, amelyben az üzleti angyalok többnyire már nem – túl nagy nekik –, a kockázatitőke-cégek viszont még nem – túl kicsi nekik. Ez kb. a 0,7 M – 2,5 M euró közötti befektetéseket jelenti. A szerző szerint ilyen üzleti angyal befektető szervezetek legalább két évtizede léteznek, és igen aktívak az USA-ban és az Egyesült Királyságban, ám nagyon kevés van belőlük Európa egyéb részein. Azt maga is kiemeli, hogy adatok csak szórványosan vannak róluk. Hangsúlyozza, hogy eredményes tevékenységük elengedhetetlen feltétele, hogy megfelelő szervezetben működjenek, jó legyen a vezetésük módja, alkalmasak a döntéshozatali eljárásaik, befektetési szabályaik, vezetőik javadalmazása, és legyenek kreatív megoldásaik arra, hogy kellőképpen kiaknázzák a tagjaik felkészültségében és

adottságaiban rejlő potenciálokat. A továbbiakban ezekre vonatkozóan ad nagyon érdekes és tanulságos elemzést működtetésük néhány fontosabb gyakorlati kérdéséről és problémájáról. Váolja egyebek közt a tagok által kollektív módon irányított struktúra buktatóit, másrészt azét a konstrukciót, amelyben erre szerződött menedzser irányít. Figyelmet érdemlő tanulság, hogy ez utóbbinál, s szintűgy annál a további változatnál, ahol állandó vagy ad hoc bizottságok irányítanak, a döntéshozatalból kihagyott tagok többé-kevésbé érdektelenné válnak, ami rontja a működés eredményességét. A széles körben elterjedt nézet szerint – állítja a szerző – a legjobban működő megoldás, ha a tagok aktívan részt vesznek a működtetésben, és gyűléseken, többségi szavazással hozzák meg a meghatározó jelentőségű döntéseket.

A fejezet tárgyalja, hogy az ilyen, akár 30 vagy még több egyéni tag aktív részvételére épülő szervezet menedzselése világos szabályokat igényel, továbbá a csoportdinamika jó kezelését, szoros együttműködést a tagokkal mind a formális gyűléseken, mind az informális megbeszélésekben, és nagy adag, diplomáciával ötvözött vezetői képességet. Úgyszintén nélkülözhetetlen, hogy a tagok – vagy legalább nagy részük – rendelkezék legalább valamelyes szakértelemmel és professzionalizmussal a kockázatitőke-befektetésekhez tartozó legfontosabb ismeretek terén. Kardinális kérdés, s egyben a szervezeten belüli feszültségek esetleges forrása a befektetésekben való anyagi részvétel. A lehetséges gyakorlati megoldások sorában a két szélsőség egyikeként hozza fel, hogy mindenki egyenlő tőkével járul hozzá a szervezet befektetői tevékenységéhez, míg a másik, hogy minden tag szabadon maga dönthet hozzájárulásának nagyságáról.

A szerző esettanulmányként rövid összegzést ad egy ilyen, csaknem négy éve működő belga szervezetről, majd erre is támaszkodva elemzi a szervezet menedzselésének fő kérdéseit. Ezekbe beletartozik a külső kapcsolatok, valamint a befektetéseikkel működő cégekhez fűződő kapcsolatok menedzselése is. Segít értenünk ennek a sajátos befektetőszervezet-típusnak a mibenlétét, hogy elmondja: ha menedzser vezeti, annak tevékenységi köre igen hasonló ahhoz a szerephez, amelyet a kockázati tőke leginkább elterjedt cégtípusában, az ún. Limited Partnershipben a general partner tölt be.

A következő fejezet ismét inkább az elméleti alapvetés felé hajlik. Címe: „Az innováció helye a kis és a közepes cégeknél – a társadalmi tőkének és a kapcsolatrendszer építésének fontossága az innovatív vállalkozásban”. A tanulmány az új felismerések, eljárások és termékek létrehozására összpontosít. Abból a feltevésből indul ki, hogy a társadalmi hálózatok jelentős szerepet játszanak az innovációs folyamatban, és a bennük rejlő lehetőségek hatékony kiaknázása az innovációs munka kulcsfontosságú mozgatóereje. Végül is „az innováció nem létezhet légüres térben”, és különösen a fiatal, valamint a kisebb cégeknél az innovációs folyamatok általában túllépik azoknak a határait, s a szükséges erőforrások egy részét kívülről vonják be.

A hatodik fejezet ízig-vérig gyakorlatias: „Hogyan építünk üzletet nyílt forráskódú szoftverre?” A tanulmány indulása már történelem: Kezdetben vala az ingyen szoftver, majd a

'60-as évek végén az IBM üzletileg leválasztotta a szoftvert a hardverről, és pénzért kezdte azt adni. Nagyjából egyidejűleg megjelentek új szoftvercégek, amelyek üzletet építettek szoftverrendszerek – például adatbázis-kezelők – használatba adására és hozzájuk a megfelelő támogatás nyújtására. A kutatótársadalom által kifejlesztett szoftverek eközben továbbra is szabadon és ingyen hozzáférhetők maradtak, még akkor is, midőn a kereskedelmi értékesítés már sokmilliárd dolláros üzletággá vált. A fejezet kiemeli, hogy az internetet túlnyomó részt olyan szoftverekre alapozva hozták létre, amelyeket az amerikai kormányzat pénzén fejlesztettek ki, és ingyen adták a felhasználók használatába.

1985-ben létrehozták a Szabad Szoftver Alapítványt (Free Software Foundation, FSF) mint társadalmi, politikai és gazdasági mozgalmat, a kilencvenes évek elején pedig egy finn diák kifejlesztette a Linux operációs rendszert, és szabadon felhasználhatóvá tette az FSF közreműködésével létrehozott GNU General Public License, azaz az ún. szabadlicenc-rendszer keretében. A cégek gyorsan felfedezték, hogy a nyílt forráskódú (ingyenesen használható) szoftverekre is lehet jövedelmező üzletet építeni az azokhoz adott támogatások révén. Mindezek következtében nőtt a nyílt forráskódú szoftverek kereskedelmi hasznosítása iránti érdeklődés, ami elvezetett az 1998-as Open Source Definitionhez. Ez azt mondja ki, hogy a nyílt forráskód nem csupán szabad hozzáférést jelent a forráskódhoz, hanem meghatározza azokat a kritériumokat is, amelyeknek az ilyen szoftverek terjesztésének meg kell felelnie. Ehhez létrehozták az Open Source Initiative (OSI) szervezetet, amely nonprofit alapon működik, s fő rendeltetése, hogy előmozdítsa a nyílt forráskódú szoftverekben rejlő előnyök kiaknázását, továbbá szabványügyi testületként a köz érdekében biztosítsa a fentebb említett kritériumok betartását, s kezelje a szabadlicenc-rendszert.

A tanulmány bemutatja a nyílt forráskódú szoftver koncepciójának három alapvető összetevőjét, felvázolja, hogyan formálta át az ilyen szoftverek térnyerése a szoftveripart, továbbá röviden összegzi a nyílt forráskódú szoftverek jelenlegi helyzetét, a reájuk épülő üzleti lehetőségeket, és részletesebb áttekintést ad a felhasználásukra épülő üzleti modellek főbb típusairól.

A következő fejezet ismét a gyakorlat velejébe ad betekintést: stratégiai koncepciót vázol arra vonatkozóan, hogyan használható fel az innovációs fejlesztés a cég versenyképességének erősítésére, valamint megújítására. Kiindulása az S-görbe diagram, amely az időtengelyen haladva tükrözi, hogyan járulhat hozzá az innováció a cég növekedéséhez és versenyképességéhez. A tanulmány megállapításaiból, ízelítőként: A vezetés számára a nagy kihívás éppen abban áll, hogy a stratégia kialakításához tudnia kell, a görbe mely pontján van a cég. Senki nem tudja ezt biztonsággal megállapítani, viszont éppen ez a bizonytalanság rejt nagy lehetőségeket is. Ebben a scenárióban az új, előnyös lehetőségek megragadásában a kis cégek vannak előnyben, mert rugalmasabbak. Nagy cégek éppen azért vásárolnak fel kisebbeket, hogy általuk új rugalmasságra tegyenek szert. Van ugyanakkor más mód is arra, hogy a cégek a stabilitást rugalmassággal ötvözzék: ha van (maradt még) bennük elegendő

rugalmasság meglovagolni egy új technológiai hullámot, ennek azonban komoly veszélyei is vannak.

A fejezet bemutat egy esettanulmányt egy cégről, amelyet eredetileg a számítástechnikai iparágban arra alapítottak, hogy újdonságyár legyen anélkül, hogy berendezésgyárrá is válna, megoldásokat dolgozzon ki úgy, hogy azokat majd más piaci szereplők öltöztetik vasba, szilíciumba. Tíz évvel létrehozása után új növekedési pályára állították, és felvásárlásokkal gyorsították a növekedését. Olyan vállalatokat vettek meg, amelyek már közel voltak első S-görbéjük érett szakaszához, készen az újabb növekedési szakaszra, amelybe azonban még nem vágtak bele. Más megfogalmazásban, iparilag és pénzügyileg erős vállalatokat vettek, még meg nem nyilvánult növekedési potenciállal. A 2002–2007 közötti időszak során így 55,9 éves átlagos növekedési ütemet értek el. Az esettanulmánnyal azt a megállapítást támasztják alá, hogy a mai (világ)gazdaságban a tudás birtoklása fontosabb az eszközök birtoklásánál. Ezért a cégek is könnyebben tudnak elindulni: többé nem létfontosságú, hogy birtokolják a szükséges termelőeszközöket, hiszen azokat igénybe vehetik outsourcing révén is. Az a valóban fontos, hogy rendelkezzenek jó elképzelésekkel – a tőke majd megjön hozzá. Míg a XX. sz. kezdetén csaknem lehetetlen volt vállalkozást indítani tőke nélkül, ma létre lehet hozni egy céget nagyon kevés befektetéssel – legalábbis indulásként –, és később bevonni külső tőkét (a szerzők mondják ezt, lelkük rajta!)

Az utolsó fejezet tömör összegzést nyújt az Intel cég és a kaliforniai Berkeley Egyetem Globális Vállalkozás Oktatási Kezdeményezéséről (Global Entrepreneurship Education Initiative).

Dr. Osman Péter

* * *

Jeffrey S. Young, William L. Simon: Steve Jobs és az Apple sikertörténete. Lexecon Kiadó, 2009; ISBN 978-963-88047-1-6

Hazai könyvkiadásunk egyszerre két kitűnő, technika- és gazdaságtörténeti szempontból is kiemelkedő értékű könyvvel örvendeztette meg az érdeklődőket. Egyikük ez, a másik a következőként ismertetett Google-sztori.

Ennek a könyvnek két főszereplője van: Steve Jobs és a technikatörténet, amelynek panteonjában ő az innovációs munkában elért óriási sikereivel vívott ki előkelő helyet magának. Az ő alakja nélkül is meghatározó jelentőségű és megragadóan izgalmas lenne a technikatörténetnek az a része, amelyet e könyv leír, s feltétlenül nagyon ajánlható olvasmány. Vele a középpontban még sokkal inkább az.

Bár eretnek kijelentés, s minden bizonnyal megköveznek érte, mégis állítjuk: Steve Jobs a gazdaságtörténetben szinte páratlan pályát futott be, és ennek legalábbis az első szakaszában

úgy viselkedett, mint a tökéletes amatőr. Amatőr abban az értelemben, hogy imádja, amit csinál, mindenét beveti a maga elé kitűzött célok elérése érdekében, ám eközben tökéletesen hiányoznak a hozzáállásából, magatartásából a profik eszköztárának nélkülözhetetlen elemei: a céltudatos fegyelmezettség, a vezetéshez és a másokkal való szükségszerű együttműködéshez elengedhetetlen önfegyelem és valamelyes egészséges kétkedés abban, hogy másokkal szemben ő tévedhetetlen. Ugyanakkor tökéletesen rászolgált arra, amit e könyv eredeti angol címe mond: „Steve Jobs. A legnagyobb második felvonás az üzleti élet történetében”. Amint ugyanis a könyv részletesen elmondja, s amire lentebb visszatérünk, Jobs pályájának első felvonása innovációs és arra támaszkodó üzleti sikerekben gazdag, káprázatos pályáivet mutat, ám vezetőként a bukásával zárul. A leírtak alapján az amatőrként való viselkedésére vonatkozó állításunk is erre a szakaszra vonatkozik. Utána viszont olyan eredményeket felmutató visszatérést produkált, amelyhez aligha akad hasonló a modern gazdaságtörténetben – és még ma sincs 55 éves, még elérhet újabb nagy sikereket.

A technikai fejlődés iránt érdeklődőknek Steve Jobs története legfőképpen arról szól, hogyan változtatták meg egy lánglelkű, félelmetes akarnok által vezetett, gyakran szó szerint a győzelembe hajszolt cégek három kimagasló gazdasági jelentőségű iparág technikai alapjait, és vitték azokat ezáltal új, felívelő fejlődési pályára. Részletes és igen alapos történetírással bemutatja, hogyan törtek új utakat Jobs csapatai a számítástechnikában, majd az itt végzett innovációs munkában szerzett tapasztalataikat, fejlesztési eredményeiket és tudásukat felhasználva hogyan ötvözték az informatika és a számítástechnika csúcstechnológiáit előbb a filmkészítéssel, majd a zenekereskedelemmel és a zenehallgatás modern eszköztárával.

A modern informatika legendáriumának fontos eleme a garázs, ahonnan két rendkívüli tehetségű ember, egy kőkemény ambíciójú kölyök – Jobs – és a nála pár évvel idősebb zseniális fejlesztő, Steve Wozniak elindult, s megalkották az egyik leghíresebb és legsikeresebb számítógépcsalád, az Apple gépek alapjait. Wozniak hihetetlen tehetséggel hozta létre a győztes megoldásokat, ám amúgy nem a harcos fajta. Jobs annál inkább az. Nála a mérleg egyik serpenyőjében a rendkívüli mérvű vezetői ambíció, a korlátokat nem tűrő céltudatosság, a mindenkin habozás nélkül átgázoló győzni akarás, az időnként működő, megmagyarázhatatlanul nagy meggyőző erő van, a másokban csúf tulajdonságok rút csokra. Valóban korszakalkotó, sőt világformáló nagy fejlesztések, és azokat sikerre vivő vállalatok szent szörnnyetege, ám e sikerek nélkül egyszerűen csak egy szörnnyeteg lenne. Képes szinte megnyerhetetlen csatákban győzelemre hajszolni az embereit. A könyv szavaival, különleges, páratlan és megfoghatatlan személyes varázsa rabigába vonta az embereket, akik ennek – és Jobs napi dührohamai veszélyének – hatására alázatosan és rendkívüli odaadással haladtak előre a munkafolyamatban. Talán az itt bemutatott második – lehiggadt? – korszakára ez már kevésbé igaz, de a Jobs-rejtély legfőképpen abban áll, hogy miközben annyi rosszat tett az emberei, a projektjei és a különféle üzleti kapcsolatai ellen, hogyan volt többször is képes hatalmas diadalra vezetni a csapatait – pontosabban hogyan történt, hogy az emberei hol

vele, hol az ő rontásai ellenében kivívták a lehetetlen erőszakosságával kikövetelt diadalt. Aki elolvassa a könyvet, megragadó képet kap erről.

A tárgyalóasztalnál képes volt háborút nyerni azzal, hogy erőszakosabb, eltántoríthatatlannabb, vakmerőbb az ellenfelénél. Hasonlóképpen győzedelmeskedett az általa célul kitűzött, olykor megvalósíthatatlannak tűnő fejlesztések kierőszakolásánál. Ezek a tulajdonságai alapvető mozgatói a „második felvonásban” a cégei élén elért sikereinek is. Ugyanakkor – legalábbis az első vezetői korszakában – mindenkiel gátlástalanul megbízhatatlan, gyakran hiányzik belőle minden összeszedettség, ami őt értelmezhetővé tehetné mások számára, s a legstabilabb jellemvonásai a szélsőségeség és a minden konvenciót félrelökő öntörvényűség. Sültbolond az az üzleti partner, kolléga vagy beosztott, aki szövetségesként számít rá. A szűk családját kivéve az érzelmei csak róla és az ambícióiról szólnak, és soha nem gátolták abban, hogy barátot, támogatót, hozzá hű munkatársat vagy benne bízó kollégát, üzletfelet habozás nélkül hátba támadjon. Szent Pál óta azonban tudjuk, hogy történnek olykor hihetetlen jellemváltozások. A leírtak szerint, bármilyen hihetetlen is, Jobs negyvenes éveire derekára mindez megváltozott. A könyv immár úgy festi le a beérett, lehiggadt üzleti és fejlesztő zsenit, hogy a jellemzését Kim Ir Szen is megirigyelhette volna. Jobs mindenben megőrizte vezetői képességeit, ám levetkőzte csúf emberi tulajdonságait. A mágikus erejű, ellenállhatatlan üzleti varázsló bűvereje töretlenül érvényesült, de a szörnyeteg eltűnt mögüle. Így aratott újabb, példátlan sikereket. Kívülről jövőként, személyisége erejével megnyerte magának, cégének (a Pixarnak), az általuk kifejlesztett számítógépes animációs technikának a filmipar egyik legfontosabb cégét, s tette a magáét kulcsfontosságúvá ebben az iparágban. Ezt követően pedig a cége (Apple) e célra kifejlesztett új termékeire és az internetre alapozva új üzletágot teremtettek, az elektronikus hordozókra alapozott zenekereskedelmet, és megnyerte annak a zeneipar nagymoguljait és piacvezető cégeit. Hogyan tette mindezt, az innovációs fejlesztések, a cégépítés és -vezetés, a piaci sikerek kiharcolásának milyen vonulatain küzdötté át magát és vitte át cégeit, azok korszakalkotó új fejlesztéseit mindig magasabbra, ebbe kapunk részletes, lebilincselően tanulságos betekintést.

Olvashatjuk: Jobs a saját hitét és meggyőző erejét adta a Macintosh-csapatnak (az Apple máig élő, legendás gépcsaldjának alkotói). Vallása a számítástechnika volt, és igazi apostoli szerepben tűnt fel. Képes lett volna a pulpitusra állni, és felállítani az egybegyűlteket, hogy azt kiáltásák: „Dicsértessék a Számítógép!” Egyik munkatársa mondta róla: „Van egy olyan képessége, hogy az őt körülvevő emberek képesek hinni annak, ahogy ő érzékeli a valóságot. Nagyon gyors irammal, megragadó frázisokkal és nagyon eredeti intuíciókkal képes levenni az embert a lábáról.” És vajon a következő idézet tiszteletteljes rácsodálkozás-e vagy kritika? Talán mindkettő egyszerre: egy munkatársa szerint „Steve úgy végezte a piackutatást, hogy minden reggel belenézett a tükörbe”. Azért fűzzük ide: ha nem igazolták volna a rendkívüli sikerei, ezért egyszerűen sültbolondnak tartanánk. Ám fényesen igazolták, nagyon is. Az első nagy győzelem, amelyre a csapatait vezette/üzte/rángatta, az Apple Com-

puter cég tőzsdére vitele volt 1980 decemberében. Amint olvashatjuk, ez volt a történelem addigi legsikeresebb részvénykibocsátása és a leginkább túljegyzett részvény a Ford Motor Company-nak az 1950-es évek közepén kibocsátott részvénytárcájának után.

A szerzőknek a könyv végén szereplő, négy évvel ezelőtt írt szavai szerint néha úgy tűnik, csak most kezd bejönni. Még mindig ugyanaz az agresszív, véleményéhez mereven ragaszkodó vezető, alkotó, aki inspirálja a körülötte dolgozó embereket, hogy elképzelhetetlen magaslatokat érjenek el, eközben lerombolja azok önérzetét, akik túl gyenge jellemek ahhoz, hogy megbirkózzanak hirtelen kitöréseivel és kínos kérdezősködésével. Kellemesebb, gazdagabb, megbocsátóbb és megértőbb, de belül ugyanaz az ember, aki mindig is volt.

Schumpeter az innovációt kreatív rombolásként is jellemzi. A róla adott kép szerint Jobs sokban maga e kreatív rombolás. Erre utal sok egyéb közt az előbb említett „kínos kérdezősködés” is: a fejlesztési munkák során a munkatársainak feltett kérdéseivel könyörtelenül rombolja azok tévedéseit, gyengeségeit, nem kímélve a szerinte rossz úton járó vezetőtársai tekintélyét és pozícióját sem. Olvasván amit véghezvitt és ahogy véghezvitte, némi túlzással azt mondhatjuk, hogy fejlesztés- és cégvezetői kvalitásaiban szinte ott tündökölnék – többé-kevésbé emberi méretekre kicsinyítve – a hinduizmus „hindu háromságának” isteni erői: a teremtető (Brahmá), a pusztító (Siva) és a megtartó, aki egyben a változás erejének megtestesítője is (Visnu).

Dr. Osman Péter

* * *

*David A. Vise, & Mark Malseed: A Google sztori. K.u.K. Kiadó, 2009;
ISBN 978 963 9887 13 8*

*„fiatalság + szabadság + átláthatóság + új modell + az általános népszerűség előnye +
+ hit és bizalom = A Google Csodája” – (a könyvből)*

E könyvből kibontakozik az internet egyik legfényesebb, makulátlan sikertörténete. A siker méreteit talán a legjobban az jellemzi, hogy jóllehet a Google szolgáltatásainak propagálásában a cég marketingstratégiai elvei szerint soha nem folyamodik fizetett kereskedelmi reklámhoz, a címlapon is látható logója minden bizonnyal a világ egyik legismertebb árujelzője, amelyet talán csak egy-két olyan előz meg – ha egyáltalán –, mint a Coca-Cola. Ismertségét pedig azok révén nyeri, gyarapítja, akik szolgáltatásait, eszközeit elégedetten használják.

Azok között, akik a világhálót nem pusztán telekommunikációs csatornarendszerként alkalmazzák, valószínűleg kevés olyan akad, aki ne használná többé-kevésbé rendszeresen a Google egyre bővülő eszköztárát. Hogy hányféle eszközzel áll már a rendelkezésünkre, arra

sokan talán csak ebből a kötetből ébrednek rá. Tudjuk persze, hogy a Google a legelterjedtebben használt keresőprogram. A Gmail levelezőrendszer minden bizonnyal az ingyenesen használhatók között az egyik legmegbízhatóbb, s ennek megfelelően az egyik leginkább elterjedt. Rendkívüli szolgáltatása, hogy jelenleg 7371 MB tárhelyet biztosít ingyen minden egyes felhasználónak (!), és azon még saját képtárat is berendezhet. Van természetesen írásos csevegési (chat) szolgáltatás is, úgyszintén számítógépek között telefonálás, sőt videó is. A földrajz és a légi felvételek szerelmesei jól ismerik a Google Earth rendszerét. Akinek pedig részletes térképre, térképi információkra – közlekedési utak, domborzati viszonyok térképeire, műholdfelvételekre – van szüksége, minden bizonnyal nagyon hasznosnak találja a Google Maps szolgáltatásait. Ez közúti közlekedéshez kitűnő, részletes útvonaltervezést tesz lehetővé. Méltatlan lenne kihagynunk a Google Alerts szolgáltatásait. Ez a témaválasztásunk szerinti e-mail értesítéseket küld a Google keresőrendszerek által talált legújabb információkról. A még kísérleti szakaszban lévő szolgáltatás honlapja ilyen tájékoztatásokat kínál egyebek közt a hírekről, a szolgáltatás igénybe vevője által meghatározott hírességekről, eseményekről, a sport világának szereplőiről, de akár a gazdaság meghatározott szereplőiről vagy ágazatairól is. És még egyáltalán nem értünk a felsorolás végére.

Mindezeket – akárcsak az itt nem említetteket – folyamatosan, módszeresen építkező innovációkkal ki kellett kifejleszteni, beilleszteni a Google rendszerébe, bevezetni, működtetni, a szolgáltatás stabil minőségbiztosításával is sikerre vinni. És persze ez az egész csak akkor nyújt igazán értékes szolgáltatást, ha a rendszer felöleli a Föld minél több országát, információforrását, a bolygó minél több lakóját, amit a Google mindinkább meg is valósít. Íme, ez a Google-sztori, ahogyan azt a kaliforniai Stanford Egyetem két zseniális PhD-hallgatója sikerre vitte.

A bevezetés kiemeli, s igen valószínű, hogy igaz is: amióta Gutenberg feltalálta a könyvnyomtatást, és ezzel megnyitotta az emberek mind nagyobb tömege számára a hozzáférést a rohamosan szaporodó nyomtatott információhordozókhoz, egyetlen innovációs eredmény sem teremtett olyan tág lehetőségeket a világ információkészletéhez való hozzáféréshez, mint a Google. Magunk is tapasztalhatjuk, hogy a gyorsuló sebességgel táguló Google-galaxis pár év alatt teljesen megváltoztatta az emberek viszonyát az információk szinte végtelen sokaságához, mindinkább önállóvá téve őket abban, hogy mindenkori szükségleteik, érdeklődéseik vagy éppen a pillanatnyi kedvük szerint maguk találjanak rá az őket éppen érdeklő információkra, olvasmányokra vagy akár képanyagra, zenére, videókra. A Google rendkívül gyorsan mind többek számára a napi élet nélkülözhetetlen eszköze lett, s rendszerei már száznál több nyelven állnak rendelkezésre akár számítógép, akár mobiltelefon közvetítésével. Az általa teremtett új technikai lehetőségekkel alapvető és váratlan újításokat hozott az élet sok területén. Mind többen vannak például, akik egy-egy akár magánjellegű, akár hivatalos találkozás előtt a Google segítségével tájékozódnak arról, akivel találkozni fognak (s ellentétben a tájékozódás sok más módjával, ez rendkívül gyors és abszolút diszk-

rét), s úgyszintén gyorsan nő azok száma, akik presztízskérdésként kezelik, hány találatot hoz fel róluk a legelterjedtebb internetes kereső.

Sikertörténete eddig töretlen. A dolgok logikája szerint jönnie kell majd olyan új innovációs eredménynek, amely túlszárnyalja, legyőzi, ám eddigi története arról győz meg, hogy a Google fejlesztői kivételesen sikeresen tartják a lépést az ilyen kihívásokkal. Folyamatos innovációs munkával módszeresen és igen eredményesen valósítják meg az újabb és újabb térnyeréseket, s őrzik a helyüket, eszközeik, szolgáltatásaik helyét a csúcson.

A Google rendszereinek és szolgáltatásainak legnagyobb csodáját a legtöbben egyáltalán nem érzékeljük, amint azt sem, hogy a Föld forog, száguld velünk a Nap körül, s vele együtt a világegyetemben. Teljesen természetesnek vesszük, hogy beírunk szavakat a keresőbe, és a másodperc töredéke alatt akár ezres, százezres vagy még nagyobb számban jönnek fel találatok a világ bármely részén működő számítógépekről, még hozzá a kulcsszavainkhoz kapcsolódásuk szorossága – relevanciája – szerint rangsorolva, sőt a rendszer szükség szerint még javaslatot is ad keresőszavaink pontosítására vagy más keresőszavakra. Teljesen természetes, hogy elküldünk egy e-mailt, akár igen nagyszámú címre is, és az lényegében azonnal célba ér a Föld akárhány pontján. És ilyen műveleti sebességgel kereshetünk híreket, könyveket, egyéb információcsomagokat, képeket, zenét és egyre több mást is – ám valljuk be: a szakértőktől eltekintve még annyi fogalmunk sincs arról, hogy mindez valójában hogyan működik, mint az ősrobbanásról, és az erre ki nem képzett elmének nagyjából ugyanannyira is fogható fel az egész, mint a Nagy Bumm.

A könyv – kikövetkeztethetően 2008-ban írt – előszavából idézve a Google-rendszer elképesztő, világméretű diadalmenete és a cég azt tükröző pénzügyi sikere nyomán a rendszer alapjának, a keresőmotornak két kidolgozója, Sergey Brin és Larry Page, akik a továbbiakban is meghatározó szerepet játszottak az arra épülő, a különféle alkalmazások egyre bővülő sorának kifejlesztésében és rendszerbe állításában, bekerült az első öt közé a Forbes magazinnak a leggazdagabb amerikaiakat felsoroló 400-as listáján. Mindkettejük vagyonát 17,5 Mrd dollárra becsülik. Brin és Page kezdettől fogva két tökéletes és tökéletesen együttműködő profiként vitte előre közös fejlesztéseiket, majd szintúgy az arra épülő vállalatukat. Az innovációik sikereiből származó pénz természetesen mind nagyobb hatalmat adott a kezükbe, és ők ezt is céltudatosan, higgadtan a Google-eszköztár és a vállalat/birodalom további fejlesztésére használták. A könyvből róluk kibontakozó kép szerint nemcsak fejlesztőként, cégépítőként és vezetőként kivételesek, hanem abban is, hogy a jellemüket, magatartásukat a legcsekélyebb mértékben sem kezdte ki a rendkívül keveseknek megadatott nagyságú vagyon és a vele járó hatalom birtoklása. Cégük ügyleteinek irányításában, a Google sikerének óriási erejére támaszkodva tudnak hajlíthatatlanok lenni, ha ez szolgálja a cég érdekeit, képesek páratlan fegyvertényeket végrehajtani, de sohasem öncélúan vagy ésszerűtlenül. És bármily hihetetlen, egyetlen sötét foltot sem látunk sem Brin és Page, sem pedig cégbirodalmuk jellemrajzán.

Ők teremtettek és tartanak fenn mind terebélyesebb vállalatukban olyan légkört, viszonyokat, az emberekkel való bánásmódot, hogy a cég kezdetől fogva mágnesként vonzza a tehetségeket – akiknek mindenkor kritikus tömege nélkül e fejlesztések nem válhattak volna világsikert arató termékvonallá. Az előszó adatai szerint mindössze tíz évvel azután, hogy 1998-ban elindították a Google-t, a cég több mint 20 ezer embert alkalmaz, s számítógépek millióit működteti, amelyek másodpercenként milliárdnyi keresési eredményt állítanak elő. Hogyan ment végbe mindez – erről kapunk itt igen részletes, alapos s egyben kezdettől mindvégig megragadóan érdekes áttekintést. A megbízhatóságát illetően érdemes ide idézni, hogy David A. Vise korábban a The Washington Post Pulitzer-díjas újságírója volt, jelenleg pedig egy vezető New York-i magántőkecég, a New Mountain Capital vezető tanácsadója. Mark Malseed korábban a világhírű tényfeltáró újságíró, Bob Woodward számára végzett az annak műveit tényekkel megalapozó kutatásokat. Maga is tényfeltáró újságíró, és tanácsadóként is dolgozik az informatikai ágazatban. Elemzőként rendszeres előadó a cégeknek, szervezeteknek, oktatási intézményeknek tartott Google szemináriumokon. Ha könyvük angol címét beütjük a keresőbe, kb 743 ezer találatot hoz fel (0,29 másodperc alatt!).

A sikertörténet nagyon is jól kimunkált szakmai alapokon nyugszik. A cég a kezdetől Brin és Page által meghatározott stratégiájának megfelelően mindent megtesz annak érdekében, hogy a felhasználók még a véglegesítés előtt kipróbálhassák új termékeit, szolgáltatásait, az így kapott visszajelzésekkel pedig különösen értékes információkat kapnak ahhoz, hogy kijavítsák azok esetleges hibáit, gyengeségeit. Egészen kivételes és különleges a stratégiájuk abban is, ahogyan a fejlesztéseket kezelik. Manapság, midőn egyre inkább mindenben a pénz az úr, s ezért a vállalati fejlesztési stratégiák célkeresztjében szükségszerűen is a generálható bevétel áll, a könyvet idézve a Google-nél a fejlesztők elsősorban azzal törődnek, hogyan oldhatnak meg problémákat, teremthetnek új eszközöket és felhasználásokat, ebbe mindenüket beleadják, a várható anyagi haszonnal pedig csak ez után foglalkoznak. Magától értetődő, hogy ez a hozzáállás a cégvezetést jellemzi, hiszen ha ők nem hagynák, a beosztottak nem dolgozhatnak így. S magától értetődő, hogy ilyen hozzáállást csak olyan cég engedhet meg magának, amely anyagiakban mérve is tartósan és nagyon sikeres.

Utaltunk rá, hogy a Google nem használ fizetett kereskedelmi reklámot. Marketingstratégiája szerint nagy hangsúlyt fektetnek arra, hogy a felhasználók igényeit a legnagyobb mértékben kielégítsék, az elégedett felhasználók pedig terjesztik a cég és eszközei jóhírét. Az, hogy ez nagyon is bevált, egyértelműen igazolja termékeik és szolgáltatásaik globális diadalmenete, s hogy beválhatott, az nagyrészt a termékfejlesztés és -gondozás sikerének köszönhető.

Tény, hogy szerencsájuk is volt, igaz, abban az értelemben, hogy a műszaki és a gazdasági életben a szerencse is csak azokat segíti, akik képesek jól kiaknázni a kedvezéseit. Az internet és csúcstechnológiai buborék 2000 körüli kipukkanása sok kitűnő szakembert is az

utcára sodort, a Google pedig ezzel ritka jó alkalmat kapott, hogy válogasson a legjavából. Az viszont már ismét a cég Brin és Page által vezérelt stratégiája, hogy olyan munkahelyi légkört, olyan támogató környezetet teremtettek a dolgozóiknak, amely hozzásegítette őket, hogy a legtöbbet hozzák ki magukból. Szinte már abszurd kényeztetést kapnak, a munkahelyen számos különféle, magas színvonalú regenerációs lehetőséggel és kényelmi szolgáltatással – ami ugyanakkor bölcs számítást is mutat, hiszen nagyon sok kell ahhoz, hogy valaki otthagyjon egy izgalmas munkát, jó fizetést, amelyhez még ilyen különleges bónuszokat is kap. Bölcs számítás: egyebek között, a Google buszokat is üzemeltet alkalmazottai munkába járásához, és vezetékek nélküli internet-hozzáférést teremtett számukra, hogy produktívan tölthessék az egyórás utat.

Az internetkor egyik nagy genezistörténete. Nagyon érdemes elolvasni. A fordítás pár botlása ugyan vitathatatlan, de nincs a könyvnek olyan oldala, amely ne lenne tanulságos és élvezetes.

Dr. Osman Péter

SUMMARIES

UNIVERSITY IP PROTECTION AND COOPERATION WITH INDUSTRY IN AN OPEN INNOVATION ENVIRONMENT: OPEN ACCESS OR EXCLUSIVE RIGHTS?

István Molnár – Gábor Németh

Recently, growing attention has been devoted to the concept of “Open Innovation”, especially in the practice of publicly-funded research organisations. In the Open Innovation model the firms intend to involve other parties, combine internal and external ideas while developing new products and technologies. In this environment the universities have basically two ways to disseminate the generated knowledge: granting open access to the research results or acquiring industrial property rights and promoting the technology transfer between the research organisations and industry partners.

AN IRREGULAR CLAIM AND ITS DANGERS IN PRACTICE (OMNIBUS CLAIM)

Dr József Markó

This paper deals with a special type of patent claims, that is, the OMNIBUS claim, which has a long tradition and can play even nowadays an important role in assessment of the validity or infringement of a patent. An OMNIBUS claim defines a monopoly by reference to the whole body of the description or to a particular part thereof, such as the embodiments or examples and/or the drawings. It is worth to know that OMNIBUS claims are now broadly allowable in UK, AU, NZ, but they are allowable under exceptional circumstances only in a few other countries.

OUTCOME OF BREACH OF A LICENCE AGREEMENT IN RESPECT OF A MARK WITH REPUTATION

Dr Sándor Vida

In the trademark licence agreement, concluded between DIOR and SIL it was stipulated, that the licensee „agrees not to sell to wholesalers, buyers collectives, discount stores ... without prior written agreement from the licensor”. When SIL faced economic difficulties, it sold however corsets to COPAD, a company operating discount stores. The trademark infringement suit resulted in a dismissal at first instance. The Paris Court of Appeal condemned only COPAD. Both parties appealed. The French Supreme Court referred to the ECJ. The latter held (C-59/08) that sale by a licensee in contravention of the limi-

ted distribution clause constitutes trademark infringement provided it is established that such sales can damage the reputation of the mark. Moreover the unauthorised distributor (the operator of discount stores) commits trademark infringement and cannot rely on exhaustion where such resale damages the reputation of the mark. – Commentaries of Folliard-Monguiral, von Mühlendahl and de Haan are reported. – In Hungary DIOR sued with success several imitators already, that exploited the repute of DIOR clothing. Considering the growing number of prestige shops, neither in Hungary similar situations cannot be excluded.

VALUE OF INFORMATION IN THE INFORMATION SOCIETY

Péter Tarr

This study examines a recently ruled decision of the European Court of Justice ('ECJ') concerning the application and interpretation of Article 2 and 5 of the Directive 2001/29/EC of the European Parliament and the Council of 22 May 2001 „on the harmonization of certain aspects of copyright and related rights in the Information Society”. The proceedings between Infopaq International and the professional association of Danish daily newspaper publishers in which Infopaq requested the national court to find that for the production of extracts from newspaper articles which are composed of search words and the five preceding and five subsequent words it does not require authorisation from the holders of copyright over the newspaper articles. The questions referred to the Court in the examined case concern whether the storing and printing of these extracts from newspaper articles can be regarded as reproduction within the meaning of Article 2 of the Directive 2001/29. They also concern whether the production of those extracts are permitted on the basis that they are reproduction activities which fulfil the conditions of Article 5(1) of Directive 2001/29., and whether the acts of reproduction in this case fulfil the conditions of Article 5(5) of Directive 2001/29.

SOMMAIRE

<i>István Molnár – Gábor Németh</i>	Protection de la propriété intellectuelle des créations intellectuelles des universités et des relations industrielles dans le milieu d'innovation: Accès ouvert ou droits monopolistiques ?	5
<i>Dr József Markó</i>	Une revendication irrégulière et ses dangers dans la pratique (Omnibus Claim)	27
<i>Dr Sándor Vida</i>	Rupture d'un contrat de licence et contrefaçon de marques en cas d'une marque renommée	40
<i>Péter Tarr</i>	La valeur de l'information dans la société de l'information	55
<i>FORUM</i>	Les pièges de l'acquisition et la mise en œuvre de la protection de brevet	75
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	Nouveautés dans le domaine de la protection de propriété industrielle à l'étranger	81
Avis d'expert choisis du Corps des Experts en Droits d'Auteur		103
Revue des livres et périodiques		120
Summaries		134

INHALT

<i>István Molnár – Gábor Németh</i>	Schutz des geistigen Eigentums auf den Universitäten und industrielle Beziehungen in der offenen Innovationssphäre: Open Access oder Monopolrechte? 5
<i>Dr. József Markó</i>	Ein außergewöhnliche Anspruch und seine praktischen Gefahren (Omnibus Claim) 27
<i>Dr. Sándor Vida</i>	Lizenzvertragsbruch und Verletzung der Marke im Fall einer bekannten Marke 40
<i>Péter Tarr</i>	Der Wert der Information in der Informationsgesellschaft 55
<i>FORUM</i>	Das Labyrinth des Erwerbs und der Durchsetzung des Patentschutzes 75
<i>Dr. Tivadar Palágyi</i>	Neuheiten auf dem Gebiet des gewerblichen Rechtsschutzes im Ausland 81
Ausgewählte Expertisen des Expertenkollegiums für Urheberrecht	103
Übersicht von Büchern und Zeitschriften	120
Summaries	134

Tájékoztató szerzőinknek

Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle szerkesztősége örömmel fogad minden, a szellemi tulajdon védelmével foglalkozó írást. A beérkezett kéziratok a szerkesztőbizottság jóváhagyása esetén nyelvhelyességi és a kiadvány stílusához igazodó stilisztikai javítások után kerülnek publikálásra, amelyek nem érintik a mű tartalmi értékét. A kéziratot – a szerkesztőbizottság döntése alapján, az írás témája és mélysége szerint – a Tanulmányok, az Európai jogi figyelő, a Technikatörténet vagy a Hírek, események rovatban tesszük közzé. Az írás terjedelmét nem korlátozzuk, igen hosszú cikket esetlegesen két vagy több részben, egymást követő lapszámokban teszünk közzé a szerzővel történő egyeztetés után. Az egyes cikkekben kifejeződő állásfoglalásnak nem feltétlenül kell tükröznie a szerkesztőbizottság véleményét.

A szövegszerkesztővel, lehetőleg Rich Text formátumban készült kéziratokat mágneslemezen vagy e-mailben kérjük elküldeni az alábbi címek valamelyikére. Kérjük szerzőinket, hogy a szöveget ne formázzák, zárják balra, kiemelésként csak dőlt betűt alkalmazzanak, a címeket, alcímeket ne húzzák alá, a címhierarchiát lehetőleg számozással jelezzék. Tanulmányuk magyar és angol nyelvű összefoglalóját szíveskedjenek kb. 10-15 sorban mellékelni. A szövegben előforduló rövidítéseket, betűszókat első előfordulásukkor fel kell oldani. Az irodalomjegyzékben, hivatkozásokban kérjük az összes bibliográfiai adat (szerző, cím, kiadó, kiadás helye és éve, oldalszám) feltüntetését.

További kérdéseik esetén a szerkesztőség készséggel áll a rendelkezésükre (Magyar Szabadalmi Hivatal, 1370 Budapest 5, Pf. 552, Bana Zsuzsanna szerkesztő, zsuzsanna.bana@hpo.hu, anna.manyoki@hpo.hu, tel.: 474 5554, fax: 474 5555).